

วารสาร

มนุษย์กับสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Journal of Man and Society

Faculty of Humanities and Social Sciences

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Social Sciences

Maharakham University

ISSN 2286 6779

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และสังคมศาสตร์

Journal of Man and Society

Faculty of Humanities and Social Sciences

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (ก.ค. 60-ธ.ค. 60)

เจ้าของ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วัตถุประสงค์: เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต
รวมทั้งผู้สนใจได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์

ที่ปรึกษา: อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ขอบเขตเนื้อหา

บทความวิจัยและบทความวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภาษา
และภาษาศาสตร์ วรรณคดี วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม
วัฒนธรรม ศาสนาและปรัชญา ศิลปกรรม สารสนเทศและการสื่อสาร และสาขาอื่น ๆ
ที่เกี่ยวข้อง

กำหนดการออกเผยแพร่

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ตีพิมพ์เผยแพร่ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)

มกราคม-มิถุนายน

กรกฎาคม-ธันวาคม

ทุกบทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewed) ในสาขา
วิชานั้นไม่น้อยกว่าสองท่าน ทักษะและความคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้ เป็นของผู้เขียน
แต่ละท่านไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

ส่งบทความตีพิมพ์ได้ที่: กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
หรือที่ Email: untayasopee@gmail.com, d.sopee@yahoo.com

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ วารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม

บรรณาธิการ	ดร. โสภี อุ๋นทะยา	
กองบรรณาธิการ	ศาสตราจารย์ (เกียรติคุณ) ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	ศาสตราจารย์ ดร. สุวิทย์ วีระศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	รองศาสตราจารย์ ดร. กฤษ ทองเลิศ	มหาวิทยาลัยรังสิต
	รองศาสตราจารย์ ดร. ธัญญา สังขพันธ์านนท์	มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
	รองศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
	รองศาสตราจารย์ ดร. กัตัญญา แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เก็ดถวา บุญปราการ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บัญชา เกียรติจรงค์พันธ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนทร วรหาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูศักดิ์ สุธิสา	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควงุมิ วรรณภา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิตยา วรรณกิติร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ดร. กิรติ ธินะไชย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ดร. ณัฐกฤตา นามมนตรี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	อาจารย์วชิราภรณ์ วรรณโชติ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้พิจารณาตรวจสอบภาษาอังกฤษ		
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ ประพันธ์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประชาสัมพันธ์	อาจารย์วิรยา ตาสว่าง	
	นายพงษ์ศักดิ์ สังข์มณี	
ศิลปกรรม	อาจารย์อิสเรศ สุขเสณี	
พิสูจน์อักษร	อาจารย์พิมพ์ประไพ สุภารี	
เลขานุการ	นายปฏิพัทธ์ สินพิบูลย์	

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ วารสารมนุษย์กับสังคม

ศาสตราจารย์ ดร. ประยงค์ แสนบูรณ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศาสตราจารย์ ดร. บุษบา กนกศิลป์ธรรม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร. กนกวรรณ มะโนรัมย์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร. จักรกฤษณ์ ดวงพัศตรา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร. จารุวรรณ ธรรมวัต	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. ธนันทน์ ตรงดี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. บุญยงค์ เกศเทศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์วีณา วิสเพ็ญ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรัญญา ศิริผล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัลยา กุลสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงษ์พร นนทวิศรุต	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มารศรี สอทิพย์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีรพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมชาติ มณีโชติ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิระเดช มาจันแดง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุชา พิมพ์ศักดิ์	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
ดร. แก้วตา จันทรานุสรณ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดร. อภิราตี จันทร์แสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ดร. สมัย วรรณอุตร	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พิมพ์ทั้งหมด 1,000 เล่ม
 สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย
 issn 2286 6779

พิมพ์ที่: บริษัท มาตา การพิมพ์ จำกัด
 77/261 หมู่ 4 ตำบลบางคูรัด
 อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์กับสังคมฉบับนี้ นำเสนอบทความที่เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมทั้งของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน กระบวนการสร้างและร่วมอนุรักษ์งานพุทธศิลป์ การศึกษาทางประวัติศาสตร์และการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ที่ส่งผลให้ชุมชน เมือง กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาระบบโลจิสติกส์ เส้นทาง การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ บทความที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนภาษาไทยและบทวิจารณ์หนังสือ

การศึกษาวรรณกรรม “ภูมิศิลป์กับจินตภาพธรรมชาติในกวีนิพนธ์สี่เขี้ยวของพินสาเสาร์” เรื่องกวีปาโลกาศิลป์: หนึ่งพระราชกฤษฎีกาศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ทราบวาทศิลป์ได้นำเสนอธรรมชาติในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่ง ความเข้าใจธรรมชาตินำไปสู่ความเข้าใจสังคมและปรัชญาชีวิต เป็นกวีนิพนธ์สี่เขี้ยวที่นำเสนอโลกทัศน์ต่อธรรมชาติด้วยกลวิธีที่แตกต่างหลากหลาย ส่วนบทความเรื่อง “วาทกรรมเรื่องเล่าสงครามกู่ชาติลาว” ซึ่งตีความด้วยตัวบทวรรณกรรม แสดงให้เห็นการต่อสู้และต่อรองเพื่อช่วงชิงความหมายของกลุ่มชนชาวลาวผ่านเรื่องเล่าสงครามกู่ชาติในรูปแบบที่หลากหลาย แสดงออกถึงความกล้าหาญและเกียรติคุณการยกย่อง จัดเป็นวาทกรรมชุดหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐบาลใหม่ผ่านการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมอย่างน่าสนใจ

“กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่พุทธศาสนาและงานพุทธศิลป์ในพื้นที่นำท่วมจังหวัดขอนแก่น” เป็นการสะท้อนข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์งานพุทธศิลป์ทั้งด้านปฏิบัติการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานในท้องถิ่น ผู้รู้ในชุมชน และด้านการหาแนวทางการป้องกันสภาวะอุทกภัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อลดความเสียหายในระยะยาว สร้างเครือข่ายชุมชนและมีระบบการเตือนภัยเชื่อมโยงข่าวสารถึงกันอย่างรวดเร็ว

บทความทางด้านประวัติศาสตร์ “การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและการพัฒนาเมืองเลย ระหว่างปี พ.ศ. 2498-2524” แสดงผลการศึกษาการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรว่าเป็นแรงกระตุ้นสำคัญในการพัฒนาเมืองเลย และนำความเจริญมาสู่จังหวัดเลยในด้านต่างๆ มากมาย สอดรับกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ ส่งผลให้กลายเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง

แห่งหนึ่งในประเทศไทย ส่วนบทความเรื่อง “การปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ ผลกระทบ และการปรับตัวในหมู่บ้านแม่กลางหลวง ภายใต้กระบวนการกลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร” พบว่าชาวบ้านได้รับผลประโยชน์จากการทำให้ภูมิทัศน์ที่มีอยู่แล้วและภูมิทัศน์ใหม่กลายเป็นสินค้าด้วยการส่งเสริมของหน่วยงานในพื้นที่ การใช้ทุนทางสังคมรักษาทรัพยากรธรรมชาติทำให้ภูมิทัศน์อุดมสมบูรณ์ มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเติบโตร่วมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากการใช้ทุนในครัวเรือนปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ควรให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคม เพื่อการดำรงอยู่ของภูมิทัศน์ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ และลดความขัดแย้งในชุมชนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

“การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาระบบโลจิสติกส์และการขนส่งต่อเนื่องของประเทศไทยเพื่อรองรับเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” เป็นบทความที่อธิบายถึงแผนการดำเนินงานการจัดตั้งประชาคมอาเซียนที่สำคัญคือ เรื่องกฎหมายด้านขนส่งและโลจิสติกส์ได้ถูกวางหลักการไว้ตามแผนยุทธศาสตร์ เรื่องการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน มุ่งพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ด้วยการผลักดันการพัฒนาการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ และได้เสนอแนะทางออกในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาต่อไป ส่วนบทความ “เส้นทางการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกัมพูชาผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม: กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” แสดงเส้นทางการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชาว่า ส่วนใหญ่เดินทางมาจากจังหวัดอุดรธานี บันทายมีชัย และเสียมเรียบ เข้ามาทำงานในจังหวัดสุรินทร์ เดินทางมาพร้อมกับครอบครัวมากที่สุด เดินทางผ่านนายหน้า เคลื่อนย้ายมาด้วยความต้องการของตนเองและการชักชวนจากเพื่อน ส่วนใหญ่เข้ามาเพราะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลให้แรงงานกลับไปอพยพเคลื่อนย้ายพาครอบครัวเข้ามาทำงานมากขึ้น

บทความที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยเรื่อง “การพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายพยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1” ผลการศึกษาพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ดัชนีประสิทธิผลแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียน นักเรียนมีความสามารถในการแต่งกายพยานี 11 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และบทความเรื่องสุดท้ายของวารสารฉบับนี้เป็นบทวิจารณ์หนังสือ

กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์กับสังคม มีความยินดีในการรับพิจารณาบทความเปิดพื้นที่ให้นิสิต นักศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ที่ได้มาจากการ

ศึกษา การวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ผ่านการ
คัดสรรโดยกองบรรณาธิการ และกลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะมีประโยชน์ต่อผู้อ่าน ตลอดจน
জনผู้สนใจในวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างกว้างขวาง สามารถนำไป
ประยุกต์ใช้เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและการวิจัยได้ต่อ
ไป

โสภี อุณหะยา
บรรณาธิการ

สารบัญ

ภูมิศัลป์กับจินตภาพธรรมชาติในกวีนิพนธ์สี่เสี้ยวของพิน สาเสาร	11
กীরติ ธนะไชย	
วาทกรรมเรื่องเล่าสงครามกู่ชาติลาว	25
จารุวรรณ ธรรมวัตร, อภิราตี จันทรแสง, รัชสรรค์ นัยพรม	
กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาและงานพุทธศิลป์ในพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดขอนแก่น	48
ชุติมา เมฆวัน	
การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและการพัฒนาเมืองเสยระหว่างปี พ.ศ. 2498 - 2524	61
นพพล แก่งจำปา	
การปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ ผลกระทบ และการปรับตัวในหมู่บ้านแม่กลางหลวง ภายใต้กระบวนการกลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	78
ณิชนันท์ รัตนพันธุ์, เผ่าไทย สีนอำพล	
การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาระบบโลจิสติกส์และการขนส่งต่อเนื่องของประเทศไทยเพื่อรองรับเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	98
พงศ์กานต์ คงศรี	
เส้นทางเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม: กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	124
แพรวพลอย พวงศรี, นันทพร อยู่สะอาด	

สารบัญ

การพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายยี่ห้อ 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	145
คนิตา ดวงวิไล, วัชระ ลามัชฌิมา	
บทวิจารณ์หนังสือ	165
นิตยา วรณกิติ์	
ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยกับสังคม	

ภูมิศิลป์กับจินตภาพธรรมชาติในกวีนิพนธ์สีเขียว ของพิน สาเสาร์

Earth Art and Nature Imagery in Pin Sasao's Green Poetry

กวีติ ธนไชย Keerati Dhanachai

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศิลป์กับจินตภาพธรรมชาติในกวีนิพนธ์เรื่อง กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ของพิน สาเสาร์ ผลการศึกษาพบว่าศิลปินนำเสนอธรรมชาติในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่ง เป็นความรื่นรมย์ของศิลปินและเป็นแรงบันดาลใจในการรังสรรค์งานศิลปะ ความเข้าใจธรรมชาติจะนำไปสู่ความเข้าใจสังคมและปรัชญาชีวิตศิลปินสร้างสรรค์ภูมิศิลป์ด้วยวัสดุธรรมชาติ บันทึกเป็นภาพถ่าย และใช้ภาษาจินตภาพอธิบายความหมายและควบคุมการตีความสัญลักษณ์ในภูมิศิลป์ กวีนิพนธ์เรื่อง กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ (Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) จึงมีสถานะเป็น “กวีนิพนธ์สีเขียว” ที่ศิลปินนำเสนอโลกทัศน์ต่อธรรมชาติด้วยกลวิธีที่แตกต่างน่าสนใจ

คำสำคัญ: ภูมิศิลป์, จินตภาพธรรมชาติ, กวีนิพนธ์สีเขียว

*อาจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*Lecturer, Dr., Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

Abstract

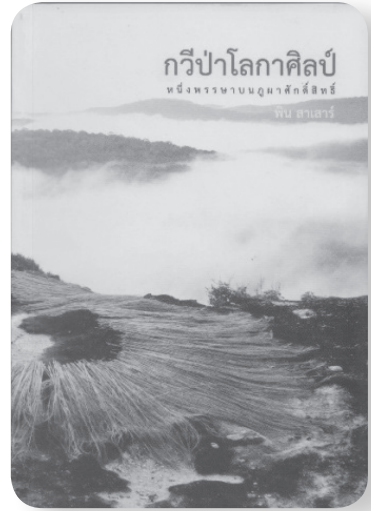
This paper aims at studying the relationship between earth art and nature imagery in Kaweepalokasilpa: nuengphansabonphuphasaksit (Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain), a modern poetry by Pin Sasao. It is found that the nature is represented as an origin of beings, an artist's ecstasy, and an artistic inspiration. The understanding of nature leads to the truth and philosophy of human life. Illustrating connotations and framing poetic interpretations, the author created his earth art by natural materials, photography, and imagery. Kaweepalokasilpa : nuengphansabonphuphasaksit could be considered as "green poetry". Also through his unique poetic devices, the author conveys his worldviews on nature.

Keywords: *Earth Art, Nature Imagery, Green Poetry*

บทนำ

“ศิลปะไม่ใช่เพียงแต่การสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองอรรถาของปัจเจกศิลปิน หากแต่ศิลปะคือวิถีชีวิตที่ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และโลก” นี้คือบทสรุปที่ได้กล่าวกับสังคมไทย นับตั้งแต่ได้ตัดสินใจป้ายหัวเรือสู่สายธารนามศิลปะ

(พิน สาเสาร, 2555: 160)

ข้อความข้างต้นนับได้ว่าเป็นนิธานอันแน่วแน่ของกวีร่วมสมัย พิน สาเสาร ผู้ใฝ่ใจและอุทิศตนให้กับการสร้างสรรค์งานศิลปะ กวีนิพนธ์เรื่อง กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ (Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) คือประจักษ์พยานที่ชี้ให้เห็นความตั้งใจผลิตงานศิลปะเพื่ออธิบายความรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และโลก กวีได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงลำดับขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงาน นับตั้งแต่การเดินทางเข้าไปสัมผัสธรรมชาติด้วยตนเอง การบันทึกภาพ และการนำเสนอผลงานทั้งหมดเป็นกวีนิพนธ์

นอกจาก กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ (Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) จะเน้นนำเสนอความงดงามของธรรมชาติและสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับงานศิลปะทั้งภูมิศิลป์และวรรณศิลป์แล้ว กวีนิพนธ์เรื่องนี้ยังกระตุ้นให้ผู้อ่านมุ่งพินิจสังขรณ์ ภูธรธรรมชาติตามหลักพุทธศาสนา (ไตรลักษณ์) และเห็นปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น แต่ภาครัฐและผู้รับชอบยังมีได้ลงมาแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง

บทความนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศิลป์กับจินตภาพธรรมชาติในกวีนิพนธ์เรื่อง กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ (Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) ของพิน สาเสาร และเพื่อศึกษากวีนิพนธ์เรื่อง กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ (Wild

Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) ของพิน สาเสาร์ ในฐานะ “กวีนิพนธ์สี่เขียว” ผู้เขียนบทความนี้มีประเด็นที่จะอภิปรายตามลำดับโดยจะกล่าวถึงความหมายของภูมิศิลป์และภูมิศิลป์ในกวีนิพนธ์ของพิน สาเสาร์ และจะได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศิลป์กับจินตภาพธรรมชาติและความเป็น “กวีนิพนธ์สี่เขียว” ในกวีนิพนธ์เรื่องดังกล่าวของพิน สาเสาร์ เป็นลำดับต่อไป

ความหมายของภูมิศิลป์และภูมิศิลป์ในกวีนิพนธ์ของพิน สาเสาร์

ภูมิศิลป์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530: 60) คือศิลปะแนวทางใหม่ประเภทหนึ่ง เกิดขึ้นราวปี พ.ศ. 2510-2520 เป็นศิลปกรรมที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์หรือจัดองค์ประกอบแทรกอยู่ท่ามกลางทัศนธรรมชาติ โดยใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ดิน หิน กรวด ทราย หรือวัสดุที่เป็นผลผลิตทางอุตสาหกรรม เช่น คอนกรีต พลาสติก และใช้วิชาการด้านวิศวกรรมเข้าช่วย ทำให้เกิดรูปลักษณะและขนาดที่ไม่มีในธรรมชาติขึ้น กลายมาเป็นส่วนประกอบและส่งเสริมสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติให้สวยงามและน่าสนใจยิ่งขึ้น

ศิลปกรรมประเภทนี้มักมีขนาดกว้าง ใหญ่ ยาว หรือกินเนื้อที่มาก สร้างโดดเด่นอยู่ห่างไกลจากที่ชุมชน สะดุดตา มองเห็นได้แต่ไกล และในหลายกรณี จะเห็นได้ดีจากเบื้องบน ศิลปะประเภทนี้จึงมักจะนำออกแสดงเป็นภาพซึ่งถ่ายจากระยะไกลหรือจากอากาศ

แม้ว่าศิลปกรรมประเภทนี้จะเป็นองค์ประกอบและมีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ แต่ก็เห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ตัวอย่างเช่น การตั้งเสาและโครงซึ่งผ้าใบสีต่างๆ ในลักษณะของรั้วยาวเหยียดอยู่ในท้องทุ่งหรือทะเลทราย การนำท่อยางหรือพลาสติกที่อ่อนตัวได้ มีความยาวและสีต่างๆ กันไปผูกตรึงเรียงรายอยู่ใต้ผืนน้ำริมฝั่งทะเล การขนหินขนาดต่างๆ ลงไปถมที่บริเวณน้ำตื้นชายฝั่งทะเลให้เป็นแนวรูปเรขาคณิต ตรงบ้าง โค้งบ้าง ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ ผลงานของรอเบิร์ต สมิทสัน ศิลปินชาวอเมริกัน ชื่อ Spiral Jetty มีความยาวถึง 457 เมตร สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2543 ที่ริมฝั่งทะเลสาบเกรตซอลต์ (Great Salt Lake) รัฐยูทาห์ สหรัฐอเมริกา ศิลปินคนสำคัญอีกคนหนึ่งเป็นศิลปินชาวอังกฤษชื่อ ริชาร์ด ลอง ซึ่งมีผลงานอยู่เป็นจำนวนมาก เช่นที่เรียกว่า Footstone ซึ่งเป็นทางเดินยาวถึง 126 ไมล์ เริ่มจากฝั่งทะเลไอริชไปจนจรดฝั่งทะเลเหนือในประเทศอังกฤษ และได้ตรึงเสาหินรายทางไว้ 5 ต้น

ศิลปกรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับภูมิศิลป์นี้มีมานานแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังตัวอย่างเช่นรูป “ม้าขาว” ที่อุฟฟิงตัน ประเทศอังกฤษ ซึ่งมีความยาวกว่า 100 เมตร

สุริยะ นายะเจริญ (2553) ได้อธิบายภูมิศิลป์เพิ่มเติมไว้ในบทความเรื่อง “จาก

Land Art และ Spiral Jetty สู่ นิเวศน์ศิลป์ ริมฝั่งแม่น้ำโขง” เผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ในปี พ.ศ. 2553 ว่า Land Art หรือ Earth Art เป็นลักษณะผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่น หิน ทราย เป็นต้น ซึ่งมีการใช้ศัพท์เรียกศิลปะประเภทนี้ได้หลากหลาย เช่น Earthworks อันเนื่องจากผลงานในลักษณะแบบนี้นอกจากจะใช้วัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติแล้ว ยังมักจะมีโครงสร้างที่ใหญ่ครอบคลุมพื้นที่มหาศาล ศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานแนวนี้จะมีหลักการการแสดงออกที่คล้ายกันอย่างน้อย 3 ประการ มีความโดยสรุป กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง มีการใช้พื้นที่ทางธรรมชาติเป็นบริบทหลักในการทำงาน โดยที่ศิลปินจะเป็นผู้เข้าไปจัดการภูมิทัศน์ จึงทำให้มีการเรียกผลงานประเภทนี้ว่าภูมิศิลป์ ส่วนประการที่สอง วัตถุดิบต่างๆ ที่จะนำมาสร้างสรรค์ต้องเป็นผลผลิตจากธรรมชาติ แต่ผลงานที่สร้างต้องมีสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่เป็นการเข้าไปจัดการพื้นที่ โดยศิลปินใช้วัสดุชั้นปฐมภูมิของธรรมชาติมาสร้างเป็นรูปลักษณะขึ้นมา (Manmade pattern) สิ่งต่างๆ ที่ศิลปินเอาเข้ามาจัดการ (เช่น หิน ดิน ทราย เป็นต้น) มิได้สื่อถึงสภาวะของตัวมันเอง แต่กลับเป็นเสมือนสะพานที่เชื่อมระหว่างมนุษย์ไปสู่ความคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะ เปิดประเด็นทางความคิดมากกว่าจะเป็นประเด็นโดยความหมายของวัตถุเดิม และประการสุดท้าย ศิลปะประเภทนี้ได้รับอิทธิพลทั้งทางรูปแบบและแนวคิดบางอย่างจากศิลปะแบบอนารยชน (Primitive) อารยธรรมโบราณ และผลงานก่อนประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ผลงานศิลปะในอดีตส่วนใหญ่สร้างขึ้นบนพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อสื่อสารกับสิ่งที่แต่ละชนเผ่าเชื่อ ซึ่งรูปลักษณะของงานในอดีตจะเป็นรูปทรงแบบง่ายๆ (Simple Form) เช่น รูปทรงสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมและวงกลม สังเกตได้จากปิระมิด (Pyramid) ในอารยธรรมอียิปต์ที่ใช้รูปทรงสามเหลี่ยมเป็นโครงสร้าง หรืออิทธิพลของวัฒนธรรมหินตั้งในยุคก่อนประวัติศาสตร์ก็เป็นหนึ่งในปัจจัยในการสร้างผลงาน Land Art ด้วยเช่นกัน

ในประเทศไทย ภูมิศิลป์เป็นที่รู้จักเฉพาะกลุ่มศิลปินที่สนใจงานทางด้านนี้เท่านั้น พิน สาเสาร์ นับเป็นศิลปินคนหนึ่งที่หันมามุ่งสร้างภูมิศิลป์อย่างต่อเนื่อง ภาพถ่ายและกวีนิพนธ์เรื่อง กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรชบาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ (Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) นับเป็นหลักฐานยืนยันปรากฏการณ์การสร้างสรรค์ภูมิศิลป์ในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะได้สร้างสรรค์กวีนิพนธ์เรื่องดังกล่าวพิน สาเสาร์ ได้เคยสร้างสรรค์ผลงานลักษณะนี้มาแล้วและมีนักวิชาการด้านศิลปะได้เคยศึกษาและตั้งข้อสังเกตหลายประการ โดยเฉพาะ สุริยะ ฉายะเจริญ (2553) ได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่าพิน สาเสาร์ คือ ศิลปินหนุ่มที่เดินทางล่องแม่น้ำโขงเพื่อสร้าง นิเวศศิลป์ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้คนตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมของแม่น้ำโขง ซึ่งปัจจุบันกำลังเสื่อมโทรมจากโครงการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมอย่างหนัก โดยเฉพาะการสร้าง

เชื่อมกันแม่น้ำโขงในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อผลิตไฟฟ้าคือ เขื่อนมานวาน (Manwan) และ เขื่อนต้าจันชาน (Dachaoshan) ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิต ผู้คนที่อยู่ใต้เขื่อนเป็นอย่างมาก เช่น บางช่วงเกิดการตื่นเขินไม่สามารถล่องเรือได้ในบางช่วง เป็นต้น ที่สำคัญปัจจุบันกำลังสร้างเขื่อนเซียวหวาน (Xiaowan) ซึ่งจะเสร็จในปี พ.ศ. 2555 โดยมีสันเขื่อนที่สูงมาก คาดกันว่าอาจจะเป็นสันเขื่อนที่สูงที่สุดในโลก และเมื่อถึงวันนั้นจีน ก็จะเป็นผู้ควบคุมสายน้ำโขงอย่างแท้0ib' เมื่อมาดูคำที่เขาเรียกศิลปะที่ได้สร้างขึ้นว่า นิเวศศิลป์ ซึ่งไม่ใช่คำค้นหูกันในแวดวงศิลปะ เขาได้อธิบายง่ายๆ ไว้ในหนังสือว่า “การทำงานของผมนั้นเป็นการทำงานศิลปะกับพื้นที่ธรรมชาติ ซึ่งผมเรียกมันว่า นิเวศศิลป์” แน่นนอนว่าหากอ่านเฉพาะคำว่า นิเวศศิลป์ เราอาจจะเข้าใจอย่างไม่ถ่องแท้เสียทีเดียว ว่ามันคืออะไรกันแน่ เพราะเขาอธิบายสั้นๆ ว่ากลับเป็นการกว้างเหลือเกินที่จะนำมาสรุป ความ แต่ถ้ากลับมามาดูผลงานสร้างสรรค์นิเวศศิลป์ของเขา เราจะเข้าใจโดยที่เดียวว่า แท้ที่จริงนั้นเป็นลักษณะการทำงานศิลปะแบบ Land Art เพียงแต่ว่าผลงานของเขามีได้มีขนาด ที่กินพื้นที่มหาศาล เนื่องด้วยปัจจัยทางด้านค่าใช้จ่าย เวลา และสถานที่ ประกอบกับต้อง เดินทางล่องไปตามแม่น้ำโขงจึงเป็นการไม่สะดวกนัก หากสร้างผลงานที่ต้องใช้ปัจจัยข้าง ต้นในจำนวนที่มาก

ลักษณะที่ตรงตามหลักการการสร้างผลงานแบบ Land Art คือ เขาเข้าไปสร้าง ผลงานศิลปะจากสถานที่จริง เข้าไปสัมผัสและใช้ชีวิตร่วมกับแต่ละแห่งอย่าง จริงจัง อีกทั้งการสร้างสรรคก็ใช้วัตถุดิบธรรมชาติจากแหล่งนั้นๆ แม้หลายครั้งจะนำของที่มีใช้วัสดุจากธรรมชาติมาสร้างสรรค์ แต่ก็ยังเป็นของซึ่งมีบริบทอยู่ในพื้นที่ เช่น ถังน้ำมัม หรือ สิ่งเหลือใช้อื่นๆ ที่สำคัญเขายังสร้างสรรค์ด้วยรูปลักษณะง่ายๆ (Simple Form) และรูปทรง ที่ลดทอนให้ดูง่ายๆ (Simplify Form) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นข้อสันนิษฐานอย่างหนึ่งว่า เขาอาจจะได้รับอิทธิพลทางความคิดและรูปแบบการสร้างสรรคมาจากศิลปะแบบ Land Art หลัก ฐานที่สำคัญอีกอย่างคือในตอนแรกของการคนค้นคนก่อนล่องลำน้ำยม ซึ่งเป็นการเดินทางหลังจากล่องแม่น้ำโขงแล้ว เขาให้สัมภาษณ์กับพิธีกรว่า สิ่งที่เขาเรียกนิเวศศิลป์นั้น แท้จริงเป็นศิลปะสมัยใหม่ทางโลกตะวันตกที่เรียกว่า Land Art บางครั้งก็เรียก Earthworks หรือ Environmental Art ตรงนี้เองเป็นหลักฐานได้เป็นอย่างดีว่า เขามีเจตจำนงในการ สร้างสรรคนิเวศศิลป์ ซึ่งรับอิทธิพลมาจากการสร้างสรรค์แบบ Land Art

ด้วยความที่นิเวศศิลป์มีส่วนสัมพันธ์กับภูมิศิลป์ ในบทความนี้จึงขอใช้คำว่า ภูมิศิลป์เรียกผลงานของศิลปินในเบื้องต้น เนื่องจากเป็นคำที่มีนิยามความหมายสมบูรณ์ และผู้เขียนบทความก็มีประสงค์จะชวนถกเถียงเรื่อง Environmental Art ซึ่งเป็นศัพท์ศิลปะ

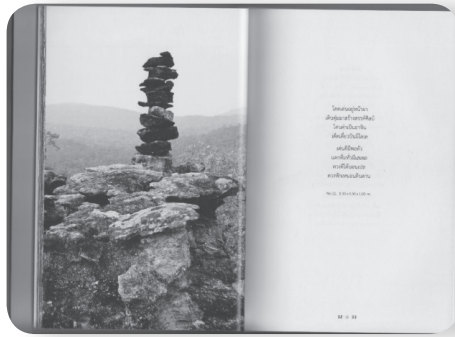

ที่เชื่อมโยงกับงานศิลปะประชานิยม (Pop art) และสำนึกนิยมสมัยใหม่ (New Realism) อันจะต้องอภิปรายกันอย่างกว้างขวางยิ่งยวด

พื้นที่การสร้างภูมิศิลป์ของฟิน સાเสาร์ คือผาสะมุ่ย ต. สำโรง อ. โพนืไทร จ. อุบลราชธานี ศิลปินใช้เวลาอยู่ในพื้นที่สร้างสรรค์ภูมิศิลป์เป็นเวลาประมาณ 3 เดือน ก่อนจะนำเสนอภูมิศิลป์ที่ถูกบันทึกไว้เป็นภาพถ่ายสลับกับกวีนิพนธ์ในกวีนิพนธ์ กวีป่าโลกา ศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ (Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) ฟิน સાસાર ได้แบ่งโครงสร้างการนำเสนอ กวีนิพนธ์ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือภาพถ่ายภูมิศิลป์ มีภาพถ่ายภูมิศิลป์รวมทั้งสิ้น 70 ภาพ ส่วนที่สองคือกวีนิพนธ์ ในส่วนที่เป็นกวีนิพนธ์ กวีได้แบ่งการนำเสนอตั้งข้อมูลต่อไปนี้

ลำดับการนำเสนอ กวีนิพนธ์	จำนวนภาพถ่ายภูมิศิลป์
คำนำ	-
บทเกริ่น	-
บทที่ 1 เริงร่าสู่ผืนนา (FUN INTO THE WILD)	12 ภาพ
บทที่ 2 ปรัชญาแห่งภูผา (PHILOSOPHY OF MOUNTAIN)	14 ภาพ
บทที่ 3 เวลารำลึก (RECAPTURE OF TIME)	15 ภาพ
บทที่ 4 เผยผลึกปัญหา (REVEALED THE PROBLEM)	15 ภาพ
บทที่ 5 พฤษการำพัน (FOREST LAMENTED)	14 ภาพ
บทส่งท้าย	-
บทขอบคุณ	-

รูปแบบหนังสือกวีนิพนธ์ กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์ (Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) จะนำเสนอภาพถ่ายคู่กับกวีนิพนธ์ตอนย่อยๆ ภาษาจินตภาพในกวีนิพนธ์จะอธิบายภาพถ่าย วัสดุที่ใช้ และบรรยากาศของภูมิศิลป์ แต่จะมีได้ให้รายละเอียดมากกว่าการมุ่งเน้นนำเสนอมุมมองและแนวคิดของกวี ดังตัวอย่างภาพถ่ายและกวีนิพนธ์ต่อไปนี้

จากภาพถ่ายภูมิศิลป์ข้างต้น มีลักษณะการนำหินมาวางซ้อนกัน มีรูปทรงคล้ายเสาหรือหอคอยริมหน้าผา ถ้อยคำที่ปรากฏในกวีนิพนธ์อธิบายความมุ่งมั่นในการเดินทางมาสร้างสรรค์งานศิลปะ ศิลปินก็เหมือนผู้ที่ยืนโดดเด่นอยู่ริมหน้าผา อาจถูกตำหนิ แต่ก็ต้องเด็ดเดี่ยว ไม่โลเล ศิลปินที่ดีต้องมีความสามารถและแสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์ อย่างไรก็ตาม ความดีเด่นของศิลปินก็ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยเกื้อหนุนอีกหลายประการ

ความหมายของกวีนิพนธ์บทนี้เน้นอธิบายภาวะของความเป็นศิลปินที่จะต้องพร้อมเผชิญหน้ากับการมีชีวิต (ในฐานะศิลปิน) อย่างโดดเด่น ความโดดเด่นที่ได้มาเหมือนก้อนหินที่ถูกวางทับซ้อนกันเป็นชั้นคล้ายหอคอยสูง จากภูมิศิลป์ที่เห็นในภาพ ชวนให้คิดได้ว่า ถ้าผลึกก้อนหินที่ซ้อนกันให้ล้มลง แน่แน่นอนว่าหินส่วนใหญ่ต้องตกลงไปสู่กันเหว ความเป็นศิลปินก็เช่นกัน เมื่อเติบโตมีชื่อเสียง ก็ย่อมมีวันตก ร่วง หรือหล่นไปตามสภาพการณ์ที่มีอาจคาดเดาได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพิน สาเสาร์ ได้สะท้อนให้เห็น “ผลผลิต” จากความตั้งใจที่จะผลิตผลงานศิลปะปรากฏสู่สายตาสาธารณชน ผลงานศิลปะหลากหลายแขนงดังกล่าว มีความสัมพันธ์กันอย่างไร จะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศิลป์กับจินตภาพธรรมชาติและความเป็น “กวีนิพนธ์สีเขียว” ในกวีนิพนธ์เรื่อง กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผากฎัฏฐิทธิ ของพิน สาเสาร์

จากการพิจารณาภาพถ่ายภูมิศิลป์ของพิน สาเสาร์ นั้น พบว่าศิลปินได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะขึ้นโดยให้แทรกอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ และใช้วัสดุธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ รูปลักษณ์ของงานศิลปะมิได้กินเนื้อที่กว้างขวางจนกระทั่งต้องมองเห็นได้ดีจากเบื้องบน แต่มีลักษณะกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติและเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นผลงานของมนุษย์

ภูมิศิลป์ของพิน สาเสาร์ ได้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของกวีที่มีต่อธรรมชาติอย่างชัดเจน หากเราพิจารณาตั้งแต่ตอนต้นของกวีนิพนธ์คือบทที่ 1 ที่มีชื่อว่า “เริงร่าสู่พนา” (Fun into the Wild) นั้น ศิลปินได้แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติคือแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความมีชีวิต ความสุข และงานศิลปะ

ธรรมชาติที่ศิลปินได้เดินทางมุ่งหน้าเข้าไปเพื่อสร้างงานศิลปะได้กระตุ้นอย่างซ้ำๆ ให้ศิลปินมองเห็นความงดงามในทุกรายละเอียด นับตั้งแต่ทุ่งหญ้า ลานหิน ร่องน้ำเล็กๆ ในลานหิน ลมที่พัดปลายไม้ น้ำค้าง ปลาเล็กๆ ในลำธาร เสียงของนกและแมลง สัตว์เลื้อยคลานตัวเล็กๆ สีสนของตะไคร่น้ำ เปลือกไม้ ก้อนหิน เห็ดที่งอกงามบนพื้นดิน ดอกหญ้า uly สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ถูกถ่ายทอดผ่านภาษาที่เราให้ผู้อ่านเห็นความงดงามของสิ่งต่างๆ ที่ศิลปินได้พบเห็น ศิลปินเปรียบเทียบ “พื้นที่” ที่พบว่าเป็นเหมือน “วิมานแก้ว” ในโลกมนุษย์ (พิน สาเสาร์. 2555: 34)

ความงดงามของธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินได้สร้างสรรค์งานศิลปะนั้นพบได้ในวัฒนธรรมการสร้างศิลปะของหลายชาติ ในสังคมไทย เราต้องยอมรับว่าธรรมชาติคือแรงบันดาลใจที่ทำให้ศิลปินสร้างงานศิลปะหลายๆ แขนง ด้านวรรณศิลป์นั้น การบรรยายหรือพรรณนาธรรมชาติถือเป็นแก่นสำคัญประการหนึ่ง กวีไทยให้ความสนใจกับธรรมชาติในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นวรรณคดี คือสร้างความสะเทือนใจในระดับต่างๆ ในระดับต้นๆ คือการสร้างความรู้ถึงความงามความซาบซึ้ง หรือความละเอียดอ่อนของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าเขาลำเนาไพร ดอกไม้นานาพันธุ์ สัตว์ชนิดต่างๆ ในป่า กวีมักพรรณนากับความงามของธรรมชาติไว้ในบทประพันธ์ของตนอย่างละเอียดลอบถ่ายทอดความซาบซึ้งใจของกวีแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านสามารถรับรู้ความงามของธรรมชาติตามกวีได้ นับได้ว่าเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมหรืออารมณ์สะเทือนใจในระดับหนึ่งได้ (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. 2556: 49)

นอกจากการพรรณนาธรรมชาติโดยตรงแล้ว กวียังพรรณนาธรรมชาติอย่างละเอียดเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกของกวีเองที่นิยมจนเป็นประเพณีการสร้างวรรณคดีของไทย โดยเฉพาะวรรณคดีประเภทนิราศ การพรรณนาแบบวรรณคดีนี้ราศก็คือการเล่าถึงความทุกข์ระทมที่ต้องพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก กวีจะถ่ายทอดความทุกข์ตรมนี้ผ่านทางชื่อนกปลา ดอกไม้ ต้นไม้ uly อารมณ์สะเทือนใจอันสร้างสมผ่านกลวิธีต่างๆ ในวรรณคดีประเภทนิราศนี้เป็นที่นิยมอย่างสูงในวรรณคดีไทย และสืบทอดต่อเนื่องมากระทั่งถึงปัจจุบัน (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. 2556: 49-51) กระบวนการถ่ายทอดภาพธรรมชาติด้วยภาษาของพิน สาเสาร์ แม้จะไม่มีกรคำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก แต่ก็แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรคภาษา และด้วยความงามของธรรมชาติ

ภูมิศิลป์ที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นและบันทึกไว้เป็นภาพถ่าย และเขียนบันทึกด้วยภาษาอีกครั้ง มีหน้าที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นความละเอียดอ่อนทางความคิดของกวี

จากภาพ จะเห็นได้ว่าศิลปินได้บันทึกภาพของเห็ดสีเหลืองทอง ที่ขึ้นอยู่บนพื้นดิน หรือหินที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ศิลปินได้ใช้ใบไม้แห้งสีน้ำตาลมาวางเรียงประดับเป็นวงกลม เทียบเคียงได้กับรัศมี หรือกลีบดอกไม้มัน ทั้งระยะห่างระหว่างใบไม้กับเห็ดสีทองอย่างพอประมาณ ถ้าพิจารณาภาพถ่ายภูมิศิลป์ชิ้นนี้ จะเห็นว่ามัลักษณะธรรมชาติมาก แต่ถ้าพิจารณา ร่วมกับกวีนิพนธ์ประกอบภาพ ซึ่งถอดความได้ว่าเห็ดสีทองที่เกิดขึ้นจากพื้นดินเป็นทรัพย์สินของผืนป่า ไม่มีมนุษย์ที่ไหนมาปลูก ใครพบก็เก็บไปรับประทานได้ ปราศจาก ยาฆ่าแมลงและปุ๋ยเคมี รับประทานแล้วอิ่มท้อง สบายใจ และปลอดภัย (พิน สาเสาร์. 2555: 28-29) ความหมายของกวีนิพนธ์บทนี้ สะท้อนให้เห็นความคิดอันลึกซึ้งของศิลปินที่มองเห็นคุณค่าของพืชต้นเล็กๆ ที่เพิ่งถือกำเนิดขึ้น ใบไม้แห้ง เป็นสัญลักษณ์ของวันเวลาที่ผ่านไปและความสูญเสีย ศิลปินได้นำเอาใบไม้มาล้อมเห็ดสีทอง นับเป็นการประกอบสร้างงาน ศิลปะจากสัญลักษณ์ของการจบสิ้นและจากชีวิตที่เพิ่งงอกงามขึ้นใหม่บนผืนดิน ภาพถ่ายภูมิศิลป์ชิ้นนี้ไม่ได้ดูยิ่งใหญ่ตระการตา แต่มีความหมายเร่งเร้าให้ขบคิดถึงวัฏจักรของชีวิต ที่ความรื่นรมย์อาจแวดล้อมด้วยความร่วงโรย เราย่อมมองเห็นทุกสรรพสิ่ง ถ้ามุ่งมองอย่าง ช่าง และตั้งใจ ธรรมชาตินั้นบริสุทธิ์ ปราศจากการปรุงแต่ง แต่ทรงพลัง ยิ่งใหญ่ และยั่งยืน

ในบทที่ 2 มีชื่อว่า “ปรัชญาแห่งภูเขา” (PHILOSOPHY OF MOUNTAIN) สะท้อนให้เห็นการมองธรรมชาติที่ไม่มุ่งเฉพาะความงามที่ตาเห็นเท่านั้น แต่เป็นการมองไกลออกไปในลักษณะสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ และธรรมชาติคือสัจธรรม

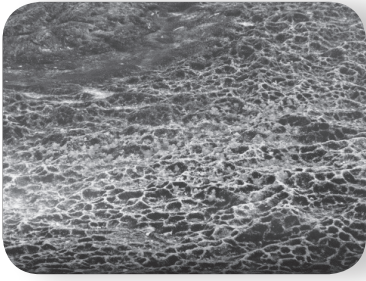
เป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักศึกษากวีนิพนธ์สมัยใหม่ของไทยว่ากวีไทยร่วมสมัยมัก เชื่อมโยงธรรมชาติกับพุทธศาสนา ในกวีนิพนธ์ของพิน สาเสาร์ก็เช่นเดียวกัน กวีได้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องไตรลักษณ์ไว้อย่างชัดเจน (Tilakkhana: the Three Characteristics)

ไตรลักษณ์ แปลว่า “ลักษณะ 3 อย่าง” หมายถึงลักษณะอันเป็นสามัญของสิ่งต่างๆ ประกอบด้วย อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ในบทความนี้ จะได้ยกตัวอย่างภาพถ่ายภูมิศิลป์ 2 ภาพ ดังนี้

จากภาพถ่ายทั้งสองภาพ ภาพแรก ศิลปินได้นำใบไม้แห้งมากองรวมไว้ริมหน้าผากวีนินท์ที่เขียนบรรยายภาพเน้นเปรียบเทียบกองใบไม้ที่อยู่ริมผาคความ เป็นความตายอยู่ใกล้กัน ขณะที่ในภาพที่สอง เศษไม้ เปลือกไม้แห้งตาย นำมาวางเรียงกัน สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่างานศิลปะเกิดจากสิ่งที่ไร้ชีวิตไปแล้ว สิ่งที่ไม่มีความเติบโตองงามได้อีก นอกจากรอวันเสื่อมสลายไปตามสภาพ สิ่งเหล่านี้เปรียบได้กับความตายหรือมรณกรรม ดังที่กวีกล่าวว่า เรียบเรียงจากที่เหลือ จัดวางเพื่อการเกิดใหม่ (พิน สาเสาร์. 2555: 42-3) “การเกิดใหม่” ในที่นี้ สะท้อนให้เห็นความไม่แน่นอนของชีวิตทั้งหลาย สิ่งต่างๆ ที่เราตัดสินว่า “ตายแล้ว” หรือหมดประโยชน์ไปแล้ว อาจจะนำไปสู่การกำเนิดสิ่งใหม่ ในที่นี้ศิลปินคือผู้ให้กำเนิดและได้สร้างสรรค์ภูมิศิลป์ขึ้นจาก “ความตาย”

พิน สาเสาร์ ได้แสดงให้เห็นผู้อ่าน กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งในพรรษานภฎาศักดิ์สิทธิ์(Wild Poet & Earth Art: One Rainy Season on the Holy Mountain) เห็นว่ามนุษย์สามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้จากความรักและความภาคภูมิใจในธรรมชาติ ในบทที่ 3 เวลา รำลึก (RECAPTURE OF TIME) พิน สาเสาร์ ได้ชวนให้ผู้อ่านพินิจพิจารณาคุณค่าและพลังของกาลเวลา ศิลปินได้เปรียบเทียบว่า เวลาคือธนู (พิน สาเสาร์ 2555: 75) ภูมิศิลป์ที่ปรากฏในบทนี้มักแสดงความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่มีอายุยาวนานกับสิ่งที่มีอายุสั้น เช่น ลานหินกับดอกไม้ ลานหินกับกอหญ้า เป็นต้น

เวลาเป็นปัจจัยสำคัญที่สอนให้มนุษย์เห็นว่าตนเองนั้นมีได้ยิ่งใหญ่อะไร งานศิลปะที่สื่อมักสะท้อนให้เห็นว่าเวลาได้นำพาหลายสิ่งมาพบกัน ศิลปินได้เดินทางเข้ามาที่ภูสะมุ่ย ได้มีโอกาสสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยการนำเศษวัสดุในธรรมชาติชนิดต่างๆ มาจัดเรียงกันเป็นผลงานศิลปะ บันทึกลงมาไว้ด้วยการถ่ายภาพ และทำให้ภาพถ่ายซึ่งเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งมาอยู่ร่วมกับกวีนิพนธ์ เวลาที่เหมาะสมย่อมสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้และเข้าใจสังขาร ศิลปินได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าตัวของศิลปินเองก็เป็นเพียงผู้ จัดวางก้อนหิน (พินสาเสาร์. 2555: 89) และรอวันเสื่อมสลายเมื่อสายลมพัดมา (เรื่องเดียวกัน) แต่สิ่งที่เป็นนวัตกรรมคือผลงานศิลปะ

แม้พิน สาเสาร์จะนำเราให้เข้าใจว่าธรรมชาติงดงาม สะท้อนสังขาร สอนให้เราเรียนรู้คุณค่าของเวลาและงานศิลปะ และที่สุดแล้วการเรียนรู้ธรรมชาติก็คือการทำความเข้าใจชีวิต แต่สิ่งหนึ่งที่เพิ่มเติมขึ้นมาและเป็นปรากฏการณ์ที่น่าตกใจ ศิลปินพบว่าธรรมชาติที่งดงามนั้นมีความเลวร้ายบางประการซ่อนเร้นอำพรางอยู่ บทที่ 4 เผยผลึกปัญหา (REVEALED THE PROBLEM) ประกอบด้วยภาพถ่ายภูมิศิลป์ทั้งหมด 15 ภาพ มี 12 ภาพที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อบอกเล่าปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ป่าไม้บริเวณที่ศิลปินได้มุ่งเข้าไปเรียนรู้ธรรมชาติเพื่อสร้างภูมิศิลป์นั้นเป็นป่าไม้ที่ศิลปินสะท้อนให้เห็นปัญหาการตัดไม้พะยุง (Siamese Rosewood) ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาสืบเนื่องในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมายาวนาน เนื่องจากไม้พะยุงเป็นไม้เนื้อแข็งที่เนื้อไม้มีลวดลายสวยงามชนิดหนึ่ง จัดเป็นไม้เศรษฐกิจที่มีราคาสูงอย่างหนึ่งเนื่องจากนำไปผลิตเป็นเครื่องเรือน เกวียน และสิ่งต่างๆ อีกหลายชนิด นอกจากนี้มีความเชื่อว่าเป็นไม้มงคลด้วย

ภาพถ่ายภูมิศิลป์ที่พิน สาเสาร์เสนอให้เห็นในบทนี้ สะท้อนความโศกเศร้าสะเทือนอารมณ์เป็นอย่างยิ่ง ศิลปินพยายามนำเศษไม้ที่เหลือจากการเร่งรีบตัดมาวางเรียงอย่างมีระเบียบล้อมรอบดอกไม้ วางเศษเปลือกไม้ ท่อนไม้พะยุงไว้บนลานหิน บนพื้นดิน เป็นรูปทรงต่างๆ ประกอบกับภาษาในกวีนิพนธ์เป็นภาษาเร้าอารมณ์ (emotive language) ที่สื่อให้เห็นความหม่นหมอง ที่มาพร้อมกับความโกรธแค้นและปลดปล่อยกับพฤติกรรมเลว

ร้ายของมนุษย์ที่จ้องแต่จะหาประโยชน์จากธรรมชาติโดยไม่คิดคำนึงถึงคุณค่าและระบบนิเวศ ภูเขาป่าไม้ในบทนี้จึงเต็มไปด้วย “น้ำตา” และความพินาศทางอารมณ์ของศิลปิน

ในบทที่ 5 พฤษการำพัน (FOREST LAMENTED) จึงเหมือนจะเป็นข้อสรุปอันชวนให้โศกเศร้าว่าธรรมชาติอันทรงคุณค่าและงดงามอย่างยั้งนั้นได้ถูกทำลายโดยฝีมือของมนุษย์ ศิลปินไม่มีคำตอบที่ชัดเจนนอกจากจะอธิบายด้วยภาพถ่ายและข้อเขียนว่า “ป่าอีสาน” ของประเทศไทยกำลังเผชิญกับสถานการณ์ร้าย คำตอบที่เราจะได้รับต้องเกิดการคิดใคร่ครวญด้วยตัวตนของเราเอง ศิลปินทำได้เพียง ก้มหน้าลงจากเขา (พิน สาเสาร์, 2555: 157) และกระตุ้นเตือนให้ผู้ที่มิหน้าที่รับผิดชอบหันมามอง ร่วมกันดูแลรักษา และทำหน้าที่ของตนอย่างเคร่งครัด

เราอาจสรุปได้อย่างชัดเจนว่ากวีนิพนธ์เรื่อง กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งในพรชาบนภูผาคักดีสิทธิ์ เป็น green poetry อย่างแท้จริง ด้วยคุณสมบัติที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่ามนุษย์สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะได้จากความรักและความภาคภูมิใจในธรรมชาติ เพราะมีธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจ และธรรมชาติคือความเข้าใจชีวิตด้วย ภูมิศิลป์คือสัญลักษณ์แห่งอารมณ์โศกสะเทือนใจอันเกิดการประสบเห็นความงามและชะตากรรมของธรรมชาติ และภาพถ่ายภูมิศิลป์คือการหยุดเวลาเพื่อการทำความเข้าใจธรรมชาติและงานศิลปะ แต่เราย่อมรู้ว่าการหยุดเวลาด้วยภาพถ่ายก็เป็นได้ชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น เพราะท้ายที่สุดแล้วสรรพสิ่งก็ต้องเปลี่ยนแปลงและมีจุดจบไปตามวาระ เมื่อมนุษย์ทำลายธรรมชาติ ศิลปินได้ทำหน้าที่บันทึกความงามของธรรมชาติ และความโหดร้ายของมนุษย์ กวีนิพนธ์สีเขียวของพิน สาเสาร์ คือความรักในธรรมชาติและงานศิลปะอย่างลึกซึ้ง และในมิติที่ชัดเจนยิ่งกว่านั้น กวีนิพนธ์สีเขียวของพิน สาเสาร์ คือการตั้งคำถามต่อการทำลาย “ป่าอีสาน” ของไทยที่แม้แต่ภาครัฐเองก็ยังไม่ใส่ใจได้ในระยะเวลาอันสั้น “คำบอกเล่า” ของพิน สาเสาร์ จึงนับเป็นเสียงหนึ่งที่สำคัญที่กระตุ้นให้ผู้อ่านต้องกลับมาคิดและมองปัญหาที่เกิดขึ้นใน “โลกสีเขียว” อย่างจริงจัง มิใช่ปล่อยให้กวีนิพนธ์เรื่องนี้สูญหายไปกับกาลเวลาท่ามกลางสถานการณ์การอ่านกวีนิพนธ์ในประเทศไทยที่เสื่อมทรามเข้าขั้นวิกฤต

ปัจจุบัน พิน สาเสาร์ กำลังศึกษาด้านศิลปะ ระดับปริญญาเอก ณ คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และยังคงทำงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง ความใฝ่ใจในการศึกษาและความพากเพียรในการสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างต่อเนือง ยืนยันได้ว่าศิลปินจะมีผลงานใหม่ๆ ให้ผู้คนใน “สังคมอารยะ” ได้ชื่นชมและเรียนรู้ปรัชญาชีวิตและธรรมชาติได้อีกมากและลึกซึ้งยาวนาน

บทสรุป

จากที่ได้อภิปรายมาทั้งหมด เราอาจตั้งคำถามกับตนเองและเชื่อมโยงไปถึงความรับผิดชอบของเรามีต่อโลกด้วย ในขณะที่ศิลปินคนหนึ่งพยายามอย่างยิ่งที่จะส่งข่าวสารของ “สถานการณ์สิ่งแวดล้อม” ด้วยการชี้แนะให้เห็นความงามและสัจธรรมของธรรมชาติด้วยผลงานศิลปะหลายแขนง ข้อค้นพบปัญหาการทำลายธรรมชาติในป่าใหญ่ผืนหนึ่งได้กระตุ้นให้เราสนใจปัญหาดังกล่าวมากกว่าเดิมหรือไม่ คำตอบคงไม่จบอยู่ที่ถ้อยคำของกวีในบทส่งท้าย ความว่า “ออกพรรษาก็มหัน้าลงจากเขา แยกความเศร้าเฝ้าพร้าของป่าใหญ่ จะตีแผ่ด้วยกวีแห่งผีไพร ดลดาลใจจารคำยำให้คิด” (พิน สาเสาร. 2555: 157) แต่เราควรจะต้องตั้งคำถามต่อเนื่องและหาคำตอบให้ได้ด้วยตัวของเราเองในฐานะที่เราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติตราบใดที่เรายังเชื่อว่า “กฏา” นั้น “ศักดิ์สิทธิ์” และงานศิลปะคือของขวัญและเรื่องเล่าล้ำค่าจากธรรมชาติและป่าดงพงไพร

เอกสารอ้างอิง

- พิน สาเสาร. (2555). กวีป่าโลกาศิลป์: หนึ่งพรรษาบนภูผาศักดิ์สิทธิ์. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: บริษัทเพื่อนพิมพ์จำกัด.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2556). หวังสร้างศิลป์นฤมิต เปรตแพรว: การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรุยิยะ ฉายะเจริญ. (2553). Land Art และ Spiral Jetty สู่นิเวศน์ศิลป์ริมฝั่งแม่น้ำโขง. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://jumpsuri.blogspot.com/2010/01/landart-spiral-jetty-contemporary-art.html>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2560].

วาทกรรมเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติลาว¹

A Discourse on the Narrative of the Lao National Liberation War

จารุวรรณ ธรรมวิตร*, อภิราตี จันทร์แสง**, รังสรรค์ นัยพรม***
Jaruwat Thammawat, Apiradee Jansang, Rangsan Naiprom

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวาทกรรมเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติลาว โดยเป็นการวิเคราะห์ตีความตัวบทวรรณกรรม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ด้วยแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้และการต่อรองเพื่อช่วงชิงความหมายของกลุ่มชนชาวลาวผ่านเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติต้านลัทธิอาณานิคม ซึ่งปรากฏงานเขียนเรื่องเล่าในรูปแบบที่หลากหลาย โดยมีลักษณะร่วมด้านโครงสร้างเนื้อหาว่าด้วยชีวิตประวัติของผู้ร่วมกระบวนการปฏิวัติ บทบาทหน้าที่ในสงครามต่อสู้กู้ชาติลาว ตลอดจนการแสดงออกถึงความมองอาจกล้าหาญและเกียรติคุณการยกย่อง ส่วนความแตกต่างในตัวบทเรื่องเล่าคือ สถานภาพระดับชั้น ชนเผ่า การกิจในสงครามกู้ชาติของผู้คน เรื่องเล่าจึงไม่ได้มีความเป็นกลางในการสื่อสาร แต่จัดเป็นวาทกรรมชุดหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐบาลใหม่ผ่านการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ: เรื่องเล่า, วาทกรรม, สงครามกู้ชาติลาว

1 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ความคิดทางการเมืองในวรรณกรรมลุ่มน้ำโขงล้านช้าง” โดยได้รับทุนอุดหนุนโครงการวิจัยงบประมาณเงินรายได้คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประจำปีงบประมาณ 2559

*รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

**อาจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

***อาจารย์ประจำสาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

1 This article is a part of the research “Political Thought on Lanchang-Mekhong Literature” funded by Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University, Research Funding Year 2016

*Associate Professor Dr, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University

**Lecturer Dr, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University

***Lecturer, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University

Abstract

The article aimed to study the discourse on the narrative of the Lao National Liberation War. It analyzed and interpreted the literary text. The historical methodology based on the post-structuralism was used in the study. The study found that there was a struggle to dominate the signification of the different groups of Lao People by means of the narrative of the Lao National Liberation War. The narratives came in the different forms. Common structural aspects featured the biographies of those participating in the revolution, their roles and duties in the war, their courage and prestige. The differences found in the narrative text were status, class, tribes and mission in the war. It could be concluded that the narrative was not impartial in its communication and messages. Instead, the narrative in the study was a discourse used as the political apparatus of the new nation state through the nationalist ideology.

Keywords: *Narrative, Discourse, Lao Liberation War.*

บทนำ

เรื่องเล่า (narrative) ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและเป็นศิลปะที่ถ่ายทอดด้วยภาษา ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวของมนุษย์และสังคม (Onega&Landa. 1996: 3, อ้างถึงในอิรวาทิ ไตลังคะ 2543: คำนำ) การศึกษาเรื่องเล่าจึงถือว่ามีส่วนสำคัญที่นอกจากจะทำให้เราเข้าใจความบันเทิงในเชิงสุนทรีย์แล้ว ยังทำให้เราเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคสมัยต่างๆ ที่ถูกสื่อผ่านเรื่องเล่าด้วย

เรื่องเล่าสามารถจัดแบ่งได้หลายประเภท โดยอาจใช้เกณฑ์การจำแนกตามจุดมุ่งหมาย รูปแบบการประพันธ์ รูปแบบทั่วไป หรือจำแนกตามแนวคิดและเนื้อหา นอกจากนี้ยังอาจพิจารณาเรื่องเล่าโดยใช้บริบทของพื้นที่ทางวัฒนธรรมเข้ามาจัดประเภทได้อีกด้วย ซึ่งเรื่องเล่ากลุ่มสำคัญได้แก่เรื่องเล่าประเภทวรรณกรรมลุ่มน้ำโขงอันเป็นคลังข้อมูลด้านภาษาและวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลาวและไทยอีสานที่ถือว่าเป็นดินแดนที่มีพรมแดนทางวัฒนธรรมร่วมกัน ทำให้เรื่องเล่าสามารถสะท้อนลักษณะท้องถิ่นและความเป็นชาติอย่างโดดเด่น (ปฐม หงษ์สุวรรณ. 2554: 72) นอกจากนี้เรื่องเล่ายังได้เสนอความคิดทางการเมืองในยุคจารีตที่เป็นรากเหง้าของความคิดและพฤติกรรมของ

กลุ่มชนในสองฝั่งโขง มีค่าควรแก่การรวบรวม เรียบเรียงวิเคราะห์เพื่ออธิบายตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

บทความนี้จึงเน้นการศึกษามิติทางการเมือง (the political) ที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่า โดยจะมองว่าเรื่องเล่าไม่ได้มีความเป็นกลางในการสื่อสาร แต่เรื่องเล่าจัดเป็นวาทกรรมประเภทหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจในการประกอบสร้างความหมาย รวมถึงกลายเป็นพื้นที่พิเศษแบบหนึ่งในการต่อสู้ ต่อรอง ตลอดจนการช่วงชิงความหมายของผู้คน โดยใช้กรอบแนวคิดด้านวาทกรรม (Discourse) มาเป็นเครื่องมือหลักในการตีความ ซึ่งวาทกรรมในที่นี้คือ ระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิตเอกลักษณ์และความหมายให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจหรือตัวตนของเราเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2554: 19-20) ซึ่งการศึกษาวาทกรรมจะเน้นการให้ความสำคัญกับภาษา โดยมองว่าวาทกรรมคือระบบที่ทำให้การพูด/การเขียนในสังคมหนึ่งๆ เป็นไปได้ เพราะวาทกรรมจะเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ เงื่อนไข และกลไกต่างๆ ในการสื่อสาร นอกจากนี้ยังมีภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม (discursive practices) ซึ่งรวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ด้วย ซึ่งมิคาอิล บัคติน (Mikhael Bakhtin) นักภาษาศาสตร์ยุคหลังมาร์กซิสม์ยังได้ขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่การสนทนานิยม (dialogism) รวมไปถึงการศึกษาความเป็นพหุพจน์ของความหมาย และเสียงพูด (multiplicity of voices and meaning) อันเป็นการพิจารณาภาษาในฐานะของการให้พื้นที่หรือเวทีสำหรับเสียงของคนที่อยู่อำนาจด้วย

เรื่องเล่าชุดสำคัญที่ปรากฏในบริบทลุ่มน้ำโขงคือ เรื่องเล่าที่ว่าด้วยสงครามกู้ชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติด้านการล่าเมืองขึ้นของ สปป. ลาว เป็นผลงานการสร้างวาทกรรมการเมืองผ่านภาษาพูดและภาษาเขียนในยุคที่ฝรั่งเศสและอเมริกาใช้อำนาจปกครองกลุ่มประเทศอินโดจีน คือ เวียดนาม เขมร และลาว การศึกษาเรื่องเล่าดังกล่าวจะทำให้เราเข้าใจถึงความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมการเมืองกับวัฒนธรรมภาษาที่ผู้คนใช้เพื่อช่วงชิงความหมายเพื่อให้มีพื้นที่ในทางสังคมได้อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

การเมืองของเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติลาว

เรื่องเล่าสงครามกู้ชาติด้านการล่าเมืองขึ้นของ สปป. ลาว เป็นผลงานการสร้างวาทกรรมการเมือง ผ่านภาษาพูดและภาษาเขียนในยุคที่ฝรั่งเศสและอเมริกาใช้อำนาจปกครองกลุ่มประเทศอินโดจีน คือ เวียดนาม เขมร และลาว เฉพาะกรณีใช้อำนาจปกครองชนเผ่าลาวนั้นเริ่มในสมัยพระเจ้าอุ้นคำ (พ.ศ. 2415-2430) เมื่อราชอาณาจักรหลวงพระบาง ถูกฮ่อรังก้านำโดยเตววันตีปล้นจนบ้านเมืองแตกทะเลสาบเสียหายมาก ออกุสต์ ปาวี (Auguste

Pavie) พร้อมด้วยทหารเวียดนามปราบฮ่อตรงด่าจนสงบ ช่วยเหลือพระเจ้าอุ้นคำให้พ้นอันตรายและปราบฮ่อตรงด่าให้อ่อนกำลังลง พระเจ้าอุ้นคำพร้อมราษฎรลาวหลวงพระบางจึงยินยอมพร้อมใจให้ฝรั่งเศสปกครองราชอาณาจักรหลวงพระบางในรูปแบบรัฐอารักขา (Protectorat)

นอกจากนี้เมื่อสยามประเทศเซ็นสนธิสัญญาฝรั่งเศส-สยามในปี ค.ศ. 1893 ดินแดนลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสโดยมีอาณาเขตครอบคลุมทุกเขตแดน ทั้งเวียงจันทน์และจำปาสักนับตั้งแต่ดินแดนเหนือจรดใต้ โดยข้าราชการฝ่ายพื้นเมืองและอธิบดีปกครองฝ่ายฝรั่งเศสปกครองร่วมกัน อำนาจปกครองของฝรั่งเศสครอบงำชนเผ่าลาวทุกเขตนานเกือบศตวรรษ ราษฎรมีความแตกแยก มีทั้งฝ่ายที่ยินยอมอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศสที่เป็นเจ้าอาณานิคม กับฝ่ายต่อต้านไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจฝรั่งเศส เพราะราษฎรส่วนใหญ่เดือดร้อน ถูกเกณฑ์ส่วยไปใช้แรงงานอย่างหนัก ไม่มีเวลาทำมาหากินเลี้ยงดูครอบครัวถูกกดขี่ขูดรีดภาษีอัตราสูง ถูกข่มขู่ถูกทำร้ายและเช่นฆ่าปราบปรามผู้ที่เห็นต่างไม่ยอมจำนนต่ออำนาจ ดังนั้นราษฎร ผู้นำ เจ้าก๊กเจ้าเหล่าบรรดาชนเผ่าบรรดาชาวลาวจึงรวมกำลังต่อสู้เพื่อปลดปล่อยอำนาจเจ้าอาณานิคมทั้งในเขตลาวภาคเหนือจรดใต้ ในการต่อสู้มีการจัดตั้งกองกำลังลาวรักชาติ กลุ่มลาวเป็นลาว ขบวนการประเทศลาวพรรคประชาชนปฏิวัติ ในการต่อสู้กู้ชาติ เกิดผู้นำปฏิวัติ วีรชนปฏิวัติ นักรบประชาชนผู้มีน้ำใจเด็ดเดี่ยว เหนียวแน่น มีจิตใจเด็ดแค้นไม่ยอมจำนน อุทิศตนสละชีวิตเพื่อภารกิจกอบกู้ประเทศชาติจากแอกปกครองเจ้าอาณานิคมแบบเก่าคือฝรั่งเศสและเจ้าอาณานิคมแบบใหม่คืออเมริกา เกิดเรื่องเล่าเกิดวาทกรรมการเมืองเรื่องสงครามกู้ชาติลาวและสงครามต้านการล่าเมืองขึ้นหลากหลายรูปแบบ บางตัวอย่างเช่น

1. งานเขียนแนวชาตินิยมเขตชุมชนสถาบันกษัตริย์ก่อนปี ค.ศ.1975
  - พงศาวดารเมืองพวน โดยเจ้าคำหมั้น วงกตรัตนะ (ค.ศ. 1951)
  - พงศาวดารชาติลาว โดยมหาสิลา วีระวงศ์ (ค.ศ. 1951)
  - ความเป็นมาของลาวหรือเล่าเรื่องชาติลาว โดยอุ๋คำ พมวงศา (ค.ศ. 1958)
2. งานเขียนแนวชี้นำอุดมการณ์ปฏิวัติและสร้างรัฐชาติสังคมนิยม
  - ประเทศลาวและการต่อสู้มีชัยของประชาชนลาวต้านลัทธิการล่าเมืองขึ้นแบบใหม่ของอเมริกา โดยพุมี่ วงวิจิต (ค.ศ. 1968)
  - ความทรงจำของชีวิตข้าพเจ้าในขบวนการวิวัฒน์แห่งประวัติศาสตร์ของประเทศลาว โดยพุมี่ วงวิจิต (ค.ศ.1987)
  - เจ้าสุพานวง ผู้นำปฏิวัติ โดยคณะกรรมการวิทยาศาสตร์สังคมแห่งสปป. ลาว (ค.ศ. 1989)

- บนเส้นทางก้าวขึ้นสังคมนิยมอย่างมีชัย โดยโกสอน พมวิหาน (ค.ศ. 1981)
  - ชายหนุ่มมั่งคั่งเป็นนกอินทรีย์ที่ไม่หวั่นกลัวต่อพายุลมแดงจึงกลายเป็นสินไชของยุคสมัยพวกเรา โดยโกสอน พมวิหาน (ค.ศ. 1981)
  - สิบบนเส้นทางก้าวขึ้นสังคมนิยม โดยโกสอน พมวิหาน (ค.ศ. 1986)
  - ชีวิตและภารกิจอันยิ่งใหญ่ของประธานโกสอน พมวิหาน วีรบุรุษของชาติลาว โดยคณะโฆษณอบรมศูนย์กลางพรรค (ค.ศ. 2005)
  - แนวคิดชั้นนำของประธานคำไต สีพันดอน ต่อภารกิจปกป้องรักษาและพัฒนาประเทศไทย โดยคณะโฆษณอบรมศูนย์กลางพรรค (ค.ศ. 2004)
  - การเคลื่อนไหวปฏิวัติของประธานคำไต สีพันดอน โดยสถาบันการเมืองและการปกครองแห่งชาติ (ค.ศ. 1999)
3. งานเขียนแนวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์การต่อสู้กู้ชาติของบรรดาแขวง
- ประวัติศาสตร์แขวงเวียงจันทน์ โดยคณะบริหารพรรคแขวงเวียงจันทน์ (ค.ศ. 1998)
  - ประวัติศาสตร์ของแขวงสาละวัน โดยคณะสร้างหนังสือประวัติศาสตร์แขวงสาละวัน (ค.ศ. 2000)
  - ประวัติศาสตร์ความเป็นมาแขวงอัตปือ โดยสังขยา จันทะโคต (ม.ป.ป.)
  - ประวัติเขตภาคใต้ของลาว โดยคณะโฆษณอบรมศูนย์กลางพรรค (ค.ศ. 2004)
  - สรุปสงครามประชาชนภายใต้การนำพาของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ค.ศ. 1945-1975 โดยพล.ท. ไอ่ สุลิยะแสง และคณะ (ค.ศ. 2004)
  - ประวัติการต่อสู้ของกำลังประกอบอาวุธและประชาชนบรรดาเผ่าภาคเหนือลาว ด้านการล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศสและจักรวรรดิอเมริกาบูรณ (ค.ศ. 1945-1975) โดยสภาวิทยาศาสตร์-ประวัติศาสตร์การทหาร กระทรวงป้องกันประเทศ (ค.ศ. 2005)
4. งานเขียนแนวชีวประวัติผู้นำนักรบและประวัติศาสตร์กองทัพประชาชน
- ประวัติศาสตร์กองทัพประชาชนลาว 1945-1995 โดยกรมค้นคว้าประวัติศาสตร์ กระทรวงป้องกันประเทศ (ค.ศ. 1995)
  - พล.ท. ดวงใจ พิจิต วีรชนแห่งชาติ โดยพ.ต. สีไฟ แก้วบุญมี (ค.ศ. 2009)
  - นักรบแข่งขันแห่งชาติ พลตรีสะไห้ว ไชยะเสนา โดยพ.อ. วิไล จันทะมาต (ค.ศ. 2007)
  - นายพลบุญเนียน คำอ้วน ชีวิตและการทำงาน โดยดวงไช หลวงพะสี (ค.ศ. 1990)

5. งานเขียนแนวการเคลื่อนไหวของพรรคและนักคอมมิวนิสต์ลาว
- ชีวิตกับการเคลื่อนไหวปฏิวัติของสหายคำแสง ลีวีไล โดยพ.ต. สีไฟ แก้วบุญพันธ์
(ค.ศ. 2009)

- ประวัติพรรคประชาชนปฏิวัติลาว โดยสถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติ
(ค.ศ. 1989)

6. งานเขียนแนววีรชนบรรดาเผ่ากับการต่อสู้ต้านการล่าเมืองขึ้น
- ตูยา ไชลู่ วีรบุรุษแห่งแดนล้านช้าง โดยสุดดาลา ยาทอตู (ค.ศ. 2004)
- ตงปาวทอ ใจก้า โดยดวงมีไซ ปาวสีโกยา (ค.ศ. 2008)
- การเคลื่อนไหวต่อสู้กู้ชาติของเจ้าพระยาขอมกมมะดำและท่านสีทน กมมะดำ
โดยพงสะหนิด ตูนาลม (ค.ศ. 2010)

7. งานเขียนแนววีรชนปฏิวัติและนักรบแข่งขัน
- มุนเชื้อต่อสู้เสียงก้องของลัทธิวีรชนปฏิวัติ โดยหนังสือพิมพ์เสียงประชาชน
(ค.ศ. 1982)

- หวนคืนชีวิตการเคลื่อนไหวในขบวนการปฏิวัติชาติของท่านคำผาย บุปผา โดย
พูทอง แสงอาคม (ค.ศ. 2001)

- ศิลปินอาวุโสกับเสียงเพลงปฏิวัติ ประเสิด สีซานน โดยประเสิด สีซานน
(ค.ศ. 2000)

- ชีวิตและการเคลื่อนไหวของท่านนางคำแพง บุปผา โดยมยุรี เหง้าสีวัทน
(ค.ศ. 1994)

- วีรชน สีทอง โดยคณะค้นคว้าเรียบเรียงประวัติศาสตร์มุนเชื้อทหารนครหลวง
เวียงจันทน์ (ค.ศ. 2006)

- ชีวิตและผลงานของพระมหาเถระ 5 องค์ โดยศูนย์กลางองค์การพุทธศาสนา
สัมพันธ์ลาว (ค.ศ. 2001)

กล่าวโดยภาพรวมงานเขียนเรื่องเล่าเกี่ยวกับมุนเชื้อการต่อสู้สงครามกู้ชาติลาว มี
ลักษณะร่วมด้านโครงสร้างเนื้อหาโดยมีประเด็นหลักกว่าด้วย 1) ชีวิตประวัติของผู้ร่วม
กระบวนกรปฏิวัติตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงวัยเกษียณจากการงาน 2) บทบาทหน้าที่ในสงคราม
ต่อสู้กู้ชาติลาว 3) การแสดงออกถึงความมองอาจ กล้าหาญ เสียสละ 4) เกียรติคุณการยกย่อง
และเหรียญตราที่ได้รับ

ส่วนความแตกต่างในตัวบทเรื่องเล่าคือ สถานภาพระดับชั้น ชนเผ่า ภารกิจใน
สงครามกู้ชาติของผู้คนในตัวบทเรื่องเล่า สถานภาพระดับชั้นสูงสุดคือ ผู้นำปฏิวัติ ผู้ชี้นำ
การเคลื่อนไหว บุคคลที่เสมือนเป็นตัวละครเอกแห่งชาติหรือที่เรียกว่าวีรบุรุษลาวหรือผู้นำ

ปฏิวัติ ได้แก่ เจ้าสุพานุง ทานโกสอน พมวิหาน ทานพุม่วงวิจิต ทานคำไต สีพันดอน ส่วนผู้นำชนเผ่าวงศ์ศาตญาตชาติลาวหรือผู้นำปฏิวัติระดับหัวหน้าชนเผ่า ที่เรียกว่าเจ้าจิก เจ้าจอม เช่น เจ้าฟ้าปาไจ (ผู้นำชนเผ่าม้ง) พระยาขอมกมมะดำและท้าวสีทน กมมะดำ (ผู้นำลาวเทิงเผ่าละเวน) และพ่อกะตวด องค์กรแก้ว องค์กรทอง องค์กรสิงตี เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีผู้คนที่เสมือนเป็นตัวละครรอง เช่น นักรบ วีรชน กลุ่มชน หน่วยงาน ทั้งวีรชนฝ่าย พลเรือน วีรชนฝ่ายทหาร นักรบบ้าน นักรบเมือง นักรบแขวง กองร้อยวีรชน กองพันวีรชน บ้านวีรชน เมืองวีรชน แขวงวีรชน ทั้งบุคคล ทั้งหน่วยงาน ทั้งสถานที่ล้วนเป็นส่วนประกอบที่มีบทบาทในสงครามกู้ชาติ เช่น เป็นนักรักชาติ เป็นผู้สืบข่าว เป็นกองเสบียง เป็นผู้ปลุกกระตมมวลชนให้เข้าร่วมในกองกำลังต่อสู้ เป็นผู้ประกอบอาวุธ เป็นทหารกองโจร เป็นหัวหน้ากองหลอนระดับกองร้อยและกองพัน เป็นต้น บุคคลสำคัญหรือตัวละครเด่นในเรื่องเล่าจะต้องเป็นฝ่ายพรรคประชาชนปฏิวัติคือเป็นผู้เดินทางเส้นทางปฏิวัติ โดยอุทิศตนให้การต่อสู้เพื่อปลดปล่อยชาติลาวให้พ้นจากแอกของลัทธิล่าเมืองขึ้น

ส่วนบุคคลที่เป็นฝ่ายปรักษ์ของการปฏิวัติ ได้แก่ เจ้าอาณานิคมฝรั่ง (ฝรั่งเศส) พวกล่าเมืองขึ้นใหม่ (อเมริกา) ศักดินาลาว ศักดินาท้องถิ่น พวกปฏิบัติการณ์ฝ่ายขวา พวกจักรวรรดินิยม ลูกสมุนเจ้าอาณานิคม (ลูกแหล่งตีนมือ) ผู้ชายชาติ ผู้ทรยศต่อชาติ ผู้อื่นที่คิดต่างเห็นต่าง เป็นต้น

ข้อจำกัดของวาทกรรมเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติลาว

เรื่องเล่าเกี่ยวกับสงครามกู้ชาติลาวเป็นผลงานของฝ่ายชนะสงคราม ตามหลักการ ผู้ได้ชัยชนะคือผู้สร้างประวัติศาสตร์ หรือหากเป็นเรื่องเล่าระหว่างการต่อสู้ ผู้เล่าคือผู้ยึดกุมอำนาจของแต่ละฝ่ายแต่ละสังกัด บ้างแจกบุคคลและหน่วยผลิตหน่วยประกอบสร้างเรื่องเล่า ได้แก่ คณะกรรมการโฆษณาอบรมศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาว กระทรวงแถลงข่าว และวัฒนธรรม สำนักพิมพ์จำหน่าย สปป. ลาว คณะค้นคว้าทฤษฎีและพฤติกรรมศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาว สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติลาว สภาวิทยาศาสตร์ การทหาร กรมวิทยาศาสตร์-ประวัติศาสตร์การทหาร กระทรวงป้องกันประเทศ สำนักพิมพ์ วันนะสิน ทายาทของผู้นำทางการเมือง ทายาทของผู้นำชนเผ่า ทุกหน่วยงานที่เขียนที่เล่า รวมทั้งปัจเจกบุคคล ต่างมีจุดหมายเดียวกันคือใช้ชีวิตประวัติของวีรกษัตริย์ ของวีรบุรุษแห่งชาติ ของวีรชนปฏิวัติ ของนักรบบรรดาเผ่าในอดีตมาสร้างมาย้ำความทรงจำปลุกสำนึกคนลาวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากพิจารณาจุดหมายของเรื่องเล่าตามสถานภาพของวีรบุรุษแห่งชาติหรือผู้นำปฏิวัติ วีรชนปฏิวัติ นักรบแห่งชาติ สามารถรับรู้ถึงการเมืองเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติลาวหลายเป้าหมาย เช่น

1. การสร้างรัฐสังคมนิยม สร้างรัฐชาติใหม่ด้วยวัฒนธรรมการเล่าเรื่องและสร้างวาทกรรมการเมือง
  2. เสนอความรุนแรงของสงครามกัวชาตีและต้านลัทธิล่าเมืองขึ้นของฝรั่งเศสและอเมริกาในดินแดนลาว
  3. โฆษณาโน้มน้าวจิตใจมหาชนให้เข้าร่วมการปฏิวัติ
  4. สร้างความชอบธรรมในการโค่นล้มระบอบเก่าหรือรัฐศักดินา
  5. เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นพลเมืองที่เป็นเจ้าของตนเอง เป็นกลไกการต่อสู้เรียกร้องสิทธิของพลเมืองและเป็นกลไกการต่อสู้ทางชนชั้น
  6. สร้างความชอบธรรมให้กับพรรค รัฐ ผู้นำทางการเมืองแห่งพรรคประชาชนปฏิวัติลาว
  7. บอกเล่าสถานการณ์การเมือง บอกเล่าข้อเท็จจริง บอกเล่าความรู้สึกในปริบทของสงครามกัวชาตีลาวและต้านลัทธิล่าเมืองขึ้น
  8. สร้างภาพลักษณ์ของผู้นำและคณะรัฐบาลด้วยเหตุผลด้านความมั่นคง
- การเล่าเรื่องด้วยเหตุผลหลายประการแต่มีแก่นแกนอันเดียวกันคือการปฏิวัติและการสร้างชาติ ทำให้เสียงที่เล่าเรื่องเป็นเสียงของพรรคของรัฐสังคมนิยมที่เสนอผ่านชีวิตของทุกคน ข้อมูลที่ต่างหรือข่าวสารที่จะนำความเสื่อมเสียมาสู่ผู้นำประเทศหรือความเป็นปึกแผ่นของชาติบ้านเมืองไม่ถูกนำเสนอ เรื่องเล่าเสียงเล่าไม่มีข้อที่แตกต่างกันแม้ปริบทของพื้นที่แตกต่างกัน เรื่องส่วนใหญ่ถูกชี้แนะเนื้อหาชี้แนะเหตุผลและกำหนดโครงเรื่องจึงให้คุณค่าของวัฒนธรรมพื้นฐานชุดเดียวกัน ให้คุณสมบัติอย่างเดียวกัน ให้ศีลธรรมปฏิวัติของชาติชุดเดียวกันทั้งสิ้น ความต่างของข้อมูลและแนวคิดมีปรากฏภาพที่ต่างในบทคัดอ่านระดับประถมศึกษาเท่านั้น

ความหลากหลายของวาทกรรมการเมืองในเรื่องเล่าสงครามกัวชาตีลาว

เรื่องเล่าเกี่ยวกับสงครามกัวชาตีลาวและสงครามต้านการล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศสและอเมริกา ตัวบทหรือเรื่องเล่ามีฐานะเป็นวาทกรรมที่ประกอบสร้างชีวิตของอาณาจักรผ่านภาษาหรือระบบสัญลักษณ์ วาทกรรมเริ่มประกอบสร้างจากปี พ.ศ. 2494 หรือ ค.ศ. 1954 มาจนถึงปัจจุบัน องค์ประกอบสำคัญที่เป็นประเด็นหลักคือ ผู้เล่า ผู้ที่ถูกเล่าให้ฟัง และเรื่องที่เล่าในแง่ของผู้เล่าและผู้ที่ถูกเล่า เมื่อพิจารณาเนื้อหาของเรื่องเล่าอย่างต่อเนื่องมีสาระสำคัญหลายประการ ได้แก่ วาทกรรมชาตินิยม วาทกรรมจักรวรรดินิยมหรือ อาณานิคมนิยม วาทกรรมภาพลักษณ์ผู้นำระดับวีรบุรุษแห่งชาติหรือวีรชนผู้นำปฏิวัติ วาทกรรมเคียดแค้นแห่งชาติ วาทกรรมวีรชนปฏิวัติ วาทกรรมนักรบแข่งขัน วาทกรรมพรรค

คอมมิวนิสต์อินโดจีน วาทกรรมพรรคประชาชนปฏิวัติ เป็นต้น มิติที่น่าสนใจของการประกอบสร้างวาทกรรมการเมือง คือผู้เล่าซึ่งตัวบทบางเรื่องผู้เล่าเป็นผู้เดียวกับผู้ที่ถูกเล่าให้ฟัง ในงานเขียนแบบอัตชีวประวัติ เช่น

พุมิ วงวิจิต (ค.ศ. 1978) ความทรงจำของชีวิตเขาในขบวนการวิวัฒน์แห่งประวัติศาสตร์ของประเทศลาว

- สอน คำวานงศา (ค.ศ. 1979) หวนคืนความหลัง
- ประเลิด สีซานน (ค.ศ. 2000) ศิลปินอาวุโสกับเพลงปฏิวัติ
- บุนดา แสงดาวง (ค.ศ. 2005) หวนคืนเส้นทาง 35 ปี
- สุลิวง เฮืองคำแสน (ค.ศ. 2001) ชีวิตกับการปฏิวัติ
- คำแสน เพ็ดสะหวัน (ค.ศ. 2004) ชีวิตกับการปฏิวัติ
- บุญมี กว่างมะนีวัน (ค.ศ. 2007) ชีวิตกับการปฏิวัติ

โดยภาพรวมงานเขียนอัตชีวประวัติหรือบันทึกชีวิตกลุ่มนี้ มีคุณค่าด้านประวัติการปฏิวัติลาว ซึ่งนำเสนอผ่านมุมมองของผู้นำชั้นสูงสุดในการกู้ชาติและมุมมองของผู้ตามระดับล่างสุด เนื้อหาที่เด่นคือการเสนอภาพชีวิตครอบครัวสามัญชนที่ทุกข์ยากลำบากโดยไม่ปิดบัง โดยเฉพาะชีวิตในฐานะที่มั่นการรบในภาคเหนือที่เชียงขวาง ซ้ำเหนือ และพงสาลี วีรชนบุญมีเล่าถึงการเพาะปมร่ำเรียนทฤษฎีมาร์กซ์-เลนิน การโฆษณาปลุกระดมมวลชนให้เข้าร่วมปฏิวัติ การปฏิบัติงานอย่างอดทนเสียสละว่า “...ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายบ้านเพื่อเคลื่อนไหวแบบปิดลับ ให้ติดตามการเคลื่อนไหวของฝรั่งเศส ตระเตรียมเส้นทางและเสบียงอาหารนำทาง...ได้วัว ข้าวสาร เปิดไก่ เพื่อนำมาเป็นเสบียงอาหารให้แก่ อ้ายน้องอาสาสมัครเวียดนาม ปี ค.ศ.1950 ได้รับมอบหมาย...ให้หามา 3 ตัวเพื่อเดินทางไปเคลื่อนไหวที่ตาแสงเชียงหลวง...” ข้อต่างระหว่างชีวิตผู้นำปฏิวัติสูงสุดกับวีรชนระดับล่าง คือ ต้นทุนชีวิต ผู้นำสังกัดอยู่ในชนชั้นศักดินาท้องถิ่นระดับเจ้าแขวง เจ้าเมือง วิถีชีวิตเดิมมีคุณสมบัติศักดินา แต่เมื่อเข้าร่วมการปฏิวัติในสงครามกู้ชาติและต้านการล่าเมืองขึ้นต้องเปลี่ยนแนวคิดเดิมของตนเองเป็นแนวคิดของชนชั้นกรรมาชีพ เปลี่ยนจากขุนนางศักดินาเป็นนักปฏิวัติดีเด่น ดังที่ท่านพุมิเล่าว่า “เจ้าเพชรราชเอาเขาไปร่วมค้นคว้าภาษาลาว ประวัติศาสตร์ลาว และพุทธศาสนา เช็ดให้เขาสามารถรับรู้อันถึกและผิด อันดีและชั่ว แต่อันนั้นก็ยังมีแก่นคุณสมบัติของชนชั้นศักดินา...เมื่อเป็นนายภาษาผู้นำฝรั่งเศส...การรับใช้พวกล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศสก็แก่นการกดขี่ข่มเหงประชาชนลาวนี่เอง...ตำแหน่งหัวหน้าศาลเจ้าเมือง เจ้าแขวงในระบบเก่าทำให้มีแนวคิดศักดินาสูงขึ้น”

ในการประกอบสร้างวาทกรรมการเมืองเรื่องมุนเชื่อการต่อสู้กู้ชาติลาวนั้น ประเด็นที่น่าสนใจประการหนึ่งคือบริบทหรือกิจกรรมการสร้างวาทกรรมหรือสถานการณ์การสร้าง

งานเขียนหรือเรื่องเล่า เนื้อเรื่องว่าด้วยมนุเชื้อการต่อสู้ชาติเป็นการเขียนอดีตหรือเล่าอดีตที่เกิดขึ้นก่อนปี ค.ศ. 1975 ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดสงครามที่พรรคประชาชนปฏิวัติได้รับชัยชนะอย่างสมบูรณ์ เป็นปีของการสถาปนาระบบใหม่หรือรัฐสังคมนิยมในนาม สปป. ลาว เพื่อเป็นการสร้างและปกป้องรักษาระบบการเมืองใหม่คือรัฐและพรรคประชาชนปฏิวัติให้เข้มแข็ง จึงมีการเขียน การพิมพ์ การเผยแพร่งานเขียนในโอกาสต่างๆ เช่น วันชาติลาว (2 ธันวาคม) วันคล้ายวันเกิดของผู้นำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองอายุครบ 80 ปี 85 ปี 90 ปี 95 ปี และ 100 ปี นอกจากนั้นพรรคและรัฐ สปป. ลาว กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดประกวดงานเขียนเกี่ยวกับมนุเชื้อของการปฏิวัติต่อต้านศัตรูผู้รุกรานเพื่อรักษาตัวอย่างต่อเนื่อง งานเขียนจึงเป็นทั้งเอกสารสำหรับโฆษณาและอบรมการเมืองต่อมวลชน และเป็นงานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพรรคและการปฏิวัติลาว ซึ่งมีการขึ้นนำเนื้อหาบางอย่างน้อยบ้าง อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ใช้ประกอบงานเขียนสรุปได้ว่ามีที่มานี้

1. เจ้าของชีวิตประวัติเขียนเอง
2. ผู้แต่งหนังสือซึ่งเป็นบุคคลอื่นสัมภาษณ์ข้อมูลจากเจ้าของชีวิตประวัติและผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. ผู้แต่งหนังสือซึ่งเป็นบุคคลอื่นศึกษาจากเอกสารต่างๆ
4. ผู้แต่งใช้ข้อมูลจากหลายส่วนมาประกอบสร้างงานเขียน

ด้วยเหตุผลข้างต้นความจริงในงานเขียนเรื่องเล่ามนุเชื้อสงครามกู้ชาติลาวและสงครามด้านการล่าเมืองขึ้น ความจริงที่คิดที่เขียนจึงขึ้นอยู่กับสายสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับอำนาจทางการเมืองของพรรคและรัฐ ความต่างที่เห็นได้ชัดคืองานเขียนในยุคราชอาณาจักรเมื่ออำนาจฝ่ายขวาหรืออำนาจฝ่ายเป็นกลางเป็นฝ่ายคิดฝ่ายเขียน เนื้อเรื่องหลักคือการเชิดชูวีรกรรมสถาบันกษัตริย์ลาว ดังที่พงศาวดารลาว ฉบับสิลา วีระวงค์ เขียนไว้ว่า “ถวายแก่พระมหากษัตริย์ชาติลาวทั้งหลายทุกพระองค์” ในขณะที่พรรคและรัฐบาลลาวมีจุดหมายเพื่อปลูกฝังศีลธรรมปฏิวัติและแนวคิดสังคมนิยมเพื่อสร้างการเมืองระบบใหม่

การเมืองภาษาในเรื่องเล่าสงครามกู้ชาติลาวและด้านการล่าเมืองขึ้น

เมื่อพิจารณาการใช้ภาษาลาวในงานเขียนชีวิตและผลงานของบรรดาผู้นำปฏิวัติและผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวในสงครามต่อสู้กู้ชาติลาว ภาษามีส่วนขยายความการเมืองได้ชัดเจน เช่น มีคำสร้างอุดมการณ์ใหม่ มีคำล้มล้างการเมืองระบบเก่า มีคำโน้มน้าวจิตใจให้เข้าร่วมกลุ่มหรือตัดสินใจทางการเมืองให้ชัดเจน มีคำสร้างศรัทธาเช่นเดียวกับมีคำสร้างความซิงซัง เช่น ขุนนางศักดิ์นา ความคิดศักดิ์นา คุณสมบัติศักดิ์นา ล้มล้างศักดิ์นา นักรักชาติ วีรชนปฏิวัติ นักรบแข่งขัน กองพันวีรชน แขวงวีรชน วงศาคุณาญาติชาติลาว ประชาชนบรรดา

เผ่า ปัญญาชนผู้สูงศักดิ์ แย่งชิงประชาชน ปลดปล่อยประชาชน ปฏิวัติสังคมนิยม ผู้นำแห่งชาติ สิทธิเป็นของตนเอง เจ้าชีวิต เขตปลดปล่อย เขตขาวเขตกลาง สมรภูมิตี๋เอ็ด กองไซจ๊กกะพัด ขบวนการเป็นลาว กองร้อยฟ้าจุ่ม นักปัญญาชนชั้นนำ รัฐบาลลาวอิสระ รัฐบาลราชอาณาจักร ข้าวช่วยชาติ ปืนใหญ่เคลื่อนทัพ เหยี่ยวไซ เป็นต้น

ภาษาดังกล่าวข้างต้นมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างแนบแน่น ใช้สื่อแนวคิดชาตินิยมและท้าทายต่ออำนาจเจ้าอาณานิคม เป็นวาทกรรมโฆษณาและเป็นภาษาที่ไม่เป็นกลางสื่อถึงความขัดแย้งทางการเมือง เมื่อยุคหลังอาณานิคมเปลี่ยนผ่านนโยบายของพรรคและรัฐสร้างจินตนาการใหม่ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง บริบทของความหมายเปลี่ยนไป ศัพท์ชุดการเมืองเหล่านี้ย่อมกลายเป็นบันทึกอดีตที่อาจเป็นเพียงความทรงจำรอง มิใช่ความทรงจำหลักหรือวาทกรรมหลักเหมือนเดิม อย่างไรก็ตามชื่อของผู้นำปฏิวัติระดับรัฐบุรุษยังคงเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติ เช่น ท่านไกสอน พมวิหาน เจ้าสุพานวง ท่านพุมี่ วงวิจิต ท่านคำไต

สีพันดอน ความหมายสัญลักษณ์ที่ก่อเกิดและดำรงอยู่ คือ ภาวะของอำนาจนำที่พรรคและรัฐพยายามสืบต่อแม้มีอำนาจนำใหม่ แม้จะมีการพยายามสร้างทายาทก็มีการปรับเปลี่ยนอำนาจนำในกระแสเขี้ยวกรากของอำนาจทุนนิยม อนุสาวรีย์กิติ พิพิธภัณฑกิติ ประวัติศาสตร์นิพนธ์กิติ แม้จะพยายามผลิตซ้ำความหมาย ก็อาจกลายเป็นอดีตของสิ้นไซ ในยุคสงครามกู้ชาติและต้านการล่าเมืองขึ้นของรัฐและพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเท่านั้น

วาทกรรมอาณานิคม

วาทกรรมอาณานิคม เป็นชุดความคิดว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างฝ่ายล่าเมืองขึ้นหรือจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส ญี่ปุ่น อเมริกากับนักกริชาติประชาชนลาว บรรดาเผ่าในราชอาณาจักรล้านช้างและกลุ่มประเทศอินโดจีนคือ เวียดนาม กัมพูชา และลาว โดยมีผู้นำหลักในการต่อสู้ลัทธิล่าเมืองขึ้นคือพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนและกองทัพประชาชนของประเทศอาณานิคมแต่ละแห่ง เส้นทางลล่าเมืองขึ้นของฝรั่งเศสเริ่มปรากฏในเรื่องเล่า แบบบันทึกการเดินทางของบาทหลวงนักสอนศาสนา บันทึกการเดินทางของพ่อค้า และบันทึกการเดินทางของนักสำรวจด้านธรรมชาติวิทยา เอกสารสำคัญดังกล่าวคือ บันทึกของบาทหลวงมารินี (Giovanni Filippode Marini) เกี่ยวกับประเทศล้านช้างในช่วงปี ค.ศ. 1640 บันทึกการเดินทางขององรี มูโอด (Henri Mouhot) ในราชอาณาจักรสยาม กัมพูชา ลาวและอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่นๆ ในช่วงปี ค.ศ. 1858 นักสำรวจชาวฝรั่งเศสคนนี้ได้บันทึกประสบการณ์การเดินทาง สภาพบ้านเมือง วิถีชีวิต วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้คนและชาติพันธุ์ต่างๆ ที่พบเห็นและตั้งข้อสังเกตไว้ มูโอดเสนอความคิดแบบเจ้าอาณานิคมไว้อย่างน่าสนใจต่อชาวสยามไว้ว่า

“...คนไทยเป็นคนดีมีน้ำใจ และถ้าวันหนึ่งข้างหน้า พวกเขาเกิดหูตาสว่าง ปัญญา เกิดและรู้จักความรู้สึกใจใสจากการได้คบค้ากับพวกเรา ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าพวกเขายอมค้นพบ ความสามารถอื่นๆ ในตัวที่ยังหลับไหลอยู่ได้โดยแท้” ทศนะเช่นนี้สะท้อนกระแสความเชื่อ เรื่องความก้าวหน้าและภารกิจในการเผยแพร่อารยธรรมของชาติยุโรปในดินแดนอื่นที่ ล้าหลัง หากให้ชาติยุโรปเข้ามาช่วยจัดการลงหลักปักฐานสร้างอาณานิคมที่ศิวิไลซ์ ดินแดน เหล่านี้ก็จะพัฒนาดีขึ้น ทศนะเช่นนี้สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวรุกคืบทางการเมืองและการ ทหารของฝรั่งเศสในประเทศอินโดจีน ความตายของมูโอดีเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้นักบริหาร อาณานิคมชาวฝรั่งเศสเดินทางเข้ามาสำรวจแม่น้ำโขง กัมพูชา ภาคอีสานของสยาม ลาว และยูนนานอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็น ฟรองซี การ์นิเยร์ (Francis Garnier) และคณะสำรวจ ของโอกุสต์ ปาวี (Auguste Pavie) ผลการสำรวจทำให้มีข้อมูลมากพอในการขีดเส้น พรหมแดนระหว่างสยาม ลาว และกัมพูชา บันทึกการเดินทางของชาวตะวันตก มองอีกด้าน หนึ่งซึ่งเป็นสาระหลักคือเป็นงานบุกเบิกที่กรุยทางให้ชาวตะวันตกรุ่นหลังใช้เป็นคู่มือรู้ ตำแหน่งสินค้าและทรัพยากรสำคัญของภูมิภาคนี้ และใช้ประเมินความคุ้มค่าของฝรั่งเศส ในการเข้าครอบครองอาณานิคม

ก่อนที่ลาวจะตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสนั้น อาณาจักรลาวแบ่งเป็นสามส่วนคือ อาณาจักรลาว หลวงพระบาง อาณาจักรลาวเวียงจันทน์ และอาณาจักรลาวจำปาสัก สาเหตุ แห่งการแบ่งแยกคือศึกดินลาวล้านช้างช่วงชิงกันเป็นใหญ่ยกกำลังต่อสู้กัน ครั้นเอาชนะ กันไม่ได้ก็ตัดแบ่งอาณาจักรเป็นส่วนๆ แบ่งกันเป็นเจ้าปกครอง ซึ่งเป็นช่องทางให้ประเทศ ครอบข้างเข้าแทรกแซงโดยผู้ที่อ่อนแอกว่าเห็นว่าตนสู้ไม่ได้ก็ซัดศึกเข้าบ้าน การตั้งกองกำลัง ต่างชาติเข้ามาบ้านเมืองนั้นก็สร้างความเสียหายให้แก่อาณาจักรลาวไม่น้อยและท้ายที่สุดก็ ตกเป็นเมืองขึ้นของสยามบางส่วนและของเวียดนามบางส่วน

สนธิสัญญาฝรั่งเศส-สยามปี ค.ศ. 1893 ได้กำหนดให้ดินแดนลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำ โขงอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ซึ่งเกลี้ยกล่อมกษัตริย์ลาวให้เชื่อว่าฝรั่งเศสจะช่วย ค้ำครองลาวมิให้ประเทศเพื่อนบ้านรุกรานโดยเฉพาะสยาม แต่เมื่อฝรั่งเศสใช้อำนาจ ปกครองเต็มที่แล้ว อาณาจักรลาวตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสโดยถูกผนวกเข้ากับเวียดนาม และกัมพูชาเป็นสหพันธ์อินโดจีน ซึ่งประกอบด้วยตั้งเกีย (เวียดนามภาคเหนือ) อันนาม (เวียดนามภาคกลาง) และโคชินจีน (เวียดนามใต้) กัมพูชา และลาว ทั้งห้าแคว้นนี้มีผู้สำเร็จ ราชการใหญ่ซึ่งเป็นชาวฝรั่งเศสเป็นประมุขมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ฮานอย แต่ละแคว้นจะมีผู้ สำเร็จราชการชาวฝรั่งเศสเป็นประมุข มีกองทหาร มีตำรวจ และตุลาการเป็นกองกำลัง สนับสนุน ในการปกครองแต่ละแคว้นฝรั่งเศสใช้วิธีการแบ่งแยกแล้วปกครอง โดยให้สิทธิ พิเศษแก่ผู้ที่จงรักภักดียอมสวามิภักดิ์ต่อฝรั่งเศสให้มีอำนาจอาชญาสิทธิ์ในท้องถิ่น มีอำนาจ

บังคับคนในพื้นที่ไปทำงานให้อาณานิคมและเกณฑ์ด้วยแรงงานชู้ตริตภาซีโดยอัตราสูง
ไปให้ฝรั่งเศสโดยอาณานิคมได้รับส่วนแบ่งด้วย ทุกเขตอาณานิคมประชาชนจึงแตกแยก
เป็นฝ่ายพวกล่าเมืองขึ้นและฝ่ายรักชาติหรือฝ่ายต้านการล่าเมืองขึ้น ฝ่ายนี้ฝรั่งเศส
ปราบปรามตามฆ่าตามจับกุมคุมขังทำร้ายอย่างโหดเหี้ยม

สาเหตุของการต้านพวกล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศสนั้นจุดสำคัญเกิดจากการชู้ตริตแรงงาน
และการขึ้นภาษีที่ฝรั่งเศสปฏิบัติ คือออกกฎหมายให้ผู้ชายลาวที่อายุ 18-60 ปีทำงานให้
ฝรั่งเศสอย่างน้อย 100 วันต่อปี ถ้าผู้ใดไม่สามารถไปได้ด้วยตนเองต้องจ้างคนไปทำงาน
แทน ค่าจ้างในเวลานั้นเป็นเงิน 50-100 กีบ ถ้าไม่ไปเองและไม่ได้จ้างคนไปแทนจะถูกขัง
หรือถูกปรับอย่างหนัก

นอกจากนี้ชายฉกรรจ์ทุกคนยังถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงานรับจ้างอีกปีละ 3 ครั้ง ครั้ง
ละ 16 วัน เฉพาะลาวลุ่มและลาวสูงได้ค่าจ้างวันละ 0.40 กีบ ส่วนลาวเทิงต้องไปทำงาน
รับจ้างครั้งละ 20 วัน วันละ 0.20 กีบ ถ้าไม่ไปหรือไม่จ้างคนไปแทนจะถูกปรับไหม สาเหตุ
ประการที่สอง คือฝรั่งเศสแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยการบังคับใช้แรงงาน
ประชาชนลาวบรรดาเผ่าอย่างหนักในการปลูกกาแฟในไร่ขนาดใหญ่ ที่ปูเพียงพละเวน เพื่อ
ส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ แต่ละปีฝรั่งเศสได้กำไรมากมาย นอกจากนี้พืชที่ส่งเสริมให้ปลูก
ก็จำเพาะที่ทำรายได้งามให้แก่ฝรั่งเศส เช่น ชา ยาสูบ ยางดิบ มันฝรั่ง พริกไทย ทำให้ชาว
ซึ่งเป็นพืชหลักได้ผลผลิตต่ำไม่เพียงพอบริโภค นอกจากนี้การบังคับใช้แรงงานประชาชน
อย่างเข้มข้นในงานกรรมกรเหมืองแร่ งานสร้างถนน งานสร้างสะพาน งานสร้างสนามบิน
ทำให้ประชาชนทุกข์ยากลำบากไม่มีเวลาทำอาชีพเลี้ยงครอบครัว การกดขี่บังคับของ
ฝรั่งเศสเกินความสามารถที่คนลาวจะแบกรับได้จึงมีขบวนการต่อสู้ต้านฝรั่งเศสเกิดขึ้นหลาย
บริเวณในเขตลาวได้ เช่น ขบวนการพ่อกะดวดในเขตเมืองพิน แขวงสะหวันเขต ได้ลุกขึ้น
สู้ต่อต้านฝรั่งเศสที่ไปบังคับเกณฑ์แรงงานเก็บภาษีอากรในเขตเมืองพิน ขบวนการอ้งแก้ว
อ้งคัมมะด้า ต่อต้านการปกครองที่กดขี่ชู้ตริตในแขวงอัตตะปือ สาละวัน จำปาสัก ส่วน
ขบวนการต่อสู้ในเขตลาวภาคเหนือ ได้แก่ ขบวนการเจ้าฟ้าองค์ดำเมืองสิง ขบวนการต่อสู้ของเจ้าฟ้า
ปาใจ ชนเผ่าม้ง แขวงหัวของ ขบวนการต่อสู้ของประชาชนที่เมืองซำเหนือ ขบวนการต่อสู้ของ
อ้งคัมที่พงสาลี ขบวนการต่อสู้ของนายครุคำที่นครเวียงจันทน์ เป็นต้น ขบวนการต้านการ
ล่าเมืองขึ้นดังกล่าวต่อสู้กับฝรั่งเศสตั้งแต่ ค.ศ. 1900 เป็นต้นมา เมื่อผู้นำถูกฝรั่งเศสวางแผน
ลอบสังหารด้วยกลอุบาย การเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชนผู้รักชาติจึงค่อยๆ สลายตัวไป
แต่กลับฟื้นคืนมาใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ค.ศ. 1945 ภายใต้การนำพาของพรรค
คอมมิวนิสต์อินโดจีนและกองทหารลาวอิสระ ซึ่งมีพัฒนาการในการจัดตั้งเป็นลำดับเช่น
แนวร่วมลาวเป็นลาว (ล.ป.ล) แนวร่วมลาวอิสระ แนวลาวอิสระ ขบวนการประเทศลาว พรรค
ประชาชนลาว พรรคประชาชนปฏิวัติ เป็นต้น

ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสและอเมริกัน ฝ่ายต่อต้านการล่าเมืองขึ้นเห็นว่าระบอบเมืองขึ้นทำให้ประเทศอาณานิคมต้องสูญเสียเอกราช เสียอธิปไตย เสียเขตแดน วัฒนธรรมของชาติถูกบ่อนทำลายถูกกดทับด้วยวิถีชีวิตแบบเสฟสุข เช่น การมีช่องโสเภณี การดื่มเหล้า การเสพผืน การเดินร่ำ การเล่นเร็นเริง ตลอดจนการขายตัวยอมรับสินจ้างเพื่อเป็นสมุนรับใช้ฝ่ายล่าเมืองขึ้นดังที่เรียกว่าพวกขายชาติ ดังนั้นในการทำสงครามกู้ชาติลาวจึงมีการต่อสู้กันเองของคนลาวฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวา เช่นเดียวกับศัตรูภายนอกเช่นฝรั่งเศส อเมริกา และลูกสมุนของพวกล่าเมืองขึ้น โดยเป้าหมายการต่อสู้ระยะแรกเพื่อขับไล่เจ้านายต่างชาติและศักดินาลาวที่ขายชาติยอมเป็นคนบอกร่างกายใช้ฟัง แต่เป้าหมายการต่อสู้ช่วงหลังกับอเมริกาเพื่อเปลี่ยนผ่านการปกครองระบบเก่าสู่ระบบใหม่คือ สังคมนิยมตามแนวมาร์กซ์และเลนินให้ปวงชนเป็นเจ้าของตนเอง โดยเป้าหมายแฝงเร้นที่สำคัญประการหนึ่งคือเป็นสงครามตัวแทนระหว่างโลกคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของโซเวียตกับโลกทุนนิยมเสรีภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา

วาทกรรมเรื่องเล่าที่มีสาระเกี่ยวกับอำนาจของฝ่ายเจ้าอาณานิคม มีปรากฏในงานเขียนชีวประวัติของผู้นำปฏิวัติ เช่น ไกสอน พมวิหาน เจ้าสุพานวง พูมี วงวิจิต คำไต สีพันดอน องค์กรแก้ว องค์กรกมมะดำ และประวัติของพรรคประชาชนปฏิวัติ ประวัติกองทัพประชาชน โดยตัวละครเอกไม่ใช่ผู้นำลาวในแต่ละท้องถิ่นเท่านั้น แต่มีกองกำลังพิเศษช่วยพระเอกคือพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนและกลุ่มประเทศผู้นำฝ่ายสังคมนิยมเป็นสำคัญ

วาทกรรมวีรชนปฏิวัติ

วาทกรรมวีรชนปฏิวัติเป็นชุดความคิดชาตินิยมและชาติพันธุ์นิยมเพื่อโฆษณาชวนเชื่อ ชี้นำประชาชนให้อุทิศตนเข้าร่วมขบวนการต่อสู้ชาติลาวต้านฝ่ายล่าเมืองขึ้นและเพื่อล้มล้างระบอบศักดินาลาว สถาปนารัฐสังคมนิยมใหม่ที่เชื่อว่าประชาชนจะได้เป็นนายตนเอง วาทกรรมชุดนี้จึงประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการแย่งชิงประชาชนให้เป็นฝ่ายปฏิวัติโดยแท้จริง ซึ่งในขณะนั้นฝ่ายล่าเมืองขึ้นได้ใช้ทั้งอำนาจเงินและอำนาจทางการเมืองการทหารดึงดูดทั้งผู้นำ เช่น กษัตริย์ เจ้าเมือง ขุนนาง ตระกูลผู้นำทุกท้องถิ่นให้เป็นฝ่ายล่าเมืองขึ้นและเป็นหุ้นส่วนในการแสวงหาผลประโยชน์จากการทุจริตประชาชนชั้นล่าง วาทกรรมวีรชนปฏิวัติจึงปฏิบัติการณ์ปลุกระดม โน้มน้าวประชาชนผ่านการเคลื่อนไหวของผู้นำปฏิวัติ วีรชนและนักบรรมทั้งสถาบันองค์กรศูนย์รวมที่เรียกว่า แนวโฮม ทั้งระดับหมู่บ้าน เมือง แขวง กลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกว่า บรรดาเผ่าวงศ์ญาติชาติลาว

ถ้อยคำภาษาที่สร้างพลังในการปลุกระดม ได้แก่ คำว่า วีรกษัตริย์ วีรกรรม ลาว เป็นลาว ขบวนการ รักชาติ แนวลาวอิสระ นักปฏิวัติผู้กล้าแก่น อุทิศชีวิตปฏิวัติ เอกภาพ

แห่งชาติ มานะจิตอันเด็ดเดี่ยว บุรุษเหล็ก วีรชนแห่งชาติ วีรชนการนำ วีรบุรุษลาว ฯลฯ ส่วนวีรชนปฏิวัติระดับผู้นำปฏิวัติแห่งชาติ ได้แก่ เจ้าสุพานวง ท่านไกสอน พมวิหาน ท่านพูมี วงวิจิต ท่านคำไต สีพันดอน ภายหลังการสถาปนาเป็น สปป. ลาวเพียงสามปี (ค.ศ. 1979) พรรคและรัฐบาลลาวก็ได้เปิดการประชุมใหญ่วีรชนและนักรบแข่งขันทั่วประเทศขึ้น ในการประชุมปี ค.ศ. 1979 การประชุมครั้งนี้มีการประกาศเกียรติคุณและยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลและหมู่คณะที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้ ด้านฝ่ายล่าเมืองขึ้นในกองทัพประชาชนทุกระดับทุกภารกิจ ผู้ได้รับการยกย่องมีทั้งฝ่ายรวมหมู่และบุคคล ได้แก่

- กองทัพอาว มี 7 กองพัน
- แขวงวีรชน มี 5 แขวง
- กองร้อยวีรชน มี 37 กองร้อย
- เมืองวีรชน มี 20 เมือง
- แผนกการโรงงานและโรงเรียนวีรชน อย่างละ 1 แห่ง
- นักรบแข่งขัน มี 12 สหาย
- วีรชนฝ่ายพลเรือน มี 46 สหาย
- วีรชนฝ่ายกองทัพ มี 45 สหาย

การประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติคุณวีรชนปฏิวัติเป็นการให้ความสำคัญอย่างสูงยิ่งต่อการเคลื่อนไหวต่อสู้ชาติและปกป้องรักษาเอกราชของชาติลาว โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมและแนวคิดสังคมนิยม ชูชของอุดมการณ์ที่ปลูกฝังผ่านวีรกรรมของผู้นำที่เป็นรัฐบุรุษของชาติลาวมีดังนี้

อุดมการณ์ที่เผยแพร่ว่าทกรรมผ่านเรื่องเล่าชีวิตและการเคลื่อนไหว ผู้นำปฏิวัติเสด็จเจ้าสุพานวง มีถ้อยคำที่ทรงพลังดังต่อไปนี้

“เชื้อเจ้า-ปัญญาชนผู้ยิ่งใหญ่” “นักรักชาติ นักปฏิวัติผู้กล้าแก่น” “แผ่นดินลาวต้องมีลาวเป็นเจ้าของ” “เจ้าต่อนบุญหรือพระยาalinkาน” “ผู้นำดีเด่น-วีรบุรุษของชาติลาว” “ความรักชาติอย่างลึกซึ้ง” “ขุนนางผู้ฮักชาติ” “มีทัศนะมหาชนบ่มักพิริวี่ตอง” “เว้าน้อยแต่เฮ็ดหลายและเฮ็ดจริง” “จงรักภักดีต่ออุดมคติปฏิวัติ” “ต่อสู้อย่างกล้าหาญ” “ดำรงชีวิตอย่างสัตย์ซื่อสุจริต เรียบง่ายทั้งที่เป็นเชื้อเจ้า” “ชนชั้นศักดิ์นาที่ได้บรรลุลัทธิมาร์กซ์-เลนิน” “เอาชีวิตผูกพันกับการปฏิวัติโดยบ้งอ้งต่อความลำบาก”

อุดมการณ์ที่เผยแพร่ว่าทกรรมผ่านเรื่องเล่า “ชีวิตและภารกิจอันยิ่งใหญ่ของประธานไกสอน พมวิหาน วีรบุรุษของชาติลาว” มีถ้อยคำที่ทรงพลังดังนี้ “ผู้นำขบวนการต่อสู้ปลดปล่อยชาติลาว” “ผู้นำภารกิจปกป้องรักษาและสร้างสาประเทศชาติ” “สถาปนิกเปลี่ยนแปลงใหม่ลาว” “แบบอย่างความรักชาติอันดุจดั่งและการอุทิศตัวเพื่อชาติ” “การมี

อุดมคติการปฏิวัติอันสูงส่ง” “การมีมานะจิตอันเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ในการต่อสู้” “ฮักแพง
เชื่อมั่นและจงรักภักดีต่อหมู่คณะและสหายร่วมอุดมการณ์” “สุขุมรอบคอบและเด็ดเดี่ยว
อาจหาญ” “เป็นนักค้นคว้าและใฝ่เรียน” “รักประชาชน ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ประหยัด
ซื่อสัตย์มีมนุษยธรรมสูง”

อุดมการณ์ที่เผยแพร่ผ่านวาทกรรมเรื่องเล่า “ความทรงจำของชีวิตเขาในขบวนการ
วิวัฒน์แห่งประวัติศาสตร์ของประเทศลาว พูมี วงวิจิต” มีชุดความคิดที่แสดงการปฏิวัติ
ตนเองก่อนการปฏิวัติสังคมดังนี้

- “ตัดสินใจปะ (ทั้ง) ยศฐาบันดาศักดิ์และชีวิตขุนนางอันอื้อม่นำสำราญที่ระบอบ
เก่าเอื้ออำนวยให้”

- “เปลี่ยนแนวคิดของตนเองให้กลายเป็นแนวคิดของชนชั้นกรรมาชีพอย่างแท้จริง”

- “เปลี่ยนจากขุนนางศักดินาจนกลายเป็นนักปฏิวัติดีเด่น”

- “ฮักชาติ ชังพวกศักดินาและพวกล่าเมืองขึ้น”

- “การรับใช้พวกล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศสก็แหม่นการกดขี่ข่มเหงประชาชนลาวนี่เอง”

- “การต่อสู้ล้มล้างแนวคิดศักดินาและนายทุนเป็นสิ่งที่คนเขาแฮ็ดได้”

- “สืบทอดภารกิจการปฏิวัติของท้าวพรรคท้าวปวงชนเขา สามัคคีกับประชาชน
เวียดนามและกำปูเจียเพื่อขับไล่ฝรั่งเศส”

- “ค้นคว้ารำเรียนทฤษฎีมาร์กซ์-เลนินและแนวทางนโยบายพรรค”

ในกลุ่มผู้นำปฏิวัติวาทกรรมผู้นำชาติสูงสุดคือท่านไกสอน พมวิหาน มีเนื้อหา
แตกต่างจากวีรชนอื่นๆ คือ การกล่าวถึงนโยบายของพรรคและรัฐที่สำคัญ ได้แก่ “การบำรุง
ก่อสร้างพนักงานให้ยึดมั่นในนโยบายและแผนงานของพรรคและรัฐ” “การคุ้มครองเศรษฐกิจ
ทั้งการผลิตและธุรกิจให้เกิดผลประโยชน์สามด้านคือ ผลประโยชน์ของรัฐ ผลประโยชน์ของ
ผู้ร่วมหมู่ และผลประโยชน์ของผู้ออกแรงงาน” “การเพิ่มทวีความสามัคคีปวงชนและความ
สามัคคีบรรดาชนชาติ” “การเพิ่มทวีความร่วมมือรอบด้านกับเวียดนาม (กัมพูชา) สหภาพ
โซเวียตและบรรดาประเทศสังคมนิยม” “ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นปฏิวัติและวิทยาศาสตร์
แนวทางของพรรคเป็นการหนุนใช้ลัทธิมาร์กซ์-เลนินเข้ามาในการดำเนินการของประเทศ”
“โลกแบ่งเป็นสองฝ่ายคือฝ่ายจักรวรรดิมืออเมริกาเป็นผู้นำ และฝ่ายสันติภาพประชาธิปไตย
มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ”

ส่วนวาทกรรมวีรชนปฏิวัติฝ่ายสตรีซึ่งมีน้อยมากในเรื่องเล่า “ชีวิตและการ
เคลื่อนไหวของท่านนางคำแพง บุปผา” ได้เสนอความคิดจิตใจ จิตสำนึกของปัญญาชนสตรี
ในบริบทของสงครามกู้ชาติลาวไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

- “แม่หญิงลาวในระบอบเก่าถูกกดขี่ถึงสามแอกคือ แอกฮึดคลองสังคม แอกล่า
เมืองขึ้นและแอกของผู้ชาย”

- “แม่หญิงลาวบ่เคยฮู้ว่าสิทธิของตนเองนั้นคืออะไร ทั้งไม่เคยรู้ว่าคุณค่าของตนเองนั้นมีเพียงใดต่อประเทศชาติต่อสังคม ทั้งที่ตนเองเป็นพลเมืองที่มีจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งของแผ่นดินฟ้า”

- “แม่หญิงลาวจำนวนหนึ่งได้ตัดสินใจสูงผ่านฝ่าอุปสรรคบางประการเข้าร่วมการปฏิวัติ ...เป็นการเปลี่ยนโลกทัศน์แนวคิดจิตใจ ความรู้สึก การดำรงชีวิต เป็นการเปลี่ยนอาชีพเปลี่ยนการชกินเคยต่างๆ อย่างสิ้นเชิง”

- “เหตุผลที่นางคำแพง บุปผา ตัดสินใจเข้าป่า

1. ไม่ชอบการปกครองของศักดินาและพวกเจ้าเมืองชั้นที่ถือผู้หญิงเป็นเครื่องเล่น
2. ผู้หญิงต้องติดตามผัวไปอยู่กับผัว มิฉะนั้นผัวสามารถหย่าร้างได้ เพราะฮืดคลองส่งเสริมการมีเมียน้อยฮ้อยเมียปลายอันเป็นเงื่อนไขการสร้างครอบครัวใหม่

3. เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์การต่อสู้ชาติลาวของผู้หญิง”

- “ข้าพเจ้าบ่มีกแนวคิดและการกระทำของผู้อำนวยการโรงเรียนซึ่งมีการจำแนกระหว่างคนฝรั่งเศส คนพื้นเมืองลาว และคนเวียดนาม คนพื้นเมืองลาวถูกพวกเจ้าเมืองชั้นฝรั่งเศส อเมริกา และพวกศักดินาข่มเหง ดูถูกฮ้ายด่า”

- “สภาพการเมืองไทยปมีเสถียรภาพได้นาน เพราะต่อมาในฤดูใบไม้ผลิปี พ.ศ. 1943 ป. พิบูลสงครามก็ขึ้นครองอำนาจ ภายหลังที่ถูกโค่นล้มลงครั้งหนึ่งแล้ว รัฐบาล ป. พิบูลสงครามไม่รับรู้รัฐบาลโฮจิมินห์ ดังนั้นผู้แทนรัฐบาลเวียดนามเหนือและคณะลาวอิสระก็ถูก ป. พิบูลสงครามให้ออกจากประเทศไทย”

กล่าวโดยภาพรวม วาทกรรมวีรชนปฏิวัติเป็นวาทกรรมโฆษณาเพื่อปฏิบัติการระดมพลทุกภาคส่วนเข้าร่วมการปฏิวัติตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945-1975 สารสำคัญของเนื้อหาคือการชี้ให้เห็นความโหดร้ายของฝ่ายล่าเมืองขึ้นทั้งประเทศฝรั่งเศสและอเมริกา ปลุกใจประชาชนบรรดาเผ่าให้มีพลังฮึกเหิมในการต่อสู้ ด้วยความมั่นใจในการนำของพรรคประชาชนปฏิวัติและพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนรวมทั้งกลุ่มประเทศมหาอำนาจฝ่ายสังคมนิยมเช่นโซเวียตและคิวบา เป็นต้น ด้วยเป้าหมายของวาทกรรมเพื่อหวังผลสร้างการมีส่วนร่วมหลายระดับ ตั้งแต่การรวบรวมข้าวปลาอาหาร เสื้อผ้า เงินทองเพื่อมาเลี้ยงดูทหารในกองทัพประชาชนที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น การระดมชายหนุ่มหญิงสาวไปฝึกทหารการระดมกำลังพลหญิงชายทำนา-ทำสวน ปลุกผัก เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ เพื่อเป็นอาหารการเล่าเรียนแนวคิดทฤษฎีการเมืองแนวมาร์กซ์-เลนิน ชุดความคิดชุดภาษาในวาทกรรมวีรชนจึงมีทั้งข้อเท็จจริงมีทั้งอารมณ์จิตที่ตอกย้ำอารมณ์ และตอกย้ำความเป็นศูนย์กลางอำนาจอันชอบธรรมของฝ่ายลาวอิสระหรือฝ่ายแนวลาวยุติการหรือฝ่ายพรรคประชาชนปฏิวัติ นอกจากนี้ช่วงเวลาการผลิตซ้ำวาทกรรมวีรชนปฏิวัติหลังการสถาปนาพรรคและรัฐ

ประสบชัยชนะแล้ว การปรุ้งแต่งอารมณ์รักชาติแบบใหม่ตามระบบสาธารณรัฐสังคมนิยม เกิดพลังเกิดความสง่างามทำทลายต่อฝ่ายล่าเมืองขึ้นและบริวารในระดับสูง แต่หลังยุคจินตนาการใหม่หลังยุคคอมมิวนิสต์โซเวียตล้มเหลว ความรู้สึกอารมณ์อันฮึกเหิมดูแผ่วเบา ลงมาก เมื่อทบทวนปัจจัยที่เกื้อหนุนให้การต่อสู้ของขบวนการปฏิวัติด้วยกองทัพประชาชน เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ผลงานที่ถูกกดทับด้วยวีรกรรมผู้นำ วีรกรรมนักรบชาย คือการเพาะปลูกรงานเสปียงอาหารหล่อเลี้ยงแนวลาวิสระโดยหน่วยสมาชิกแม่หญิงลาวรักชาติ หน่วยแม่ที่รบเอื้อยน้องนักรบในแต่ละท้องถิ่น ที่อดทนทำนา ทำไร่ ทำสวน ทำฉางข้าวแบบปิดลับคือไม่เปิดเผยในเขตป่าดงพงหนามในเขตภูสูงห้วยลึกลับตามากหลายบ้าน หลายเมือง หลายแขวง ดังคำเล่าของท่านคำแพง บุปผา ผู้หญิงคนแรกที่เป็นผู้แทนราษฎรของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวว่า

- “หน้าที่ของสมาชิกสมาคมแม่หญิง คือพาเอื้อยน้องเอาใจใส่ดูแลเลี้ยงดูพนักงานทหาร ที่มาเคลื่อนไหวอยู่ในท้องถิ่นตน นอกจากทำไร่ ทำสวนของครอบครัวแล้ว เอื้อยน้องได้พร้อมกันทำไร่ทำสวนปิดลับ ทำฉางข้าวปิดลับเพื่อให้ทหารและลาวรักชาติมีข้าวกิน”

- “...หลวงพระบางเป็นท้องถิ่นดินนาของพวกศักดินาปกครองมาหลายศตวรรษแล้ว ฉะนั้นการดูถูกปรามาสแม่หญิงยังคงหนักหน่วง ถือแม่หญิงเป็นเพศอ่อนแอทางกายและจิตใจ เป็นชนชั้นที่ต่ำต้อยอยู่ในสังคม ฉะนั้นเมื่อข้าพเจ้าได้ถูกเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรแล้ว...ก็มีหางเสียงของพวกผู้ชายว่า... “เลือกเอาแม่หญิงมาเป็นผู้แทนราษฎรจะทำอะไรได้...”

อย่างไรก็ตามหลังจากการก่อสร้างปกปักรักษาประเทศชาติได้สำเร็จ พรรคและรัฐได้พยายามสถาปนาขบวนการแม่หญิงลาวให้มีน้ำใจรักชาติแพงเชื้อ รักบ้านเกิดเมืองนอนให้เท่าเทียมผู้ชาย โดยสภาพจริงในช่วงการต่อสู้กู้ชาติลาวจากฝรั่งเศสนั้น เรื่องเล่าชีวิตและการเคลื่อนไหวของท่านนางคำแพงบุปผา แม่หญิงลาวบรรดาเผ่าได้ทำงานหนักทั้งในแนวหลังและแนวหน้า เป็นทหารหลวงสู้รบเคียงบ่าเคียงไหล่ทหารเพศชาย และเป็นทหารหญิงในกองกำลังไพรบอย่างห้าวหาญที่เขตปลดปล่อยทุ่งไหหินเชียงขวาง ขณะเดียวกันก็เป็นทหารของกองศิลปะอาชีพขับลำพ้อนปลุกระดมจิตใจทหารและประชาชนในแนวหน้า ในสงครามต่อต้านสหรัฐอเมริกาหลังการพ่ายแพ้ของฝรั่งเศส ท่านคำแพงและแม่หญิงในสมาคมแม่หญิงรักชาติได้เดินทางไปเคลื่อนไหวที่แคนาดา สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ ร่วมกับองค์การมนุษยธรรม ร่วมกับคณะแม่หญิงสากล แม่หญิงอเมริกา แม่หญิงแคนาดา แม่หญิงอังกฤษ ปลุกระดมให้โลกภายนอกได้รับรู้ถึงการทำสงครามทางอากาศอันโหดเหี้ยมของจักรวรรดิอเมริกา ให้โลกโดยเฉพาะประชาชนชาวอเมริกาู้แจ้งถึงสภาพสงครามอินโดจีนโดยเล่าถึงการตายของทหารผู้บริสุทธิ์ ความทุกข์ทรมานของผู้หญิงและเด็กเพราะ

การทิ้งระเบิด การยิงทำลาย การเผาบ้านเรือนการทำลาย ถนนสะพาน คณะแม่หญิงลาว เสนอให้แม่หญิงอเมริกาเรียกร้องต่อสู้ให้รัฐบาลอเมริกายุติการรุกรานอินโดจีนและเรียกร้อง ให้ภรรยาทหารลูกทหารให้สามีกลับคืนสู่ครอบครัวของตน การเคลื่อนไหวของคณะแม่หญิง ลาวรักชาติได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี แม่หญิงลาวในบริบทของสงครามด้านการล่า เมืองขึ้นฝรั่งเศสและอเมริกาจึงเป็นวีรสตรี ได้รับการยกย่องมอบเหรียญไชอัสระ เหรียญไช ปฏิบัติขั้นสูงสุดเช่นนางคำแพง บุบผา เป็นต้น มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่งคือวีรชนปฏิบัติ ฝ่ายสตรีนั้น ไม่มีอำนาจชี้้นำในการบริหารพรรคและรัฐ เป็นฝ่ายปฏิบัติการที่ภักดีที่เชื่อมั่น ในอำนาจผู้นำปฏิบัติมากกว่า เมื่อประเมินผู้นำปฏิบัติที่มีอำนาจบารมีสูงสุดคือท่านไกสอน พมวิหาน วีรชนอื่นๆ เป็นเพียงฝ่ายปฏิบัติการสมทบที่มีการสืบเนื่องยาวนานตั้งแต่ยุคปฏิบัติ จนถึงยุคจินตนาการใหม่ในปัจจุบัน วาทกรรมวีรชนปฏิบัติที่เสนอผ่านการเล่าเรื่องหลาย แบบบทบาทแฝงเร้นคือการตอกย้ำบารมี ตอกย้ำอำนาจรัฐ และตอกย้ำการเป็นศูนย์กลาง อำนาจ

วาทกรรมเพลงปฏิวัติลาว

ในการต่อสู้ชาติต้านสงครามล่าเมืองขึ้นทั้งสองวาระนั้น มีการใช้ศิลปวัฒนธรรม เป็นอาวุธต่อสู้ทั้งฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ช่วงสงครามต่อต้านเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส พูมี วง วิจิต ในบทบาทเจ้าเมืองเวียงจันทน์กล่าวว่า “ตลอดระยะเวลาที่เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์เราได้ ทำงานหลายอันที่สุด นอกจากการเก็บส่วย ค่าไถ่การ ตีพิมพ์ผ้า จั้ว ควาย ตีพิมพ์ ดินบ้าน ดินสวน ดินนา และเกณฑ์กุลิไปทำงานต่างๆ แล้ว ยังได้จัดการเบิกลาบาฮีให้แขก ต่างประเทศและเจ้านายผู้ใหญ่ที่ผ่านไปมา และได้จัดพิธีบุญทาน ตามประเพณีทุกอย่างเช่น บุญธาตุหลวง บุญบั้งไฟ บุญสว่างฮือ บุญปีใหม่ บุญศาสนา และบุญเลี้ยงผีเมืองตามฮีตสิบสองคองสิบสี่อีกด้วย” (พูมี วงวิจิต. 1987: 26) นับแต่ยุคล้านช้างวิถีความเชื่อเช่นการถือผี บ้านผีเมือง ผีบรรพบุรุษ ผีนา ผีน้ำ และประเพณีทางพุทธศาสนา ได้รับการยึดถือเป็นแก่น แกนชีวิตวัฒนธรรม วัดคือศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นศูนย์กลางอบรมด้านจิตใจ แนวคิด และคตินิยมแก่มวลชน วัดยังเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนสร้างสติปัญญาให้แก่คน สร้างนัก ศิลปะ วรรณคดี นักปราชญ์อาจารย์ วัดเป็นสถานที่ที่มวลชนรวมศูนย์เพื่อทำบุญรักษาศีล และเล่นสนุกรื่นเริง วัดเป็นสถานที่หนุ่มสาวมาพบปะจ่ายผลญาขับลำเกี่ยวพาราสิกัน รวมทั้ง เป็นศูนย์การคิดประดิษฐ์ด้านจิตรกรรม วรรณกรรม เป็นสถานที่รักษาโรค เป็นสถานที่เตือน ภัย เป็นศูนย์รวมลี้พลเมื่อมีเหตุร้ายมารุกรานบ้านเมือง สถานภาพของพระเถระสูงส่งเป็น รองแต่เจ้ามหาชีวิตเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะการบวชเณรบวชพระเป็นโอกาสศึกษาหาความรู้ด้านการอ่านการเขียนโดยการเรียนสูตรมนต์ เรียนการเทศน์ เรียนการอ่านหนังสือธรรม

อ่านหนังสือผูก อ่านคัมภีร์ต่างๆ เช่น อ่านพระไตรปิฎก อ่านนิทานธรรม พระเวสสันดรชาดก สังข์ศิลป์ชัย กาละเกด จำปาสีด้น เสียวสวาด นิทานต้นไต้ คัมภีร์ธรรมศาสตร์บุษยาน พันทุนบรม ท้าวฮุ่งท้าวเจือง ท้าวคำสอน ปุสสอนหลานหลานสอนปู่ อินทนิยานสอนลูก ยาสอนสะไภ้ หนังสือผูกเหล่านี้มีเนื้อเรื่องปลูกฝังตัวแบบอุดมคติการเป็นผู้นำที่ดี เช่นเป็นเจ้าของเมืองที่ดี ขุนนางที่ดี ราชบุตรที่ดี ราชวงศ์ที่ดี ประชาสามัญที่ดี มาตรฐานอุดมคติเบื้องต้นคือการเป็นมนุษย์ที่ดีนั้น วรรณกรรมที่ถือเป็นบทเรียนต้นแบบเสนอปัญหาสำคัญคือการขาดสติ การไม่สามารถควบคุมตนเองให้อยู่ในกรอบบังคับของสังคม และศีลธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ขอบเบียดเบียนคนอื่น มีนิสัยกริ้วโกรธร้ายกาจ การไม่ซื่อตรง ขาดความเมตตา มีอำนาจแต่ขาดความดี เป็นต้น ผู้เล่าเรียนสามารถอ่านออกเขียนได้มีความรู้พอเพียงแก่การรับราชการ สมัยฝรั่งเศสปกครองมีการส่งเสริมความสามารถด้านการประพันธ์ ให้มีการแข่งขันแต่งโคลง กาพย์ กลอน ส่วนในฐานที่มั่นการปฏิบัติมีการคัดสรรบทอ่านบทเรียนที่เป็นเรื่องการต่อสู้ของวีรบุรุษทางวัฒนธรรม เช่น ท้าวฮุ่งท้าวเจือง ขุนบรม สังข์ศิลป์ชัย พันทูเวียงและหน่วยปลุกระดมประชาชนอบรมให้ละเลิกประเพณีพิธีกรรมที่มอมเมา ดังเรื่องเล่าว่า “...นอกจากเรียนแนวทฤษฎีแล้ว พวกข้าพเจ้ายังได้ค้นคว้าเรียนทฤษฎีเกี่ยวกับวัตถุนิยม สัจจวิทยา อันได้ทำให้ข้าพเจ้าและพนักงานชนชาติจำนวนหนึ่งลดผ่อนการเชื่อถือแบบงมงาย เพราะเมื่อคืนกลับห้องแล้ว พนักงานจำนวนนั้นก็ไม่ได้ฆ่าจิ้งจอกควายเลี้ยงผี เขาเจ้ายังไปโฆษณาปลุกระดมประชาชนให้ทิ้งเลิกยึดถือประเพณีที่เก่าล้าหลัง เช่น การเลิกขนานฆ่าสัตว์เลี้ยงผี เวลาเจ็บป่วยต้องไปหาแพทย์หาหมอเพื่อรักษา เวลาคลอดลูกแม่หญิงก็ต้องพักผ่อนไม่ทำงานหนัก ทารกเกิดใหม่ต้องสวมเสื้อผ้าหรือว่าเอาผ้าแพรสะอาดห่อหุ้ม พ่อแม่ประชาชนเมื่อมีพนักงานโฆษณาอบรมหลายครั้งก็พากันเผาห่อผีทิ้ง บางแห่งทำแพเอาผีลอยน้ำเสีย” (มยุรี แห่งสำวันท์. 1993: 30-31)

เจ้าสุพานวง ในช่วงแรกของการนำพาประชาชนเคลื่อนไหวกเขตลาวใต้ได้ประดิษฐ์ธงชาติ มีการใช้ธงนำหน้าขบวนนักรบ ขบวนประชาชนในการชุมนุมขับไล่เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสในช่วงสงครามต่อต้านอเมริกา (1955-1975) มีการจัดตั้งหน่วยศิลปะ วรรณคดี ปฏิวัติลาวโดยการนำของหัวหน้าหน่วย ประเสริฐ สีขานน ทำหน้าที่สร้างบรรยากาศเบิกบานใจในการเดินทางของกองทหาร และแต่งเพลงปฏิวัติเพื่อปลุกระดมประชาชนและนักรบให้มีจิตใจจื๋อแจ่มใสเหมือนจกล้ำหาญพร้อมที่จะสละตนเข้าร่วมการปฏิวัติประชาชน เนื้อร้องเพลงส่วนใหญ่เป็นเรื่องการปลุกใจให้รักชาติ การสรรเสริญพรรค การสรรเสริญนักรบ การสรรเสริญพันธมิตรเวียดนาม การสรรเสริญพันธมิตรสามชาติอินโดจีน การสรรเสริญการปฏิวัติ การสรรเสริญหน่วยรบ การสดุดีไชยชนะและการสู้รบในฐานที่มั่นสำคัญ เช่น “ไชยชนะน้ำปาก ไชยชนะเขี้ยวขวาง ทางเลขแกมมีไซ น้ำใจสิบสองตุลา สนามรบภูกุด สนามรบ

บทสรุป

เรื่องเล่าถือเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมชุดสำคัญที่ถูกนำเสนอผ่านตัวภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเล่าว่าด้วยสงครามกู้ชาติลาว อันเป็นผลงานการสร้างวาทกรรมการเมืองเพื่อต้านลัทธิอาณานิคม โดยเรื่องเล่าส่วนใหญ่จะเน้นวีรกรรมของผู้นำการปฏิวัติในลักษณะของการปลุกกระตมความเป็นชาตินิยมให้เกิดขึ้นในกลุ่มคนลาว พร้อมกับการนำเสนอภาพของเจ้าอาณานิคมในเชิงลบในฐานะที่ทำให้ลาวต้องสูญเสียเอกราชและวัฒนธรรมของชาติ ถูกทำลายลง เรื่องเล่ายังจัดเป็นวาทกรรมการโฆษณาของพรรคและรัฐเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเป็นผู้นำทางการเมืองและเพื่อใช้สร้างจินตนาการใหม่ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงมีการประกอบสร้างผู้นำปฏิวัติให้เป็นสัญลักษณ์ของชาติ เรื่องเล่าจึงมีบทบาทในการผลิตซ้ำความทรงจำทางสังคมได้อย่างน่าสนใจ

เอกสารอ้างอิง

- จันทอน ทัมมะเทโว. (2007). ลวมเพลงประวัติวัดลาวหวนคิ่นมุนเซื้อ. เวียงจันทน์: วิสาทกิจ
โรงพิมพ์ศึกษา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง
เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วิภาษา.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2554). คติชนกับชนชาติไท. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- พุมิ วงวิจิต. (1987). ความทรงจำของชีวิตเขาในขบวนวิวัฒน์แห่งประวัติศาสตร์ของ
ประเทศลาว. เวียงจันทน์: สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคม กระทรวง
ศึกษา.
- มหาสิลา วีระวงส์. (1951). พงศาวดารชาติลาว. เวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการ. มยุรี
เหง้าสีวิทัน และคณะ. (1993). ชีวิตและการเคลื่อนไหวของท่านนางคำแพง
บุญผา. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.
- อิรวาดิ ไตลังคะ. (2543). ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาคถาร และงานพุทธศิลป์ ในพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดขอนแก่น

Participation Building Process in conservation and restoration of religious
building and Buddhist art in the flooding area of KhonKaen Province

ชุตินา แมววิน^{*} Chutima makhakvun

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูล การดำเนินการของโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาคถารและงานพุทธศิลป์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ประสบอุทกภัยในจังหวัดขอนแก่น โดยมุ่งวิเคราะห์ เรียบเรียง สะท้อนข้อมูล และองค์ความรู้แก่ผู้สนใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาคถารและงานพุทธศิลป์ ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น โดยใช้ข้อมูลหลักในการวิเคราะห์จากโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาคถารและงานพุทธศิลป์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ประสบอุทกภัยในจังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่ในการศึกษาวิจัยคือพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยในปี 2554 จากฐานข้อมูลของสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดขอนแก่น จำนวน 9 อำเภอ 31 ตำบลซึ่งแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาคถารและงานพุทธศิลป์ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่าพื้นที่น้ำท่วมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดแหล่งน้ำทำให้เกิดการท่วมขังบ่อยครั้งและบางส่วนเป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก ดังนั้นในการวางแผนการฟื้นฟูควรเป็นการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ในด้านการฟื้นฟูสภาพความเสียหายโดยชุมชนควรเป็นตัวหลักในการฟื้นฟูแบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีหน่วยงานภายนอกเข้ามามีบทบาทในการเสริมองค์ความรู้หรือทักษะวิธีการในการฟื้นฟูโดยควรสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 2 ด้าน ประกอบด้วยด้านการสร้างการมีส่วนร่วมปฏิบัติการฟื้นฟูศาสนาคถารและงานพุทธศิลป์ ทั้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานในท้องถิ่นทั้ง อบต. โรงเรียน พระสงฆ์ ช่างศิลป์และผู้รู้ในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต่างๆ อีกด้านหนึ่งคือการสร้างการมีส่วนร่วมแนวทางการรับมือและป้องกันกับสถานะอุทกภัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อลดความเสียหายแก่ศาสนาคถารและงานพุทธศิลป์ที่ต้องดำเนินการทั้งระยะสั้นและระยะยาว สอดรับกับสภาพของพื้นที่ และการรับมือป้องกันควรมีการสร้างเครือข่ายชุมชนในการป้องกัน พร้อมรับมือร่วมกันทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และควรมีระบบการเตือนภัยหรือการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารถึงกันอย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู, ศาสนาคถาร, งานพุทธศิลป์

^{*}อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

^{*}Lecturer, Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University

Abstract

This article was organized by studying and collecting data from the project of participatory religious building and Buddhist art in the flooding area of KhonKaen Province. It aimed to analyze, synthesize, and reflect both of information and body of knowledge for those who were interested in for applying as guidelines for developing the participation in conservation as well as restoration of participatory religious building and Buddhist art in KhonKaen Province adequately. The major information was applied from project of participatory religious building and Buddhist art in the flooding area of KhonKaen Province including the research area as flooding area in 2011, from data base of Office of KhonKaen Provincial Disaster Prevention and Mitigation in 9 districts, 31 sub-districts. The guidelines for developing the participation in conservation and restoration of religious building and Buddhist art in the flooding area of KhonKaenProvince, were as follows: According to the study found that most of the flooding area, was next to water origin. Consequently, the flood was often occurred. In addition, some areas were repeatedly flooded. Therefore, the restoration plan should be participatory planning. In restoration for damaged situation, the community should play an important role in participatory restoration of community. The outside work units should play their roles in supporting and fulfilling the body of knowledge as well as process skill in restoration by developing 2 aspects of participation in implementation including: The development of participation in restoring the religious building and Buddhist art in both of public sector as well as local work units including the Sub-district Administrative Organization, school, monk, artisan, scholar in community, and stakeholder. The development of participation in coping guidelines as well as preventing the flooding situation by community in order to lower the damage of religious building and Buddhist art which had to be implemented in both of short and long period of time, and congruent with area situation and preventive coping. The community network should be developed for participatory prevention and coping from the upstream, midstream, and downstream. Furthermore, the alarm system or quick connection in information technology, should be implemented.

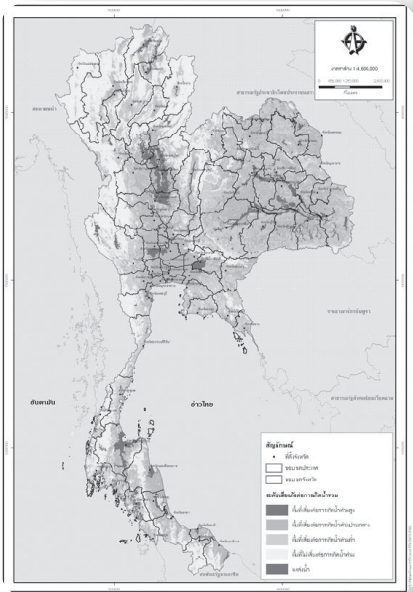
Keyword: *Participation Building Process in conservation and restoration, religious building, Buddhist art*

บทนำ

บทความเรื่องนี้เป็นบทความที่เกิดขึ้นจากการศึกษารวบรวมข้อมูล โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาคารและงานพุทธศิลป์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ประสบอุทกภัยในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้วัตถุประสงค์คือการดำเนินการสำรวจสภาพปัญหาจากอุทกภัยที่เกิดขึ้นกับศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ในวัดที่ประสบภัยในปี 2554 ในจังหวัดขอนแก่น และสร้างแนวทางและการฟื้นฟูศาสนาคารและงานพุทธศิลป์แบบมีส่วนร่วม รวมถึงการหาแนวทางการรับมือกับสภาวะอุทกภัยเพื่อลดความเสียหายแก่ศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ในปี 2555 โดยพื้นที่ในการศึกษาวิจัยคือพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยในปี 2554 จากฐานข้อมูลของสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดขอนแก่น จำนวน 9 อำเภอ 31 ตำบล ในจังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาได้ค้นพบสถานการณ์ปัญหา วิธีการแก้ปัญหา รวมถึงข้อเสนอแนะ และแนวทางที่จะสร้างกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง โดยจากการศึกษาค้นพบสถานการณ์และประเด็นสำคัญที่จะนำสู่การสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้เขียนบทความจึงได้นำมาวิเคราะห์ เรียบเรียง และเขียนบทความชิ้นนี้โดยมุ่งสะท้อนข้อมูลและองค์ความรู้แก่ผู้สนใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อๆ ไป

สถานการณ์และผลกระทบ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการประสบภัยน้ำท่วมกับศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ในวัด

สถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ประเทศไทย จากข้อมูลที่ผ่านมาจะพบได้ว่ามีพื้นที่ในประเทศไทยที่เสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วมกระจายอยู่ทั่วไปทั้งประเทศ ทั้งบริเวณแถบภาคกลาง ภาคใต้ ภาคอีสาน และภาคเหนือ โดยจากข้อมูลของศูนย์ป้องกันวิฤติน้ำกรมทรัพยากรน้ำ (ออนไลน์ ตุลาคม 2559: mekhala.dwr.go.th) ได้แสดงให้เห็นพื้นที่เสี่ยงอุทกภัย ที่รวบรวมจากกรมพัฒนาที่ดิน ที่จัดทำเมื่อปี 2548 ครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ (ดังรูปแผนที่ด้านล่าง) ซึ่งจากข้อมูลแผนที่ดังกล่าวทำให้พบว่าพื้นที่เสี่ยงภัยต่อการเกิดน้ำท่วมสูงมีอยู่หลายพื้นที่ โดยพื้นที่เสี่ยงสูงส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มและอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เช่นในพื้นที่ภาคอีสาน จากแผนที่จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วมสูงครอบคลุมอยู่หลายจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดในภาคอีสานตอนกลางและตอนล่าง ที่มีพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วมสูงอยู่หลายพื้นที่

พื้นที่เสี่ยงอุทกภัย รวบรวมจากกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งจัดทำเมื่อปี 2548 เป็นการจัดทำครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ ลักษณะข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลในระบบ GIS (ข้อมูลศูนย์ป้องกันวิกฤติน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ (ออนไลน์ ตุลาคม 2559: mekhala.dwr.go.th)

ในอดีตที่ผ่านมา มีพื้นที่หลายพื้นที่เกิดน้ำท่วมจนทำให้เกิดความเสียหายให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินหลายพื้นที่ บางพื้นที่มีความเสียหายอย่างรุนแรง พื้นที่ภาคอีสานก็เป็นพื้นที่หนึ่งในประเทศไทยที่มีพื้นที่ที่ประสบภัยน้ำท่วมมาอย่างต่อเนื่องและมีพื้นที่ที่ประสบภัยน้ำท่วมซ้ำซากหลายพื้นที่ ดังเช่นข้อมูลจากแผนที่น้ำท่วมซ้ำซากของกรมพัฒนาที่ดินปี 2546 และ ปี 2556

พื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากในปี พ.ศ. 2546 (กรมพัฒนาที่ดิน, 2546 อ้างถึงในเวปไซด์ <http://www.prevent.80rider.com/index.php/2014-11-13-16-14-04/2014-11-13-16-19-52>)

พื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากในปี พ.ศ. 2556 (กรมพัฒนาที่ดิน. 2556 อ้างถึงในเว็บไซต์ <http://www.prevent.80rider.com/index.php/2014-11-13-16-14-04/2014-11-13-16-19-52>)

จากแผนที่น้ำท่วมซ้ำซากในพื้นที่ภาคอีสาน จะพบว่า ในปี 2556 ภาคอีสานยังมีพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากอยู่หลายพื้นที่และกระจายอยู่หลายจังหวัด เช่น จังหวัดมหาสารคาม ยโสธร กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น ศรีสะเกษ สุรินทร์ นครพนม หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร อุดรธานี เป็นต้น ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวในอดีตก็เป็นพื้นที่ที่ประสบภัยน้ำท่วมและประสบความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ในปี 2553 ภาคอีสานมีปัญหาประสบภัยน้ำท่วมมาแล้วโดยมีพื้นที่ที่ประสบภัยน้ำท่วม จำนวน 11 จังหวัดประกอบด้วย นครราชสีมา ศรีสะเกษสุรินทร์ บุรีรัมย์ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี หนองบัวลำภูชัยภูมิ 2553 (อ้างถึงในรายงานสถานการณ์สาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกระทรวงมหาดไทย ศูนย์อำนวยการบรรเทาสาธารณภัยสรุปข้อมูล ณ วันที่ 12 พฤศจิกายน 2553) และในช่วงปี 2554 ที่ประเทศไทยได้ประสบกับสภาวะอุทกภัยนับตั้งแต่ปลายเดือนกรกฎาคม 2554 จนถึงปัจจุบัน จนมีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบและประกาศเป็นพื้นที่ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน (อุทกภัย) รวมทั้งสิ้น 64 จังหวัด 680 อำเภอ 4,917 ตำบล 43,593 หมู่บ้าน โดยยังคงมีพื้นที่ประสบอุทกภัย จำนวน 20 จังหวัด 142 อำเภอ 1,008 ตำบล 7,117 หมู่บ้าน ประชาชนได้รับความเดือดร้อน 1,962,825 ครัวเรือน 5,305,559 คน (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. 2554) โดยทุกจังหวัดภาคอีสานก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ประสบภัย

จังหวัดขอนแก่นที่ถือได้ว่าเป็นจังหวัดศูนย์กลางของภาคอีสานเป็นอีกหนึ่งจังหวัดหนึ่งที่ประสบสภาวะอุทกภัยดังกล่าว โดยมีพื้นที่ประสบภัยในจังหวัดขอนแก่นทั้งหมด 9 อำเภอ 31 ตำบล 205 หมู่บ้าน 12,731 ครัวเรือน 44,851 คน ประกอบด้วยอำเภอที่ประสบภัย คือ 1) อำเภอเมืองขอนแก่น 2) อำเภอชนบท 3) อำเภออุบลรัตน์ 4) อำเภอ

มัญจาคีรี 5) อำเภอหนองเรือ 6) อำเภอบ้านไผ่ 7) อำเภอบ้านแฮด 8) อำเภอพระยืน และ 9) อำเภอหนองเรือ โดยสถานการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้นสร้างความเสียหายทั้งแก่อาคารบ้านเรือน พื้นที่ทำการเกษตร (การเกษตรคาดว่าจะเสียหาย 343,255.5 ไร่) บ่อปลา ท่อระบายน้ำ อ่างเก็บน้ำ ฝาย โรงเรียน รวมถึงวัดซึ่งได้รับความเสียหายทั้งหมดจำนวน 33 แห่ง ซึ่งรวมมูลค่าความเสียหายเบื้องต้นคาดว่าจะประมาณ 435,437,427 ล้านบาท (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดขอนแก่น ณ วันที่ 25 ตุลาคม 2554)

วัดในจังหวัดขอนแก่นที่ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวพุทธ เป็นแหล่งหนึ่งที่ประสบอุทกภัยจนทำให้ศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ได้รับความเสียหาย โดยในปี 2554 พบว่าในจังหวัดขอนแก่นมีวัดที่ประสบภัยทั้งหมดจำนวน 33 วัด ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอชนบท ใน ต. ชนบท ต. ศรีบุญเรือง ต. โนนพะยอม ต. วังแสง อ. เมืองใน ต. สำราญ ต. หนองตุ้ม ต. โนนท่อน ต. บึงเนียม ต. สีลา ต. โคกสี ต. ท่าพระ ต. เมืองเก่า ต. ดอนหัน ต. บ้านหว้า ต. บ้านเป็ด ต. ดอนช้าง ต. พระลับ อ. มัญจาคีรีใน ต. สวนหม่อน ต. กุดเค้า ต. หนองแปน อ. หนองเรือ ใน 3 ตำบลคือ ต. ท่ากระเสริม ต. บ้านขาม ต. กุดน้ำใส อ. บ้านไผ่ ใน ต. เมืองเพี้ย อ. บ้านแฮด จ. ขอนแก่น อ. พระยืน ใน ต. พระบุ ต. บ้านไถ่น ต. หนองแวง อ. หนองเรือ ใน ต. บ้านฝ้อ ต. บ้านกง และ อ. อุบลรัตน์ ใน ต. เขื่อนอุบลรัตน์ โดยในข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจพบว่า ศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ในวัดได้รับความเสียหายและชำรุดทรุดโทรม ดังเช่นศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ในวัดในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ซึ่งทำให้พื้นที่บริเวณวัดถูกน้ำท่วมขังเป็นระดับน้ำสูงถึง 1.24 เมตร ส่งผลทำให้ศาลาวัดบางส่วนและพระพุทธรูปในวัดได้รับความเสียหายเนื่องจากน้ำท่วมขังและเศษวัสดุที่พัดมากับน้ำซูดซัดทำลายนอกจากนี้ยังส่งผลต่อพื้นดินในบริเวณวัดที่เกิดเป็นหลุมเป็นบ่อหรือบางแห่งพังทลาย เนื่องจากน้ำท่วมอีกด้วย และยังมีวัดในพื้นที่อำเภอเมืองที่ประสบปัญหาน้ำท่วมสูงทำลายกำแพงวัด ศาลาวัด พระพุทธรูป และพื้นดินบริเวณรอบวัดจนพังทลายอีกด้วย

จากการศึกษาสถานการณ์และผลกระทบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการประสบภัยน้ำท่วมกับศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ในวัดพบว่าสามารถแบ่งความเสียหายได้ 3 ระดับ คือ ระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก โดยมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ลำดับที่	ชื่อวัด	ที่ตั้งวัด	ระดับความเสียหายน้ำท่วม			หมายเหตุ
			มาก	ปานกลาง	น้อย	
อำเภอัญญาคีรี จำนวน 5 วัด						
1	วัดบ้านโจด	ตำบลกุดเค้า	x			
2	วัดสุวรรณคังคาราม	ตำบลสวนหม่อน		x		
3	วัดปทุมวัน	ตำบลหนองแปน			x	
4	วัดศรีบุญเรือง	ตำบลหนองแปน			x	
5	วัดหนองไผ่	ตำบลหนองแปน			x	
อำเภอหนองเรือ จำนวน 2 วัด						
6	วัดโพธิ์เสียบ	บ้านโพธิ์ตาก ตำบลบ้านฝ้อ		x		
7	วัดโพธิ์ทอง	บ้านกงกลาง ตำบลบ้านกง			x	
อำเภออุบลรัตน์ จำนวน 1 วัด						
8	วัดภูคำเป้า	บ้านภูคำเป้า ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์	x			
อำเภอน้ำพอง จำนวน 3 วัด						
9	วัดอุทุมพร	บ้านท่ามะเตือ ตำบลท่ากระเสริม		x		
10	วัดอุทัยวาราม	บ้านกุดพังเคือ ตำบลท่ากระเสริม	x			
11	วัดท่าเกษม	บ้านท่ากระเสริม ตำบลท่ากระเสริม		x		
อำเภอพระยืน จำนวน 2 วัด						
12	วัดจันทร์ราชม	บ้านหินกอง ตำบลบ้านไต้	x			
13	วัดโพธิ์ธาราม	ตำบลหนองแวง			x	
อำเภอเมืองขอนแก่น จำนวน 6 ตำบล จำนวน 14 วัด						
14	วัดท่านางขาว	ตำบลบึงเนียม		x		
15	วัดท่าสองคอน	บ้านท่าหิน ตำบลบึงเนียม	x			
16	สำนักสงฆ์บ้านบึงไคร่นุ่น	ตำบลบึงเนียม	x			
17	วัดท่าเรือ	บ้านบึงไคร่นุ่น ตำบลบึงเนียม		x		
18	วัดสว่างอารมณ์	บ้านบึงสว่าง ตำบลบึงเนียม	x			
19	วัดโพธิ์ชัย	บ้านคูโพธิ์ ตำบลบึงเนียม	x	x		
20	วัดโพธิ์นิมิต	บ้านปากเปลือย ตำบลบึงเนียม		x		
21	วัดท่าประชุม	ตำบลบึงเนียม	x			
22	วัดท่าเรือ	ตำบลโคกสี		x		
23	วัดธาตุกุดกว้าง	บ้านกุดกว้าง ตำบลเมืองเก่า			x	
24	วัดศรีอาราม	บ้านกอก ตำบลบ้านเป็ด		x		
25	วัดท่าราษฎร์	ตำบลศิลา		x		
26	วัดสโสมสุวรรณาราม	บ้านบึงท่าแก ตำบลศิลา		x		
27	วัดท่าโพธิ์	บ้านห้วยชัน ตำบลศิลา		x		
อำเภอบ้านแฮด จำนวน 1 วัด						
28	วัดอู่มด	ตำบลโคกสำราญ		x		
อำเภอบ้านไผ่ จำนวน 1 วัด						
29	วัดพันธงศรี	ตำบลเมืองเพี้ย			x	
อำเภอชนบทจำนวน 5 วัด						
30	วัดหนองเบ็ญ	ตำบลโนนพะยอม			x	
31	วัดอัมพวัน	ตำบลศรีบุญเรือง		x		
32	วัดเกษมคังคาราม	ตำบลศรีบุญเรือง		x		
33	วัดป่าศิริเกศ	ตำบลชนบท		x		
34	วัดอรัญญิกกาवास	ตำบลชนบท		x		

โดยจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลพบว่าพื้นที่วัดที่ประสบภัยน้ำท่วมนั้นพื้นที่น้ำท่วมส่วนใหญ่คือพื้นที่ที่ติดแหล่งน้ำ (ติดแหล่งน้ำชี, น้ำพองหรืออยู่หลังเขื่อนและส่วนใหญ่เคยมี

น้ำท่วมหรือน้ำท่วมซ้ำซากมาก่อน) และจากการศึกษาสภาพน้ำท่วมสามารถแบ่งความเสียหายได้ 3 ระดับ คือ ระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก โดยวัดจากระดับน้ำที่ท่วมความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประสปภัย

ภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นกับศาสนาคารและงานพุทธศิลป์

ข้อค้นพบที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล

โครงการยังสามารถสรุปข้อค้นพบที่เกิดขึ้นจากการศึกษา พบว่าการรับมือและป้องกันน้ำท่วมเป็นแนวทางที่ดีกว่าการป้องกันมิให้น้ำท่วม เนื่องจากพื้นที่ที่น้ำท่วมส่วนใหญ่อยู่ติดแหล่งน้ำจึงทำให้เกิดการท่วมขังบ่อยครั้งและบางส่วนเป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก โดยการรับมือน้ำท่วมต้องดำเนินการทั้งระยะสั้นและระยะยาว และสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่น้ำท่วมส่วนใหญ่อยู่ติดแหล่งน้ำจึงทำให้เกิดการท่วมขังบ่อยครั้งและบางส่วนเป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก อีกทั้งในการวางแผนการฟื้นฟูควรเป็นการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ในด้านการฟื้นฟูสภาพความเสียหายชุมชนควรเป็นตัวหลักในการฟื้นฟูและการฟื้นฟูนั้นควรเป็นการฟื้นฟูแบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยหน่วยงานข้างนอกควรสืบบทบาทในการหนุนเสริมและเติมเต็มองค์ความรู้หรือทักษะวิธีการในการฟื้นฟู

โดยการฟื้นฟูงานศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูที่คำนึงถึงความสอดคล้องและเหมาะสมกับเหตุการณ์น้ำท่วมในอนาคตและสอดคล้องกับแผนการรับมือน้ำท่วมในอนาคตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เช่นการฟื้นฟูสีที่ซีดจางหรือเสียหายจากน้ำท่วมศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ควรใช้สีที่มีความคงทนต่อการเกิดอุทกภัยในอนาคต และเป็นสีที่มีคุณสมบัติคงทนต่อการกัดเซาะของน้ำท่วม นอกจากการรับมือน้ำท่วมขังและป้องกันความเสียหายของศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ที่ดำเนินการแบบมีส่วนร่วม และการป้องกันและรับมือกับน้ำท่วมจำต้องอาศัยความร่วมมือกับคนในชุมชนเป็นหลักโดยตรงและควรเป็นกรรมการที่มาจากผู้รู้และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

นอกจากนี้ชุมชนควรพึ่งตนเองเบื้องต้น โดยการจัดหากองทุนสวัสดิการในชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มคณะทำงานของชุมชนเพื่อเตรียมอนุรักษ์ฟื้นฟู ศาสนาการงานพุทธศิลป์และการรับมือกับน้ำท่วมทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมไปถึงการ ฟื้นฟูศาสนาการและงานพุทธศิลป์ของชุมชนที่เป็นขนาดใหญ่อาจมีการระดมทุนของผู้คน ในชุมชนในการฟื้นฟู เช่น จัดทำผ้าป่าหางบประมาณสมทบในการฟื้นฟู ดีกว่าการรอคอย ความช่วยเหลือของภาครัฐอย่างเดียว อีกทั้งในการวางแผนการฟื้นฟูควรเป็นการวางแผน แบบมีส่วนร่วมและมีการวางแผนการรับมือหรือป้องกันที่ครอบคลุมทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และ ปลายน้ำ อีกทั้งควรมีระบบการเตือนภัยหรือการให้ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว และทั่วถึง นอกจากนี้ในชุมชนควรมีกู้มแกนนำในการขับเคลื่อนหรือดำเนินการเรื่องนี้

การฟื้นฟูงานศาสนาการและงานพุทธศิลป์ที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูที่คำนึงถึงความ สอดคล้องและเหมาะสมกับเหตุการณ์น้ำท่วมในอนาคตและสอดคล้องกับแผนการรับมือ น้ำท่วมในอนาคตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เช่น การฟื้นฟูพื้นที่ขีตจางหรือเสียหายจาก น้ำท่วมศาสนาการและงานพุทธศิลป์ควรใช้วัสดุที่มีความคงทนต่อการเกิดอุทกภัยในอนาคต และ เป็นวัสดุที่มีคุณสมบัติคงทนต่อการกัดเซาะของน้ำท่วม นอกจากนี้การรับมือกับน้ำท่วมขังและ ป้องกันความเสียหายของศาสนาการและงานพุทธศิลป์ที่ดำเนินการแบบมีส่วนร่วมทั้ง วัด บ้าน โรงเรียน กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เนื่องจากการป้องกันและรับมือกับน้ำท่วมจำต้องอาศัย ความร่วมมือกับคนในชุมชนเป็นหลัก และชุมชนควรพึ่งตนเองเบื้องต้นโดยการจัดหากองทุน สวัสดิการในชุมชนโดยชุมชนเพื่อชุมชน รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มคณะทำงานของชุมชนเพื่อ เตรียมอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาการงานพุทธศิลป์และการรับมือกับน้ำท่วมทั้งระยะสั้นและระยะ ยาว อีกทั้งยังควรมองเรื่องการเตรียมพื้นที่ที่ถาวรที่สามารถดำเนินกิจกรรมของพระสงฆ์ และชุมชนเมื่อยามประสบภัยน้ำท่วม เช่นการเตรียมความพร้อมโดยการถมที่สูงขึ้น และ เทพื้นให้แน่นหนา เพื่อเตรียมการเป็นที่พักอาศัยของพระในช่วงน้ำท่วมและรับมือสภาวะ อุทกภัย

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาการและงาน พุทธศิลป์

จากการศึกษารวบรวมข้อมูล พบได้ว่าการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศาสนาการและงานพุทธศิลป์นั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การอนุรักษ์ฟื้นฟูเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยชุมชนควรเป็นตัวหลักในการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและการฟื้นฟูนั้น ควรเป็นการฟื้นฟูแบบมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วน อาทิ วัด บ้าน โรงเรียน กลุ่มต่างๆ ในชุมชน หรือผู้เกี่ยวข้องอื่น โดยหน่วยงานภายนอกควรมีบทบาทเพียงการหนุนเสริมและ

เดิมเต็มองค์ความรู้หรือทักษะวิธีการในการฟื้นฟู และในการฟื้นฟูงานศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ควรมุ่งเน้นการฟื้นฟูที่คำนึงถึงความสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์น้ำท่วมในอนาคตด้วย โดยควรสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 2 ด้านดังนี้

ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการฟื้นฟูศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ นั้น การปฏิบัติการฟื้นฟูศาสนาคารและงานพุทธศิลป์แบบมีส่วนร่วมต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานในท้องถิ่นทั้ง อบต. โรงเรียน พระสงฆ์ ช่างศิลป์ และผู้รู้ในชุมชน และผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อดำเนินการฟื้นฟูศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ให้เหมาะสมตรงตามสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้น ดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้อง ความเสียหาย ความต้องการ ความพร้อมของชุมชน รวมไปถึงงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งกิจกรรมการฟื้นฟูทั้งเป็นกิจกรรมการฟื้นฟูขนาดเล็ก และเป็นกิจกรรมการปฏิบัติการฟื้นฟูแบบมีส่วนร่วม ส่วนกิจกรรมการฟื้นฟูขนาดใหญ่และต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เช่น การบูรณะพระเอื้องศาลาวัด การซ่อมแซมมุกุฎีทั้งหลาย การทาสีโบสถ์ทั้งหลาย นั้นชุมชนวางแผนการฟื้นฟูระยะยาวและวางแผนในการระดมทุนจากผู้ศรัทธาในหมู่บ้านต่อไป

ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมด้านแนวทางการรับมือ และป้องกันกับสภาวะอุทกภัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อลดความเสียหายแก่ศาสนาคารและงานพุทธศิลป์พบว่า การรับมือน้ำท่วมต้องดำเนินการทั้งระยะสั้น ระยะยาว และสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่น้ำท่วมส่วนใหญ่อยู่ติดแหล่งน้ำจึงทำให้เกิดการท่วมขังบ่อยครั้งและบางพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก อีกทั้งในการวางแผนการฟื้นฟูควรเป็นการวางแผนแบบมีส่วนร่วมอีกทั้งการรับมือและป้องกันน้ำท่วมเป็นแนวทางที่ดีกว่าการป้องกันมิให้น้ำท่วม เนื่องจากพื้นที่น้ำท่วมอยู่ติดแหล่งน้ำจึงเกิดการท่วมขังบ่อยครั้งและบางพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก นอกจากนี้การรับมือน้ำท่วมขังและป้องกันความเสียหายของศาสนาคารและงานพุทธศิลป์ควรดำเนินการอย่างมีระบบ มีการเตรียมการ วางแผน และดำเนินการที่เหมาะสมกับปัญหาของพื้นที่ ส่วนการป้องกันและรับมือกับน้ำท่วมจำต้องอาศัยความร่วมมือกับคนในชุมชนเป็นหลักโดยตรง และควรเป็นกรรมการที่มาจากผู้รู้และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ดังนั้น การวางแผนดำเนินงานที่เหมาะสมนั้นควรวางแผนดำเนินงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยมีการวางแผนที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับสภาพบริบทพื้นที่ของตนเอง เช่นวัดที่ติดริมน้ำที่เป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากมักเกิดความเสียหายของศาสนาคารและงานพุทธศิลป์บ่อยครั้งเนื่องจากการเอ่อล้นเข้ามาท่วมขังของแม่น้ำ ดังนั้นการป้องกันและวางแผนระยะยาวควรมองครอบคลุมถึงสาเหตุของน้ำท่วม หรือมีการวางแผนการรับมือและป้องกันความเสียหายของพื้นที่อย่างเป็นระบบ มีการตั้งคณะทำงานเพื่อมาพูดคุยกัน และวางแผนการดำเนินงานกันอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการวางแผนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมทั้งในระยะสั้นและระยะยาวรวมถึง

การรับมือหรือป้องกันครอบคลุมและทั่วถึง นอกจากนี้ในการรับมือป้องกัน ควรมีการสร้าง เครือข่ายชุมชนในการป้องกัน รับมือร่วมกันทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อีกทั้งควรมี ระบบการเตือนภัยหรือการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารถึงกันอย่างรวดเร็ว

แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาและงานพุทธศิลป์ ควร เป็นการร่วมมือจากทุกภาคส่วน ดังนี้

1) คนในชุมชน/หน่วยงานในชุมชน

การรับมือและการป้องกันสำหรับคนในชุมชน/หน่วยงานในชุมชนควรมีการ วางแผนรับมือน้ำท่วมต้องดำเนินการทั้งระยะสั้น ระยะยาว และสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่น้ำท่วมส่วนใหญ่อยู่ติดแหล่งน้ำจึงทำให้เกิดการท่วมขังบ่อยครั้งและบางสวน เป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก อีกทั้งในการวางแผนการฟื้นฟูควรเป็นการวางแผนแบบมีส่วนร่วม อีกทั้งควรมีการสร้างตระหนักรู้ในปัญหาและผลกระทบให้กับคนในชุมชนเห็นปัญหา ร่วมกัน ซึ่งการรับมือและป้องกันน้ำท่วมเป็นแนวทางที่ดีกว่าการป้องกันมิให้น้ำท่วม เนื่องจากพื้นที่ที่น้ำท่วมอยู่ติดแหล่งน้ำจึงเกิดการท่วมขังบ่อยครั้งและบางพื้นที่น้ำท่วม ซ้ำซากโดยการรับมือน้ำท่วมขังและป้องกันความเสียหายของศาสนาและงานพุทธศิลป์ ควรดำเนินการอย่างมีระบบ มีการเตรียมการ วางแผน และดำเนินการที่เหมาะสมกับปัญหา ของพื้นที่และควรมีการป้องกันและรับมือกับน้ำท่วมจำต้องอาศัยความร่วมมือกับคนใน ชุมชนเป็นหลักโดยอาจมีการรวมกลุ่ม ตั้งคณะกรรมการพูดคุยการรับมือกับน้ำท่วม รวมถึงมีการ ระดมทุนพื้นที่รับมือในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการรับมือและ ป้องกันน้ำแบบมีส่วนร่วม รวมถึงอาจมีการวางแผนการจัดตั้งกองทุนหรือสวัสดิการช่วยน้ำ ท่วมชุมชนโดยชุมชน โดยการวางแผนปฏิบัติการที่เหมาะสมของชุมชนในเรื่องแนวทางการ ป้องกัน ฟื้นฟู และการรับมือกับสภาวะอุทกภัยเพื่อลดความเสียหายแก่ศาสนาและงาน พุทธศิลป์แบบมีส่วนร่วมทั้งในระยะสั้นและระยะยาวนั้น ควรมีการวางแผนที่ครอบคลุมและ สอดคล้องกับสภาพบริบทพื้นที่ของตนเอง เช่นวัดที่อยู่ริมน้ำพองนั้นจะเกิดความเสียหายของ ศาสนาและงานพุทธศิลป์บ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากจากการเอ่อล้นเข้า มาท่วมขังของแม่น้ำพองที่ปัจจุบันมีความตื้นเขิน ดังนั้น การป้องกันและวางแผนระยะยาว ควรมองครอบคลุมถึงสาเหตุของน้ำท่วมด้วย นอกจากนี้ควรมีการวางแผนการรับมือและ ป้องกันความเสียหายของพื้นที่อย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง น่าจะมีส่วนร่วมในการหนุนเสริมกระบวนการดำเนินงาน ตามแผน ทั้งในเรื่ององค์ความรู้ ทักษะ วิธีการ หรืองบประมาณในการสนับสนุน เป็นต้น สำหรับการดำเนินการฟื้นฟูและรับมือควรมีหน่วยงานในพื้นที่ทั้งหน่วยงานภาค รัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานในท้องถิ่นทั้ง อบต. โรงเรียน พระสงฆ์ ช่างศิลป์และผู้รู้ในชุมชน

และผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อดำเนินการฟื้นฟูศาสนาและงานพุทธศิลป์ให้เหมาะสมตรงตามสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้น และควรมีหน่วยงานหรือเครือข่ายอื่นๆ ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนและมุ่งเน้นการฟื้นฟูที่คำนึงถึงความสอดคล้องและเหมาะสมกับเหตุการณ์น้ำท่วมในอนาคต และสอดคล้องกับแผนการรับมือน้ำท่วมในอนาคตทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของการเกิดอุทกภัยในอนาคต ซึ่งการฟื้นฟูสภาพความเสียหายชุมชนควรเป็นตัวหลักในการฟื้นฟู และการฟื้นฟูนั้นควรเป็นการฟื้นฟูแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักโดยหน่วยงานข้างนอกควรมีบทบาทในการหนุนเสริมและเติมเต็มองค์ความรู้หรือทักษะวิธีการในการฟื้นฟูและการฟื้นฟูควรเป็นการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและมีการวางแผนการรับมือหรือป้องกันที่ครอบคลุมทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อีกทั้งควรมีระบบการเตือนภัยหรือการให้ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและทั่วถึง

ดังนั้นหากต้องการให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาและงานพุทธศิลป์อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ควรมีการดำเนินการรับมือและป้องกันวิกฤติน้ำ และควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการรับมือที่ครอบคลุมวิกฤติน้ำ ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อีกทั้งควรมีระบบการเตือนภัยหรือการให้ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและทั่วถึง โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนาและงานพุทธศิลป์ที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับเหตุการณ์วิกฤติน้ำในอนาคต สอดคล้องกับแผนการรับมือวิกฤติน้ำในอนาคตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว พร้อมกับการหนุนเสริมและเติมเต็มองค์ความรู้หรือทักษะวิธีการในการอนุรักษ์ฟื้นฟูรับมือแก่ชุมชน ของหน่วยงานวิชาการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านวิกฤติน้ำ (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) พร้อมการหนุนเสริมองค์ความรู้ในการรับมืออนุรักษ์ฟื้นฟูที่เหมาะสม อีกทั้งควรมีกระบวนการหนุนเสริมเยาวชนให้ตระหนักเห็นความสำคัญ และเข้ามามีบทบาทในการรับมืออนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง เพื่อเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2553). รายงานสถานการณ์สาธารณภัย ประจำปี 2553. กรุงเทพฯ: อำนวยการบรรเทาสาธารณภัย.
- _____. (2554). รายงานสถานการณ์สาธารณภัย ประจำปี 2554. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://www.prevent.80rider.com/index.php/2014-11-13-16-14-04/2014-11-13-16-19-52>. [สืบค้นเมื่อ ตุลาคม 2559].
- นิยม วงศ์พงษ์คำ และคณะ. (2556). โครงการการอนุรักษ์ฟื้นฟูศาสนคารและงานพุทธศิลป์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ประสบอุทกภัยในจังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ศูนย์ป้องกันวิกฤติน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ. พื้นที่เสี่ยงอุทกภัย. [ออนไลน์]. ได้จาก: mekhala.dwr.go.th. [สืบค้นเมื่อ ตุลาคม 2559].

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และการพัฒนาเมืองเลย ระหว่างปี พ.ศ. 2498-2524

The visit to the people of King Bhumibol Adulyadej and development in Loei During 2498-2524 BE.

นพพล แก่งจำปา* Nuppon Gangjumba

บทคัดย่อ

บทความนี้อธิบายถึงการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในปี พ.ศ. 2498 ว่าเป็นแรงกระตุ้นสำคัญในการพัฒนาในเมืองเลย และนำพาความเจริญรุ่งเรืองมาสู่จังหวัดเลยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ทั้ง ถนน ไฟฟ้า การสาธารณสุข การศึกษา ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้สอดคล้องกับทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่เมืองเลยมีอยู่มากจนได้เป็นอย่างดี กระทั่งส่งผลให้จังหวัดเลยกลายเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศและภาคอีสาน และเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าไปเที่ยวชม

คำสำคัญ: การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, เมืองเลย

Abstract

This article discusses the visit to the people of King Bhumibol Adulyadej in 1955 as a major impetus for development in Loei. And bring prosperity to Loei. In particular, the development of basic infrastructure such as road, electricity, public health, education, etc. These developments are consistent with tourism resources in the city of Loei is very well. As a result, Loei Province has become one of the top tourist destinations in the country and Isan. And a tourist destination to visit.

Keywords: *the visit to the people of King Bhumibol Adulyadej, King Bhumibol-Adulyadej, Loei City*

*อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*Lecturer, Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

บทนำ

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า นับตั้งแต่วันที่ 13 เดือนตุลาคม ปีพุทธศักราช 2559 อันเป็น
ห้วงเวลาแห่งการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ความโศก
เศร้าอาดูรได้แผ่ปกคลุมพสกนิกรชาวไทยไปทุกหมู่เหล่า เนื่องด้วยตลอดระยะเวลา 70 ปี
ที่พระองค์ทรงครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์
ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะ ทุ่มเทพระสติปัญญา และตราตรำพระวรกายอย่างมีรู้จัก
เหน็ดเหนื่อย เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนชาวไทยให้มีความสุข และ
สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็ง

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ผู้เขียนประสงค์เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระราช
กรณียกิจเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระองค์ท่านที่ส่งผลต่อการพัฒนาและความ
เจริญก้าวหน้าของจังหวัดเลย จังหวัดเลยฯ แห่งหนึ่งในภาคอีสาน เพื่อสดุดีพระเกียรติ และ
ตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านในฐานะพสกนิกรชาวไทยและนักวิชาการคน
หนึ่ง

ในอดีตที่ผ่านมาแม้มีงานศึกษารวบรวมพระราชกรณียกิจเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม
ราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอยู่แล้ว ตัวอย่างเช่นหนังสือ
“ทำเป็นธรรม” ของเกษมหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา โดยความตอนหนึ่งของหนังสือกล่าวว่า
(เกษมหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. 2542: 95)

“สรุปแล้วการเสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำให้สองพระ
องค์ทรงปิติที่ได้พบเห็นราษฎร ได้รับสั่งสนทนากับราษฎรถึงการครองชีพ ความต้องการที่
แตกต่างกันของแต่ละตำบล ตลอดจนทรงซักถามข้าราชการที่ปกครองแต่ละจังหวัดนั้นๆ
และทั้งสองพระองค์ก็ทรงช่วยกันเก็บข้อมูลต่างๆ ไว้จนหมดสิ้น ถ้าเป็นปัจจุบันข้อมูลเหล่านั้น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเก็บเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์อย่างมีระเบียบเป็นหมวด
หมู่อย่างที่ทรงทำมาแล้วหลายๆ เรื่อง”

อย่างไรก็ตามงานชิ้นดังกล่าวเป็นเพียงการบันทึกรวบรวมรายละเอียดการเสด็จ
พระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรเท่านั้น มิได้อธิบายถึงผลกระทบของพระราชกรณียกิจของ
พระองค์ท่านต่อพื้นที่และผู้คนที่พระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมมากนัก ซึ่งบทความ
นี้จะอธิบายถึงการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระองค์ท่านว่าเป็นแรงกระตุ้นสำคัญ
ในการพัฒนาเมืองเลย และนำพาความเจริญรุ่งเรืองมาสู่เมืองเลยอย่างไม่เคยปรากฏมา
ก่อน

“เมืองเลย” ก่อนการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

“...เลยเป็นชื่อของจังหวัดๆ หนึ่ง ซึ่งดูตามแผนที่สยามแล้ว จะเห็นต้องอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมากเพื่อนต่างจังหวัดไม่ค่อยรู้จักชื่อของจังหวัดเลย คล้ายๆ กับประเทศต่างๆ ไม่ค่อยรู้จักประเทศสยามเราอันนั้น เพราะเหตุว่าจังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในหุบเขา มีภูมิลำเนาประกอบไปด้วยป่าดิบ มีไข้ป่าชุกชุม คนต่างถิ่นที่เข้าไปในจังหวัดนั้นใหม่ๆ โดยมากมักเป็นไข้ไม่มากก็น้อย และถ้าไม่หายก็ตายเช่นกัน จึงทำให้จังหวัดเลยเป็นไข้ปีเรียขของประเทศสยาม ข้าราชการสมัยก่อนเมื่อได้ทราบข่าวว่า ตนจะถูกย้ายไปประจำอยู่จังหวัดเลยแล้ว มักขวัญหนีดีฝ่อ บางรายถึงกับลาออก (ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าเพราะกลัวเกินไปลงกระมัง สมัยนั้นข้าราชการจึงมักตายด้วยไข้) ข้าราชการต่างถิ่นซึ่งไปประจำอยู่จังหวัดนั้น โดยมากพากันเข้าใจว่ารัฐบาลเนรเทศตน และเนื่องจากเหตุที่เข้าใจผิดเช่นนี้ จังหวัดเลยจึงไม่เจริญ ไม่มีแสงสว่างพอที่ท่านซึ่งเป็นเพื่อนร่วมชาติจะมองเห็นอวัยวะภายในของจังหวัดเลยได้ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร...” (บุญมา เสริฐศรี. 2539: 137)

ถ้อยความข้างต้น คือปาฐกถาของนายบุญมา เสริฐศรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดเลยคนแรกที่บรรยายทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2477 ซึ่งบุญมาได้เน้นย้ำถึงความไม่ “เจริญ” ในลักษณะต่างๆ ของจังหวัดเลยที่สะท้อนภาพของเมืองเลยก่อนการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในปี พ.ศ. 2498 ได้เป็นอย่างดี

นับตั้งแต่เมืองเลยได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น “เมือง” ในปี พ.ศ. 2396 เป็นต้นมา เมืองเล็กๆ ที่อุดมไปด้วยขุนเขากระทั่งได้รับสมญานามว่า “เมืองแห่งทะเลภูเขา” “แห่งนี้ได้พัฒนาการแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขปัจจัยแวดล้อมอย่างหลากหลายและซับซ้อน อย่างไรก็ดีตามด้วยภูมิศาสตร์ที่ตั้งที่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจ และข้อจำกัดของระบบราชการ ดังที่บุญมา เสริฐศรี ได้อธิบายไว้ข้างต้น ส่งผลให้ความเจริญของเมืองเลยเป็นไปอย่างช้าๆ สะท้อนผ่านการขยายตัวของชุมชนในเขตเมืองที่เกาะเกี่ยว กระจุกตัวอยู่แต่เพียงพื้นที่ราชการเท่านั้น

ดังจะเห็นได้จากภายหลังการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลเป็นต้นมา ระบบราชการสมัยใหม่ จำเป็นต้องมีหน่วยงานในการบริหารแยกส่วนงานกัน นับตั้งแต่ที่ว่าการเมือง โรงเรียน โรงพยาบาล คลุก ตลอดจนสถานที่ราชการอื่นๆ เมื่อเกิดสถานที่ราชการขึ้น การขยายตัวของชุมชนเริ่มสัมพันธ์กับสถานที่ตั้งของสถานที่เหล่านี้ สืบเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. 2479 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองเลยขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 53. 2479) การ

กำหนดเขตเทศบาลดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความแตกต่างระหว่าง “ตัวเมืองเลย” กับชนบทรอบนอก กระทั่งเป็นเหตุให้เมืองเลยกลายเป็นศูนย์กลางของจังหวัด ในช่วงเวลาต่อมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดถนนที่ใช้สัญจรกันในตัวเมือง และเริ่มการวางผังเมืองอย่างเป็นระบบ

ถนนสายหลักที่ใช้สัญจรภายในเมืองเลยนั้นมีชื่อคล้องจองกัน เริ่มจาก ถนนเจริญรัฐ (เส้นทางที่รัฐทำให้เจริญ) ซึ่งเป็นถนนที่เลียบริมแม่น้ำเลยตามแนวทิศใต้-เหนือ ถนนพิพัฒน์มงคล (ความเจริญที่เป็นมงคล) ที่ทอดตัวจากแม่น้ำเลยไปทางทิศตะวันตกไปเชื่อมกับถนนมะลิวรรณ ถนนสถลเชียงคาน (เส้นทางไปเชียงคาน) ที่ทอดตัวจากกุดป่องไปทางทิศเหนือไปตัดกับถนนพิพัฒน์มงคล ข้ามลำน้ำหามานแล้วไปสิ้นสุดที่ ถนนเลย-เชียงคาน ถนนสำราญวิถี (เส้นทางไปดีแล้ว) เป็นถนนเลียบบกุดป่อง ไปทางทิศตะวันตกและสิ้นสุดที่วัดพานาฮุง หรือวัดวิเวกธรรมคุณ ถนนสายนี้มักถูกใช้ในการเดินศพนักโทษจากคุก ซึ่งเคยตั้งอยู่โรงเรียนอาชีวะเลยในปัจจุบันไปทั้งที่ป่าช้าวัดวิเวกธรรมคุณ จึงเรียกถนนนี้ว่าสำราญวิถีหรือทางไปดี และถนนคีรีรัฐ (เส้นทางไปภูเขา) ทอดตัวเลียบริมฝั่งซ้ายลำน้ำหามานแล้วไปสิ้นสุดที่แขวงการทางเมืองเลยที่ตั้งอยู่บนเนินสูง ซึ่งการตั้งบ้านเรือนของผู้คนจะกระจายตามแนวถนน โดยเฉพาะบริเวณถนนเจริญรัฐที่จะมีความหนาแน่นมากที่สุด (นพพล แก่งจำปา และคณะ. 2558: 94-98)

แม้กระนั้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่ส่งผลสะท้อนหรือสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อเมืองเลยถึงขั้นพลิกฝ่ามือ ความเจริญของเมืองเลยเป็นไปอย่างช้าๆ ซึ่งการกระจายตัวของเมืองในช่วงเวลานี้ ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณถนนเจริญรัฐตามสถานที่ราชการขยายตัวขึ้น ทำให้เมืองเลยเป็นเมืองที่ไม่ใหญ่โตนักเมื่อเทียบกับอีกหลายเมืองในภูมิภาคเดียวกัน กระทั่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงมีพระมหากรุณาเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดเลย ในปี พ.ศ. 2498

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรเมืองเลยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พ.ศ. 2498

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญประการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2495 ที่เสด็จเยี่ยมราษฎรตามหมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดภาคกลางเป็นการส่วนพระองค์ได้ทรงทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนปัญหาต่างๆ ของราษฎร หลังจากนั้น ระหว่างวันที่ 2-20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงใช้เวลาในการเสด็จเยี่ยม

ราษฎรในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นครั้งแรก และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในแต่ละภูมิภาคได้ทรงปฏิบัติเป็นประจำเป็นประจำ (ชนิตา ชิตบัณฑิต. 2554: 69-70)

สำหรับจังหวัดเลยนั้นได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยพระองค์พระราชทานพระราชดำริในโครงการต่างๆ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและเสด็จมาปฏิบัติพระราชภารกิจตลอดจนเยี่ยมพสกนิกรชาวเลยหลายครั้ง¹ ซึ่งในบทความนี้จะเน้นการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวจังหวัดเลยครั้งแรก ระหว่างวันที่ 6-7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 โดยข่าวการเสด็จมาครั้งนี้ยังความปิติยินดีและปลาบปลื้มแก่ชาวเลยโดยถ้วนหน้า มีรายละเอียดดังนี้

ในวันที่ 6 พฤศจิกายน เวลาเช้าตรู่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯออกจากศาลากลางจังหวัดขอนแก่นที่ประทับแรม ไปประทับเฮลิคอปเตอร์ที่กองทัพอากาศจัดถวายที่สนามหน้าโรงเรียนสนามบิน จังหวัดขอนแก่น เพื่อเสด็จขึ้นยอดภูกระดึงท่ามกลางประชาชนที่เฝ้าส่งเสด็จอย่างหนาแน่น

บนภูกระดึงเสด็จพระราชดำเนินลงจากเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง นายเทียม คมกฤษ อธิบดีกรมป่าไม้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท กราบบังคมทูลถวายรายงาน หลังจากนั้นทั้งสองพระองค์เสด็จขึ้นทรงช้างประทับทอดพระเนตรภูมิประเทศอันสวยงาม สัตว์และพันธุ์ไม้บนภูกระดึงที่แปลกตา โดยมีนายทองหนัก สุวรรณสิงห์ ประธานสภาจังหวัดเลย ทำหน้าที่เป็นคนช้างพระที่นั่ง จากการสัมภาษณ์คุณทองซึ่งเป็นลูกชายนายทองหนัก เล่าถึงเหตุการณ์ช่วงเวลาดังกล่าวไว้ว่า (ทอง สุวรรณสิงห์. 2557: สัมภาษณ์)

“...ในระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ หมายกำหนดการเสด็จฯเยี่ยมราษฎรในจังหวัดเลย และมีหมายกำหนดการทอดพระเนตรทัศนียภาพบนภูกระดึง พ่อ (นายทองหนัก) ได้รับการติดต่อจากป่าไม้เขตอุดรซึ่งเป็นเพื่อนเมื่อครั้งเรียนที่โรงเรียนประถมกสิกรรมด้วยกัน ให้หาช้างเพื่อให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถประทับทอดพระเนตรบนภูกระดึง จึงได้คัดเลือกช้างของตัวเอง (นายทองหนักมีช้างอยู่หลายเชือกเนื่องจากเป็น “นายฮ้อยช้าง” ทำอาชีพรับจ้างชักลากไม้) และกลุ่มผู้มีช้างที่ทำงานชักลากไม้ให้ทางราชการเลือกช้างที่มีคุณลักษณะเหมาะสมที่สุด แล้วนำมาขอมเดินที่ถนนเจริญรัฐเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้คน ได้ช้างพลายคำหมื่นเป็นช้าง

.....
ในช่วงเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จฯ ณ จังหวัดเลย อีก 5 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2510, 2512, 2516, 2520 และ 2524 (ดู นพพล แก่งจ่าป่า และคณะ. อ้างแล้ว: 92)

พระที่นั่ง และนายทองหนักได้รับมอบหมายจากทางราชการให้ทำหน้าที่เป็นความข้าง ซึ่งขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นประธานสภาจังหวัดเลย และให้นายย่น สิริกัญญารัตน์ ไทบ้านก้างปลา เป็นเท้าข้างซ้าย และให้นายฉลาด ดุวิสัย ไทบ้านปากกู่ เป็นเท้าข้างขวา...”

มีราษฎรเดินทางขึ้นไปเฝ้าชมพระบารมีเป็นจำนวนมาก ทรงไต่ถามทุกข์สุขของราษฎรที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยทั่วกัน ภายหลังที่เสวยพระกระยาหารกลางวัน เสด็จพระราชดำเนินออกพระราชทานเสมาและเข็มที่ระลึกแก่ผู้มีส่วนช่วยเหลือในการรับเสด็จ อธิบดีกรมป่าไม้ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเชิญเสด็จฯ ทรงปลุกต้นสนเพื่อเป็นสิริมงคลแก่สถานที่และเป็นอนุสรณ์การเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ และทางราชการได้ขอพระราชทานต้นสนสามใบให้เป็นต้นไม้ประจำจังหวัดเลย (ทนง สุวรรณสิงห์. อ้างแล้ว)

หลังจากนั้น เวลา 14.00 น. พันตำรวจเอก ต่อศักดิ์ ยมนาท ผู้ว่าราชการจังหวัดเลยขณะนั้นได้เตรียมการรับเสด็จไว้ที่บ้านสีฐาน อำเภอวังสะพุง เมื่อเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งจอดบนสนามหน้าโรงเรียนบ้านสีฐาน ทั้งสองพระองค์ได้ทรงพระราชดำเนินไต่ถามทุกข์สุขของราษฎร ได้มีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายของป่าแปลกๆ มากมาย เช่น นกเขา ไก่ฟ้า กระเจง และกล้วยไม้ เป็นต้น และเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์ส่วนพระที่นั่งต่อมาจังหวัดเลย บนเส้นทางเสด็จผ่านทรงโปรดให้วะสถานเพาะเลี้ยงครั้ง ทรงสนพระทัยกิจการของสถานเพาะเลี้ยงครั้งเพราะครั้งเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศ ควรได้รับการส่งเสริมในการผลิตและการหาตลาด สถิติครั้งที่ส่งออกนอกประเทศในปี 2496 มีมูลค่า 75 ล้านบาท ปี 2497 มีการส่งออกครั้งเป็นมูลค่า 175 ล้านบาท และปี 2498 เพียงหกเดือน มีมูลค่า 94 ล้านบาท ทรงซักถามเจ้าหน้าที่ซึ่งได้กราบทูลอธิบายอยู่เป็นเวลานานเกือบครึ่งชั่วโมง ทรงพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์แก่อธิบดีกรมป่าไม้ แล้วเสด็จต่อไปยังจังหวัดเลย (กรมศิลปากร. 2544)

ถนนมายังเมืองเลยเป็นฝุ่นมาก จนถึงปากทางที่ว่าการอำเภอวังสะพุง กำหนดให้หมู่บ้าน นักเรียน และประชาชนเฝ้ารับเสด็จอย่างคับคั่ง ชุมรับเสด็จจัดทำไว้อย่างสวยงาม มีนาคพ่นน้ำทั้งสองข้าง ชุมดังกล่าวอาคารสร้างโดยนายรังษี ศิริรังษี นายช่างชลประทาน ชาวอำเภอวังสะพุง ทูลเกล้าฯ ถวายของป่า เช่น นกยูง ไก่ฟ้า เลียงผา นกเค้าแมว และลิงเล็ก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงโปรดมาก แล้วเสด็จต่อมาจังหวัดเลยทรงถึงเมืองเลย เวลา 19.00 น. อากาศเริ่มมีดสลับ สองข้างทางเสด็จมีประชาชนตั้งโต๊ะบูชาไว้ริมถนน ส่วนมากจุดธูปเทียนบูชา ทำให้ได้ภาพแสงเทียนแวววาวท่ามกลางบรรยากาศมืดสลับ เป็นภาพงดงามมาก ประชาชนนั่งพนมมือเมื่อรถพระที่นั่งผ่านไป ขบวนรถพระที่นั่งเคลื่อนผ่านชุมรับเสด็จที่ทำด้วยไม้ไผ่รูปป้อม เจดีย์ อย่าง

สวยงาม เสด็จถึงศาลากลางเป็นเวลาพลบค่ำ เสด็จประทับ ณ ปรำศาลากลาง ประชาชน
แซ่ซ้องถวายพระพรและคอยเฝ้าชมพระบารมีอยู่เป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งให้ราษฎรกลับไปพักผ่อนก่อนและให้มาเฝ้าในวันรุ่งขึ้น เพราะทรง
เป็นห่วงว่าราษฎรจะเหนื่อย เนื่องจากเป็นเวลาค่ำมากแล้ว แต่ราษฎรส่วนมากต่างพากัน
วนเวียนอยู่บริเวณนั้น หลังจากเสวยพระกระยาหารค่ำแล้ว ได้เสด็จลงทอดพระเนตรการ
แสดงพื้นเมือง ซึ่งทางจังหวัดจัดถวาย ทรงสนใจการแสดงของชาวเขาแห่งอำเภอเชียงคาน
มาก

ตั้งแต่เช้าตรู่วันที่ 7 พฤศจิกายน ราษฎรชาวจังหวัดเลยได้คอยเฝ้ารับเสด็จเพื่อชม
พระบารมีอย่างใกล้ชิด การรับเสด็จเป็นไปอย่างเรียบร้อย ด้วยความร่วมมือกันเป็นอย่างดีของ
พันตำรวจเอกต่อศักดิ์ ยมภาค ผู้ว่าราชการจังหวัด นายเชาว์ พงษ์ประดิษฐ์ นายอำเภอ
เมืองเลย พันตำรวจตรีเสวก พรหมบุรี ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดเลย และคณะกรรมการ
จังหวัด ตลอดจนพ่อค้าประชาชนทุกคนได้เวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับ
พลับพลา พันตำรวจเอกต่อศักดิ์ ยมภาค ผู้ว่าราชการจังหวัด กราบบังคมทูลรายงานสภาพ
จังหวัดความว่า (กรมศิลปากร. อ้างแล้ว)

“...ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าราชการ พ่อค้า คหบดี
และประชาชนในจังหวัดเลย ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณา
แสดงความปิติโสมนัสในโอกาสที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ได้ทรงอุตสาห์เสด็จ
โดยพระราชพาหนะต่างๆ ฝ่าความยากลำบากในการเดินทางจนมาปรากฏพระองค์ให้ข้า-
พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายความจงรักภักดีและชม
พระบุญญาบารมี ณ บัดนี้ นับว่าเป็นพระมหากุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมมหาที่สุดมิได้
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายรู้สึกปลื้มปิติที่จะพรรณนาให้สมกับความจริงใจของบรรดาข้า
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งมีมาหลายสิบปีได้ปรากฏเป็นความจริงขึ้นแล้ว และจะเป็นภาพ
ประทับใจแก่บรรดาข้าพระพุทธเจ้าไปจนตลอดชีวิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายต่างซาบซึ้งใน
พระมหากุณาอย่างล้นเกล้าล้นกระหม่อม เพราะจังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่รกร้างที่สุด การ
ไปมาไม่สะดวก เนื่องจากห่างไกลเส้นทางรถไฟมาก ทางรถยนต์ก็เพิ่งสร้างและเปิดให้ไป
มาเมื่อ 3-4 ปีมานี้เอง จึงไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ของชาติไทยมาก่อนว่า มีพระมหา
กษัตริย์ของประเทศไทยพระองค์ใดได้เสด็จมาถึงโดยเฉพาะการเสด็จมาเยี่ยมเยียนจังหวัด
เลยในครั้งนี้ก็ปรากฏว่าได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ได้เสด็จมาด้วยความยาก
ลำบากเป็นอันมาก คือ ต้องเสด็จโดยทางรถไฟและเครื่องบิน ข้าพระพุทธเจ้าจึงหวังด้วย
เกล้าด้วยกระหม่อมว่าได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทคงจะได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพทั่วๆ ไปของ

จังหวัดเลยว่ามีสภาพเป็นอย่างไร จังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บนที่ราบสูงและเต็มไปด้วยป่าเขา ที่ตั้งตัวจังหวัดอยู่บนพื้นที่ราบซึ่งล้อมไปด้วยภูเขา สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 400 เมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปประมาณ 425 กิโลเมตร มีเนื้อที่จังหวัดประมาณ 11,000 ตารางกิโลเมตร มีประชากรสำรวจครั้งล่าสุดเมื่อ พ.ศ. 2490 มีจำนวน 134,012 คน หรือเฉลี่ยแล้ว 12 คน ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร นับว่าเป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อยและยังมีเนื้อที่ว่างเปล่าอีกมาก ในฤดูร้อนอากาศร้อนจัด และหลังเที่ยงคืนไปแล้วอากาศหนาวเย็น ในฤดูหนาวอุณหภูมิลดต่ำถึง 30 องศาฟาเรนไฮต์ มีหมอกลงจัด บางวันหมอกอยู่ถึงเวลา 9.00 น. กล่าวถึงอาชีพสำคัญของราษฎรจังหวัดนี้คือ การทำนา ทำไร่ฝ้าย ไร่พริก ไร่ยาสูบ ไร่ข้าวโพด และถั่วฯ ซึ่งปรากฏว่าได้ผลดี เพราะพื้นดินมีปุ๋ยธรรมชาติ ส่วนการปลูกต้นไม้ผลไม้ต่างๆ น้อย สุดท้ายนี้ขออัญเชิญอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงอภิบาลรักษาให้ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ทรงพระเกษมสำราญตลอดทุกทิพาราตริกาล มีพระชนมายุยืนนานนับด้วยร้อยพรรษา แม้มีพระประสงคฺสิ่งใดของจงสำเร็จผลสมพระราชประสงค์ทุกประการ ขอให้ทั้งสองพระองค์เสด็จอยู่เป็นมิ่งขวัญของประเทศไทยไปตลอดกาล เทอญ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสตอบขอใจชาวจังหวัดเลย และรับสั่งถึงความทุกข์ยากลำบากของราษฎร ทรงเป็นห่วงและขอให้ทุกคนมีความมานะอดทนในการทำมาหากิน และนอกจากการทำนาแล้ว ควรทำครั้งด้วยเพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้อีกทางหนึ่ง แล้วทรงขอให้ทุกคนสามัคคีกลมเกลียวกันเพื่อชาติบ้านเมืองต่อไป หลังจากทรงได้ถามทุกข์สุขของราษฎรโดยทั่วกันแล้ว ทรงขั้บรยณต์พระที่นั่งไปทอดพระเนตรกิจการของชลประทานน้ำหมาน มีนายจำลอง อัดนโถ นายธัญญาผลสมบัติ นายอุทัย จำเริญพุกฤษ์ และนายรังษี ศิริรังษี เฝ้ารับเสด็จ และเสวยพระกระยาหารกลางวันท่ามกลางเสียงดนตรีไทยจากคณะครูที่จัดมาขับกล่อมอยู่ตลอดเวลา ได้พระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์โดยทั่วกัน จากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงขั้บรยณต์พระที่นั่งทอดพระเนตรบริเวณเมืองเลยด้วยพระองค์เอง แล้วเสด็จต่อไปยังสนามบินจังหวัดเลย ซึ่งมีราษฎรเฝ้ารับเสด็จอย่างคับคั่ง ทรงขั้บรยณต์พระที่นั่งผ่านแถวราษฎรเพื่อให้ได้ชมพระบารมีโดยใกล้ชิดจนถึงเวลาที่เครื่องบินพระที่นั่งพร้อมที่จะนำเสด็จต่อไปยังจังหวัดอุดรธานี

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรเมืองเลยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นแรงกระตุ้นสำคัญในการพัฒนาในเมืองเลยขนานใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนพื้นที่กายภาพของเมืองผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเมืองเลยภายหลังการเสด็จ

การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานหลายๆ อย่าง มีการริเริ่มพัฒนา ก่อนหน้าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในจังหวัดเลยบ้างแล้ว อย่างไรก็ตาม ผลของการพัฒนาโดยมากปรากฏขึ้นภายหลังการเสด็จ แทบทั้งนั้น โดยเฉพาะการเข้ามาของทางหลวงเส้นสำคัญคือถนนมะลิวรรณ (ตั้งชื่อตามนายกระมน มะลิวรรณ อดีตนายช่างแขวงการทางจังหวัดขอนแก่น) ที่เชื่อมระหว่างจังหวัดเลยกับจังหวัดขอนแก่น เป็นสิ่งที่ปลดพันนาการของพื้นที่ทางกายภาพเมืองเลยที่เคยขัดขวางการเคลื่อนไหวเดินทางไปมาของผู้คนในเมืองเลยกับผู้คนในท้องที่อื่นๆ ของประเทศไทยลงอย่างสิ้นเชิง รวมทั้งยังเชื่อมคนเมืองเลยกับพื้นที่ชนบทตามอำเภอต่างๆ โดยรอบด้วย นำมาซึ่งการรับรู้ความแตกต่างของกันและกัน ส่งผลให้เมืองเลยกลายเป็นทั้งศูนย์รวมของหน่วยงานราชการและเป็นศูนย์กลางของความทันสมัยในท้องถิ่นไปพร้อมกันด้วย ที่สำคัญก็คือถนนมะลิวรรณยังส่งผลต่อทิศทางการขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเลยด้วย กล่าวคือ

ในช่วงมีพระราชกฤษฎีกาก่อตั้งเทศบาลเมืองเลยยุคเริ่มแรกเมื่อครั้ง พ.ศ. 2479 ทิศทางการขยายตัวของชุมชนในเมืองเลยเป็นไปอย่างซ้ำๆ โดยมีลักษณะเป็นแนวยาว (Linear Pattern) ตลอดแนวสองฟากฝั่งของถนนเจริญรัฐ ที่เป็นถนนสายหลักทั้งในด้านการปกครองและด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นที่ตั้งของส่วนราชการและตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการปรับปรุงถนนเพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองเลยกับภายนอก ได้ส่งผลให้ทิศทางการขยายตัวของชุมชนในเมืองเลยขยายตัวจากบริเวณถนนเจริญรัฐมาทางด้านทิศตะวันตก และเวลาต่อมา เมื่อมีการย้ายศาลากลางและศูนย์ราชการจากกุดป่อง มาตั้งอยู่ริมถนนมะลิวรรณ ในปี พ.ศ. 2512 (สมัยนายกำเก็ง สุริยการ เป็นผู้ว่าราชการ) ยิ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญในการขยายตัวของชุมชนมาทางทิศตะวันตกรอบๆ ศูนย์ราชการ พร้อมกันนั้นก็มีการตัดถนนอีกหลายสายเพื่อเชื่อมต่อกับถนนมะลิวรรณ

ถนนมะลิวรรณจึงเปรียบเสมือนประตูบานใหญ่ที่เปิดเมืองเลยออกสู่โลกภายนอก พร้อมกับนำพาผู้คนจากภายนอกเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทำมาหากินและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับเมืองเลยควบคู่ไปด้วย โดยการตัดถนนมะลิวรรณเข้ามายังเมืองเลยนั้น คุณตาปรีชา เพชรสิงห์ หนึ่งในแรงงานที่มีส่วนสร้างถนนเส้นดังกล่าว บรรยายถึงความยากลำบากในการตัดถนนเส้นนี้เข้ามาว่า (ปรีชา เพชรสิงห์, 2557: สัมภาษณ์)

“...(คุณตาปรีชา) เป็นคนภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเลย ช่วงปี พ.ศ. 2489 โดยมาทำงานเป็นคนขับรถสพระชาชาติเพื่อพัฒนาถนนจากผานกเค้า มาจังหวัดเลย สาเหตุที่เข้ามานั้น พอดีช่วงดังกล่าวนายทองหนัก สุวรรณสิงห์ เขาไปหา คนที่ขับรถสพระชาชาติเพื่อพัฒนาถนนจากเมืองเลยมาขอนแก่น พอดีจบโรงเรียนช่างกล มาจากกรุงเทพฯ ซึ่งสมัยนั้นนอกจากขับรถได้แล้วต้องซ่อมรถได้ด้วย โดยคุมรถมาทั้งหมด 4 คัน เส้นทางจากขอนแก่นมาผานกเค้านั้นทำเสร็จพอเดินทางได้แล้ว แต่จากผานกเค้ามายังเมืองเลยยังเป็นทางเกวียน หน้าฝนไม่สามารถใช้ได้เลย และตรงผานกเค้ายังไม่มี สะพานข้ามน้ำพอง การข้ามต้องรอช่วงน้ำพองแห้ง ถ้าน้ำมากต้องรอๆ โดยข้ามมอตั้ง แคมป์เพื่อพัฒนาทางอยู่ตรงผานกเค้า 3 เดือน จากนั้น มาตั้งแคมป์เพื่อพัฒนาทางอยู่ตรง ห้วยส้ม (ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง) อีก 3 เดือน มาอยู่ที่ตาต๋า (ตำบลตาต๋า อำเภอ ผาขาว) อีก 1 เดือน อยู่ที่บ้านปากปวนที่วังสะพุง 2 เดือน และที่บ้านขอนแก่นใกล้ๆ ศูนย์ พัฒนาพืชไร่ อีก 6 เดือน ทำทางสำรองเพื่อให้รถพอเดินทางมาได้แล้วจึงค่อยเข้ามาอยู่ใน ตัวเมืองเลย ...”

ถนนมะลิวรรณที่ตัดเข้ามาเมืองเลยได้มีการตัดถนนในตัวเมืองเลยเพื่อเชื่อมต่อกับถนนมะลิวรรณอีกหลายสาย ได้แก่

ถนนนกแก้ว เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับถนนชุมสายตรงวงเวียนน้ำพุ ทอดตัวมาทางด้านทิศตะวันตก ผ่านโรงพยาบาล ตัดถนนมะลิวรรณ เลียบกำแพงข้างศาลากลางจังหวัด ไปสิ้นสุดที่วัดป่านาสูง ถนนนกแก้วตั้งชื่อตามนามสกุลนายชวนท์ นกแก้ว ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ในช่วงปี พ.ศ. 2491-2494 (ทอง สุวรรณสิงห์. อ้างแล้ว)

ถนนร่วมใจเป็นถนนที่เชื่อมระหว่างถนนเจริญรัฐกับถนนมะลิวรรณ ตัวถนนทอดตัวอยู่ระหว่างถนนพิพัฒน์มงคลกับถนนนกแก้ว มีจุดเริ่มต้นจากถนนมะลิวรรณข้างโรงพยาบาลเมืองเลย ไปตัดกับถนนเจริญรัฐที่ตลาดเมืองใหม่ จรดกับสะพานข้ามแม่น้ำเลย ที่สามารถเชื่อมกับถนนเลย-นาด้วงได้ในพื้นที่ชุมชนบ้านปากเลย ชื่อถนนร่วมใจ ตั้งชื่อตามการร่วมแรงร่วมใจของชาวเมืองเลยในการบริจาคที่ดินเพื่อสร้างถนน โดยการได้รับงบประมาณจากทางรัฐบาลในสมัย ส.ส. ชาญยุทธ สุทธิรักษ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2518 (ประพนธ์ พลอยพุ่ม. 2557: สัมภาษณ์)

ถนนร่วมมิตร เป็นถนนเชื่อมระหว่างกุดป่องกับชุมชนบ้านนาเงิน ไปเชื่อมต่อกับถนนมะลิวรรณทางด้านทิศตะวันตก สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2511 โดยมีนายประชา บุญนคร เป็นผู้บุกเบิกถนน ร่วมกับคุณลุงสุวิทย์ ไพรณะ เป็นผู้สละที่ดินส่วนตัวเพื่อใช้ในการสร้างถนน (สุวิทย์ ไพรณะ. 2557: สัมภาษณ์)

ถนนจรัสสี่ เป็นบริเวณข้างโรงเรียนเมืองเลยกับศาลากลางจังหวัด ถนนจรัสสี่ตั้งตามนามสกุลของนายเฉลียว จรัสศรี ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ในช่วงปี พ.ศ. 2519-2520 ใช้สัญจรไปมาระหว่างถนนมะลิวรรณกับชุมชนในด้านทิศตะวันตกของเมืองเลย ทั้งชุมชนบ้านนาเขินและชุมชนบ้านนาหนองท่าแพ (ประพนธ์ พลอยพุ่ม. อ้างแล้ว)

ต่อมาได้มีการตัดถนน ตรอก ซอย เพื่อเชื่อมถนนสายหลักเข้าหากัน เพื่อให้การเดินทางสัญจรไปมาภายในเมืองเลยมีความสะดวกขึ้น รวมไปถึงการสร้างวงเวียนหอนาฬิกาเพื่อเป็นกลไกให้การเดินทางเคลื่อนไหวในถนนที่ใช้สัญจรไปมาภายในตัวเทศบาลเมืองเลย และเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึง “ความเป็นเมือง” อันแตกต่างไปจากพื้นที่ “ชนบท” โดยวงเวียนแห่งแรกของจังหวัดเลยสร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2505 สมัยร้อยตำรวจโทเรือง สถนานนท์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ตั้งอยู่บนรอยต่อของถนนสี่สายมาบรรจบกัน ได้แก่ ถนนนกแก้วทางด้านทิศตะวันตก ถนนสถลเขียงคานทางด้านทิศเหนือ ถนนชุมสายทางด้านทิศตะวันออก และถนนเสรียุติทางด้านทิศใต้ ภายหลังวงเวียนดังกล่าวได้เปลี่ยนจากวงเวียนหอนาฬิกาเป็นวงเวียนน้ำพุ ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

นอกจากถนนหนทางแล้ว สาธารณูปโภคด้านอื่นๆ ที่รัฐขยายลงสู่เมืองเลยก็เป็นอีกปัจจัยที่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับเมืองเลย และมีอิทธิพลต่อการขยายตัวของชุมชนในเขตเมืองเลยไปพร้อมกัน โดยเฉพาะการเข้ามาของไฟฟ้า ในช่วง ปี พ.ศ. 2503 ที่นำแสงสว่างและการใช้ชีวิตในเวลากลางคืนมาสู่เมืองเลย มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการนำไฟฟ้าเข้ามายังเมืองเลยเอาไว้ว่า ภายหลังการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อปี พ.ศ. 2498 สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีมีความคิดที่จะดำเนินตามเส้นทางเสด็จของพระเจ้าอยู่หัว กระทั่งในปี พ.ศ. 2503 สฤษดิ์ได้เดินทางมายังเมืองเลยและได้เดินสำรวจวิถีชีวิตของผู้นคนในตลาดเมืองเลย ตามคำบอกเล่าของคนท้องถิ่นที่ว่า

“...เมื่อสฤษดิ์เห็นสินค้าที่ชาวบ้านนำมาค้าขายมีแต่ของป่า สฤษดิ์ได้สั่งให้ข้าราชการนำอาหารทะเลจากขอนแก่นมาขายในเมืองเลยให้ชาวบ้านได้บริโภคอาหารทะเลบ้าง พอเดินมาถึงบริเวณหน้าโรงแรมไทยอุดมตรงกึ่งกลางถนนเจริญรัฐ เป็นเวลาค่ำพอดี เจ้าของโรงแรมไทยอุดมจึงได้นำตะเกียงเจ้าพายุมาจุดเพื่อให้มีแสงสว่าง สฤษดิ์เห็นดังนั้นจึงสั่งให้ข้าราชการนำเอาไฟฟ้ามายังเมืองเลยโดยนายทองหนัก สุวรรณสิงห์ นายเทศมนตรีเทศบาลเมืองเลยขณะนั้นเป็นผู้รับมอบ และนำเข้ามาติดตั้งยังบริเวณโรงไฟฟ้าในปัจจุบัน ครั้งแรกเมื่อนำมาใช้ในเขตเทศบาลนั้น ชาวบ้านตื่นตื่นดีใจและชื่นชมนาย

ทองหนักเป็นอย่างมาก แต่เมื่อใช้ไปได้ไม่กี่วันเกิดติดๆ ดับ เพราะกำลังไฟฟ้าไม่เพียงพอ กับความต้องการใช้ของชาวบ้าน จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านกลับต่อว่านายทองหนักว่านำเอา เครื่องไม่ดีมาใช้ หรือไม่กี่หาว่านายทองหนักทุจริต...” (ทนง สุวรรณสิงห์. อ้างแล้ว)

การสร้างถนนและทางหลวงขึ้นดังกล่าวนับได้ว่าเป็นสิ่งที่สถาปนาตัวตนของ ประเทศไทยขึ้นมาบนประสบการณ์เดินทางและการขนส่งของมวลชน พร้อมกับปลด พันธนาการของพื้นที่ทางกายภาพเมืองเลยที่เคยขัดขวางการเคลื่อนไหวเดินทางของผู้คน พื้นที่ประเทศไทยในบริเวณต่างๆ ซึ่งรวมถึงเมืองเลยสามารถสัมผัสได้ด้วยประสบการณ์จริง หรือกลายเป็นความจริงเชิงประจักษ์ จนสามารถทำให้คนจำนวนมากตระหนักได้ถึง การเปลี่ยนแปลงและจินตนาการได้ถึงพื้นที่ประเทศไทยอย่างชัดเจนขึ้นมา ขณะเดียวกันไฟฟ้า สาธารณูปโภคอื่นๆ โดยเฉพาะไฟฟ้าก็ตามมาด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เชื่อมเมืองเลยกับ โลกภายนอกอีกหลายอย่าง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

ควบคู่กันนั้นยังมีสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ที่ได้รับการพัฒนาใน ช่วงเวลาเดียวกัน อาทิ โรงพยาบาลเมืองเลยที่ได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2494 โดยกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข จัดสรรเงินงบประมาณ จำนวน 500,000 บาท ให้ จังหวัดเลยจัดซื้อที่ดิน (ทะเบียนพัสดุ 13176 แปลงเลขที่ ลย.15) และปี พ.ศ. 2495 กรม การแพทย์ได้จัดสรรงบประมาณมาให้จังหวัดก่อสร้างอาคารต่างๆ ได้แก่ ตึกอำนวยการเรือน คนไข้ 25 เตียง บ้านพักผู้อำนวยการ โรงพักศพ ซึ่งสร้างเสร็จและมีพิธีเปิดใช้อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2496 เป็นโรงพยาบาลขนาด 25 เตียง และต่อมาภายหลัง ได้รับงบประมาณเพื่อขยายการบริการและก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมในเวลาต่อมา ส่งผลให้ โรงพยาบาลเมืองเลย จากที่เป็นโรงพยาบาลจังหวัดขนาดเล็กมีจำนวนเตียงรองรับคนไข้ได้ เพียง 25 เตียง มีแพทย์เพียง 2-3 ท่าน ปัจจุบันสามารถให้บริการสาธารณสุขในด้านต่างๆ อย่างครอบคลุมไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันควบคุมโรค การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสมรรถภาพ การดูแลสุขภาพในชุมชน (ข้อมูลทั่วไปโรงบาลเมืองเลย. 2557)

การตั้งโรงเรียนเลยพิทยาคม ในด้านทิศตะวันตกของเมืองเลย ซึ่งเดิมทีโรงเรียน เลยพิทยาคมเป็นโรงเรียนที่รวมโรงเรียนสตรีเลย (โรงเรียนประจำจังหวัดหญิง) กับโรงเรียน สโมสรวินาลัย (โรงเรียนประจำจังหวัดชาย) ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2515 ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของกรมวิสามัญศึกษา (กรม สามัญศึกษา) ในการปรับปรุงโรงเรียนของรัฐบาลทั่วประเทศให้เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ โดย โรงเรียนรัฐบาลของจังหวัดใดก็ตามหากพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่สามารถรับนักเรียนได้ถึง 2,000 คน ในปี พ.ศ. 2515 กระทรวงศึกษาธิการก็จะรวมโรงเรียนประจำจังหวัดชายและ

โรงเรียนประจำจังหวัดหมิงเข้าด้วยกันเป็นโรงเรียนเดียว ซึ่งในระยะเดียวกันนี้จังหวัดอื่นๆ ก็มีการรวมโรงเรียนประจำจังหวัดทั้งชายและหมิงเข้าด้วยกันเป็นโรงเรียนเดียว เช่น โรงเรียนสระบุรีวิทยาคม จังหวัดสระบุรี โรงเรียนสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี โรงเรียนพิจิตรพิทยาคม จังหวัดพิจิตร โรงเรียนตากพิทยาคม จังหวัดตาก เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนสโมสรวินาลัย จึงต้องย้ายจากสถานที่เดิมที่มีพื้นที่เพียง 23 ไร่ (โรงเรียนเมืองเลยในปัจจุบัน) มารวมกับโรงเรียนสตรีเลย ซึ่งมีพื้นที่ถึง 81 ไร่ 2 งาน 045/10 ตารางวา หลังจากมีประกาศของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว นายสมสิน โทณะสุต ศึกษาธิการจังหวัดเลยได้ดำเนินการย้ายโรงเรียนในช่วงปิดภาคเรียนและได้แต่งตั้ง นายเฉลิม จิรนาท อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสโมสรวินาลัย เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเลยพิทยาคม เมื่อเริ่มเปิดทำการสอนในปี พ.ศ. 2515 จัดการเรียนแบบสหศึกษา มีห้องเรียน 35 ห้อง นักเรียนรวมทั้งสิ้น 1,468 คน เป็นชาย 758 คน หมิง 710 คน ครู-อาจารย์ 61 คน โดยมี ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา และนายวิจิตร สัจจะเวทนะ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ได้ร่วมกันเปิดป้ายโรงเรียนเลยพิทยาคม เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2515 (ข้อมูลทั่วไปโรงเรียนเลยพิทยาคม. 2557)

รวมทั้งสถานที่คุ้มซังนักโทษ หรือ คุกที่มีการย้ายออกจากที่ตั้งบริเวณกุดป่องมาอยู่ทางฝั่งตะวันตกของเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 แล้ว และใช้สถานที่ดังกล่าวจัดตั้งวิทยาลัยอาชีวะเลยขึ้นแทน แต่ปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการนำพาให้ทิศทางการขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเลยขยายตัวมาทางทิศตะวันตก ก็คือ การย้ายศาลากลางจังหวัดและส่วนราชการอื่นๆ จากบริเวณที่ตั้งเดิมที่กุดป่องมายังพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลากลางและศูนย์ราชการจังหวัดเลยในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2512 โดยเหตุผลของการย้ายศาลากลางและศูนย์ราชการจังหวัดเลยดังกล่าว ก็เนื่องมาจากพื้นที่ส่วนราชการบริเวณกุดป่องนั้นแออัด เพราะมีหลายหน่วยงานที่มีสถานที่ตั้งอยู่บริเวณดังกล่าวทั้งศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด สถานีวิทยุกระจายเสียง สำนักงานเทศบาล ดังนั้นจึงเกิดความไม่สะดวกต่อการเข้าไปติดต่อราชการของประชาชน (สัมฤทธิ์ สุภามา. 2557: สัมภาษณ์)

ศาลากลางและศูนย์ราชการจังหวัดเลย เริ่มสร้างในช่วงที่นายกำเกิง สุรการ (พ.ศ. 2508-2512) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ในปี พ.ศ. 2510 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ได้เสด็จ ให้ความคืบหน้าของการก่อสร้างอาคารศาลากลางหลังใหม่พร้อมกับได้เสด็จ เยี่ยมพสกนิกรชาวจังหวัดเลยที่มาเฝ้าบริเวณสนามหน้าศาลากลางอย่างเนืองแน่นและในวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ เสด็จประทับเฮลิคอปเตอร์จากจังหวัดอุดรธานี มายังสนามหน้าโรงเรียนสโมสรวินาลัยเพื่อ

ประทับรถพระที่นั่งไปเปิดอาคารศาลากลางจังหวัดเลย และพระราชทานพระพุทธรูปพระราชบริพัตร ให้แก่นายกำเกิง สุรการ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลยเพื่อให้เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัดเลย (สำนักงานจังหวัดเลย. 2557)

การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ นานา ในเมืองเลยที่เข้มข้นอย่างมากภายหลังการสัจจฯ นำพาให้พื้นที่เทศบาลเมืองเลยแตกต่างไปจากพื้นที่ชนบทรอบนอกอย่างชัดเจน ไม่เพียงแต่การเป็นศูนย์ราชการซึ่งรวมอำนาจด้านการบริหารปกครองเท่านั้น พื้นที่ในเขตเมืองหรือตลาดยังเป็นแหล่งรวมของความทันสมัยนานาชนิดที่กระจุกตัวรวมอยู่ที่พื้นที่เมือง ตัวอย่างเช่น กิจการโรงหนังและการเสพมหรสพทันสมัยที่แพร่หลายในเมืองเลยนับตั้งแต่ ช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยเฉพาะโรงหนังในยุคพัฒนานี้ มีโรงหนังในตัวเมืองเลยอยู่หลายโรงด้วยกัน (ปรีชา เพชรสิงห์. อ้างแล้ว)

นอกจากการเสพมหรสพสมัยใหม่อย่างเช่นภาพยนตร์แล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาพร้อมการขยายตัวของธุรกิจของคนจีน เช่น การถ่ายรูป คุณวิชัยเจ้าของร้านถ่ายรูปปรามาไฟโตทกล่าวไว้ในช่วงแรกที่เข้ามาในเมืองเลยตัดสินใจเปิดร้านถ่ายรูป ลงทุนด้วยเงิน 20,000 บาท ในช่วงแรกที่เปิดร้านมีจำนวนลูกค้าสนใจมาถ่ายรูปจำนวนมาก แม้จะมีร้านถ่ายรูปอยู่หลายร้านก็ตาม โดยกลุ่มลูกค้าโดยส่วนใหญ่จะเป็น กลุ่มข้าราชการ และชาวบ้านนอกเมืองที่มักเข้ามาตลาดช่วงวันศีลหรือวันพระ หลังจากที่เปิดร้านได้ 5 ปี ทำให้สร้างรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำ (วิชัย วิริยน์เมฆ. 2557: สัมภาษณ์)

ความทันสมัยที่มาพร้อมกับการพัฒนานี้ยังรวมไปถึงสถานเริงรมย์ในช่วงเวลา กลางคืน ที่เข้ามาพร้อมแสงสว่างของไฟฟ้าในเมืองเลย เช่น ธุรกิจไนต์คลับ ซึ่งมีริมน้ำไนต์คลับเป็นสถานที่แรกที่เปิดบริการในจังหวัดเลย ริมน้ำไนต์คลับตั้งอยู่บริเวณริมน้ำเลยฝั่งตะวันตก หลังโรงแรมภูหลวง โดยในช่วงแรกที่เปิดหากชายใดเข้าไปใช้บริการก็จะถูกนิรโทษในเชิงล้อเลียนให้รู้กันทั่วทั้งตลาด (ปรีชา เพชรสิงห์. อ้างแล้ว)

รวมความแล้วภายหลังจากการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพระบาทสมเด็จพระบรมราชินีนาถจะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในจังหวัดเลย ในปี พ.ศ.2498 นับเป็นห้วงเวลาที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากที่สุดยุคหนึ่งของเมืองเลย อันเนื่องมาจากการพัฒนาด้านต่างๆ โดยเฉพาะในทางโครงสร้างพื้นฐาน และวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่แผ่ขยายเข้ามาถึงเมืองเลย ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้พื้นที่ชุมชนในเขตเมืองเลยเริ่มมีความแตกต่างกับพื้นที่ชนบทที่อยู่ในต่างอำเภออย่างชัดเจน ทั้งการเป็นศูนย์รวมหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ในการปกครองและบริการประชาชน ตลอดจนการเป็นศูนย์รวมความทันสมัยที่แผ่ขยายเข้ามาจากภายนอก เหตุตั้งนั้น ชุมชนในเขตเมืองเลยจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชนบททั้งจังหวัดเลยไปโดยปริยาย

“เมืองเลย” ทลัการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

การพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชดังกล่าวสอดคล้องกับทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่เมืองเลยมีอยู่มากล้นได้เป็นอย่างดี กระทั่งส่งผลให้จังหวัดเลยกลายเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าไปเที่ยวชม ซึ่งก่อนหน้านั้น แม้เลยจะเป็นเมืองที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวหลายแห่ง ทั้งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โอบล้อมด้วยภูเขา สลับซับซ้อนท่ามกลางสายหมอกปกคลุมเหนือยอดภู อุดมไปด้วยพืชพรรณป่าไม้นานาชนิด เช่น ภูกระดึง ภูเรือ เขียงคาน หรือท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เลยมีประเพณีวัฒนธรรมอันมีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากถิ่นอื่นซึ่งได้แก่ การละเล่นผีตาโขน ผีขนน้ำ ฯลฯ แต่ด้วยข้อจำกัดทางระบบการคมนาคมขนส่งอันเป็นปัจจัยสำคัญของการเดินทางท่องเที่ยวที่ยังไม่สมบูรณ์ เพราะการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงได้ แต่ถ้าขาดการคมนาคมขนส่งที่ดีแล้ว แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นจะมีความสวยงามน่าประทับใจหรือมีคุณค่าสูงเพียงใดก็ตาม แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นย่อมไร้ความหมายไปโดยปริยาย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548: 51) ซึ่งในเมืองเลยกว่าระบบการคมนาคมขนส่งจะเสร็จสมบูรณ์ก็ล่วงเลยเข้าสู่ช่วงทศวรรษ 2500 เข้าไปแล้ว หรือในประเด็นด้านการขาดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับความสุข ความสบาย และความประทับใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการยังชีพ ที่เรียกกันว่า “สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน” เช่น ระบบการสื่อสาร ระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า การสุขภาพ การสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งในเมืองเลยสิ่งเหล่านี้ได้รับการสร้างสรรค์และปรับปรุงขึ้นในช่วงเวลาที่ไม่ห่างจากระบบการคมนาคมขนส่งเท่าใดนัก

ดังนั้น ภายหลังการเสด็จที่การคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่การเดินทางท่องเที่ยวในเมืองเลยได้รับการปรับปรุงขึ้น จึงส่งผลให้ “พื้นที่ท่องเที่ยว” ในเมืองเลยเริ่มเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง และเมืองเลยเองได้ถูกการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ ททท. กำหนดให้เป็น 1 ใน 9 จังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเป็นจังหวัดเดียวในภาคอีสานที่ ททท. เข้ามาจัดตั้งศูนย์ประสานงานด้านการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา

อนึ่ง ผลจากการเจริญเติบโตขึ้นของเมืองเลยภายหลังการเสด็จเพื่อให้การวางผังเมืองสอดคล้องกับการขยายตัวของเมือง จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของ

เมืองเลยให้กว้างขวางขึ้น จาก 5.06 ตารางกิโลเมตร เป็น 12.41 ตารางกิโลเมตร (ตามความในมาตรา 3 ของพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองเลย จังหวัดเลย พุทธศักราช 2524 (ราชกิจจานุเบกษา. 2524)

บทสรุป

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญประการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องยาวนานสำหรับจังหวัดเลยจังหวัดเล็กๆ แห่งหนึ่งในภาคอีสาน นั้นได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยพระองค์พระราชทานพระราชดำรินโยบายต่างๆ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและเสด็จมาปฏิบัติพระราชภารกิจตลอดจนเยี่ยมพสกนิกรชาวเลยหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวจังหวัดเลยครั้งแรก ระหว่างวันที่ 6-7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 นั้น ได้สร้างความปิติยินดีและปลอบปลื้มแก่ชาวเลยโดยถ้วนหน้า และยังผลต่อการกระตุ้นการพัฒนาและนำพาความเจริญรุ่งเรืองมาสู่เมืองเลยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้สอดคล้องกับทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่เมืองเลยมีและส่งผลให้จังหวัดเลยกลายเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศและภาคอีสาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: ครุสภา.
- เกนหลง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2542). ทำเป็นธรรม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิกตเวทินในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ข้อมูลทั่วไปโรงพยาบาลเมืองเลย. (2557). เลย: โรงพยาบาลเมืองเลย. (เอกสารอัดสำเนา).
- ข้อมูลทั่วไปโรงเรียนเลยพิทยาคม. (2557) เลย: โรงเรียนเลยพิทยาคม. (เอกสารอัดสำเนา).
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2554). โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ทง สุวรรณสิงห์. 16 มิถุนายน 2557. สัมภาษณ์.
- นพพล แก่งจำปา และคณะ. (2558). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ประวัติศาสตร์การขยายตัวของชุมชนในเขตเมืองเลย ระหว่างปี พ.ศ. 2396-2556. เลย: คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
- บุญมา เสริฐศรี. (2539). ปาฐกถาเรื่องสภาพจังหวัดเลย ใน ปาฐกถาของผู้แทนราษฎรเรื่องสภาพของจังหวัดต่างๆ. กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ประกาศแจกโฉนดที่ดิน (บอกผู้ปรารถนาจะคัดค้านและเรียกเจ้าของที่ดินมารับโฉนด) [รวม 6 เรื่อง]. (2479, 14 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 53 หน้า 1315.
- ประพนธ์ พลอยพุ่ม. 8 พฤษภาคม 2557. สัมภาษณ์.
- ปรีชา เพชรสิงห์. 3 พฤษภาคม 2557. สัมภาษณ์.
- พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองเลย จังหวัดเลย พ.ศ. 2524. (2524, 16 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 98 ตอนที่ 41 หน้า 4.
- วิชัย วิริย์นเมฆ. 3 พฤษภาคม 2557. สัมภาษณ์.
- สัมฤทธิ์ สุภามา. 7 พฤษภาคม 2557. สัมภาษณ์.
- สำนักงานจังหวัดเลย. (2557). พระบารมีปกเกล้าชาวเมืองเลย. เลย: สำนักงานจังหวัดเลย.
- สุวิทย์ ไปรณะ. 11 มกราคม 2557. สัมภาษณ์.

การปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ ผลกระทบ และการปรับตัวในหมู่บ้าน แม่กลางหลวงภายใต้กระบวนการกลายเป็นสินค้า เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

Landscape Changes, Effects and Adaptation in Mae Klang Luang Village
under Commoditization for Agro-tourism

ณิชนันท์ รัตนพันธ์*, เม้าไทย สินอำพล** Nichanan Rattanapant, Phaothai Sin-ampol

บทคัดย่อ

หลายชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอันจะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์และวิถีชีวิต งานวิจัยนี้จึงต้องการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของหมู่บ้านแม่กลางหลวงในกระบวนการกลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผลกระทบและการปรับตัวของคนในชุมชนต่อปรากฏการณ์ดังกล่าว งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน คนในชุมชน 75 คน ครัวเรือน และผู้ประกอบการการท่องเที่ยว 9 ราย ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจากการทำให้ภูมิทัศน์ต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว และภูมิทัศน์ใหม่กลายเป็นสินค้าด้วยการส่งเสริมของหน่วยงานในพื้นที่ ก่อนที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต การพัฒนาความเป็นอยู่จากหน่วยงานในพื้นที่ และการใช้ทุนทางสังคมของคนในชุมชนเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติทำให้ภูมิทัศน์อุดมสมบูรณ์และมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในยุคที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเติบโตร่วมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คนในชุมชนได้นำทุนทางการเงินของครัวเรือนจากการเกษตร เงินมรดก หรือที่ดินบางส่วนมาใช้ประโยชน์เพื่อปรับตัวมากขึ้น อย่างไรก็ตาม คนในชุมชนควรกลับมาให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคมเพื่อรักษาทุนทางธรรมชาติ เพื่อใช้ในการดำรงอยู่ของภูมิทัศน์ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ และลดความขัดแย้งในชุมชนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ภูมิทัศน์, กระบวนการกลายเป็นสินค้า, แม่กลางหลวง, เชียงใหม่

*นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

**อาจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

*BS Student, Geography Department, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University

**Lecturer, Geography Department, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University

Abstract

Many communities has attempted to utilize their resources to develop agro-tourism, which is able to influence landscape changes and livelihood. This research, thus, is to analyze landscape changes of Mae Klang Luang village incommoditization for tourism, as well as impacts and adaptation of the villagers to this phenomenon. The qualitative research was applied by conducting interviews with leaders, villagers from 75 households and 9 tourist entrepreneurs. Results found that villagers have gained economic benefits from utilizing original landscape and new artificial landscape as commodities by the promotion of some stakeholders in the area. Before the coming of agro-tourism as a part of livelihood existing, livelihood improvement enforced by such authorities, along with the utilization of social capital in natural resources conservation is rather significant to promote a fertile landscape as a potential attractive place in agro-tourism. At the rising age of agro-tourism, together with livelihood improvement according to social transformation, many villagers have divided some financial capitals from agriculture, inheritance, or land plot in adapting themselves. However, the villagers should return to concern about the importance of social capital which has been used for the protection of natural capital, in order to maintain the landscape for agro-tourism effectively and dissolve the community conflict that might occur in the future.

Keywords: *Agro-tourism, Landscape, Commodization, Mae Klang Luang, Chiang Mai*

บทนำ

คนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีความผูกพันกับกิจกรรมทางการเกษตรมาก เนื่องจากมีลักษณะทางกายภาพที่ตั้งในเรื่องของภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสม ซึ่งเป็นตัวส่งเสริมให้มีการทำการเกษตร อีกทั้งในพื้นที่ต่างๆ จะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตและกระบวนการผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านเสมอ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์สืบต่อกันมา นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายชนเผ่าที่มีเอกลักษณ์และความพิเศษแตกต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะนิยมทำการเกษตรโดยมีรูปแบบทางการเกษตรที่แตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศในบริเวณที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ จึงเกิดเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจากภายนอกต้องการที่จะเข้ามาชมเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่นั้นๆ

การท่องเที่ยวในปัจจุบันไม่ใช่แค่การเดินทางไปเที่ยวชมตามสถานที่เพียงอย่างเดียว แต่จะมีกิจกรรมต่างๆ ในสถานที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมด้วย นอกจากนี้ ยังมีการนำทรัพยากรในพื้นที่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ และมีการปรับปรุงพื้นที่ให้มีความน่าสนใจเพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในรายได้หลักของประเทศ และสามารถส่งเสริมรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่นได้อีกด้วย จึงทำให้เกิดการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น โดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ผ่านกิจกรรมทางด้านการเกษตร อันจะก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน และได้ทั้งความรู้และประสบการณ์ใหม่ บนความรับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถสร้างรายได้ต่อชุมชนและส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทยมีหลายแห่ง จังหวัดเชียงใหม่ก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่น่าสนใจ คือ หมู่บ้านแม่กลางหลวง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของหมู่บ้านแม่กลางหลวงซึ่งเป็นชุมชนของชาวปกากะญอมีความเป็นเอกลักษณ์และโดดเด่น คนในชุมชนได้แสดงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเองผ่านภูมิทัศน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นหุบเขานาขั้นบันไดที่สะท้อนภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางการเกษตรของคนในชุมชนและภูมิปัญญาของชาวบ้านในการใช้พื้นที่และการจัดการน้ำ รวมไปถึงระบบนิเวศแบบป่าร้อนชื้นที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางชีวภาพ และยังมีไร่กาแฟอินทรีย์ที่เป็นการทำไร่แบบผสมผสานกับพืชอื่น ๆ เช่น อะโวคาโด นอกจากนี้ยังมีบ่อเพาะพันธุ์ปลาสเตอร์เจียน รวมไปถึงพืชเมืองหนาว เช่น ชุกินี พริกหวาน

สตอเบอร์รี่ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เป็นที่สนใจว่าภูมิทัศน์ทั้งหลายดังกล่าวจะเป็นภูมิทัศน์แห่งการดำรงชีพดั้งเดิมจริงๆ หรือเป็นภูมิทัศน์ที่อยู่ภายใต้กระบวนการกลายเป็นสินค้า เมื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เข้ามามีบทบาทต่อชุมชน ด้วยเหตุผลข้างต้น จึงทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหมู่บ้านแม่กลางหลวง รวมทั้งการปรับเปลี่ยนทางภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร และวิเคราะห์ว่าการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่งผลอย่างไรต่อชุมชน และชาวบ้านในชุมชนปรับตัวอย่างไรต่อผลกระทบอันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนทางภูมิทัศน์ในกระบวนการกลายเป็นสินค้า ภายใต้การพัฒนาหมู่บ้านแม่กลางหลวงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 3) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและการปรับตัวของคนในหมู่บ้านแม่กลางหลวง อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

Mohan (2014) กล่าวว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) หมายถึง ความเป็นไปได้ของกลุ่มคนในสังคมที่จะจัดการสิ่งต่างๆ ร่วมกัน โดยที่แต่ละคนจะแสดงความคิดเห็นและร่วมแลกเปลี่ยนผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง การได้รับผลประโยชน์จากการจัดการดังกล่าวตามความต้องการที่หลากหลายของคนในสังคม และการร่วมรับผิดชอบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติอาจกระทำได้ผ่านการสร้างภาคประชาคมรากหญ้า (grassroots civil society) และการส่งเสริมการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (bottom-up approach) โดยนำความรู้และทรัพยากรภายในชุมชนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด อย่างไรก็ตาม การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับลักษณะของชุมชนนั้นๆ และต้องไม่กระทำแบบผิวเผิน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถจัดได้ว่าเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น วรรณ วังษ์วานิช (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เป็นการนำเอาทรัพยากรการเกษตรที่มีอยู่ผนวกกับกิจกรรมทางการเกษตรที่น่าสนใจโดยนำนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่การเกษตร สวนเกษตร ฟาร์มปศุสัตว์ เพื่อชมรูปแบบการผลิตพืชผลทางการเกษตร ชมวิธีการดำเนินการของเกษตรกร ชมธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้านในท้องถิ่นหรือในชนบท ตลอดจนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งทัศนียภาพอันสวยงาม อันก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และนอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้รับความรู้พื้นฐานด้านการเกษตรไปพร้อมๆ กัน

งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยว/การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการพัฒนาชุมชนให้ความสนใจในทิศทางที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบของชุมชนชาวเขาต่อการท่องเที่ยว (จิรพร ศรีวัฒนากุลกิจ. 2544) การปรับตัวของคนในชุมชนที่ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ธารรัตน์ สุนทรวิภาต. 2554) พัฒนาการและการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ศิโรรัตน์ หอมมาน. 2547; วันทนา ฉิมบ้านดอน. 2551; รัฐนันท์ พงศ์วิริ-ทธิ์ธร. 2558) จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ภายใต้กระบวนการกลายเป็นสินค้าสืบเนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: วิถีชีวิตและการกลายเป็นสินค้าภายใต้การท่องเที่ยว

ภูมิทัศน์ (Landscape) ตามการนิยามของไพทอร์ย์ พงศบุตร (2536) หมายถึง “ลักษณะภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของบริเวณใดบริเวณหนึ่ง รวมทั้งภูมิประเทศที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์” ทำให้ภูมิทัศน์อาจถูกทำความเข้าใจได้ใน 2 มิติ คือ ภูมิทัศน์ธรรมชาติ อันได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณชาติ ดิน แร่ธาตุ และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ และภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิทัศน์ที่ถูกออกแบบและดัดแปลงโดยมนุษย์ในลักษณะที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสื่อ และมีวัฒนธรรมเป็นตัวการ ดังนั้นสังคมมนุษย์จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดองค์ประกอบลักษณะที่อยู่บนพื้นที่ที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา นอกจากนี้ ภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติที่สร้างโดยสังคม ภายใต้แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม Carl Sauer กล่าวไว้ว่า “ไม่ว่าจะในเชิงสร้างสรรค์หรือทำลาย มนุษย์เป็นเพียงปัจจัยสุดท้ายและปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ นอกจากนี้มนุษย์ยังมีความสามารถในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนหรือทำลายวัฒนธรรมเก่าที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะทางพื้นที่ด้วยทำให้เห็นถึงวิวัฒนาการต่างๆ ของสังคมและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในแต่ละช่วงเวลา โดยมีข้อจำกัดทางด้านสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ซึ่งเป็นผลของการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งภายในและภายนอกที่แสดงความเป็นตัวตนของพื้นที่นั้นๆ (อริยา อรุณินท์. 2548; Whatmore. 1999; Castree. 2003; Anderson. 2010)

การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์อาจได้รับอิทธิพลจากกระบวนการที่แตกต่างกัน ไม่
 ว่าจะเป็นการพัฒนาภูมิภาคตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (วิไลวรรณ
 วิไลรัตน์. 2556) หรือนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ (ไชยณรงค์
 ปุຍอรุณ. 2548) แต่ในกรณีของการท่องเที่ยวชนบทนั้นได้รับการล้อมรอบด้วยโลกทาง
 วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการแข่งขันบนพื้นที่ที่เพิ่มมากขึ้นและมีความซับซ้อน จึงทำให้
 การท่องเที่ยวในชนบทในปัจจุบันอยู่ภายใต้กระบวนการกลายเป็นสินค้าร่วมสมัยเพื่อดึงดูด
 นักท่องเที่ยว โดยวัฒนธรรมได้รับการถ่ายทอดผ่านทางกิจกรรมแบบร่วมสมัย โดยเสน่ห์ของ
 ภูมิทัศน์ในพื้นที่ชนบทนั้น จะถูกดึงออกมาเพื่อใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยจะถ่ายทอดชนบท
 ผ่านองค์ประกอบภาพของภูมิทัศน์ต่างๆ ซึ่งการบริโภคสินค้าและบริการของการท่องเที่ยว
 ในชนบทจะเน้นสิ่งที่มองเห็นด้วยสายตาดังเกิดเป็นความรู้สึกที่แตกต่างกันจากการใช้ที่ดินที่
 แตกต่างกัน ดังนั้นกระบวนการที่ซับซ้อนของการบริโภคจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิด
 ความรู้สึกที่แตกต่างในแต่ละพื้นที่ (Crouch. 2006) กระบวนการข้างต้นอยู่ภายใต้อิทธิพล
 ของการแทรกซึม (Interpenetration) ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถตอบสนอง
 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจตามกระแสทุนนิยมจนอาจเกิดผลกระทบต่างๆ บางประการ ไม่ว่า
 จะเป็นการดัดแปลงและทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ความเป็นเอกรูปของภูมิทัศน์ที่
 ขัดแย้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การเอารัดเอาเปรียบ แบ่งแยก และกีดกันทางพื้นที่และสังคม
 ของกลุ่มวัฒนธรรมที่มีอำนาจมากกว่า เป็นต้น (เผ่าไทย สีนอำพล. 2559) จากการศึกษา
 แนวคิดภูมิทัศน์และการกลายเป็นสินค้าจะนำไปใช้วิเคราะห์เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์
 ทั้งในภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติ ภูมิทัศน์ที่เป็นวัฒนธรรม และภูมิทัศน์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพ

3. ยุทธศาสตร์การดำรงชีพ

ยุทธศาสตร์การดำรงชีพ ประกอบไปด้วยแนวทางต่างๆ ที่ผู้คนนำมาใช้ในการ
 ตอบสนองต่อความต้องการตามบริบทของเวลา ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และระดับทาง
 เศรษฐกิจที่แตกต่างกันในแต่ละครัวเรือนโดยเป็นทั้งแนวทางที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าใน
 อนาคต หรือทางเลือกที่ไร้รับมือกับสถานการณ์ที่ไม่สามารถคาดเดาได้ ซึ่งไม่ว่าจะทางใด
 ต่างก็เป็นทางเลือกที่ผู้คนนำมาใช้ในการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ ความกินดีอยู่ดีทั้ง
 ในด้านวัตถุ จิตใจ สุขภาพ ความภาคภูมิใจในตนเอง และการเข้าถึงบริการต่างๆ ถือเป็น
 ผลสำเร็จของยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพ (เป็นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2554; Chambers and
 Conway. 1991) การบรรลุยุทธศาสตร์การดำรงชีพจำเป็นต้องมีทุนในการดำรงชีพ 5 ด้าน

1) ทุนทรัพยากรมนุษย์ (Human capital) หมายถึง ความรู้ หรือความสามารถ
 ในด้านการทำงาน โดยสามารถนำทักษะที่มีอยู่มาใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพได้ ซึ่ง
 ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและมีคุณค่าที่สุดในการดำรงชีพ

2) ทูทางสังคม (Social capital) หมายถึง ทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคม ได้แก่ เครือข่ายและความสัมพันธ์ทั้งระดับครัวเรือน ชุมชน และสังคม ซึ่งช่วยเพิ่มความสามารถในการร่วมมือกันบรรลุเป้าหมาย

3) ทูทางธรรมชาติ (Natural capital) หมายถึง แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น ที่ดิน น้ำ ป่า คุณภาพอากาศ เป็นต้น สำหรับในชนบททูทางธรรมชาติถือเป็นแหล่งที่มาของการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

4) ทูทางกายภาพ (Physical capital) หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานและสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น การคมนาคมขนส่ง พลังงาน ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในชุมชนสามารถช่วยกันพัฒนาได้ แต่ในบางครั้งก็จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐ

5) ทูทางการเงิน (Financial capital) หมายถึง ทรัพยากรทางการเงินที่ใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ ประกอบด้วย เงินตรา ทรัพย์สิน สมบัติ ทูที่สะสม และเงินรายได้ ซึ่งทุนเหล่านี้สามารถแปลงสภาพเป็นทุนประเภทอื่นได้

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาในหมู่บ้านแม่กลางหลวง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 1,400 เมตร แวดล้อมด้วยป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ มีแม่น้ำแม่กลางไหลผ่าน และลำห้วยระบบหมุนเวียน มีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในกลุ่มสะกอหรือยางขาว หรือที่รู้จักกันในชื่อปกากะญออาศัยอยู่เป็นกลุ่มหลัก (ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555) งานวิจัยนี้ให้ความสนใจในการศึกษาภายใต้ขอบเขตเวลา 2 ช่วง ได้แก่ 1) ปี พ.ศ. 2542-2547 ซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มมีการจัดทำรูปแบบการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ด้านต่างๆ ภายในหมู่บ้าน และ 2) ปี พ.ศ. 2548-2559 เนื่องจากปี พ.ศ. 2548 เป็นปีที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหมู่บ้านแม่กลางหลวงเริ่มเป็นที่รู้จักของภายนอกมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากประชากร 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

1) ชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยทำการสอบถามตัวแทนครัวเรือนทุกครัวเรือน รวม 75 หลังคาเรือน ด้วยแบบนำสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้าน รวมถึงผลกระทบและการปรับตัวจากผลกระทบอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านแม่กลางหลวงทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2) ผู้นำชุมชนบ้านแม่กลางหลวง โดยจะสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ในด้านต่างๆ ทั้งภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติ ภูมิทัศน์ที่เป็นวัฒนธรรม และภูมิทัศน์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพ ในสองช่วงเวลาด้วยกัน คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542-2547 และปี พ.ศ. 2548-2559 รวมถึงผลกระทบและการปรับตัวของชาวบ้าน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน

3) ผู้ประกอบกิจการที่พักทั้งหมด จำนวน 9 ราย และผู้บริหารศูนย์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กลางหลวง ด้วยแบบนำสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือการสร้างจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และผลกระทบจากการสร้างที่พักต่อหมู่บ้าน และการปรับตัวของชาวบ้าน

เมื่อรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้น จึงทำการวิเคราะห์พัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหมู่บ้านแม่กลางหลวง ความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และการปรับเปลี่ยนทางภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะทำการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์แบบสรุปอุปนัยเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมหลายๆ เหตุการณ์แล้วจึงทำการสรุป และการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบเหตุการณ์ เพื่อสังเกตถึงความแตกต่างทางด้านภูมิทัศน์ต่างๆ ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงร่วมกับการแปลตีความการใช้ดินจากภาพถ่ายทางอากาศ และข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหมู่บ้านแม่กลางหลวงจากศูนย์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กลางหลวง หลังจากนั้นจึงทำการสังเกตผลกระทบและการปรับตัวของชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กลางหลวง โดยการนำข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการทำแบบสอบถามและสัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบการสรุปอุปนัย แล้วจึงบรรยายสรุปผลกระทบและการปรับตัวของชาวบ้านภายในหมู่บ้านแม่กลางหลวงในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งวิเคราะห์ว่าทุนในการดำรงชีพใดมีความสำคัญต่อการปรับตัวของชาวบ้านในชุมชนมากที่สุด

ผลการศึกษา

1. รูปแบบการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เดิมทีหมู่บ้านแม่กลางหลวงเป็นเพียงแค่หมู่บ้านของชาวปกากะญอ เลี้ยงชีพด้วยการทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านแม่กลางหลวงจึงเป็นนาขั้นบันได และเนื่องจากหมู่บ้านแม่กลางหลวงตั้งอยู่ในพื้นที่ของเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จึงมีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ มีอากาศที่สดชื่นและเย็นสบายตลอดทั้งปี ทำให้มีผู้

ประกอบกรจากตัวเมืองเชียงใหม่พนักท่องเี่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้าน แต่การท่องเี่ยว
ในขณะนั้นสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะขยะ อีกทั้งยังเป็นการท่องเี่ยวที่ไม่ได้
เรียนรู้ถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชุมชน ดังนั้นชาวบ้านจึงเกิดความคิดที่จะ
เข้ามาดูแลบริหารจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน โดยได้รับความร่วมมือจากทางอุทยาน
แห่งชาติดอยอินทนนท์ ในการช่วยอบรมกับผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการท่องเี่ยวก่อนในช่วง
แรก รวมทั้งมีการแนะนำนักท่องเที่ยวจากภายนอกให้เข้ามาเยี่ยมชม และให้หมู่บ้านจัด
ทำที่พักขึ้นสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวค้างคืน แม้ว่าจะมีชาวบ้านบางส่วนไม่เห็นด้วยก็ตาม
จึงทำให้คนในหมู่บ้านเริ่มเข้าไปจัดการการท่องเที่ยว โดยเริ่มต้นประมาณปี พ.ศ. 2542 ดัง
คำกล่าวของผู้นำชุมชนว่า

“...ก่อนที่จะเริ่มทำการท่องเี่ยวในหมู่บ้าน ชาวบ้านบางคนเขากลัวว่าวัฒนธรรม
เดิมของหมู่บ้านจะหายไป กลัวว่าหมู่บ้านจะสกปรก ดูแลได้ไม่ทั่วถึง กลัวว่าคนในหมู่บ้านจะ
ขัดแย้งกัน แต่ว่าชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งคิดว่า ถ้าพวกเราไม่เข้ามาดูแลจัดการกันเอง ยังใ
งก็ต้องมีคนข้างนอกเข้ามาทำอยู่ดีทำไมพวกเราถึงไม่จัดการกันเอง...” (ผู้นำชุมชนหมู่บ้าน
แม่กลางหลวง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2559)

ในช่วงแรกนั้น การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่ต่อ
มาก็ได้พัฒนาจนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ซึ่งในช่วงแรกนั้น นักท่องเี่ยวจะเข้ามาท่องเี่ยวตาม
ช่วงฤดูกาลแบบเข้าไปเย็นกลับ แต่บางกลุ่มก็ต้องการที่จะพักค้างคืนในหมู่บ้าน ทำให้ชาว
บ้านรวมกลุ่มทำกิจการที่พักในรูปของศูนย์ท่องเี่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กลางหลวง โดยราย
ได้จากการทำธุรกิจนี้จะนำมาแบ่งกันตามสัดส่วนที่ตกลงกันไว้ ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2543-
2544 เริ่มมีการพาเดินชมเส้นทางป่าให้นักท่องเี่ยวมีส่วนร่วมในการปลูกป่า และเรียนรู้วิถี
ชีวิตการทำเกษตรกับชาวบ้าน ส่วนปี พ.ศ. 2548 การท่องเี่ยวในหมู่บ้านแม่กลางหลวง
เริ่มมีการพัฒนามากขึ้นจนเมื่อมีคนเข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์ สารคดี ก็ทำให้การท่องเี่ยว
ในหมู่บ้านเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น ทำให้มีนักท่องเี่ยวเข้ามาในหมู่บ้านตลอดทั้งปี และใน
ปี พ.ศ. 2558 ได้เริ่มมีการจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมทอผ้าบ้านแม่กลางหลวงขึ้น โดยเป็นการ
รวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านที่มีฝีมือในการทอผ้าแบบชาวปกากะญอ มาทอผ้าและผลิตขึ้น
เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเี่ยวเพื่อสร้างรายได้ นอกจากนี้ เมื่อหมู่บ้านแม่กลางหลวงกลาย
เป็นสถานที่ท่องเี่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ทำให้มีนักท่องเี่ยวหลั่งไหลเข้ามาชมความ
สวยงามเป็นธรรมชาติของหมู่บ้านแม่กลางหลวง รวมถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้าน
อย่างไม่ขาดสาย

โดยรวมแล้วการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กลางหลวงนั้นเป็นการท่องเที่ยวที่เน้น การอนุรักษ์เชิงธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันหมู่บ้านแม่กลางหลวงมีกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หลากหลายกิจกรรม โดยแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิต คือกิจกรรมที่ไปศึกษาการดำรงชีพของชาวบ้าน ในหมู่บ้าน ทั้งด้านการเกษตร และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ว่า มีการดำรงชีพอย่างไรบ้าง

2) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ในพื้นที่ป่ารอบๆ หมู่บ้าน ซึ่งเป็น พื้นที่ป่าต้นน้ำในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ โดยชาวบ้านในหมู่บ้านได้มีการรวม กลุ่มกันเพื่อเป็นมัคคุเทศก์ ที่พานักท่องเที่ยวเข้าไปศึกษาเส้นทางธรรมชาติในป่า

3) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่เข้าไปชมพื้นที่เกษตรกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านแม่กลางหลวง ที่ได้รับการส่งเสริมจากมูลนิธิโครงการหลวง ได้แก่ การชมแปลง เกษตรพืชเมืองหนาวทดแทนการปลูกฝิ่น เช่น สตรอเบอร์รี่ ชูโกนี เป็นต้น การชมไร่กาแฟ อาราบิก้าแบบอินทรีย์ และการชมบ่อเพาะพันธุ์ปลาสเตอร์เจียน

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลาง หลวงคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กลางหลวงเป็นสิ่ง สำคัญยกระดับเศรษฐกิจชุมชนเป็นรายได้เสริมที่คนในหมู่บ้านสามารถนำไปดำรงชีพได้ดี ขึ้นมากกว่าการทำเกษตรเพียงอย่างเดียว ดังคำกล่าวของชาวบ้านในชุมชนรายหนึ่ง

“...พอเปลี่ยนไปทำอาชีพเกี่ยวกับท่องเที่ยว ก็มีเงินมากขึ้น มีรายได้ดี คนที่ทำ ทุกคนก็มีเงินมากกว่าเมื่อก่อน เพราะนักท่องเที่ยวก็เพิ่มขึ้นทุกวันๆ ทำให้ความเป็นอยู่ใน ครอบครัวดีขึ้น...” (ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กลางหลวง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2559)

ไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านสังคม ด้วย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านแม่กลางหลวงนั้นเกิดทั้งจากคน ภายในหมู่บ้านและคนภายนอกหมู่บ้าน ได้แก่ หน่วยงานในพื้นที่ต่างๆ ข้างต้น ร่วมกัน พัฒนาหมู่บ้าน และการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านก็เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาให้ หมู่บ้านมีความเจริญมากยิ่งขึ้น ซึ่งเกิดควบคู่กับนโยบายและการพัฒนาจากภาครัฐในด้าน เทคโนโลยี ที่ต้องการเข้ามาช่วยปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นการส่งเสริมการปลูกพืชเมืองหนาวแทนการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอย การฟื้นฟู ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ การปรับปรุงระบบชลประทาน รวมไปถึงปัจจัยด้านศาสนา ด้วย ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

เมื่อการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กลางหลวงเริ่มมีการพัฒนามากขึ้น ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กลางหลวงก็เริ่มที่จะปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์บางส่วนเพื่อให้เหมาะกับการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น โดยภูมิทัศน์ในหมู่บ้านที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาหมู่บ้านให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุดคือ พื้นที่การเกษตร แม้ว่าพื้นที่เกษตรจะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 51.09 ในปี พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 57.77 ในปี พ.ศ. 2557 เนื่องจากการขยายตัวเข้าไปพร้อมๆ กับการเติบโตของที่อยู่อาศัยในชุมชนจนทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงเกือบร้อยละ 10 ก็ตาม แต่พื้นที่เกษตรดั้งเดิมบางส่วนก็เริ่มเปลี่ยนไปเป็นที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว และร้านค้าต่างๆ นอกจากนี้ แหล่งที่อยู่อาศัยบางพื้นที่ได้เปลี่ยนไปเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมคือ ศูนย์หัตถกรรมทอผ้าบ้านแม่กลางหลวง ซึ่งเป็นการนำเอาวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวปกากะญอมาเป็นจุดดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว เป็นการสร้างอาชีพแก่ชาวบ้านในหมู่บ้านให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ส่วนพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลงนั้นก็กลับมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าในอดีตเนื่องจากชาวบ้านช่วยกันฟื้นฟูและดูแลพื้นที่ป่าร่วมกับอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ โครงการหลวง และการมีศรีรักษาต่อพืชรอุทยานของชุมชนซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาผืนป่า ส่งผลให้น้ำในพื้นที่ต้นน้ำมีปริมาณมากขึ้นและมีระบบนิเวศที่ดีขึ้นเหมาะแก่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเส้นทางธรรมชาติต่างๆ และเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแม่กลางหลวง

2. ภูมิทัศน์ในกระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้การพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
ปัจจัยที่ทำให้ภูมิทัศน์ของหมู่บ้านแม่กลางหลวงกลายเป็นสินค้าคือ 1) ธรรมชาติที่สวยงามทั้งนาขั้นบันไดและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์จากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชนภายใต้การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต 2) วัฒนธรรมของชาวปกากะญอที่เป็นเอกลักษณ์ทั้งในด้านภาษา การแต่งกาย พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และ 3) การพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ทั้งจากคนในชุมชน หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ชุมชนและคนภายนอกชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ ชาวบ้านได้นำภูมิทัศน์ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ทั้งภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติ ภูมิทัศน์ที่เป็นวัฒนธรรม และภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ มาทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยอาจจะนำภูมิทัศน์ที่มีมาเปลี่ยนแปลงเป็นภูมิทัศน์อีกชนิดหนึ่งที่สามารถทำรายได้จากการทำกิจกรรมท่องเที่ยวได้มากกว่าภูมิทัศน์เดิม หรือเพียงแค่นำเสนอภูมิทัศน์ที่มีอยู่ให้น่าดึงดูดจนมีนักท่องเที่ยวเข้ามาบริโภคภูมิทัศน์เหล่านั้นในคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ จนทำให้เกิดรายได้จากภูมิทัศน์ที่มีอยู่

ภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงที่ถูกนำไปสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้ามี 2 รูปแบบ คือ

2.1 การกลายเป็นสินค้าของภูมิทัศน์เดิมเป็นการนำภูมิทัศน์เดิมที่มีอยู่ในหมู่บ้านที่มีความเป็นเอกลักษณ์ แสดงถึงวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านร่วมกับอิทธิพลของการพัฒนาชนบทและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอดีตจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องมาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวและทำรายได้ให้แก่คนในหมู่บ้านจำแนกเป็น 1) ภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้และแหล่งน้ำที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ภายหลังจากการห้ามทำไร่เลื่อนลอยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 และจากการดูแลรักษาร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้จัดให้มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติและการเข้าชมน้ำตกผาดอกเสี้ยว โดยผู้ที่นำเดินสำรวจจะได้เงินประมาณร้อยละ 80 ส่วนอีกร้อยละ 20 จะสมทบเข้าส่วนกลางเพื่อใช้บำรุงหมู่บ้านต่อไป และ 2) ภูมิทัศน์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพ ได้แก่ พื้นที่การเกษตรต่างๆ โดยมีนาขั้นบันไดเป็นภูมิทัศน์ที่เป็นรากฐานของการดำรงชีพในชุมชน (รูปที่ 1) ประกอบกับแปลงปลูกพืชเมืองหนาว กาแฟ อาราบิก้า และบ่อพลาสติกเจียน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวงเพื่อทดแทนการทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกฝิ่น ก่อนที่จะเกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปี พ.ศ. 2542

รูปที่ 1 นาขั้นบันไดในหมู่บ้านแม่กลางหลวง

2.2 การปรับเปลี่ยนหรือสร้างภูมิทัศน์ใหม่เพื่อให้กลายเป็นสินค้า เป็นการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์เดิมที่มีอยู่ให้กลายเป็นภูมิทัศน์ใหม่ หรือนำวัฒนธรรมที่จากเดิมเพียงแค่อาศัยอยู่ทั่วไปมาแปลงเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในหมู่บ้านมากกว่าเดิม ประกอบด้วย 1) ภูมิทัศน์ที่เป็นวัฒนธรรม ได้แก่ ศูนย์หัตถกรรมทอผ้าแม่กลางหลวง ซึ่งเกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าที่มีมาอย่างยาวนาน ซึ่งเดิมจะอยู่ในรูปแบบคุณค่าการใช้สอย นำมาเปลี่ยนเป็นคุณค่าในรูปแบบของรายได้ ในรูปของสินค้าหัตถกรรม

ให้แก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการซื้อสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น และ 2) ภูมิทัศน์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพ ได้แก่ ร้านค้า (ของชำ เครื่องดื่ม และอาหาร) ที่พักแบบวิลเลจสเตย์และโฮมสเตย์ เป็นการนำภูมิทัศน์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพเดิม คือ นาขั้นบันได ซึ่งสร้างรายได้ไม่มากนักสมัยนี้ มาปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ใหม่เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านเป็นจำนวนมาก โดยราคาของสินค้าในร้านค้าและที่พักนั้นอาจเทียบเท่าหรือแพงกว่าในตัวเมือง

รูปที่ 2 ร้านค้าในหมู่บ้านแม่กลางหลวง

โดยสรุปแล้ว ชาวบ้านในหมู่บ้านพยายามจะนำภูมิทัศน์ต่างๆ ที่มีอยู่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสและสามารถรับรู้ได้ถึงเสน่ห์ของหมู่บ้านแม่กลางหลวง จนทำให้ภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวง ไม่ว่าจะเป็นภูมิทัศน์ที่มีอยู่เดิมหรือภูมิทัศน์ที่ถูกปรับเปลี่ยนและสร้างขึ้นใหม่นั้น ถูกออกแบบภายใต้กระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้า ผ่านภาพลักษณ์ของความ เป็นชนบท การมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมและการดำรงชีพของคนในหมู่บ้าน

3. ผลกระทบและการปรับตัวจากการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยส่วนใหญ่แล้วจะส่งผลในด้านบวกมากกว่าด้านลบ โดยผลกระทบในด้านบวกที่ชาวบ้านได้รับมากที่สุดคือด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะด้วยการค้า การนำเที่ยว หรือการสร้างที่พักให้นักท่องเที่ยวก็ก็ตาม ถือเป็นการสร้างความหลากหลายในการดำรงชีพอีกทางหนึ่ง ดังคำกล่าวของเจ้าของร้านค้าในหมู่บ้านแม่กลางหลวง

“...การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นทำให้มีรายได้มากกว่าการขายให้แค่ชาวบ้านในหมู่บ้านเท่านั้น ทำให้ฐานะทางการเงินในครัวเรือนดีขึ้นกว่าเดิม...” (เจ้าของร้านค้าในหมู่บ้านแม่กลางหลวง ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2559)

การเพิ่มขึ้นของรายได้ยังส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ ได้แก่ การศึกษาที่ดีขึ้นของบุตรหลาน อย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ก็ส่งผลเสียในด้านสังคมมากที่สุด เพราะเมื่อชาวบ้านมีรายได้มากขึ้นทำให้ชาวบ้านต้องการมีรายได้มากขึ้นอีก จนบางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้งกันเพราะมุ่งแต่สร้างผลประโยชน์ให้ตนเองและละเลยชุมชนส่วนรวม แต่ชาวบ้านกลุ่มที่ทำงานร่วมกันกลับมีความสนิทสนมกันมากขึ้น เพราะได้ช่วยกันดูแลชุมชนเพื่อทำให้ทัศนียภาพในชุมชนสวยงาม อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้น ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนนั้นยังไม่ปรากฏมากนัก

ทุนในการดำรงชีพทวีความสำคัญต่อการปรับตัวต่อการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในอดีตชาวบ้านจะมีการปรับตัวร่วมกันในระดับชุมชนโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นทุนทางสังคมภายในชุมชน จากการใช้ความเป็นเครือญาติพูดคุยปรึกษากันในที่ประชุม รวมไปถึงทุนทางสังคมกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน และยังร่วมแรงร่วมใจกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำในหมู่บ้าน ทำให้เกิดทุนทางธรรมชาติที่สวยงามและสร้างรายได้และความหลากหลายในการดำรงชีพให้แก่ชุมชน ซึ่งถ้าหากไม่มีทุนทางธรรมชาติเหล่านี้ กิจกรรมการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปศึกษาเส้นทางธรรมชาติ รวมไปถึงการสร้างที่พักและศูนย์หัตถกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นทุนมนุษย์และทุนกายภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะไม่สามารถถือกำเนิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แต่ในระยะหลัง การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหมู่บ้านขยายตัวและได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น พร้อมกับการที่ชาวบ้านเริ่มแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพิ่มมากขึ้นจึงสะท้อนให้เห็นว่าการปรับตัวของชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กลางหลวงได้เปลี่ยนผ่านมาสู่การใช้ทุนในการดำรงชีพระดับครัวเรือนมากขึ้น ทำให้ในปัจจุบันชาวบ้านมีการนำทุนทางการเงินมาใช้ในการปรับตัวอย่างเข้มข้น ไม่ว่าจะเป็นเงินที่มีอยู่จากการประกอบอาชีพทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้าน เงินเก็บสะสมภายในครอบครัว มรดก หรือการแบ่งพื้นที่แปลงที่ดินเกษตรบางส่วนมาลงทุนในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยแปลงสภาพให้อยู่ในรูปของทุนทางกายภาพ ได้แก่ การสร้างที่พักและร้านค้า รวมไปถึงอยู่ในรูปของการลงทุนกับการพัฒนาทุนทางทรัพยากร

มนุษย์ ด้วยการลงทุนให้การศึกษากับบุตรหลานจนนำความรู้ที่ได้กลับมาพัฒนาหมู่บ้านและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวเพิ่มขึ้น เช่น กลับมาช่วยพ่อกับแม่สร้างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในหมู่บ้าน โดยนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาที่พักให้ทันสมัยมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีผู้ที่เรียนจบในระดับมหาวิทยาลัย และสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ ก็มาช่วยเป็นล่ามแปลภาษาให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นต้น (รูปที่ 3) จะเห็นได้ว่าผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบันสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ คือผู้ที่มีความสามารถในการครอบครองทุนทางการเงิน ทุนทางทรัพยากรมนุษย์ และทุนทางกายภาพ

อภิปรายผลการศึกษา

การพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กลางหลวงเกิดขึ้นได้เพราะชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กลางหลวงมีการรวมตัวกันของประชากรในหมู่บ้านในการประชุมทุกครั้งเวลาที่มีประเด็นต่างๆ ที่ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหา หรือต้องตัดสินใจร่วมกันเพื่อพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้เกิดประโยชน์แก่หมู่บ้าน จนกระทั่งนำกิจกรรมการเกษตร การเยี่ยมชมธรรมชาติ และการศึกษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมาเป็นจุดขายของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ Mohan (2014) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นกระบวนการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อปรับโครงสร้างและได้รับผลประโยชน์จากการจัดการตามความต้องการของคนในชุมชน และเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ผนวกกับกิจกรรมทางการเกษตร วิธีของเกษตรกร ประเพณี และทัศนียภาพที่สวยงาม (วรรณ วลัยวาณิช, 2546)

การท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กลางหลวงเป็นการนำภูมิทัศน์ที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน รวมถึงการนำภูมิทัศน์ที่มีอยู่มาปรับเปลี่ยนเป็นภูมิทัศน์อีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติ ภูมิทัศน์ที่เป็นวัฒนธรรม และภูมิทัศน์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพ เพื่อนำมาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้บริการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จึงกล่าวได้ว่า หมู่บ้านแม่กลางหลวงได้นำภูมิทัศน์ที่มีอยู่ไปเข้าสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้าโดยชุมชนในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของอริยา อรุณินท์ (2548) Anderson (2010) Castree(2003) และ Whatmore (1999) ที่กล่าวว่าสังคมมนุษย์จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดองค์ประกอบลักษณะที่อยู่บนพื้นที่ที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา นอกจากนี้ มนุษย์ยังมีความสามารถในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนหรือท้าทายวัฒนธรรมเก่าที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะทางพื้นที่ รวมไปถึงแนวคิดของ Crouch (2006) ที่กล่าวว่า สิ่งก่อสร้างของชนบทเป็นเสน่ห์ของสินค้านำรูปแบบหนึ่งในกระบวนการการท่องเที่ยวในชนบท โดยการท่องเที่ยวจะถ่ายทอดชนบทผ่านภูมิทัศน์ต่างๆ ในชนบท สินค้าและบริการของการท่องเที่ยว จะ

เน้นเรื่องของภาพการท่องเที่ยว คือการที่นักท่องเที่ยวจะบริโภคสิ่งที่เห็นด้วยสายตา ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านแม่งกลางหลวง จะเข้ามาชมความเป็นธรรมชาติของนาขั้นบันได และวิถีชีวิตต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน และยังมีที่พัก ร้านค้า เป็นสิ่งบริการสำหรับนักท่องเที่ยว และทำให้ชาวบ้านค่อนข้างมีรายได้ส่วนนี้ค่อนข้างมาก ซึ่งสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับกลับไปจากการมาใช้บริการไม่ได้เป็นสิ่งของเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ตอบแทนอันเป็นคุณค่าเชิงสัญญา อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหมู่บ้านแม่งกลางหลวงจะก่อให้เกิดผลกระทบทางสภาพแวดล้อม ความเป็นเอกรูปของภูมิทัศน์ที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการกีดกันในระดับที่ชัดเจนตามอิทธิของการแทรกซึม (Interpenetration) ทางวัฒนธรรม (เผ่าไทย สีนอำพล. 2559) อาจเป็นเพราะชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และจัดการตามความต้องการของชุมชนเป็นพื้นฐาน มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความต้องการภายนอกเพียงอย่างเดียว

การปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่งกลางหลวงให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลกระทบในด้านเศรษฐกิจมากที่สุด เนื่องจากทำให้ชาวบ้านมีทางเลือกในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น รวมถึงสามารถนำที่ดินที่มีอยู่ไปปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน และสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านจนทำให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่สำหรับบางครอบครัวก็ทำให้เกิดภาวะหนี้สิน เนื่องจากการไปกู้ยืมเงินมาลงทุนด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น และจากผลกระทบที่เกิดขึ้น ชาวบ้านได้นำทุนในการดำรงชีพทั้งหมดมาใช้ในการปรับตัวต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) และ Chambers and Conway (1991) ที่ระบุว่าทางเลือกหลากหลายรูปแบบที่ผสมผสานกันมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ และปรับใช้ในการรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ คือความสำเร็จที่ได้จากการใช้ยุทธศาสตร์การดำรงชีพ เช่น รายได้ดีขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น เป็นต้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

หมู่บ้านแม่งกลางหลวงเริ่มกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยชาวบ้านได้รับคำแนะนำในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวจากอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ร่วมกับการพัฒนาและยกระดับวิธีการดำรงชีพจากหน่วยงานอื่นๆ ก่อนที่จะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นในปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน เมื่อการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเริ่มพัฒนามากยิ่งขึ้นส่งผลให้ภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านแม่งกลางหลวง

เปลี่ยนแปลงไปหลายอย่าง ได้แก่ ภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติ คือพื้นที่ป่าไม้ แหล่งน้ำ มีการเพิ่มขึ้นจากเดิมเนื่องจากการดูแลป่าไม้มากขึ้น และภูมิทัศน์ที่เป็นวัฒนธรรม คือการจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมทอผ้าบ้านแม่กลางหลวงขึ้น รวมถึงภูมิทัศน์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพ ที่มีการนำพื้นที่การเกษตรบางส่วนไปสร้างเป็นที่พัก และร้านค้า แต่ภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านก็ไม่ได้เปลี่ยนไปเพราะการพัฒนาหมู่บ้านให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้าน ปัจจัยเหล่านี้มีผลทำให้ภูมิทัศน์ในหมู่บ้านแม่กลางหลวงมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตภายใต้กระบวนการกลายเป็นสินค้า กล่าวคือ ชาวบ้านในหมู่บ้านพยายามที่จะนำภูมิทัศน์ต่างๆ ที่มีอยู่เดิม และภูมิทัศน์ที่สร้างหรือดัดแปลงใหม่ ทั้งภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติ ภูมิทัศน์ที่เป็นวัฒนธรรม และภูมิทัศน์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพมานำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสและรับรู้ได้ถึงเสน่ห์ความเป็นชนบท รวมถึงเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านผ่านทางกิจกรรมการท่องเที่ยว

ภูมิทัศน์ที่ชาวบ้านปรับเปลี่ยนเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวภายใต้การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่งผลในด้านดีมากกว่าด้านเสีย โดยเฉพาะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีโอกาสสร้างความหลากหลายในการดำรงชีพของครัวเรือน อย่างไรก็ตามผลเสียในด้านสังคมก็ปรากฏให้เห็นมากที่สุด อันเนื่องมาจากความต้องการผลประโยชน์ส่วนบุคคล จนกระทั่งละเลยความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเดียวกันซึ่งต่างจากในระยะเริ่มแรกที่ชาวบ้านเลือกที่จะปรับตัวต่อผลกระทบในระดับชุมชน โดยนำทุนทางสังคมมาช่วยในการดูแลรักษาทุนทางธรรมชาติจนทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และน้ำ นำไปสู่การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปแบบต่างๆ แต่ในระยะหลัง การปรับตัวมุ่งเน้นไปที่ระดับครัวเรือนเป็นสำคัญภายใต้สภาวะการแข่งขันภายในชุมชนที่กำลังก่อตัวอย่างช้าๆ โดยมีทุนทางการเงินเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดทุนทางกายภาพและทุนทางทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของตนเองให้สามารถสร้างรายได้มากขึ้นและใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในครัวเรือน ซึ่งทั้งทุนทางกายภาพและทุนมนุษย์ที่งอกเงยขึ้นมาจากการลงทุนข้างต้น มีแนวโน้มช่วยสะสมและเพิ่มเติมทุนทางการเงินของครัวเรือนให้มากขึ้นได้เช่นกัน ดังนั้น ผู้ที่ปรับตัวต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบันได้ดี คือผู้ที่มีความสามารถในการครอบครองทุนทางการเงิน ทุนทางทรัพยากรมนุษย์ และทุนทางกายภาพ

แม้ว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเงินจะเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการดำรงชีพของชาวบ้านในขณะนี้ แต่ทุนทางสังคมก็ถือเป็นรากฐานสำคัญที่ประคับประคองและทำให้มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนกระทั่งถึงปัจจุบันในช่วงเวลาที่คนในชุมชนแต่ละ

คนมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองมากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต งานวิจัยนี้จึงต้องการเสนอแนะว่า คนในชุมชนควรกลับมาให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมที่เคยใช้ในการรักษาทุนทางธรรมชาติควบคู่ไปด้วย ทั้งความสัมพันธ์ในชุมชน และความสัมพันธ์กับหน่วยงานที่มีบทบาทส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อนำมาใช้ในการดูแลและจัดการต่อการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในหมู่บ้านให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการกลายเป็นสินค้าอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ที่จะส่งผลต่อการทำลายภูมิทัศน์ที่สวยงามจากความละเลยต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ นายพงษ์ทุ เชื้อสุจริตไพบุลย์ ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านแม่กลางหลวง รวมถึงชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กลางหลวง รวมถึงเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ. (2544). การท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไชยณรงค์ ปุยอรุณ, พันตรี. (2548). การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ชายแดนและปัญหาเขตแดน ไทย-พม่าบริเวณแนวเทือกเขาแดนลาวและถนนธงชัย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธรรารัตน์ สุนทรวิภาต. (2554). การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการปรับตัวของคนในชุมชนปางมะโอ: กรณีศึกษาหมู่บ้านปางมะโอ ตำบลวังเงิน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าอิสระ วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). มโนทัศน์การดำรงชีพ. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เผ่าไทย สีนอำพล. (2559). ภูมิศาสตร์มนุษย์. เชียงใหม่: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพฑูรย์ พงศบุตร. (2536). ภูมิทัศน์และภูมิภาพ: ศัพท์บัญญัติของคำว่า landscape. จดหมายข่าว ราชบัณฑิตยสถาน, 3(29).
- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ร. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน โครงการหลวงปางดะ. วารสารเทคโนโลยีสุรนารี *Suranaree Journal of Social Science*, 9(1), 19-35.
- วรรณ วรชวันช. (2546). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วันทนา นิมบ้านดอน. (2551). การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลบางใบไม้ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- วิไลวรรณ วิไลรัตน์. (2556). การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของชุมชนเกาะยอในบริบทของการพัฒนาภูมิภาค. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ศิริรัตน์ หอมนาน. (2547). ศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมู่บ้านรอบบริเวณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2555). แม่กลางหลวง. [ออนไลน์]. ได้ จาก:<https://thaicomcommunitybasedtourismnetwork.wordpress.com/cbtcommunity/northcommunity/maeklangluang/>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 กันยายน 2559].
- อริยา อรุณินท์. (2548). เทศกาล งานเมือง: ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548(1), 23-50.
- Anderson, J. (2010). **Understanding cultural geography: places and traces**. London; New York: Routledge.
- Castree, N. (2003). **Nature**. New York: Routledge.
- Chambers, R. and Conway, G. R. (1991). **Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st Century**, IDS Discussion Paper 296, IDS (Institute of Development Studies), UK.
- Crouch, D. (2006). **Tourism, consumption and rurality**. In Cloke, P., et al. (Eds.), **Handbook of Studies**. London: SAGE Publication Ltd.
- Mohan, G. (2014). **Participatory Development**. In Desai, V. and Potter, R. B. (Eds.), **The Companion to Development Studies**. Oxon: Routledge.
- Whatmore, S. (1999). **Hybrid Geographies: rethinking the 'human' in human geography**, In Massey, D., et al. (Eds.), **Human Geography Today**. Cambridge: Polity Press.

การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาระบบโลจิสติกส์และ การขนส่งต่อเนื่องของประเทศไทย เพื่อรองรับเข้าสู่ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน

The Revision of Logistics Legal System and Multimodal transportation
of Thailand for going to ASEAN Community

พงศ์กานต์ คงสี* Pongkan Kongsee

บทคัดย่อ

อาเซียนได้จัดทำแผนงานในเชิงบูรณาการ เพื่อเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งเรียกว่า แผนดำเนินงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) หนึ่งในเรื่องที่สำคัญคือเรื่องกฎหมายทางด้านขนส่งและโลจิสติกส์ได้ถูกวางหลักการไว้ตามแผนยุทธศาสตร์ที่ 4 เรื่องการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน มุ่งพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ด้วยการผลักดันการพัฒนาการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเช่นพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการขนส่งไปสู่การขนส่งในรูปแบบอื่นๆ ที่มีต้นทุนการขนส่งต่อหน่วยต่ำและมีการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการโลจิสติกส์โดยเน้นผลผลิตบุคลากรด้านโลจิสติกส์ที่มีความเป็นมืออาชีพพัฒนาระบบและบริหารเครือข่ายธุรกิจขนส่งและโลจิสติกส์ตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน และปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนการวิจัยพัฒนานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาโลจิสติกส์ และประการสุดท้ายคือเรื่องการพัฒนาาระบบขนส่งทางรถไฟโดยบูรณะปรับปรุงทางรถไฟ ก่อสร้างทางคู่ในเส้นทางรถไฟสายหลักและพัฒนาเส้นทางรถไฟความเร็วสูงเชื่อมโยงสู่เมืองต่างๆ ในภูมิภาคและกลุ่มประเทศอาเซียน ตลอดจนปรับโครงสร้างการรถไฟแห่งประเทศไทย ซึ่งแนวนโยบายการพัฒนาาระบบขนส่งทางรางได้ถูกกำหนดไว้ 2 ประเภท คือ ระบบขนส่งทางรถไฟซึ่งจะพัฒนาเป็นระบบรางคู่ (Double track) เป็นสำคัญ และรถไฟความเร็วสูงเป็นเครือข่ายการขนส่งมวลชนเป็นสำคัญ โดยมีประเด็นท้าทายในเรื่องของความคุ้มค่าต่อการลงทุนและความยั่งยืนของระบบรางในอนาคต ซึ่งกฎหมายเรื่องระบบรางจึงเป็นกลไกสำคัญต่อการปรับปรุงพัฒนาระบบขนส่งของประเทศไทยต่อไป ซึ่งในบทวิจัยได้เสนอแนะทางออกในการปรับปรุงแก้ไขข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาต่อไป

คำสำคัญ: กฎหมาย, โลจิสติกส์, ระบบราง, การขนส่งต่อเนื่อง

*อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

*Lecturer, Faculty of Law Naresuan University

Abstract

ASEAN has provided the integration plan for going out to ASEAN Economic Community, that called AECBlueprint. The important mission's ASEAN Economic Community is the Logistics Legal, provided the principle on the roadmap number four. In the area of roadmap number four are modification of the economic structure, focusing on the best quality improvement and sustainable growingup. Moreover, there still has realised on the growing up of basic infrastructure and Logistics. By the supporting the development of Multimodal Transportation. For instance, the improving and adjusting modal of transportation going to be the other processing transportation that could be reduce the capital cost per unit. Moreover, it must to be worth. Including, improving the effective of Logistic management by focusing on manufacturing the professional logistics people. Developing the network system of the logistics business, including the supply chain and logistics legal. Moreover , supporting research and innovation , related development the logistics. Lastly, for improving the railway transportation by railway renovation. Building double track on main route and developing the high speed railway network that has covered completely on big city and ASEAN country, including, re-engineering State Railway of Thailand. Besides , the railway transportation are set into two types, Double Track and high speed train, emphasised on the public transportation. The mission challenges by value of investment and sustainable in the future, hence, the term of legal railway will lead to significant improving the logistics system in Thailandin the future. In the final result, the researcher has some solution for all improving Thailand next step in the future.

Keywords : *Law, Logistics, Railway System, Mutimodal Transportation*

บทนำ

ประเทศสมาชิกอาเซียนมีเป้าหมายในการจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้านหลัก คือ ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรมในส่วนของด้านเศรษฐกิจได้มีแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) ซึ่งกำหนดให้อาเซียนรวมตัวกันเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว โดยมีการเคลื่อนย้ายสินค้าบริการ การลงทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี รวมทั้งการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีด้วยในด้านการค้าบริการ AEC Blueprint กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนจะต้องเปิดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นสามารถถือหุ้นได้ในธุรกิจบริการไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 รวมทั้งยกเลิกข้อจำกัดสำหรับการค้าบริการข้ามพรมแดนและลดข้อจำกัดในการเคลื่อนย้ายแรงงานทักษะภายในปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) แต่เนื่องจากบริการโลจิสติกส์ถูกกำหนดให้เป็นสาขาที่เร่งรัดการเปิดเสรีจึงต้องเปิดเสรีเร็วขึ้นคือภายในปี ค.ศ. 2013 (พ.ศ. 2556) ที่ผ่านมานี้ทั้งนี้บริการโลจิสติกส์ที่จะต้องเปิดเสรีครอบคลุมเฉพาะการขนส่งสินค้า

สำหรับเงื่อนไขการเปิดเสรีในธุรกิจภาคบริการที่เกี่ยวข้องกับโลจิสติกส์ (ครอบคลุมถึงบริการขนส่งทางทะเล ถนน ราง อากาศ การจัดส่งพัสดุ บริการยกขนสินค้าที่ขนส่งทางทะเล บริการโกดังและคลังสินค้า ตัวแทนบริหารจัดการขนส่งสินค้า บริการบรรจุกฎบัตรบริการรับจัดการพิธีการศุลกากร) จะอนุญาตให้นักลงทุนสัญชาติอาเซียนเข้ามาถือหุ้นในธุรกิจไทยได้อย่างน้อยร้อยละ 70 ตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นไปบริการบางสาขาที่ไม่มีกฎหมายกำกับดูแลเฉพาะจึงมีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงในช่วงแรกซึ่งถือเป็นความท้าทายที่ Logistic Service Providers (LSPs) หรือผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์สัญชาติไทยจะต้องเผชิญ ดังนั้นเมื่อขาดกลไกทางกฎหมายเพื่อพัฒนาระบบโลจิสติกส์แบบครบวงจร หรือระบบอำนวยความสะดวกในการค้าระหว่างประเทศยังไม่เพียงพอและขาดประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะต้องเร่งรัดพัฒนาระบบโลจิสติกส์และการขนส่งต่อเนื่องของประเทศไทยเพื่อรองรับการขยายตัวของการประกอบธุรกิจการค้าระหว่างประเทศจากการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนดังกล่าว

นอกจากนี้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบโลจิสติกส์โดยตรง การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนมุ่งพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ด้วยการพัฒนาระบบดังต่อไปนี้

1. ผลักดันการพัฒนาการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ เช่น พัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการขนส่งไปสู่การขนส่งในรูปแบบอื่นๆ ที่มีต้นทุนการขนส่งต่อหน่วยต่ำและมีการใช้

.....
¹ กรมการขนส่งทางบก กระทรวงคมนาคม. ข้อกำหนดการขนส่งสินค้าอันตรายทางถนนของประเทศไทย. 2555.

พลังงานที่มีประสิทธิภาพพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และระบบบริหารจัดการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่เชื่อมโยงการขนส่งทุกโหมดการขนส่งในลักษณะบูรณาการทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ และพัฒนาระบบบริหารจัดการรวบรวมและกระจายสินค้าที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

2. ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการโลจิสติกส์ โดยเน้นผลิติดูแลการด้านโลจิสติกส์ที่มีความเป็นมืออาชีพ พัฒนาระบบและบริหารเครือข่ายธุรกิจขนส่งและโลจิสติกส์ตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน และปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนการวิจัยพัฒนานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาโลจิสติกส์ และยกระดับประสิทธิภาพกระบวนการอำนวยความสะดวกทางการค้าและการขนส่งสินค้าผ่านแดนและข้ามแดน ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการขนส่งและการกำหนดบทบาทของท่าอากาศยานและท่าเรือหลักของประเทศ

3. การพัฒนาระบบขนส่งทางรถไฟ โดยบูรณะปรับปรุงทางรถไฟก่อสร้างทางคู่ในเส้นทางรถไฟสายหลักและจัดหารถจักรและล้อเลื่อน รวมทั้งปรับปรุงระบบอาณัติสัญญาณให้มีความทันสมัยและพัฒนาเส้นทางรถไฟความเร็วสูงเชื่อมโยงสู่เมืองต่างๆ ในภูมิภาคและกลุ่มประเทศอาเซียน ตลอดจนปรับโครงสร้างการรถไฟแห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการศึกษาวินัยกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับระบบโลจิสติกส์และการขนส่งต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ของไทยให้มีการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการและสภาพเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการเปิดเสรีทางการค้าและเพื่อให้ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์มีการพัฒนาที่ได้มาตรฐาน มีความน่าเชื่อถือ สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล ตลอดจนเพื่อให้ประเทศไทยมีความสอดคล้องกับพันธกรณีตามความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับระบบโลจิสติกส์และการขนส่งต่อเนื่อง ตลอดจนกฎหมายระบบราง ภายใต้กรอบความตกลงประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและกรอบความตกลงระหว่างประเทศอื่นๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาแบบ Documentary Research คือ ค้นคว้าจากตำราทางวิชาการ หนังสือ เอกสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนรายงานการศึกษาวินัยและการค้นคว้าของสถาบันต่างๆ

ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลของประเทศภาคพื้นทวีปยุโรป อังกฤษ และญี่ปุ่น ฯลฯ ตลอดจนข้อมูลด้านการจัดการด้านกฎหมายโลจิสติกส์และกฎหมายระบบรางของต่างประเทศ เปรียบเทียบกับประเทศไทยและประเทศในทวีปอาเซียน โดยมุ่งเน้นศึกษาโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากฎหมายด้านโลจิสติกส์และกฎหมายระบบรางของประเทศไทยต่อไป

2. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิทั้งหมดของประเทศไทย เช่น ข้อมูลทางด้านโลจิสติกส์และข้อมูลกฎหมายระบบรางหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ เพื่อพัฒนาระบบกฎหมายโลจิสติกส์และการขนส่งต่อเนื่องของประเทศไทย เพื่อรองรับเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

3. จัดทำสรุปเพื่อพัฒนาระบบกฎหมายโลจิสติกส์และการขนส่งต่อเนื่องของประเทศไทย เพื่อรองรับเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ผลการวิจัย

สภาพปัญหาด้านกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ

จากการศึกษารูปแบบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบตามขอบเขตของการศึกษานี้พบว่า แม้ว่าก่อนหน้าปี พ.ศ. 2548 จะยังไม่มีกฎหมายลักษณะเฉพาะบังคับใช้เกี่ยวกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเลยก็ตาม แต่ก็มีบริการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบอย่างแพร่หลาย โดยผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบมักจะใช้เอกสารขนส่งที่เรียกว่า FIATA Bill of Lading ซึ่งนำเอากฎเกณฑ์ของ UNCTAD/ICC เกี่ยวกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (UNCTAD/ICC Rules for Multimodal Transport Documents) มาใช้บังคับในรูปแบบของสัญญาระหว่างคู่สัญญา โดยหวังว่าเงื่อนไขข้อบังคับดังกล่าวจะมีผลใช้บังคับตามกฎหมายไทย (FIATA Bill of Lading เป็นเอกสารการขนส่งซึ่งสหพันธ์ผู้รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ หรือ International Federation of Freight Forwarders Associations) เสนอให้สมาชิกของตนที่ประกอบธุรกิจการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบออกให้แก่ลูกค้าของสมาชิก โดยอยู่ภายใต้ UNCTAD/ICC Rules for Multimodal Transport Documents (ICC Publication 481)

ในกรณีที่ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบมิได้นำ FIATA Bill of Lading มาใช้บังคับในระหว่างคู่สัญญาหรือเงื่อนไขตาม FIATA Bill of Lading ไม่อาจบังคับได้ตาม

กฎหมายไทยไม่ว่าเหตุใดก็ตาม กฎหมายไทยที่จะนำมาใช้บังคับจึงยังคงต้องกลับไปอาศัยกฎหมายในลักษณะรับขนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) ปรับใช้และหากความสูญหาย เสียหาย หรือส่งมอบซักชำเกิดขึ้นในช่วงการขนส่งทางทะเลซึ่งเข้าข่ายขอบเขตบังคับใช้ของ พ.ร.บ. การรับขนของทางทะเล พ.ศ. 2534 พ.ร.บ. ดังกล่าวก็จะมีผลใช้บังคับ

ในส่วนของ ป.พ.พ. ระบบความรับผิดของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบพอสรรูปสาระประการสำคัญได้ดังนี้

ก) ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบจะรับผิดในฐานะผู้ขนส่ง โดยระบุบุคคลซึ่งผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบมอบหมายให้ดำเนินการขนส่งไม่ว่าทอดใดของการขนส่งจะรับผิดในฐานะผู้ขนส่งอื่นที่เข้าร่วมการขนส่ง

ข) ผู้ขนส่งและผู้ขนส่งอื่นจะร่วมรับผิดต่อผู้ส่งหรือผู้รับตราส่งในฐานะลูกหนี้ร่วม โดยผู้ขนส่งจะต้องร่วมรับผิดกับผู้ขนส่งอื่นที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความสูญหาย เสียหายหรือส่งมอบซักชำ ทั้งๆ ที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว (ป.พ.พ. มาตรา 617, 618)

ค) ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบจะต้องรับผิดต่อความสูญหาย บุกสลายหรือส่งมอบซักชำในของที่ได้รับมอบหมาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดจากสภาพแห่งของนั้นเอง หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ส่งหรือผู้รับตราส่ง (ป.พ.พ. 616)

ง) การยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบจะตกเป็นโมฆะ เว้นแต่ผู้ส่งจะได้แสดงความตกลงด้วยชัดแจ้งในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิด (ป.พ.พ. มาตรา 625) อย่างไรก็ตามในเรื่องส่งมอบซักชำจะรับผิดไม่เกินกว่าจำนวนที่พึงกำหนดไว้ในเหตุของสูญหายสิ้นเชิง (ป.พ.พ. มาตรา 621)

จ) เว้นแต่กรณีที่มีการทุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ความรับผิดของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบสิ้นสุดลงเมื่อผู้รับตราส่งได้รับเอาของไว้แล้วโดยไม่ได้ติดเงื่อนไข และได้รับชำระค่าระวางพาหนะกับทั้งอุปกรณ์เสร็จสิ้นแล้ว แต่กรณีข้างต้นมิให้ใช้บังคับ หากการสูญหายหรือบุบสลายเห็นไม่ได้แต่สภาพภายนอกแห่งของนั้น และได้บอกกล่าวความสูญหายหรือบุบสลายแก่ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบภายใน 8 วัน นับแต่วันส่งมอบ (ป.พ.พ. มาตรา 623)

ฉ) อายุความฟ้องร้องผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบในข้อความรับผิดห้ามมิให้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนด 1 ปี นับแต่ส่งมอบ หรือนับแต่วันที่ควรจะได้ส่งมอบ แล้วแต่กรณีที่มีการทุจริต (ป.พ.พ. มาตรา 624)

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าแม้ผู้ประกอบการจะแก้ปัญหาโดยการนำเอา FIATA Bill of Lading มาใช้บังคับในรูปแบบของสัญญาก็ตาม แต่สภาพบังคับของเงื่อนไขตามเอกสารดังกล่าว ก็ยังมีความไม่แน่นอนและชัดเจน เช่น ปัญหาว่าเอกสารและเงื่อนไขตาม FIATA Bill of Lading จะมีผลบังคับระหว่างคู่สัญญาในรูปแบบของสัญญาหรือไม่ และหากมีสภาพบังคับในรูปแบบของสัญญา ขอบเขตบังคับใช้ของเงื่อนไขนั้นๆ จะใช้ได้มากน้อยเพียงใด

ในกรณีของ ป.พ.พ.เอง ระบบความรับผิดชอบของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบก็ยังเป็นไปตามหลักเกณฑ์สากล ตามแนวของ The United Nation Convention on International Multimodal Transportation of Goods of 1980 (MT Covention 1980 จะมีผลใช้บังคับในประเทศสมาชิกเมื่อพ้น 12 เดือนนับแต่สมาชิกจำนวน 30 ประเทศ ได้มีการลงนามยอมรับสนธิสัญญาดังกล่าว)

โดยสรุป สภาพปัญหาด้านกฎหมายของไทยในปัจจุบัน คือการขาดกฎหมายพื้นฐานเฉพาะที่มีลักษณะสากลและล้าสมัย ที่ใช้ในการบังคับกฎหมายขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากระบบกฎหมายขนส่งของไทยที่อาจจะถูกนำมาใช้แก่การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบระหว่างประเทศ ในกรณีที่พบว่าความสูญหาย หรือเสียหายได้เกิดขึ้นในช่วงการขนส่งใด ซึ่งจะต้องใช้จำนวนเงินจำกัดความรับผิดชอบตามกฎหมายดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่ทันสมัยเกี่ยวกับการขนส่งทางรถไฟระหว่างประเทศ และการขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ผู้ขนส่งในแต่ละรูปแบบที่กล่าวมาแล้วไม่สามารถจำกัดความรับผิดชอบได้ภายใต้บทบัญญัติของ ป.พ.พ. ส่วนการจำกัดความรับผิดชอบของผู้ขนส่งทางรถไฟก็เป็นระบบที่ไม่เหมือนกับที่ปรากฏในอนุสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับการขนส่งทางรถไฟระหว่างประเทศ (C.I.M.) (COTIF) และมีจำนวนเงินจำกัดความรับผิดชอบที่ต่ำมากทำให้เห็นว่าในปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีกฎหมายขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเป็นระบบสากลมากขึ้น เนื่องจากการจัดทำ พ.ร.บ. การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. 2548 มีที่มาจาก ASEAN Framework Agreement on Multimodal Transport อันมีที่มาจาก Multimodal Transport Convention 1980 และ UNCTAD/ICC Rules แต่ระบบกฎหมายขนส่งระหว่างประเทศอื่นของไทยยังล้าสมัยเพราะไม่มีกฎหมายเฉพาะ ไม่มีเหตุยกเว้น และการจำกัดความรับผิดชอบเป็นการเฉพาะแก่ผู้ขนส่งในรูปแบบการขนส่งทางอากาศ นอกจากนี้ กฎหมายที่มีอยู่ เช่น กฎหมายของการขนส่งทางรถไฟก็ไม่เหมาะสมเนื่องจากเป็นกฎหมายเก่า มีหลักเกณฑ์ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์สากลที่มีใช้อยู่ในต่างประเทศและมีจำนวนเงินจำกัดความรับผิดชอบของรถไฟที่ต่ำมาก อันเป็นอุปสรรคในบางส่วนหนึ่งแก่การประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบระหว่างประเทศ โดยทำให้ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบมีภาระความรับผิดชอบที่ไม่สอดคล้องกับ

กฎเกณฑ์สากลที่มีใช้อยู่ในต่างประเทศ และมีผลต่อผู้ใช้บริการที่จะไม่ได้รับการชดใช้ความเสียหายตามที่ควรจะเป็นไปในระดับที่เป็นมาตรฐานสากล และจะมีผลต่อผู้รับประกันภัยความรับผิดชอบของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบและของผู้ใช้บริการ

การมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคทางด้านโลจิสติกส์

นอกจากปัญหาพื้นฐานตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว ในปัจจุบันก็ยังมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นอุปสรรค และไม่เอื้ออำนวยต่อการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ดังสรุปได้ คือ

(1) พิธีการศุลกากร

จากการศึกษาปัญหา พบว่าผู้ที่อยากจะประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ มีอุปสรรคเกี่ยวกับพิธีการในการเปลี่ยนถ่ายยานพาหนะ โดยเฉพาะจากทางรถยนต์หรือรถไฟไปลงเรือ เพราะตัวบทกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างครบถ้วนและชัดเจน การตีความกฎหมายของผู้ปฏิบัติยังไม่เป็นเอกภาพ

(2) กฎ ระเบียบ เกี่ยวกับน้ำหนักบรรทุกและความสูง

ในเรื่องน้ำหนักบรรทุก²

1. จากการศึกษาประกาศผู้อำนวยการทางหลวงพิเศษ ผู้อำนวยการทางหลวงแผ่นดิน และผู้อำนวยการทางหลวงสัมปทาน เรื่องห้ามใช้ยานพาหนะโดยที่ยานพาหนะนั้นมีน้ำหนักบรรทุกหรือน้ำหนักลงเพลากินกว่าที่ได้กำหนด เดินบนทางหลวงพิเศษ ทางหลวงแผ่นดิน และทางหลวงสัมปทาน (ประกาศ ณ วันที่ 1 กันยายน 2535) ประกาศดังกล่าวออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 61 แห่ง พ.ร.บ. ทางหลวง พ.ศ. 2535 โดยกำหนดหลักเกณฑ์ ดังนี้

น้ำหนักสูงสุดของน้ำหลักลงเพลาน้ำหนักตัวรถรวมน้ำหนักบรรทุกมีดังนี้

1.1 รถประเภทสามเพลาชดเพลาคู่ยกคู่ น้ำหนักตัวรถรวมน้ำหนักบรรทุก (gross weight) ต้องไม่เกิน 21 ตัน หรือน้ำหนักลงเพลาสองคู่ไม่เกิน 8.2 ตัน

1.2 รถประเภทห้าเพลาชดเพลาน้ำยางเดี่ยวและสี่เพลาลังยกคู่ น้ำหนักตัวรถรวมน้ำหนักบรรทุก (gross weight) ต้องไม่เกิน 37.4 ตัน หรือน้ำหนักลงเพลาสองคู่ไม่เกิน 8.2 ตัน

2. ระเบียบเกี่ยวกับการจราจรในทางพิเศษ พ.ศ. 2524 ออกโดยผู้ว่าการทางพิเศษแห่งประเทศไทย ในฐานะพนักงานจราจรในทางพิเศษโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 139 แห่ง พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ. 2522 และประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องแต่งตั้งพนักงาน

² กรมการขนส่งทางบก กระทรวงคมนาคม. รายงานการศึกษาโครงการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการขนส่งทางบกด้วยรถบรรทุก, 2551

จราจรในทางพิเศษ ลงวันที่ 6 สิงหาคม 2524 ก็ได้วางข้อกำหนดสอดคล้องกับประกาศ
ผู้อำนวยการทางหลวงพิเศษ ผู้อำนวยการทางหลวงแผ่นดิน และผู้อำนวยการทางหลวง
สัมปทานข้างต้นเช่นกัน

รถลากคอนเทนเนอร์ (semitrailer) ที่เห็นอยู่โดยทั่วไปจะอยู่ในประเภทรถห้า
เพลชนิดเพลหน้ายางเดี่ยวและสี่เพลหลังยางคู่ โดยมีน้ำหนักตัวรถ 15 ตัน และน้ำหนัก
คอนเทนเนอร์ขนาด 40 ฟุต ตามมาตรฐาน 30.48 ตัน รวมเป็นน้ำหนักบรรทุก 45.48 ตัน
(gross weight) ในเรื่องนี้ตามหลักเกณฑ์สากลตามมติของคณะกรรมการขนสงทางบกของ
สหประชาชาติ (Inland Transport Committee) เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2542 ซึ่งมีการทบทวน
จัดชั้นและลักษณะของยานพาหนะที่เดินด้วยเครื่องยนต์ รวมทั้ง รถ Trailer ด้วย ได้กำหนด
น้ำหนักบรรทุกของรถ Trailer ให้เป็นไปตามน้ำหนักสูงสุดที่ผู้ผลิตรถยนต์ได้กำหนดไว้³

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษตามกฎหมายที่เกี่ยวกับ Road Vehicles
(Construction and Use) Regulations 1986 และที่มีการแก้ไข ก็ได้กำหนดไว้ในลักษณะ
เช่นเดียวกัน ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาแต่ละรัฐก็จะมีกำหนดแตกต่างกันออกไป
แต่โดยทั่วไปพบว่ามีการกำหนดน้ำหนักบรรทุกรวม (gross weight) ไว้ที่ 80,000 ปอนด์
(ประมาณ 36.36 ตัน) เช่น รัฐแคลิฟอร์เนีย ฟลอริดา เท็กซัส เป็นต้น

ในเรื่องความสูงของรถ

1. กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2522) แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวงฉบับที่ 9
(พ.ศ. 2523) ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 5 และมาตรา 18 แห่ง พ.ร.บ. จราจรทาง
บก พ.ศ. 2522 กำหนดให้รถบรรทุก ซึ่งบรรทุกตู้สำหรับบรรจุสิ่งของให้บรรทุกสูงได้ไม่เกิน
4 เมตร จากพื้นทาง

ระเบียบเกี่ยวกับการจราจรในทางพิเศษ พ.ศ. 2524 กำหนดมิให้รถที่มีขนาดความ
สูงของตัวรถหรือความสูงของสิ่งของที่บรรทุก เมื่อวัดจากพื้นทางเกิน 4 เมตร เว้นแต่ได้รับ
อนุญาตจากผู้อำนวยการทางพิเศษแห่งประเทศไทย หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นการเฉพาะราย

2. กฎกระทรวง ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2524) ออกตามความในมาตรา 7 และมาตรา 71
วรรคหนึ่ง แห่ง พ.ร.บ. การขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 กำหนดความสูงของรถที่ใช้ในการ
ขนส่งสัตว์หรือสิ่งของว่าเมื่อวัดจากพื้นราบถึงส่วนที่สูงที่สุดของรถให้สูงไม่เกิน 3.80 เมตร

3. ในขณะนี้ได้มีการพิจารณาแก้ไขความสูงของรถบรรทุกดังกล่าวให้มีความสูงไม่
เกิน 4.0 เมตร

สำหรับความสูงของรถบรรทุกคอนเทนเนอร์ขนาดมาตรฐานโดยทั่วไปจะอยู่ที่ 4.1
เมตร ประกอบด้วยความสูงตัวรถ 1.50 เมตร และความสูงคอนเทนเนอร์มาตรฐาน 2.60

³ Ibid2

เมตร (8 ฟุต 6 นิ้ว) ซึ่งเกินพิทักต์ 4.00 เมตรไป 10 เซนติเมตร ส่วนคอนเทนเนอร์ขนาด 40 ฟุต ประเภท high-cube ความสูงมาตรฐาน 2.90 เมตร (9 ฟุต 6 นิ้ว) ซึ่งเกินพิทักต์ไป 40 เซนติเมตร

(3) ภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีหัก ณ ที่จ่าย

ภาษีมูลค่าเพิ่ม

ปัจจุบันผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่ไม่มีเรือเดินทะเลใช้ในกิจการของตนเองจะไม่ได้รับประโยชน์จากอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละศูนย์ ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 80/1(3) โดยกรมสรรพากรได้ให้ความเห็นว่าเฉพาะผู้ประกอบการให้บริการขนส่งระหว่างประเทศที่มีเรือเดินทะเลใช้ในกิจการของตนเท่านั้นจึงจะได้รับประโยชน์นี้ ส่งผลให้ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเกือบทุกรายในประเทศไทยต้องใช้อัตราภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละ 10 (ปัจจุบันลดลงเหลือร้อยละ 7) ในการเรียกเก็บค่าบริการจากลูกค้าของตน อย่างไรก็ตาม กรมสรรพากรได้มีการช่วยเหลือเพื่อบรรเทาภาระภาษีมูลค่าเพิ่มของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบโดยได้ออกคำสั่งที่ ป. 54/2537 กำหนดให้ฐานภาษีของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบนั้น ได้แก่ ส่วนต่างของค่าระวาง ค่าธรรมเนียมและประโยชน์อื่นใดที่เรียกเก็บจากลูกค้าของตน หักด้วยค่าระวาง ค่าธรรมเนียมและประโยชน์อื่นที่ตนเองถูกบริษัทสายการเดินเรือทะเลเรียกเก็บ

คำสั่งดังกล่าวข้างต้นของกรมสรรพากรนั้นแม้ว่าจะเป็นการบรรเทาภาระภาษีมูลค่าเพิ่มของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบลงบ้างแต่ก็ยังไม่ทั้งหมด ที่ผ่านมามีสมาคมผู้รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ (TIFFA) ได้พยายามชี้แจงทำความเข้าใจกับกรมสรรพากรเพื่อขอให้ประโยชน์จากอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละศูนย์ ปัจจุบันกรมสรรพากรได้พิจารณาหลักการที่จะให้ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบได้ประโยชน์จากอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละศูนย์ ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบจะต้องเป็นสมาชิกของ TIFFA และ TIFFA จะต้องวางหลักประกันมูลค่าไม่น้อยกว่า 10 ล้านบาท เพื่อเป็นประกันภาระภาษีมูลค่าเพิ่มของผู้ประกอบการ
2. ผู้ประกอบการจะต้องมีการขึ้นทะเบียนเป็น MTOs หรือ NVOCC ต่อกระทรวงคมนาคม
3. ผู้ประกอบการจะต้องมีมาตรฐานในการประกอบกิจการเยี่ยงบริษัทสายการเดินเรือ โดยต้องมีการประกันภัยความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก และใช้ FIATA Bill of Loading ออกให้แก่ลูกค้าของตนทุกราย

เงื่อนไขข้างต้นหากมีการบังคับใช้ ก็ยังเป็นเงื่อนไขที่ยังไม่เปิดกว้างแก่ผู้ประกอบการ การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบโดยทั่วไป โดยเฉพาะข้อกำหนดที่จะต้องเป็นสมาชิกของ TIFFA และการที่จะต้องออกเอกสาร FIATA Bill of Lading ให้แก่ผู้ส่งหรือผู้รับตราส่ง

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศพบว่ามีกฎหมายของประเทศสิงคโปร์ที่ใช้ อัตราภาษีมูลค่าเพิ่มอัตราร้อยละศูนย์ สำหรับธุรกิจการให้บริการที่เป็นการให้บริการระหว่างประเทศ (international services) โดยการให้บริการระหว่างประเทศที่จะได้รับประโยชน์ อัตราภาษีร้อยละศูนย์จะต้องเข้าเงื่อนไขตามมาตรา 21(3) ของ goods and services tax act กล่าวคือ

1. ในกรณีเป็นการให้บริการเกี่ยวกับการขนส่งผู้โดยสารหรือสินค้า การขนส่งนั้น จะต้องเป็นการขนส่งดังนี้

1.1 จากสถานที่ซึ่งอยู่นอกประเทศสิงคโปร์ ออกไปยังสถานที่อื่นที่อยู่นอกประเทศสิงคโปร์

1.2 จากสถานที่ซึ่งอยู่ในประเทศสิงคโปร์ ออกไปยังสถานที่อื่นที่อยู่นอกประเทศสิงคโปร์

1.3 จากสถานที่ซึ่งอยู่นอกประเทศสิงคโปร์ เข้ามายังประเทศสิงคโปร์

ในกรณีการให้บริการที่เป็นการขนส่งสินค้าภายในประเทศ การให้บริการนั้นจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการขนส่งสินค้าเข้ามาหรือออกจากประเทศสิงคโปร์ โดยผู้ประกอบการรายเดียวกันด้วย

2. มีการเรียกเก็บค่าบริการโดยผู้ให้บริการจากลูกค้าโดยตรง
ภาษีหัก ณ ที่จ่าย

ประกาศกฎกระทรวงฉบับที่ 234 (พ.ศ. 2544) ลงวันที่ 13 กันยายน 2544 และคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 104/2544 ลงวันที่ 15 กันยายน 2544 กรมสรรพากรได้กำหนดให้มีการหักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตราร้อยละ 1 จากค่าบริการที่ลูกค้าซึ่งเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น จะต้องชำระแก่ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่ประกอบกิจการในประเทศไทย ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่จำเป็นต้องมีการหักภาษี ณ ที่จ่ายดังกล่าว การกำหนดให้มีการหักภาษีดังกล่าวจึงเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่แก่ลูกค้าผู้ใช้บริการและผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ผู้ให้บริการ และยังทำให้กระแสเงินหมุนเวียนของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบต่างชาติ จึงเห็นควรที่จะคงตามสภาพเดิมที่ไม่จำเป็นต้องมีการหักภาษี ณ ที่จ่าย

(4) กฎเกณฑ์ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการท่า (Terminal Operator)

ในกรณีของประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการท่า ไม่ว่าจะเป็นท่าเรือเอกชนหรือของรัฐ ท่าเรือบก (ICD) ฯลฯ ก็ตามจะอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของ ป.พ.พ. ที่มีอยู่โดยอาจจะเป็นเรื่องจ้างทำของเช่าทรัพย์สิน ผู้รับฝากทรัพย์สินแบบมีบำเหน็จแล้วแต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏแก่ศาล และหากมีข้อจำกัดความรับผิดชอบที่ผู้ประกอบการท่า (เช่น กทท.) กำหนดขึ้นฝ่ายเดียวโดยไม่ปรากฏว่าเจ้าของสินค้าได้แสดงความตกลงด้วยชัดแจ้งในการจำกัดความรับผิดชอบนั้น ข้อตกลงดังกล่าวก็ถูกยกขึ้นอ้างไม่ได้ ส่วนอายุความฟ้องร้องคดีก็เป็นไปตามข้อเท็จจริงของแต่ละเรื่อง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ของไทยในส่วนของผู้ประกอบการท่ายังไม่อยู่ในแนวเดียวกับหลักเกณฑ์สากลตามที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับการรับผิดชอบผู้ประกอบการท่าในการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2534 (United Nations Convention on Liability of Operators of Transport Terminal in International Trade 1994) ที่ใช้แก่การให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์เรื่องเอกสาร ความรับผิด เหตุยกเว้นความรับผิด การจำกัดความรับผิดและอายุความฟ้องร้องคดีไว้เป็นการเฉพาะ เป็นการง่ายในการกำหนดความรับผิด และให้สิทธิแก่ผู้ประกอบการท่าในอันที่จะจำกัดความรับผิดได้ ดังเช่น ผู้ขนส่งรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขนส่งทางทะเล ทางบก หรือทางอากาศระหว่างประเทศล้วนแต่มีสิทธิจำกัดความรับผิดด้วยกันทั้งสิ้น การที่ประเทศไทยจะนำเอาระบบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบมาใช้ นั้น ย่อมมีผลต่อผู้ประกอบการท่าด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นที่ต้องมีการออกกฎหมายในเรื่องนี้เพื่อจะมีกฎหมายเฉพาะในเรื่องนี้ เพราะผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ รวมทั้งผู้ขนส่งในแต่รูปแบบ ตลอดจนผู้ส่งหรือผู้รับตราส่ง จะต้องใช้บริการของผู้ประกอบการท่าด้วย เพื่อให้การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบระหว่างประเทศเป็นไปโดยราบรื่นจากการที่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่ชัดเจนและเหมาะสมแก่ผู้ประกอบการท่า

ในส่วนของกฎเกณฑ์เรื่องสินค้าผ่านแดน ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ หากการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเข้าข่ายการส่งสินค้าผ่านแดนด้วย เดิมทีประเทศไทยไม่มีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการขนส่งสินค้าผ่านแดนที่จะปรับใช้กับทุกประเทศในแบบเดียวกัน คงอาศัยข้อตกลงในรูปแบบทวิภาคีกับประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่เห็นสมควร แต่ในขณะนี้ประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามตามข้อตกลง ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit ที่กรุงชานฮาย เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2541 โดยข้อตกลงดังกล่าวจะมีผลใช้บังคับต่อเมื่อมีการจัดทำ protocol ทั้ง 9 ฉบับ ตามที่กำหนดไว้ในข้อตกลงดังกล่าวแล้วเสร็จ

หากข้อตกลงของกลุ่มอาเซียนมีผลใช้บังคับ ย่อมจะทำให้หลักเกณฑ์เรื่องสินค้าผ่านแดนเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน อย่างน้อยในระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนและประเทศไทยก็ย่อมใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวเข้าทำสัญญากับประเทศอื่นใดทั้งหลายที่มีได้อยู่ภายใต้อาเซียนได้อีกด้วย ดังนั้น กฎเกณฑ์สินค้าผ่านแดนจึงไม่น่าจะมีความหลากหลายดังเช่นที่เป็นมาในอดีตอีกต่อไป

(5) กฎหมายที่มีผลบังคับเกี่ยวข้องกับระบบรางภายในประเทศไทยมี 4 ฉบับ ได้แก่

1) พระราชบัญญัติจัดวางรถไฟและทางหลวง พ.ศ. 2464

พระราชบัญญัติจัดวางรถไฟและทางหลวง พ.ศ. 2464 เป็นเพียงพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กร การจัดการทรัพย์สินขององค์กร และกฎหมายทางแพ่งเป็นส่วนใหญ่ รัฐไม่ได้รับการลดบทบาทของตนเอง แต่มีความพยายามแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ให้เหลือเพียงบทบาทการทำหน้าที่กำกับดูแลและให้ข้อมูล ขณะที่เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในการประกอบกิจการเดินรถและโครงสร้างพื้นฐาน แต่การแปรรูปดังกล่าวยังไม่ประสบผลสำเร็จ

2) พระราชบัญญัติการรถไฟแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2494

เมื่อพิจารณาวิเคราะห์ถึงพระราชบัญญัติการรถไฟแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2494 ฉบับนี้แล้ว มีข้อพิจารณาในเรื่องของการนำส่งรายได้ของการรถไฟแห่งประเทศไทยเข้าสู่รัฐ เป็นไปตามมาตรา 43 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติการรถไฟแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2494 ที่นับเป็นกฎหมายจัดตั้งรถไฟแห่งประเทศไทย ได้ระบุว่า “รายได้ที่ได้รับในปีหนึ่งๆ เมื่อได้หักค่าใช้จ่ายสำหรับดำเนินงาน ค่าภาระต่างๆ ที่เหมาะสม เช่น ค่าบำรุงรักษา ค่าเสื่อมราคา และเงินสมทบกองทุนสำหรับจ่ายสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติงานในการรถไฟแห่งประเทศไทย และครอบครัว เงินสำรองธรรมดาซึ่งตั้งไว้เพื่อขาด เงินสำรองขยายงาน และเงินลงทุนตามที่ได้รับความเห็นชอบตามความในมาตรา 42 แล้ว เหลือเท่าใดให้นำส่งเป็นรายได้ของรัฐ”

อย่างไรก็ตามในวรรค 3 ของกฎหมายเดียวกันก็ยังมีข้อยกเว้น ซึ่งได้ระบุว่า “แต่ถ้ารายได้มีจำนวนไม่พอสำหรับจ่ายดังกล่าว นอกจากเงินสำรองที่ระบุไว้ในวรรคก่อน และการรถไฟแห่งประเทศไทยไม่สามารถหาเงินจากทางอื่น รัฐพึงจ่ายเงินให้แก่การรถไฟแห่งประเทศไทยเท่าจำนวนที่ขาด” ซึ่งแสดงว่า รถไฟฟ้าแห่งประเทศไทย หากแม้ว่าจะขาดทุนเท่าใดในแต่ละปี รัฐต้องดำเนินการจ่ายให้เท่าจำนวนที่ขาด

ดังนั้น การรถไฟแห่งประเทศไทยจึงเป็นรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่งในตลอดระยะเวลา 20 กว่าปีมานี้ที่ไม่สามารถนำส่งรายได้เข้ารัฐได้เลย เนื่องการรถไฟแห่งประเทศไทยประสบภาวะขาดทุนมาโดยตลอด กรณีประเด็นทางข้อกฎหมายดังกล่าว ส่งผลให้การรถไฟแห่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลมีนโยบายแปรรูปกิจการไปสู่ภาคเอกชน พร้อมกันนี้ให้แยกหน่วยธุรกิจออกเป็น 3 หน่วย คือ เดินรถ ซ่อมบำรุง บริหารทรัพย์สิน กับอีก 1 บริษัท

ลูก คือ บริษัท รถไฟฟ้า การรถไฟแห่งประเทศไทย จำกัด ซึ่งดูแลการจัดเดินรถแอร์พอร์ต เรล ลิงค์ ส่วนโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ จะยังคงอยู่ภายใต้ฝ่ายบริหาร คือ การรถไฟแห่งประเทศไทย ส่วนกลาง

ทั้งนี้ การแยกหน่วยธุรกิจแต่ละหน่วยและส่วนบริษัทออกไป เพื่อจะทำให้ได้รู้ถึง ต้นทุนและรายได้ของผลกำไรที่ชัดเจนขึ้น และมีผู้บริหารรับผิดชอบการทำงานโดยตรง อัน จะนำไปสู่การเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน นอกจากนี้ การจัดตั้งจะดำเนินการตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 โดยในเบื้องต้นให้รัฐเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัท จำกัดข้างต้นจำนวนทั้งหมด

จากบทบัญญัติทางกฎหมายมาตรา 6 มาตรา 38 มาตรา 39 และมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้การดำเนินกิจการของการรถไฟแห่งประเทศไทยต้องถูกจำกัด อยู่ภายใต้เงื่อนไขของข้อกฎหมาย โดยเฉพาะในเรื่องการกำหนดค่าโดยสารนั้น การรถไฟ แห่งประเทศไทย ไม่สามารถที่จะดำเนินการปรับเพิ่มค่าโดยสารหรือค่าระวางหรือค่าความ สะดวกต่างๆ โดยปราศจากความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีได้ อาจทำให้การรถไฟแห่งประเทศไทยต้องจัดเก็บในราคาต่ำกว่าต้นทุนตลอดมา เนื่องจากไม่ได้รับความเห็นชอบ จากคณะรัฐมนตรีให้มีการปรับเพิ่มค่าโดยสารตามภาวะเศรษฐกิจและต้นทุนที่เพิ่มขึ้นได้

ทั้งนี้ การจัดเดินรถไฟในลักษณะดังกล่าวที่ถือเป็นการให้บริการเชิงสังคมตาม นโยบายของรัฐบาล เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การรถไฟแห่งประเทศไทย ต้องแบกรับภาระ การขาดทุนจากการดำเนินกิจการ และส่งผลให้การรถไฟแห่งประเทศไทย มีผลการดำเนินงานที่ขาดทุนมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ดี รัฐบาลไทยได้มีมติเห็นชอบให้ดำเนินการแปรรูป ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรถไฟแห่งประเทศไทยมาแล้วหลายครั้ง หากแต่ในทางปฏิบัติยังไม่เป็นรูปธรรมซึ่งอาจต้องมีการแก้ไขข้อกฎหมายหรือวิธีปฏิบัติต่อไปจากกรณีศึกษาการ รถไฟของต่างประเทศดังที่ได้ยกกรณีศึกษามาเปรียบเทียบในข้างต้น⁴

3) ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 เรื่องการรกรางได้ ระบุรายละเอียดไว้ในข้อ 3 ดังนี้ “กิจการดังต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นกิจการค้าขายอันเป็นสาธารณูปโภค ฯลฯ (2) การรกราง..... ฯลฯ.....”⁵

⁴ธีรพัฒน์ อังศุขवाल. (ม.ป.ป.). รัฐวิสาหกิจการรถไฟแห่งประเทศไทย: ปัญหาด้านรายได้ แนวนโยบายของรัฐ และ แนวทางปฏิรูป. สืบค้นจาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1783>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2559)

⁵ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ข้อ 2

ซึ่งกรณีการจะได้รับอนุญาตสัมปทานกิจการค้าอันเป็นสาธารณูปโภครวมถึงตาราง ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีก่อนนั่นเอง ซึ่งเป็นกฎหมายหนึ่งที่เป็นข้อที่ต้องพิจารณาก่อน การดำเนินกิจกรรมขนส่งทางรางด้วย ตามข้อ 4⁶ ของประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับเดียวกันนี้

4) พระราชบัญญัติการรถไฟฟ้ายานขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย

พระราชบัญญัติการรถไฟฟ้ายานขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย เป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่เป็นข้อพิจารณาเพื่อพัฒนาขนส่งระบบราง ในแง่ของเรื่องความเชื่อมต่อระหว่าง Mode การขนส่งขานเมืองและเขตเมืองให้มีความสอดคล้อง (Harmonization) และสร้างความสะดวกสบายเพื่อจูงใจต่อผู้ใช้บริการ

นอกจากนี้ หมวดที่ 4 สัมปทาน ของพระราชบัญญัติการรถไฟฟ้ายานขนส่งมวลชน ยังมีข้อดีและเป็นจุดเหมือนกับกฎหมายต่างประเทศที่ได้นำเสนอมาในหัวข้อที่ 4 มาตรา 43 “ในการดำเนินกิจการรถไฟฟ้ายานตามพระราชบัญญัตินี้ รถไฟฟ้ามหานครโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจให้สัมปทานกิจการรถไฟฟ้ายานทั้งหมดหรือบางส่วนแก่เอกชนก็ได้...” ซึ่งมีลักษณะที่ทำให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของรัฐ ซึ่งทำให้เกิดความคล่องตัวต่อการดำเนินกิจการในการให้บริการต่อประชาชนให้ได้รับประโยชน์สูงสุด

บทสรุป

การออกกฎหมายขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ

ตามที่ได้อ้างอิงข้างต้นแล้วว่า ปัญหาหลัก คือ การขาดกฎหมายเฉพาะที่จะใช้บังคับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่ได้มาตรฐานสากล รัฐบาลจำเป็นต้องออกกฎหมาย พ.ร.บ. การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. 2548 เพื่อใช้บังคับ

จากการศึกษาพบว่า ภาพรวมเนื้อหาสาระสำคัญของร่าง พ.ร.บ.ฯ สอดคล้องกับกฎเกณฑ์สากลโดยเฉพาะหลักเกณฑ์ตาม ASEAN Framework Agreement on Multimodal Transport ฉบับวันที่ 17 สิงหาคม 2543 ซึ่งก็ได้ยึดหลักเกณฑ์สากลเช่นเดียวกัน

โดยที่ประเทศไทยมีภาระผูกพันที่จะต้องออกกฎหมายภายในรองรับร่าง ASEAN Framework Agreement ดังกล่าว หากกฎหมายนี้มีผลผูกพันสมาชิกอาเซียนแล้วข้อดีของกฎหมายนี้จะสามารถเป็นวิธีการที่ประหยัด รวดเร็ว และตรงกับวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศไทยได้กฎหมายการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่ได้มาตรฐานสากล อีกทั้งยังเป็นการปฏิบัติตามภาระผูกพันของประเทศที่มีต่อองค์การอาเซียน หากร่าง ASEAN Framework Agreement มีผลใช้บังคับอีกด้วย

.....
⁶ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ข้อ 4

หากพิจารณาหลักการข้างต้น จะพบว่าส่วนที่สำคัญระหว่าง พ.ร.บ.ฯ กับ ASEAN Framework Agreement ที่สอดคล้องกันคือ ในส่วนที่เกี่ยวกับข้อยกเว้นความรับผิดซึ่งมีประเด็นของ

1. เรื่องเหตุสุดวิสัย และ

2. กรณีที่มีการขนส่งสินค้าทางทะเลหรือน่านน้ำในประเทศไทย หากเหตุแห่งความเสียหาย เสียหาย หรือล่าช้าเกิดขึ้นในช่วงการขนส่งนี้ โดยเหตุดังต่อไปนี้

2.1 ความประมาทเลินเล่อ หรือความรับผิดของนายเรือ พนักงานเรือ ผู้นำร่องหรือลูกจ้างของผู้ขนส่งในเรื่องการเดินเรือ (navigation) หรือการจัดการเรือ (management of ship) หรือ

2.2 ไฟไหม้ เว้นแต่ผู้ขนส่งมีส่วนร่วมรู้หรือรับรู้โดยตรง (actual fault or privity) อย่างไรก็ดี หากความเสียหายหรือเสียหายเป็นผลเนื่องมาจากเรือไม่อยู่ในสภาพที่สามารถเดินทะเลได้อย่างปลอดภัย (unseaworthiness of ship) ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีการใช้ความระมัดระวังตามควร (due diligence) ในการทำให้เรืออยู่ในสภาพที่สามารถเดินทะเลได้อย่างปลอดภัยขณะเริ่มออกเดินทาง (commencement of the voyage) ซึ่งการบัญญัติในเรื่องเหตุสุดวิสัยดังกล่าว เพื่อให้เป็นไปตาม ASEAN Framework Agreement อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักการตาม ป.พ.พ. ในทางตรงกันข้ามหากไม่แก้ไขเพิ่มเติม นอกจากจะต้องมีการตีความว่าเหตุสุดวิสัยเป็นเหตุยกเว้นความรับผิดได้หรือไม่แล้ว ยังจะไม่เป็นการสอดคล้องกับร่าง ASEAN Framework Agreement อีกด้วย

แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งมีข้อพิจารณาอยู่ว่า ในเรื่องของเหตุยกเว้นเกี่ยวกับการขนส่งที่เกิดขึ้นในช่วงขนส่งของทางทะเลหรือน่านน้ำภายในประเทศ ข้อยกเว้นในส่วนนี้ได้เดินตามแนวทางของ UNCTAD/ICC Rule และ FIATA Bill of Lading ซึ่งมีใช้อย่างแพร่หลายแล้วในปัจจุบัน หากไม่รับข้อยกเว้นดังกล่าวนอกจากจะไม่เป็นไปตาม ASEAN Framework Agreement แล้วยังทำให้ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบของไทยไม่สามารถแข่งขันในระดับเท่าเทียมกับผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบของต่างประเทศได้ เนื่องจากผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องของไทยจะต้องแบกรับความรับผิดแต่ผู้เดียวโดยไม่สามารถฟ้องไล่เบี้ยกับผู้ขนส่งทางทะเลต่างประเทศ ซึ่งสามารถยกข้อต่อสู้ดังกล่าวปฏิเสธความรับผิดได้

ส่วนการรับข้อยกเว้นดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอาจมีข้อเสียบางประการคือ จะเกิดความลักลั่นในเรื่องการยกเว้นความรับผิดของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ที่รวมการขนส่งทางทะเลอยู่ด้วยกันกับผู้ขนส่งทางทะเล ทั้งนี้ เนื่องจากตาม พ.ร.บ. การรับขน

ของทะเล พ.ศ. 2534 ผู้ขนส่งสินค้าทางทะเลไม่สามารถยกเหตุดังกล่าวเพื่อหลุดพ้นความรับผิดได้ อีกทั้งตาม ป.พ.พ. ม. 425 นายจ้างยังต้องร่วมรับผิดกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างด้วย

ดังนั้น ผู้รับประกันภัยตัวสินค้าในกรณีการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่มีการขนส่งทางทะเลรวมอยู่ด้วย ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อยกเว้นนี้ซึ่งแต่เดิมไม่จำเป็นต้องคำนึงถึง เนื่องจากผู้ขนส่งไม่สามารถอ้างยกเว้นความรับผิดได้ตามข้อกฎหมายที่อ้างถึงข้างต้น

นอกจากนี้ พ.ร.บ.ฯ ยังควรเพิ่มเนื้อหาสาระที่สำคัญในบางส่วน ดังนี้

1. เพิ่มเรื่องการจำกัดความรับผิดของผู้ขนส่งในหลายรูปแบบการขนส่งต่างๆ ที่ยังไม่มีกฎหมายภายในกำหนดไว้โดยเฉพาะไว้ในบทเฉพาะกาลของ พ.ร.บ.ฯ ในระหว่างที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเพื่อการขนส่งทางรถไฟ และทางอากาศระหว่างประเทศ และเมื่อใดที่มีกฎหมายดังกล่าวก็ให้บทเฉพาะกาลในเรื่องนั้นๆ สิ้นผลบังคับไปและให้ใช้กฎหมายเฉพาะที่ถูกร่างขึ้นมาใหม่แทน ถ้อยคำในฉบับที่ควรเพิ่มเข้าไปอาจเป็น ดังนี้

“ในกรณีที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าการสูญหายหรือเสียหายได้เกิดขึ้นระหว่างการขนส่งช่วงหนึ่งช่วงใดของการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบและยังไม่มีกฎหมายภายในกำหนดจำนวนเงินจำกัดความรับผิดไว้เป็นการเฉพาะสำหรับรูปแบบการขนส่งในช่วงนั้น ให้จำกัดความรับผิดของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบไว้ ดังนี้”

1) การขนส่งทางอากาศ ให้จำกัดความรับผิดไว้ที่ 17 หน่วยบัญชีต่อกิโลกรัมของน้ำหนักของ

2) การขนส่งทางรถไฟ ให้จำกัดความรับผิดไว้ที่ 17 หน่วยบัญชีต่อกิโลกรัมของน้ำหนักแห่งของที่สูญหาย หรือไม่เกินมูลค่าของการเสื่อมราคาแห่งของในกรณีที่ของเสียหายทั้งหมด หากความเสียหายก่อให้เกิดการสูญเสียมูลค่าทั้งหมดแห่งของ

แทนที่จะบัญญัติไว้ดังเช่นมาตรา 31 ซึ่งมีถ้อยคำว่า ในกรณีที่ปรากฏชัดว่า ของได้สูญหายหรือเสียหายในระหว่างช่วงหนึ่งช่วงใดของการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบและในช่วงนั้นมีกฎหมายภายในของประเทศที่ของนั้นได้สูญหายหรือเสียหายหรือมีอนุสัญญาระหว่างประเทศที่กำหนดจำนวนเงินแห่งการจำกัดความรับผิดของผู้ขนส่งไว้เป็นอย่างอื่น ให้การจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องสำหรับการสูญหายหรือเสียหายนั้นเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายภายในหรืออนุสัญญาระหว่างประเทศดังกล่าว ซึ่งอาจให้เกิดการตีความและไม่ชัดเจนได้

2. นอกจากนี้ควรให้หน่วยงานที่รับผิดชอบพิจารณาดำเนินการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการขนส่งของทางอากาศระหว่างประเทศ (กรมการบินพาณิชย์) และการขนส่งทางรถไฟระหว่างประเทศ (รฟท. หรือ กระทรวงคมนาคม) เพื่อร่วมมือให้ความเห็นในการออก

กฎหมายเฉพาะในเรื่องดังกล่าว ซึ่งจะสามารถบังคับใช้ได้จริงและตรงความต้องการของหน่วยงานนั้นๆ

การแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นอุปสรรค หรือเอื้ออำนวย

ประเด็นปัญหากฎหมายศุลกากรในเรื่องการถ่ายลำเห็นควรให้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ให้มีการแก้ไขระเบียบข้อบังคับของกรมศุลกากรให้สามารถเปลี่ยนถ่ายลำได้ทุกรูปแบบยานพาหนะขนส่ง ทั้งทางเรือ อากาศยาน รถยนต์ และรถไฟ (ปัจจุบันระเบียบข้อบังคับของกรมศุลกากรอนุญาตให้กระทำได้เฉพาะทางเรือและอากาศยานเท่านั้น) และให้มีการป้องกันการลักลอบและหลีกเลี่ยงภาษี โดยใช้ระบบควบคุมทางศุลกากร

ระบบการควบคุมทางศุลกากร คือ การกำหนดให้การขนถ่ายเปลี่ยนพาหนะให้กระทำได้เฉพาะในเขตที่กรมศุลกากรกำหนด หรือเขตที่ผู้ประกอบการขออนุมัติจากกรมศุลกากรให้เป็นเขตถ่ายลำโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อให้กรมศุลกากรสามารถควบคุมสินค้าให้อยู่ในระบบได้

2. ยกเว้นภาษีสินค้า (ภาษีศุลกากร ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสรรพสามิต) โดยใช้ระบบคลังสินค้าทัณฑ์บน หรือระบบการคืนอากรสำหรับสินค้าที่นำเข้ามาในราชอาณาจักร แล้วส่งกลับออกไป (re-export) ตามมาตรา 19 แห่ง พ.ร.บ. ศุลกากร (ฉบับ 9) พ.ศ. 2482

3. การแก้ไข พ.ร.บ. ศุลกากร พ.ศ. 2469 โดยกำหนดให้มีการแก้ไขใบขนสินค้าเพียง 1 ใบ ไม่ต้องมีใบขนสินค้าขาเข้า 1 ใบ และใบขนสินค้าขาออก 1 ใบ เป็นการลดเอกสารและขั้นตอนการทำงาน

4. ในกรณีผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเลือกใช้ระบบคลังสินค้าทัณฑ์บนและระบบ re-export ต้องบริหารจัดการส่งสินค้าออกไปภายในกำหนด 1 ปี ตามที่ระเบียบและกฎหมายกำหนดไว้ มิฉะนั้นจะต้องเสียภาษีอากรหรือไม่ได้คืนภาษีอากร แล้วแต่กรณี

5. ในกรณีผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเลือกใช้ระบบโรงพักสินค้า หรือ ร.พ.ท. (I.C.D.) ต้องบริหารจัดการส่งสินค้าออกไปภายในกำหนด 2 เดือน 15 วัน มิฉะนั้นกรมศุลกากรจะถือเป็นสินค้าตกค้างตามกฎหมาย และนำสินค้าออกขายทอดตลาดเพื่อชดเชยค่าภาษีต่อไป

6. ในกรณีผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเลือกใช้ระบบเขตปลอดอากรตาม พ.ร.บ. ศุลกากร (ฉบับ 18) พ.ศ. 2543 โดยกำหนดเขตปลอดอากรสำหรับสินค้าที่นำเข้ามาขนถ่ายเปลี่ยนยานพาหนะในเขตดังกล่าว แล้วส่งออกไปนอกราชอาณาจักร โดยได้รับยกเว้นอากรและให้อธิบดีกรมศุลกากรออกระเบียบข้อบังคับ โดยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการ

การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ซึ่งได้มีการออกประกาศสำหรับการกำหนดเขตปลอด
อากรสำหรับสินค้าที่นำเข้ามาเพื่อเปลี่ยนยานพาหนะเพื่อส่งออกนอกราชอาณาจักรแล้ว

กฎระเบียบเกี่ยวกับน้ำหนักบรรทุก และความสูง

หลักเกณฑ์เรื่องน้ำหนักบรรทุกในแต่ละประเทศคงขึ้นอยู่กับสมรรถนะของรถและ
สภาพพื้นถนนของแต่ละประเทศ อย่างเช่นประเทศโรมาเนียทางยุโรปตะวันออก The Na-
tional Union of Road Hauliers form Romania ได้กำหนดให้รถ semi-trailer ชนิด 3 เพลา
มีน้ำหนักบรรทุกสูงสุดได้ระหว่าง 21-24 ตันแล้วแต่ลักษณะของรถ ในส่วนของประเทศ
สมาชิกอาเซียน protocol 4 ของ ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of
Goods in Transit ก็มีการกำหนดเรื่องน้ำหนักบรรทุกรวมน้ำหนักบรรทุก (gross weight) ใน
ส่วนของรถลากจูงและรถกึ่งพวงไว้เช่นกันโดยเฉพาะรถลากจูงและรถกึ่งพวงชนิดห้าเพลา
กำหนดให้มีน้ำหนักบรรทุกรวมได้ไม่เกิน 36.0 ตัน เป็นต้น

ดังนั้น การจะพิจารณาอนุญาตให้มีการบรรทุกเต็มอัตราสูงสุดควรเป็นเท่าใด
นอกจากจะต้องมีการแก้ไขประกาศและระเบียบตามที่กล่าวแล้วยังจำเป็นต้องพิจารณาผลกระทบ
ตามข้อกำหนดใน protocol 4 ข้างต้น ซึ่งควรจะมีการศึกษาเพิ่มเติมต่อไปด้วย

ส่วนในเรื่องความสูงนั้น เนื่องจากในขณะนี้ประเทศไทยได้ลงนามใน protocol 4
ของ ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit เรียบร้อย
แล้ว ซึ่งตาม protocol 4 ข้างต้นได้กำหนดส่วนสูงของรถบรรทุกซึ่งบรรทุกคอนเทนเนอร์ให้
บรรทุกสูงได้ไม่เกิน 4.2 เมตร จากพื้นราบ ซึ่งสูงกว่าข้อกำหนดในประเทศ

ดังนั้น หากพิจารณาเห็นว่าจำเป็นต้องแก้ไขเรื่องความสูงให้สอดคล้องกับสภาพความ
สูงตามที่กล่าวข้างต้น ก็ควรออกกฎกระทรวงเพื่อแก้ไข กฎกระทรวงฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2522)
ภายใต้ พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ. 2522 และระเบียบเกี่ยวกับการจราจรในทางพิเศษ พ.ศ.
2524 ในเรื่องความสูงให้สอดคล้องกับ protocol ฉบับที่ 4 เพื่อให้เป็นไปตามพันธะของไทย
ต่อ ASEAN ด้วย

ภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีหัก ณ ที่จ่าย

เห็นควรเสนอแนะว่า ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบควรได้รับประโยชน์
ด้านภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราภาษีร้อยละศูนย์ เนื่องจากเป็นบริการที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรม
ระหว่างประเทศในแนวเดียวกับประเทศสิงคโปร์ ส่วนเรื่องหักภาษี ณ ที่จ่ายควรเป็นไปตาม
เดิมซึ่งไม่มีการหักแต่อย่างใด

กฎเกณฑ์ความรับผิดของผู้ประกอบการท่า

ควรมีให้มีการออกกฎหมายเรื่องผู้ประกอบการท่าเป็นการเฉพาะ และควรจัดการร่างเนื้อหาสาระสำคัญเหมือนที่กำหนดไว้ใน United Nations Convention on Liability of Operators of Transport Terminal in International Trade 1994

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้คือ

ปัจจุบันประเทศไทยยังขาดกฎหมายเฉพาะที่ใช้บังคับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบในเรื่องของสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคลทั้งหลายที่เกี่ยวข้องและเพื่อให้ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องของไทยสามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องอื่นๆ ในเวทีโลกได้ดียิ่งขึ้น

ในขณะที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้ พ.ร.บ. การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. 2548 แล้ว ซึ่ง พ.ร.บ.ฯ ดังกล่าวมีเนื้อหาสำคัญเช่นเดียวกับกรอบอาเซียนเรื่องการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (ASEAN Framework Agreement on Multimodal Transport ฉบับร่างวันที่ 17 สิงหาคม 2543) แต่ยังมีข้อยกเว้นความรับผิดบางประการ และจากการที่ประเทศไทยจำเป็นต้องปฏิบัติตามพันธะที่มีต่อสมาชิกกลุ่มอาเซียน จึงควรออกกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบให้เห็นไปในแนวทางเดียวกับกรอบข้อตกลงอาเซียนเรื่องการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบข้างต้นที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์สากลของ UNCTAD/ICC Rules for Multimodal Transport Documents ด้วย

ปัญหาเรื่องข้อจำกัดความรับผิดตามระบบกฎหมายขนส่งแต่ละระบบ ถึงแม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบแล้ว แต่จะยังขาดกฎหมายเกี่ยวกับการขนส่งระหว่างประเทศรูปแบบอื่นไม่ว่าจะเป็นการขนส่งทางรถไฟหรือการขนส่งทางอากาศที่เป็นกฎหมายเฉพาะที่ พ.ร.บ.ฯ ให้ขาดไปถึง ดังนั้น จึงควรออกกฎหมายเฉพาะในเรื่องดังกล่าวให้ครบสมบูรณ์ด้วย โดยในขณะนี้ยังไม่มียกกฎหมายฯ ควรเพิ่มบทเฉพาะกาลในร่าง พ.ร.บ.ฯ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดความรับผิดของผู้ขนส่งทางรถไฟและทางอากาศและให้บทเฉพาะกาลนี้สิ้นสุดเมื่อได้ออกกฎหมายขนส่งในเรื่องนั้นๆ แล้ว

ปัญหาเรื่องน้ำหนักและความสูง รถประเภทห้าเพลขนิดเพลหน้ายางเดี่ยวและสี่เพลหลังยางคู่ น้ำหนักตัวรถรวมน้ำหนักบรรทุก (gross weight) ตามข้อกำหนด ต้องไม่เกิน 37.4 ตัน หรือน้ำหนักสูงเพลสูงสุดไม่เกิน 8.2 ตัน ซึ่งรถลากคอนเทนเนอร์ที่เห็นอยู่โดยทั่วไปจะอยู่ในประเภทรถห้าเพลขนิดเพลหน้ายางเดี่ยวและสี่เพลหลังยางคู่ โดยทั่วไปแล้วรถลักษณะดังกล่าวจะมีน้ำหนักตัวรถ 15 ตัน และน้ำหนักคอนเทนเนอร์ขนาด 40

ฟุตตามมาตรฐาน 30.48 ตัน รวมเป็นน้ำหนักบรรทุก 45.48 ตัน (gross weight) และน้ำหนักลงเพลาประมาณ 10 ตัน ซึ่งเกินพิกัด (8.2 ตัน) ไปประมาณ 1.8 ตัน หรือร้อยละ 22 และเกินพิกัดน้ำหนักของ ASEAN

ตามข้อกำหนดใน Protocol 4 ของ ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit ได้กำหนดเรื่องน้ำหนักบรรทุกน้ำหนักบรรทุก (gross weight) ในส่วนของรถลากจูงและรถกึ่งพวงชนิด 5 เพลา ไว้ได้ไม่เกิน 36.0 ตัน ดังนั้น การจะพิจารณาอนุญาตให้มีการบรรทุกเต็มอัตราสูงสุดว่าควรเป็นเท่าใด จำต้องพิจารณาแก้ไขประกาศและระเบียบข้างต้นและผลกระทบที่ไทยมีต่ออาเซียนตาม protocol 4 ข้างต้น มิฉะนั้น จะต้องแจ้งผู้ประกอบการขนส่งให้กวดขันการบรรทุกคอนเทนเนอร์ที่มีน้ำหนักเกินพิกัด ตลอดจนหามาตรการควบคุมต่อไป

ความสูงของรถบรรทุกคอนเทนเนอร์ขนาดมาตรฐานโดยทั่วไปจะอยู่ที่ 4.1 เมตร กฎหมายกำหนดให้รถที่มีขนาดความสูงของตัวรถหรือความสูงของสิ่งของที่บรรทุก เมื่อวัดจากพื้นทางต้องไม่เกิน 4 เมตร เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากผู้ว่าการทางพิเศษแห่งประเทศไทย หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นการเฉพาะราย

Protocol 4 ของ ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit ได้กำหนดส่วนสูงของรถบรรทุกคอนเทนเนอร์ให้บรรทุกสูงได้ไม่เกิน 4.2 เมตร จากพื้นราบ ดังนั้น หากเห็นควรแก้ไขเรื่องความสูงก็ควรแก้ไขให้สอดคล้องกับ protocol ฉบับที่ 4 เพื่อเป็นการปฏิบัติตามพันธะของไทยต่ออาเซียน และให้สอดคล้องกับความสูงของตู้ขนาด high-cube อีกด้วย

ปัญหาศุลกากร เนื่องจากการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบจะต้องมีการเปลี่ยนถ่ายยานพาหนะจากรูปแบบการขนส่งหนึ่งไปยังอีกรูปแบบหนึ่ง แต่มีปัญหาดัดขัดทางกฎระเบียบและกฎหมายศุลกากร ดังนั้นจึงควรแก้ไขกฎ ระเบียบ และกฎหมายในการเปลี่ยนถ่ายยานพาหนะทำได้ทุกรูปแบบ (ภายในเขตศุลกากร) และให้มีการใช้ใบขนสินค้าเพียงฉบับเดียวแทนที่จะเป็นสองฉบับเช่นในปัจจุบัน

ปัญหาภาษีมูลค่าเพิ่ม และหัก ณ ที่จ่าย ปัจจุบันผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่มีได้เป็นเจ้าของสายการเดินทางจะไม่ได้รับประโยชน์จากอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละศูนย์ ตามประมวลรัษฎากรมาตรา 80/1(3) โดยกรมสรรพากรได้ให้ความเห็นว่าเฉพาะผู้ประกอบการให้บริการให้บริการขนส่งระหว่างประเทศที่มีเรือเดินทะเลใช้ในกิจการของตนเท่านั้น จึงจะได้รับประโยชน์นี้ ซึ่งได้ส่งผลให้ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเกือบทุกรายในประเทศไทยต้องใช้อัตราภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละ 10 (ปัจจุบันลดลงเหลือร้อยละ 7) ในการเรียกเก็บค่าบริการจากลูกค้าของตน

จากการศึกษาได้พบว่า ในต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ หากการให้บริการของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่เข้าจ่ายการให้บริการต่างประเทศ จะเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละศูนย์ ดังนั้น จึงควรพิจารณาให้ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่ให้บริการระหว่างประเทศได้รับประโยชน์อัตราภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละศูนย์ด้วยเช่นกัน

ประกาศกฎกระทรวงฉบับที่ 234 (พ.ศ. 2544) ลงวันที่ 13 กันยายน 2544 และคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 104/2544 ลงวันที่ 15 กันยายน 2544 ได้กำหนดให้มีการหักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตราร้อยละ 1 จากค่าบริการที่ลูกค้าซึ่งเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคล จะต้องชำระแก่ผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบที่ประกอบกิจการในประเทศไทย ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่มีการหักภาษี ณ ที่จ่ายดังกล่าว ประกาศดังกล่าวจึงเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่แก่ลูกค้าผู้ใช้บริการ ผู้ให้บริการ และผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ และมีผลให้กระแสเงินหมุนเวียนของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบลดลงด้วย อันเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจแข่งขันกับผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบต่างชาติ รัฐจึงควรพิจารณาคงสถานภาพเดิมที่ไม่จำเป็นต้องมีการหักภาษี ณ ที่จ่ายไว้เช่นเดิม

ปัญหาผู้ประกอบการทำ ในการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบจะมีการเปลี่ยนถ่ายยานพาหนะที่สถานีสินค้า หรือมาตรการเก็บสินค้าไว้เพื่อส่งมอบแก่ผู้รับตราส่ง ไม่ว่าจะเป็นที่ท่าเรือ ท่าอากาศยาน ท่าเรือบก ฯลฯ แต่ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะในเรื่องนี้ และเมื่อมีคดีความเกิดขึ้น ศาลจะนำกฎหมายที่มีอยู่มาปรับใช้โดยวิธีวินิจฉัยถึงสถานะและความรับผิดชอบของผู้ประกอบการทำซึ่งไม่เหมือนกัน เกิดความลักลั่นไม่แน่นอน และมีผลต่อการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ดังนั้น จึงควรออกกฎหมายเฉพาะในเรื่องนี้ โดยให้มีสาระสำคัญอิง United Nations Convention of Operator of Transport Terminal in International Trade 1994

ปัญหาการขนส่งระบบรางของประเทศไทย มีหลายประการที่เป็นข้อสังเกตที่ควรจะต้องดำเนินการแก้ไขพัฒนาปรับปรุง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก เนื่องจากประเทศไทยไม่ได้เข้าร่วมเป็นภาคีตามอนุสัญญา CIM (COTIF), 1980 ดังนั้นในส่วนของจำนวนเงินจำกัดความรับผิดตามกฎหมายภายในของไทย ที่มีผลบังคับใช้เป็นการเฉพาะกับการขนส่งในแต่ละรูปแบบนั้นยังคงขาดความเป็นสากลและล้าสมัย กล่าวคือจำนวนเงินจำกัดตามพระราชบัญญัติจัดวางการรถไฟและทางหลวง พ.ศ. 2464 ได้กำหนดไว้ยังคงอ้างอิงอยู่กับค่าเงินบาท ซึ่งคงมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงไปตาม

สภาวะการณ์มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา และไม่มีเสถียรภาพอาจเป็นปัญหาในการยอมรับในทางระหว่างประเทศ ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินจำกัดความรับผิดดังกล่าวให้มีความเป็นมาตรฐานสากลมากขึ้น ให้สอดคล้องเป็นไปตามมาตรา 40 ของอนุสัญญาเกี่ยวกับการขนส่งรถไฟ CIM (COTIF), 1980 ในหมวดของเรื่องการจำกัดความรับผิดในความเสียหาย⁷

ประการที่สอง จากการศึกษาโครงสร้างกฎหมายของประเทศอังกฤษ สวีเดน และเวียดนาม การศึกษากฎหมายต่างประเทศดังกล่าว สามารถสะท้อนความเห็นดังกล่าวออกมาได้ว่า ทั้งสามประเทศได้มีการแบ่งกฎหมายขนส่งออกเป็นสองระบบด้วยกัน คือกฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชน⁸ โดยได้มีการแบ่งโครงสร้างของหน่วยงานออกเป็นในส่วนของการกำกับดูแลกิจการขนส่งระบบราง โดยมีการลงทุนโครงสร้างด้านการขนส่ง มีการให้เอกชนเข้าร่วมในกิจการขนส่งระบบราง ทำให้เห็นภาพรวมของโครงสร้างกฎหมายแต่ละประเทศว่ามีการบริหารจัดการกฎหมายด้านการขนส่งกฎหมายระบบรางและนำมาปฏิรูปให้เหมาะสมกับกฎหมายขนส่งระบบรางของไทยต่อไป ซึ่งพบว่าประเทศไทยนั้นยังมีระบบการผูกขาดและยังไม่มีเสรีภาพในการให้เอกชนเข้ามาดำเนินการเท่าที่ควร แม้ว่าต่อมาภายหลังได้มีการเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถเข้ามาดำเนินการได้ แต่ต้องได้รับคำขออนุญาตสัมปทานจากรัฐมนตรีก่อน ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 58 แล้วก็ตาม จึงควรออกกฎหมายให้รัฐลดบทบาทของตนเองเพียงทำหน้าที่กำกับดูแลและให้ข้อมูล ขณะที่เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในการประกอบการเดินรถ และโครงสร้างพื้นฐานอย่างเสรี เช่นเดียวกับต่างประเทศเพื่อเพิ่มการแข่งขันและป้องกันการผูกขาดการให้บริการหากจะปฏิรูปกฎหมายการขนส่งระบบราง ก็ควรพิจารณาระบบรางในภาพรวมทั้งหมด คือการขนส่งทางรถไฟของการรถไฟแห่งประเทศไทย การขนส่งคนโดยสารระบบรถไฟฟ้าของการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย รถไฟและรถไฟฟ้าบีทีเอส และควรพิจารณาทั้งในแง่กฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชน ส่วนกรณีพระราชบัญญัติการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543 ค่อนข้างจะสมบูรณ์ ซึ่งสามารถเป็นตัวอย่างในเรื่องจัดการและให้บริการในระบบรางเพราะมีการให้เอกชนสามารถเข้ามาสัมปทานกิจการได้หากได้รับการอนุญาต⁹ นอกจากนี้ควรพิจารณาส่งเสริมการเข้าถึงระบบรถไฟสาธารณะเพื่อเพิ่มความสะดวกในการเปลี่ยนระบบการเดินทาง สร้างแรงจูงใจต่อผู้ใช้บริการให้เพิ่มมากขึ้นด้วย

⁷ประมวล จันทร์ชิวะ. (2546). **เปิดปมการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ**. สืบค้นจาก <http://www.logisticsdigest.com/article/logistics-insight/item/139>. (สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2559).

⁸CIM (COTIF) Convention , Article 40 Compensation for loss

⁹สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2551). **ข้อเสนอด้านเทคนิคโครงการศึกษาเพื่อการปรับโครงสร้างสาขาการขนส่งทางรถไฟของประเทศ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

ประการที่สาม ดังนั้นเมื่อมีการออกกฎหมายตามเหตุผลประการที่สองแล้ว จึงควรกำหนดหน่วยงานกลางในการกำกับดูแลกิจการขนส่งระบบรางให้เป็นไปตามกฎหมาย สถานภาพปัจจุบันการรถไฟแห่งประเทศไทยเป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่สร้างรถไฟ สร้างสถานีรถไฟและเป็นผู้ประกอบการเดินรถไฟ ซึ่งไม่เหมือนกับการขนส่งประเภทอื่นที่มีหน่วยงานดูแลแยกต่างหากจากผู้ให้บริการ ดังนั้น การมีหน่วยงานกลางเข้ามากำกับดูแลกิจการ ก็อาจส่งผลในทิศทางเชิงบวกเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ ควรพิจารณาระบบความรับผิดชอบแห่งของการขนส่งโดยระบบรางในกฎหมายต่างประเทศว่า ได้มีกฎหมายที่กำหนดกฎเกณฑ์ความรับผิดชอบของผู้ขนส่งทางรถไฟ ไฟฟ้า รถไฟใต้ดินไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกันหรือไม่อย่างไร ซึ่งเป็นกรณีที่น่าศึกษา อย่างยิ่งในการพัฒนาระบบขนส่งระบบรางของไทยในการศึกษาผลกระทบข้อดี ข้อเสียในด้านต่างๆ ซึ่งจะเป็นแนวทางต่อการพัฒนากฎหมายระบบรางของไทยต่อไป

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ทิศทางการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น นโยบายภาครัฐไทยสมควรจัดทำร่างกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารการขนส่ง ซึ่งขณะนี้กระทรวงคมนาคมโดยสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจรได้จัดทำร่างพระราชบัญญัติบริหารการขนส่ง พ.ศ....สถานะปัจจุบันของกฎหมายซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะทำงานปรับปรุงร่างดังกล่าว เป็นกฎหมายกลางที่ตราขึ้นเพื่อสามารถบังคับใช้กับทุกกิจกรรมของการขนส่งและเพื่อให้โครงสร้างสาขาการขนส่งของประเทศมีความชัดเจน และสอดคล้องกับสากลมากขึ้น สถานะของกฎหมายฉบับนี้ในปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติบริหารการขนส่ง พ.ศ. .... ตามที่กระทรวงคมนาคมเสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเป็นเรื่องด่วนโดยให้ความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและกระทรวงการคลัง แล้วส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา ก่อนนำเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ ด้วยความกรุณาของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ที่ปรึกษาโครงการที่ได้ให้คำชี้แนะและให้ความช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างงานนี้ลุล่วงไปด้วยดี ตลอดจนคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ให้โอกาสให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเผยแพร่บทความวิชาการดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- กมล สนธิโกษตรนิ. (2539). คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาคาร.
- กรมการขนส่งทางบก. (2555). ข้อกำหนดการขนส่งสินค้าอันตรายทางถนนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2551). รายงานการศึกษาโครงการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการขนส่งทางบกด้วยรถบรรทุก. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- การรถไฟแห่งประเทศไทย. (2543). แนวคิดแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการเพื่อการปรับโครงสร้างการรถไฟแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: การรถไฟแห่งประเทศไทย.
- _____. (2552). แผนการพัฒนาระบบรถไฟ ระบบรถไฟระหว่างเมือง ปี พ.ศ. 2553-2557. กรุงเทพฯ: การรถไฟแห่งประเทศไทย.
- _____. (2552). แผนปฏิบัติการเพื่อปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการเพื่อฟื้นฟูฐานะทางการเงินของการรถไฟแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: การรถไฟแห่งประเทศไทย.
- ขวลิต อัดตสาสตร์. (2554). คำอธิบายกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ธีรพัฒน์ อังศุชาวล. (ม.ป.ป.). รัฐวิสาหกิจการรถไฟแห่งประเทศไทย: ปัญหาด้านรายได้ นโยบายของรัฐ และแนวทางปฏิรูป. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1783>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2559].
- ประมวล จันทร์ชีวะ. (2546). เปิดมุมมองขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://www.logisticsdigest.com/article/logistics-insight/item/139>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 17 มกราคม 2559].
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2551). ข้อเสนอด้านเทคนิคโครงการศึกษาเพื่อการปรับโครงสร้างสาขาการขนส่งทางรถไฟของประเทศ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน. (2552). สถาบันพลังงาน ปี 2552 และแนวโน้ม ปี 2553. [ออนไลน์]. ได้จาก: http://www.eppo.go.th/info/2010/energyforecast2009_12.html. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 มกราคม 2559].
- สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. (2540). คู่มือการศึกษากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: จีริชการพิมพ์.
- สุนัย มโนมัยอุดม. (ม.ป.ป.). สัญญาซื้อขายสินค้าและบริการระหว่างประเทศ วิชากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ. [ออนไลน์]. ได้จาก: www.thethaibar.or.th/thaibarweb/.../sunai2.pdf. [สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559].

- Hoeks, M. (2009). **Multimodal transport law: the law applicable to the multimodal contract for the carriage of goods**. Rotterdam: Erasmus universiteit.
- Andreea Popercu. **the Air Cargo Industry**. [Online]. Available from: www.z.isye.gatech.edu. [Accessed 31 March 2017].
- Baughen, Simon. (2001). **Shipping Lao**. Second Edition. Cavendish Publishing Limited.
- Carr, Indira. (2006). **International Trade Law**. Third Edition. New York: Cavendish Publishing.
- Chuan, J.C.T. (2001). **Low of International Trade**. Second Edition. London: Sweet & Maxwell.
- Ian Fletcher, Loukas Mistelis, Marise Cremona. (2001). **Foundations and Perspective of International Trade Law**. London: Sweet & Maxwell.
- Janette Charlery. (1993). **International Trade Low**. Harlow: Longman Group.
- J.C.T Chuan Jason. (2001). **Low of International Trade**. Second Edition. London: Sweet & Maxwell.
- Leo D'Arcy, Carole Murreay and Barbara Cleave. (2001). **Schmitthoff's Export Trade, The Lao and Practice of International Trade**. Thomson: Sweet & Maxwell.
- Michael Pryles, JdffWaincymer, Martin Davies. (1996). **International trade Law, Commentary and Materials**. Sydney: LBC Information Services.
- Paul Todd. (2003). **Maritime Fraud**. London: LLP.
- Pavlih, Marko. (2002). Lecture Note on **Marine Insurance Law**. IMO International Maritime Law Institute Malta.
- Stuart Emmett. (2005). **Excellence in Warehouse Management**. London: John Wiley & Sons, Ltd.
- Thomas, D.Rhidian. (1996). **The Modern Law of Marine Insurance**. London: Lloyd's of London Press.
- Thomas Miller. (2016). **Book it right & Packs it tight**. [Online]. Available from: www.ukpandi.com. [Accessed 31 March 2017].
- Wilson, John F. (2001). **Carriage of Goods by Sea**. Fourth Edition. London: Pearson Education Limited,

เส้นทางการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา ผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม กรณีศึกษา: อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

The Spatial mobility of Cambodian labors crossing Chong Chom
border : in case study Mueang district, Surin Province

แพรวพลอย พวงศรี*, นันทพร อยู่สุ-อาด**
Praeploy Puangsri, Nanthaporn U-saard

บทคัดย่อ

การเคลื่อนย้ายแรงงานได้อย่างเสรีส่งผลให้จำนวนแรงงานข้ามชาติกัมพูชาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาการแย่งงานของคนไทยในพื้นที่ รวมถึงแรงงานอาจไม่ได้รับสวัสดิการที่ทั่วถึง การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเส้นทางการเคลื่อนย้ายของแรงงาน รวมถึงกระบวนการและการเข้ามาของแรงงานและการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ด้วยวิธีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสถิติแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา ปี 2559

จากสำนักงานจัดหางาน จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในพื้นที่อำเภอเมืองสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เคลื่อนย้ายผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่เดินทางมาจากจังหวัดอุดรธานี จังหวัดบึงกาฬ และจังหวัดเสียมราฐ คิดเป็นร้อยละ 45 12 และ 10 ตามลำดับ สำหรับแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในอำเภอเมืองสุรินทร์ ส่วนใหญ่กระจายตัวไปอาศัยอยู่บริเวณตำบลในเมือง ตำบลนอกเมือง และตำบลเจียง คิดเป็นร้อยละ 24, 19 และ 18 ตามลำดับ โดยนิยมประกอบอาชีพค้าปลีกค้าส่งแผงลอย กิจการต่อเนื่องการเกษตร และลูกจ้างในครัวเรือน โดยกระบวนการเข้ามาทำงานในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา พบว่า เดินทางย้ายมาพร้อมกับครอบครัวมากที่สุด รองลงมา คือ เดินทางผ่านนายหน้า ย้ายมาด้วยความต้องการของตนเอง และการชักชวนจากเพื่อน สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการที่แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เคลื่อนย้ายเข้ามาประกอบอาชีพในจังหวัดสุรินทร์มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อเทียบกับการประกอบอาชีพในถิ่นที่อยู่เดิม ส่งผลให้แรงงานเหล่านี้กลับไปอพยพครอบครัวของตนให้เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานเช่นเดียวกัน โดยผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนแนวทางในการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ สามารถ

*นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

**อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*BS student, Development Geography for Resources Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

**Lecturer, Development Geography for Resources Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

นำไปสู่แนวทางเลือกในการพัฒนาให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการปัญหาแรงงานข้ามชาติได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา, การเคลื่อนย้ายแรงงาน, จุดผ่านแดนถาวร
ช่องจอม

Abstract

The Free Flow of labors in nowadays has caused an increase of Cambodian labors in Thailand. They have come to take jobs from Thai citizen and a lot of labors could not reach welfare benefits from Thai government. This research will study Cambodian labors route of Spatial mobility of Cambodian labors crossing Chong Chom border and of Cambodian labors adaptation in case study Mueang district, Surin Province. The data of this research are gathered from two sources, the primary data is collected from interview Cambodian migrants who live in Mueang district, Surin Province. The secondary data is from the Cambodian migrant workers in Mueang district, Surin Province statistic which is gathered from Surin Provincial Employment Office. The study results showed that, Cambodian labors who have moved through Chong Chom border crossing were from Oddar Meanchey Province, Banteay Meanchey Province and Siem Reap Province accounted for 45 percent, 12 percent and 10 percent respectively. After studied sampling interviews Cambodian migrant workers who lived in Mueang district, Surin Province. The study discovered that, 24 percent lived in Nai Muaeng sub- district, 19 percent lived in Nok Muang sub- district and 18 percent lived in Chaniang sub- district. The migrant workers came to work as a vendor, continuous agricultural business and house hold worker. The study of migrant process also explored that, most of the workers were migrant with their family, some were migrant with agent and friends. The major motivation of Cambodian workers migrant to Surin Province is for better living standard. After worker's living standard has improved, they started to migrant their family to Surin Province. The benefit from the study is to improve worker migrant management for more appropriate and more efficient in migrant worker related official department.

Keywords: *Cambodian Labors, Labors mobility procedure, Chong Chom border*

บทนำ

การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน (Asean Economic Community: AEC) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ เพิ่มความสามารถการแข่งขันในตลาดโลก สร้างอำนาจการต่อรองระหว่างประเทศ เพิ่มสวัสดิการและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนประเทศสมาชิกอาเซียน (กรมอาเซียน : 2556) เพิ่มความสามารถในการรับมือกับปัญหาใหม่ๆ ระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาค เช่น โรคระบาด การก่อการร้าย หรืออาชญากรรมข้ามชาติ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาสິงแวดล้อม ภาวะโลกร้อน และความเสี่ยงที่อาจเกิดจากการไม่สามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจกับประเทศอื่นๆ นอกจากนี้เป็นการเปิดเสรีในด้านการเคลื่อนย้ายปัจจัยด้านต่างๆ เช่น การลงทุน จำนวนเงินทุน รวมถึงการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติระหว่างประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน เนื่องจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานเป็นไปอย่างเสรี ส่งผลให้แรงงานจากประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนที่มีเขตชายแดนติดต่อกับประเทศในกลุ่มสมาชิกด้วยกัน เคลื่อนย้ายหรืออพยพไปยังประเทศใกล้เคียงที่มีเศรษฐกิจ การค้า การบริการ และความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศที่ดีกว่า (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ: 2552)

เศรษฐกิจเข้าสู่การแข่งขันในเวทีโลกมากยิ่งขึ้น โครงสร้างเศรษฐกิจได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ผลของการพัฒนาทำให้เกิดปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงาน และความต้องการที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชากรที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม หรือประชากรในชนชั้นแรงงานของประเทศที่ยังไม่พัฒนา อพยพเข้ามาทำงานในประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น (สันติ ศิริเมศร์ : 2541) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศหนึ่งสู่อีกประเทศหนึ่ง ส่งผลถึงแรงงานข้ามชาติมีปฏิสัมพันธ์กับอีกสังคมและวัฒนธรรมหนึ่งผ่านการว่าจ้างแรงงาน ซึ่งลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นในแทบทุกภูมิภาคของโลก (สิริรัฐ สุกันยา: 2557) ผลจากการเติบโตทางโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมทำให้ประเทศไทยมีการย้ายถิ่นฐาน ส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ทำให้มีความต้องการแรงงานข้ามชาติเข้ามาช่วยในเรื่องการทำงานด้านบริการต่างๆ จึงมีแรงงานข้ามชาติอพยพเข้ามาทำงานในประเทศไทย (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม: 2555) ประกอบกับรัฐบาลไทยได้เริ่มมีนโยบายอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองปี พ.ศ. 2552 และพระราชบัญญัติการทำงานคนต่างด้าวปี พ.ศ. 2521 อนุญาตให้จ้างผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายอยู่ระหว่างรอการส่งกลับ แต่อนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยแค่ชั่วคราวเท่านั้น (อดิสร เกิดมงคล: 2550)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ทั้งภาค การเกษตร อุตสาหกรรม และการค้าบริการ แต่มีความขาดแคลนทางด้านแรงงานทั้งเชิง ปริมาณและเชิงคุณภาพ และมีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ โดยในเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2557 มีแรงงานต่างด้าวที่จดทะเบียนตามกฎหมายประมาณ 1.4 ล้านคน ซึ่งเมื่อเทียบกับเดือนเดียวกันเมื่อปี พ.ศ. 2550 ที่มีอยู่ประมาณ 700,000 คน เป็นปัญหาให้เกิดการอพยพ เคลื่อนย้ายแรงงาน พัฒนาการของการอพยพแรงงานเริ่มต้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจาก หมู่บ้านในชนบทสู่เมือง นำไปสู่การเคลื่อนย้ายแรงงานจากเมืองสู่เมืองและพัฒนาขึ้น เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศสู่ประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน (พัชราวลัย วงศ์บุญสิน : 2552) จากข้อมูลสำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัด หางาน (2559) แสดงให้เห็นว่ามีแรงงาน 3 สัญชาติที่ขอใบอนุญาตทำงาน สถิติเดือนเมษายน พ.ศ. 2559 ได้แสดงจำนวนแรงงานข้ามชาติที่ได้รับอนุญาตทำงานที่วราขานาจักร มีจำนวน ทั้งสิ้น 1,557,778 คน

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีชื่อเสียงใน เรื่องการค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา มีชายแดนยังทำหน้าที่เป็น “จุดเชื่อมต่อ” ของ ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ เป็นช่องทางที่เปิดระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกันระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา โดยจุดผ่านแดนถาวรช่องจอมได้อนุญาตให้ ประชาชนทั้งสองประเทศ บุคคลประเทศที่สาม นักท่องเที่ยวและยานพาหนะสัญจรผ่านจุด ผ่านแดนนี้ และมีการผ่อนปรนการควบคุมต่างๆ ในพื้นที่เพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งสอง ประเทศ รัฐบาลไทยเปิดจุดผ่านแดนถาวรช่องจอมเพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านและส่งเสริมความสัมพันธ์ของประชาชนในระดับท้องถิ่น เมื่อมีการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนส่งผลให้เศรษฐกิจมีการพัฒนา ทำให้เกิดความต้องการทางด้านแรงงานเพิ่มขึ้น เกิดการจ้าง แรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศที่มีการจ้าง งานและอัตราค่าจ้างที่น้อยไปยังประเทศที่มีพรมแดนติดกัน เกิดการเพิ่มขึ้นของแรงงาน ข้ามชาติอย่างต่อเนื่อง มีประชากรแฝงที่เป็นแรงงานข้ามชาติจำนวนมากอยู่ในพื้นที่ ส่งผล ให้เกิดปัญหา เช่น การจ้างงาน ภาษา ที่พักอาศัยของแรงงานข้ามชาติ เนื่องจากแรงงาน ข้ามชาติไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่งและมักจะเคลื่อนย้ายไปตามแหล่งงาน (สำนักงาน สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ: 2552) โดยแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ. 2554-2558) ของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ในด้านการส่งเสริมธุรกิจการค้า การลงทุนและบริการ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น และการส่งเสริมการตลาด สินค้า และบริการที่มีศักยภาพทั้งในและต่างประเทศ ส่งเสริมการพัฒนาเกี่ยวกับการค้าของตลาด ระหว่างพรมแดน และการวางแผนพัฒนาพื้นที่เขตชายแดน ส่งผลให้จังหวัดสุรินทร์เป็น

จังหวัดที่มีการพัฒนาพื้นที่แนวชายแดนและเป็นจุดเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติที่สำคัญของประเทศ (สำนักงานจัดหางานจังหวัดสุรินทร์: 2559) โดยเฉพาะอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคมขนส่ง รวมถึงการเกษตรและอุตสาหกรรม อีกทั้งเป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจและการค้าของจังหวัด ซึ่งเศรษฐกิจของอำเภอเมืองมีแนวโน้มขยายตัวในอัตราเร่งขึ้น ส่งผลให้อำเภอเมืองสุรินทร์เป็นพื้นที่สำคัญที่มีแรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงานในพื้นที่จำนวนมาก ทำให้เกิดการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ การวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการนำระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานมาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเส้นทางการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกัมพูชาที่เคลื่อนย้ายผ่านจุดผ่านแดนช่องจอม เพื่อมาประกอบอาชีพในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ รวมถึงศึกษากระบวนการเข้ามาของแรงงานและการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติในแต่ละพื้นที่ สามารถนำไปสู่แนวทางเลือกในการพัฒนาให้กับหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการปัญหาแรงงานข้ามชาติให้กับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1) ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพพื้นที่จริง โดยการสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายตัวและเส้นทางการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติกัมพูชา รวมไปถึงเก็บข้อมูลกระบวนการเข้ามาของแรงงานและการปรับตัวของแรงงานโดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาโดยการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติได้แก่ ค้นคว้าบทความ หนังสือ เอกสารงานวิจัย และทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ รวมไปถึงข้อมูลประชากรแรงงานข้ามชาติกัมพูชา จากการเก็บข้อมูลสถิติที่ได้จากหน่วยงานราชการ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวจากสำนักงานจัดหางานจังหวัดสุรินทร์ (2559) ซึ่งมีข้อมูลการทะเบียนแรงงานต่างด้าวสัญชาติกัมพูชา ที่จดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ จังหวัดสุรินทร์ (One stop Service) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือแรงงานข้ามชาติกัมพูชาในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นการเก็บข้อมูลสถิติที่ได้จากหน่วยงานราชการ เดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2559 จำนวน 354 คน

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาและสัมภาษณ์ครั้งนี้ได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณ เพื่อทราบจำนวนตัวอย่างและกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนโดยใช้สูตร การคำนวณของ Krejcie & Morgan ดังนี้

จำนวนประชากรมีจำนวนเป็นหลักร้อย ใช้กลุ่มตัวอย่าง 15-30 %

จำนวนประชากรมีจำนวนเป็นหลักพัน ใช้กลุ่มตัวอย่าง 10-15 %

จำนวนประชากรมีจำนวนเป็นหลักหมื่น ใช้กลุ่มตัวอย่าง 5-10 %

จาก จำนวนประชากร คือ 354 คน ผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบตามช่วงชั้น (Stratified Random sampling) ตั้งแต่ระดับประเภทกิจการ ไปสู่ระดับบุคคล โดยผู้วิจัยสุ่มตัวอย่าง 15% จากจำนวนตัวอย่างทั้งหมด

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาแต่ละประเภทกิจการในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ประเภทกิจการ	จำนวนแรงงาน (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
ค้าส่ง ค้าปลีก แผงลอย	84	12
เหมืองหิน	3	1
ลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล	65	9
กิจการต่อเนื่อง การเกษตร	68	10
จำหน่ายอาหารและ เครื่องดื่ม	52	7

ประเภทกิจการ	จำนวนแรงงาน (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม	52	7
กิจการก่อสร้าง	45	6
ผลิตหรือจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง	19	2
เกษตรและปศุสัตว์	6	1
การให้บริการต่างๆ	19	1
จำหน่ายผลิตภัณฑ์โลหะ	2	1
ผลิตหรือจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป	1	1
รวม	354	51

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดทำงานวิจัยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยครั้งนี้คือ

1. แบบสัมภาษณ์

เป็นเครื่องมือเพื่อใช้อธิบายประกอบการวิเคราะห์การกระจายและพฤติกรรมของแรงงานข้ามชาติกัมพูชาในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ในการสัมภาษณ์สามารถจำแนกได้ 2 ประเภทหลัก คือ 1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Standardized or Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์จะใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไว้แล้วเป็นแบบในการถามกับผู้ให้สัมภาษณ์ ก็คือผู้สัมภาษณ์จะใช้คำถามแบบสัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์เหมือนกันหมดทุกคน และ 2) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structure Interview or Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่ใช่แบบสัมภาษณ์คือ ไม่จำเป็นต้องใช้คำถามที่เหมือนกันหมดกับผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ทางปฏิบัติจะใช้ควบคู่กันทั้ง 2 แบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด โดยแบ่งสัมภาษณ์จัดทำเป็น 3 ฉบับ ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้วิจัยต้องการทราบจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 1) แบบสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติกัมพูชา โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ
  - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา
  - ตอนที่ 2 ข้อมูลการย้ายถิ่นฐาน ได้แก่ อาชีพที่ทำก่อนเดินทางมาจังหวัดสุรินทร์ พื้นที่ต้นทางก่อนเข้ามาทำงานในจังหวัดสุรินทร์ ข้ามพรมแดนด้วยวิธีใด รูปแบบการย้ายถิ่นฐาน กลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นฐาน ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาจังหวัดสุรินทร์ และจำนวนครั้งที่เข้ามาทำงานในจังหวัดสุรินทร์
  - ตอนที่ 3 ข้อมูลการทำงานและการปรับตัวแรงงาน ได้แก่ ประเภทของงานที่ทำในจังหวัดสุรินทร์ เหตุผลที่เข้ามาประกอบอาชีพ ระยะเวลาที่ทำงานในสถานประกอบการนี้ ค่าตอบแทนที่ได้รับ จำนวนเงินที่ส่งกลับบ้าน สวัสดิการที่ได้รับจากนายจ้าง ลักษณะที่พักอาศัย รวมถึงการปรับตัวของแรงงานในด้านต่างๆ
- 2) แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ
- 3) แบบสัมภาษณ์นายจ้างสถานประกอบการ

2. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS)

เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ โดยสามารถช่วยในการจัดเก็บข้อมูลวิเคราะห์ ข้อมูลในเชิงพื้นที่ที่เป็นขั้นตอนเป็นระบบที่ดี สามารถนำผลจากการวิเคราะห์เชิงพื้นที่นี้ไปช่วยในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อวางแผนพัฒนาจากอดีตต่อไปได้ ปัจจุบันเริ่มมีการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ในงานด้านต่างๆ รวมไปถึงมีการจัดการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทางด้านพฤติกรรมเคลื่อนย้ายถิ่นของมนุษย์ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ไว้กับตำแหน่งหรือส่วนประกอบของแผนที่ ทำให้สามารถเรียกดูข้อมูลได้จากแผนที่ได้ และสามารถนำข้อมูลต่างๆ ที่ใส่ไว้มาวิเคราะห์ร่วมกันได้อย่างสะดวกและเป็นรูปธรรม ง่ายต่อการเข้าใจ สามารถใช้เป็นระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System) และระบบปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูล นำมาตรวจสอบรวบรวมเพื่อสรุปข้อมูลและเรียบเรียง นำมาแสดงผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

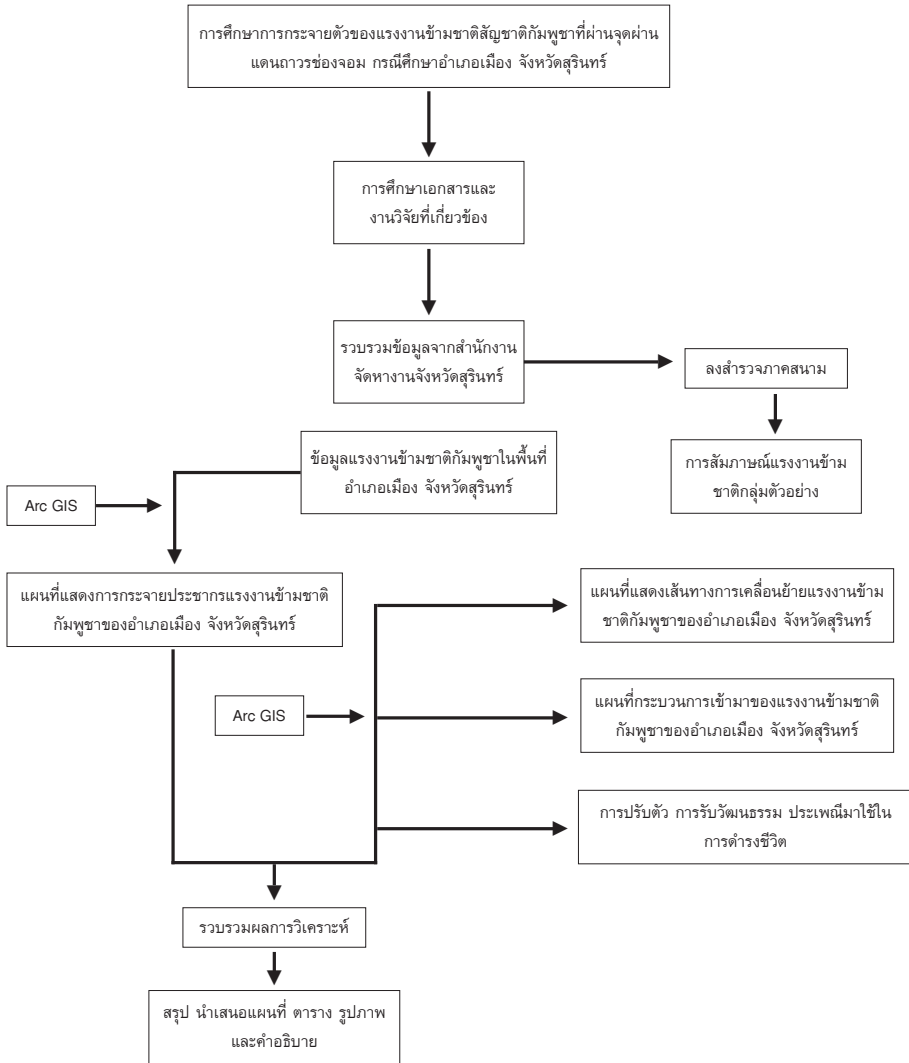
1. ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลแรงงานข้ามชาติกัมพูชา จากสำนักงานจัดหางานจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเลือกเฉพาะข้อมูลแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย จากการรวบรวมข้อมูลสถิติประชากรแรงงานข้ามชาติที่ถูกต้องตามกฎหมายที่มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ จังหวัดสุรินทร์ (One stop Service) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2559 จากการบันทึกข้อมูลทะเบียนแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา ลาว

กัมพูชา ซึ่งเป็นข้อมูลการจดทะเบียนแรงงาน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2559 วันที่ออกบัตรประจำตัวแรงงาน ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2561 ที่เป็นวันบัตรหมดอายุของการจดทะเบียนแรงงาน ได้ทำการจำแนกข้อมูลประชากรแรงงานข้ามชาติกัมพูชา โดยแบ่งตำแหน่งแรงงานออกเป็น 2 ประเภท คือ กรรมกรและผู้รับใช้ในบ้าน ซึ่งตำแหน่งงานประเภทกรรมกรสามารถแบ่งประเภทงานได้ ดังนี้ ค้าส่ง ค้าปลีก แผลงลอย กิจการต่อเนื่องการเกษตร เหมือนแร่ จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม กิจการก่อสร้าง ผลิตรหรือจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง เกษตรและปศุสัตว์ การให้บริการต่างๆ จำหน่ายผลิตภัณฑ์โลหะ และผลิตรหรือจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เพื่อดูการกระจายของแรงงานภายในพื้นที่อำเภอเมืองของจังหวัดสุรินทร์ โดยแสดงในรูปแบบของแผนที่การกระจายตัวของแรงงานข้ามชาติกัมพูชา

2. ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อทราบพื้นที่ต้นทางราชอาณาจักรกัมพูชา กระบวนการเข้ามาของแรงงาน รวมไปถึงพฤติกรรมกระบวนการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา อธิบายร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายจ้างสถานประกอบการ และเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ

3. สรุปและนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้โปรแกรมสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อจัดทำแผนที่เส้นทางการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา และการกระจายตัวของแรงงานเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประกอบการอธิบายข้อมูลในเชิงพื้นที่

ขั้นตอนการศึกษา

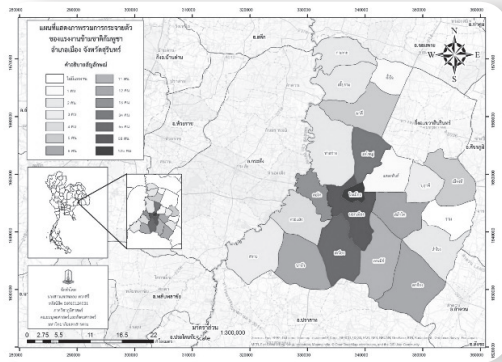

ผลการศึกษา

เส้นทางการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่ผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม จังหวัดสุรินทร์

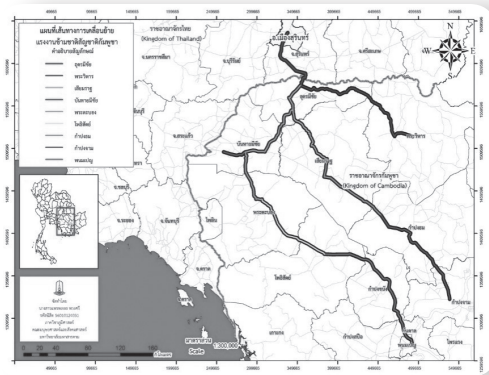
การศึกษาการกระจายตัวและเส้นทางการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่ผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยทำการ

รวบรวมข้อมูลสถิติแรงงานข้ามชาติกัมพูชา จากสำนักงานจัดหางานจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเลือกเฉพาะข้อมูลแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย จากการรวบรวมข้อมูลสถิติประชากรแรงงานข้ามชาติที่ถูกต้องตามกฎหมาย ที่มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ จังหวัดสุรินทร์ (One stop Service) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2559 ซึ่งจากการบันทึกข้อมูลทะเบียนแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา ลาว และกัมพูชา ซึ่งเป็นข้อมูลการจดทะเบียนแรงงาน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2559 วันที่ออกบัตรประจำตัวแรงงานถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2561 พบว่า จำนวนแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย เฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีจำนวนถึง 354 คน การกระจายตัวของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา พบว่าแรงงานกระจายตัวตามพื้นที่ในตำบลต่างๆ ของอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ตามแหล่งงานที่มีความต้องการทางด้านแรงงานที่ปัจจัยสำคัญของการผลิต แรงงานไทยเลือกงานและไม่ต้องการทำงานหนักประเภท 3D นั่นคือ งานสกปรก (Dirty job) งานยาก (Difficult job) และงานอันตราย (Dangerous job) พร้อมทั้งแรงงานไทยบางส่วนมีการศึกษาในระดับสูงทำให้เกิดการเลือกงานส่งผลต่อการจ้างแรงงานข้ามชาติทดแทนแรงงานไทย พบว่าพื้นที่ในอำเภอเมืองเมืองสุรินทร์การกระจายตัวของแรงงานครอบคลุมถึง 20 ตำบล ดังรูปที่ 2 แบ่งเป็นตำบลในเมือง 125 คน คิดเป็นร้อยละ 35 และประกอบอาชีพค้าส่ง ค้าปลีก แผงลอย เนื่องจากในเมืองเป็นพื้นที่ศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจและการค้า ส่งผลให้มีประเภทกิจการค้าส่ง ค้าปลีก แผงลอยจำนวนมาก รองลงมาตำบลนอกเมือง 58 คน คิดเป็นร้อยละ 16 เนื่องจากพื้นที่บริเวณตำบลนอกเมืองเป็นพื้นที่กำลังพัฒนาและมีทิศทางที่เมืองจะขยายตัวออกจากเมือง ส่งผลให้เกิดสิ่งปลูกสร้าง เช่น โครงการบ้านจัดสรร ตำบลเนินยาง 55 คน คิดเป็นร้อยละ 15 ตำบลแกใหญ่ 34 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ตำบลคอโค 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3 ตำบลสลักไถ่ 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3 ตำบลเทนมีย์ 11 คน คิดเป็นร้อยละ 3 ตำบลนาบัวและตำบลตาอ้อ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2 ตำบลนาดีและตำบลเมืองที่ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1 ตำบลตระแสง 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1 ตำบลสวายและตำบลบุฤาษี 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1 ตำบลท่าสว่าง ตำบลเพ็ญราม ตำบลสำโรง และตำบลกาเกาะ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1 ตำบลแสงพันธ์และตำบลตั้งใจ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1

ภาพแสดงการกระจายตัวของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

สำหรับเส้นทางการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา เพื่อเข้ามาประกอบอาชีพในจังหวัดสุรินทร์ พบว่าเดินทางมาจาก 9 จังหวัดของประเทศกัมพูชา

ภาพแสดงเส้นทางการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติ
สัญชาติกัมพูชาผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา จำนวน 51 คน พบว่า ส่วนใหญ่เดินทางมาจาก 9 จังหวัด ของประเทศกัมพูชา โดยมาจาก จังหวัดอุดรมีชัยมากที่สุด จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 45 ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดดังกล่าว มีชายแดนติดกับประเทศไทย แรงงานสามารถเดินทางได้สะดวก รองลงมา คือ จังหวัด บันทายมีชัย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 12 จังหวัดเสียมราฐ จำนวน 5 คน คิดเป็น ร้อยละ 10 จังหวัดพระตะบองและจังหวัดกำปงธม จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8 จังหวัด

พนมเปญและจังหวัดโพธิสัตย์ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6 จังหวัดพระวิหาร จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3 และจังหวัดกำปงจาม จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2

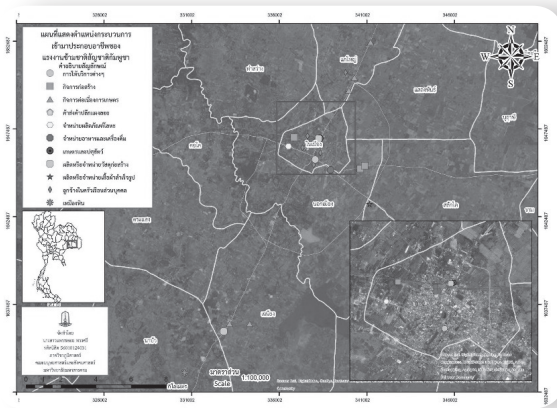
สำหรับอาชีพของชาวกัมพูชาก่อนที่จะเดินทางมาทำงานยังประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร รองลงมาคือ ว่างงาน ประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้างทั่วไปตามลำดับ จากข้อมูลเส้นทางการเคลื่อนย้ายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแรงงานส่วนใหญ่เคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดอุดรธานีเนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีพรมแดนติดกับจังหวัดสุรินทร์ซึ่งง่ายต่อการเดินทาง สาเหตุที่ทำให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาเคลื่อนย้ายมาจังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากแรงงานประกอบอาชีพเกษตรกรเมื่อสิ้นสุดฤดูเก็บเกี่ยวแล้วจึงว่างจากการทำงานส่งผลให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาเดินทางมายังจังหวัดสุรินทร์เป็นจำนวนมาก

บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เข้ามาจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่คือครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 39 รองลงมานายหน้า คิดเป็นร้อยละ 29 เคลื่อนย้ายมาเอง คิดเป็นร้อยละ 20 และเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 12 เนื่องจากแรงงานที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลให้แรงงานเหล่านี้กลับไปเชิญชวนครอบครัวของตนให้เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานเช่นเดียวกัน พบว่าเงินที่ใช้ในการเดินทางมาจังหวัดสุรินทร์ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาเป็นเงินเก็บส่วนตัวของแรงงานเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 49 รองลงมาเงินจากครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 27 และเงินจากผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 24 ตามลำดับ

กระบวนการเข้ามาและการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา

กระบวนการเข้ามาในจังหวัดสุรินทร์ของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาจากแรงงานที่ทำตำแหน่งงานกรรมกรและผู้รับใช้ในบ้าน สามารถจำแนกประเภทกิจการได้ 11 ประเภท ได้แก่ ค้าส่งค้าปลีกแผงลอย เหมือนหิน กิจการต่อเนื่องการเกษตร จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม กิจการก่อสร้าง ผลิตภัณฑ์หรือจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง การเกษตรและปศุสัตว์ การให้บริการต่างๆ จำหน่ายผลิตภัณฑ์โลหะ และผลิตภัณฑ์หรือจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ดังรูปที่ 4 โดยพบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีกระบวนการเข้ามาทำงานในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์โดยครอบครัว จำนวน 20 คน นายหน้า 15 คน ย้ายมาเอง 10 คน และเพื่อน 6 คน เนื่องจากแรงงานที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นส่งผลให้แรงงานเหล่านี้กลับไปเชิญชวนครอบครัวของตนให้เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานเช่นเดียวกัน

ภาพแสดงประเภทกิจการที่แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาเข้ามาประกอบอาชีพ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

กระบวนการเดินทางข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา แรงงานส่วนใหญ่เดินทางโดยใช้หนังสือเดินทางชั่วคราว คิดเป็นร้อยละ 73 โดยแรงงานดังกล่าวจะอาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากแรงงานที่มีนายจ้างจะต้องไปรายงานตัวที่ตรวจคนเข้าเมืองทุกเดือน กรณีแรงงานที่ไม่มีนายจ้างจะต้องไปรายงานตัวทุกๆ 7 วันเพื่อที่จะได้ทราบว่าแรงงานเหล่านี้ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ และมีแรงงานบางส่วนที่ใช้พาสปอร์ตในการข้ามพรมแดน คิดเป็นร้อยละ 27 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าระยะเวลาที่แรงงานดังกล่าวส่วนใหญ่อาศัยในจังหวัดสุรินทร์ คือ 3-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมา 5 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 25 1-2 ปี คิดเป็นร้อยละ 22 และต่ำกว่า 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 18 ตามลำดับ และจำนวนครั้งที่แรงงานเข้ามาทำงานจังหวัดสุรินทร์มากที่สุดจำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 27 รองลงมาครั้งแรก คิดเป็นร้อยละ 22 จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 20 จำนวน 4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 17 และจำนวน 7 ครั้งคิดเป็นร้อยละ 14 ตามลำดับ การข้ามพรมแดนของแรงงานจะเดินทางโดยการใช้นหนังสือเดินทางชั่วคราวมากกว่าการเดินทางข้ามพรมแดนโดยใช้พาสปอร์ตเพราะแรงงานส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำไม่มีเงินสามารถทำพาสปอร์ตได้ ซึ่งแรงงานที่เดินทางโดยใช้หนังสือชั่วคราวที่มีนายจ้างต้องไปรายงานตัวที่ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุรินทร์ทุก 1 เดือน ส่วนแรงงานที่เข้ามาแล้วยังไม่มียานทำงานต้องรายงานตัวทุก 7 วัน เสียเงินครั้งละ 200 บาท เช่นเดียวกับแรงงานที่เดินทางโดยพาสปอร์ตต้องไปรายงานตัวที่ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุรินทร์ทุก 90 วัน เพื่อให้ทราบว่าแรงงานเหล่านี้ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ ส่งผลต่อการได้รับสวัสดิการต่างๆ ต่างได้อย่างทั่วถึง

แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 61 และเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 39 คน มีช่วงอายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 49 รองลงมาช่วงอายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 29 ช่วงอายุ 15-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 14 และช่วงอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 8 ตามลำดับ เนื่องจากตำแหน่งงานที่แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาสามารถทำได้คือกรรมกรและผู้รับใช้ในบ้าน พบว่างานส่วนใหญ่จะเป็นงานที่ใช้แรงเยอะ จึงเป็นเพศชายเข้ามาแสวงหางานจำนวนมากกว่าแรงงานเพศหญิง

สำหรับด้านสถานภาพครอบครัวพบว่า แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในสถานะสมรส คิดเป็นร้อยละ 43 เนื่องจากแรงงานที่สมรสแล้วมีภาระเพิ่มขึ้นทำให้ต้องแสวงหาโอกาสในการสร้างรายได้ รองลงมาโสด คิดเป็นร้อยละ 29 แยกกันอยู่ คิดเป็นร้อยละ 8 และหย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 20 และมีระดับการศึกษาส่วนใหญ่จะอยู่ที่ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยม คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมาไม่ได้เรียน คิดเป็นร้อยละ 24 และระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 21 เนื่องจากสถานภาพทางครอบครัวส่วนใหญ่แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชามีฐานะยากจน จึงทำให้ไม่มีทุนที่จะใช้ในการเรียนหนังสือ ทำงานเพื่อสร้างรายได้กลับไปเลี้ยงดูครอบครัว

ตารางที่ 2 ข้อมูลการทำงานของกลุ่มแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ประเภทของงาน		
ค้าส่ง ค้าปลีก แผงลอย	12	24
กิจการต่อเนื่องการเกษตร	10	20
เหมืองแร่	1	2
ผลิตหรือจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง	2	4
จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม	7	13
เกษตรและปศุสัตว์	1	2
การให้บริการต่างๆ	1	2
ผลิต/จำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป	1	2
จำหน่ายผลิตภัณฑ์โลหะ	1	2
กิจการก่อสร้าง	6	11
ผู้รับใช้ในครัวเรือนส่วนบุคคล	9	18

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เหตุผลที่เข้ามาประกอบอาชีพ		
มาหางานทำ/มาทำงาน	9	17
มาตามญาติพี่น้อง/ครอบครัว	18	35
มีช่องทางทำมาหากินที่ดีกว่า	5	10
มีรายได้มากกว่าภูมิลำเนาเดิม	8	16
ภูมิลำเนาเดิมไม่มีอาชีพให้ทำ	7	14
จังหวัดสุรินทร์เจริญกว่า	4	8
ระยะเวลาที่เข้ามาทำงาน		
ต่ำกว่า 1 ปี	16	31
1-2 ปี	8	16
2-3 ปี	9	18
3 ขึ้นไป	18	35
ค่าตอบแทนที่ได้รับ		
ต่ำกว่า 5,000	-	-
5,000-10,000	40	78
10,001-15,000	10	20
15,001-20,000	1	2
20,001 ขึ้นไป	-	-
จำนวนเงินที่ส่งกลับบ้าน		
ยังไม่ได้ส่งกลับ	4	8
ต่ำกว่า 5,000	12	24
5,001-10,000	34	66
10,001 ขึ้นไป	1	2

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
สวัสดิการที่ได้รับจากนายจ้าง		
ที่พักอาศัย	19	37
อาหาร	11	22
ที่พักและอาหาร	21	41
ไม่ได้รับ	-	-
ลักษณะที่พักอาศัย		
ห้องแถว	27	52
ตึก , อาคาร	12	24
บ้านเดี่ยว	4	8
บ้านเช่า	7	14
อื่นๆ	1	2

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการทำงานของกลุ่มแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา พบว่าประเภทกิจการที่แรงงานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นค้าส่ง ค้าปลีก แผงลอย คิดเป็นร้อยละ 24 รองลงมากิจการต่อเนื่องการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 20 ผู้รับใช้ในบ้าน คิดเป็นร้อยละ 18 จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม คิดเป็นร้อยละ 13 กิจการก่อสร้าง คิดเป็นร้อยละ 11 ผลิตและจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง คิดเป็นร้อยละ 4 และเหมืองแร่ การให้บริการต่างๆ เกษตรและปศุสัตว์ จำหน่ายผลิตภัณฑ์โลหะ และผลิตหรือจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป คิดเป็นร้อยละ 2 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีผลให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาย้ายถิ่นมาเพื่อประกอบอาชีพในประเทศไทย มีหลายประการ อาทิ เขตพื้นที่ตำบลในเมืองของจังหวัดสุรินทร์เป็นพื้นที่ศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจและการค้า อีกทั้งปัจจุบันการเจริญเติบโตของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีความต้องการใช้สินค้าเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้างตามมาด้วย พร้อมทั้งลูกค้าที่เป็นเจ้าของบ้านมีความคิดด้านการดูแลบ้าน การซื้อสินค้าตกแต่งมากขึ้น เมื่อธุรกิจประเภทนี้เกิดการแข่งขันสูงส่งผลให้เกิดความต้องการจ้างแรงงานมากขึ้น ประกอบกับแรงงานไทยเลือกงานและไม่ประสงค์ที่จะทำงานประเภทนี้เป็นสาเหตุของการขาดแคลนแรงงานทำให้ต้องจ้างแรงงานข้ามชาติทดแทนแรงงานไทย หรือในเขตพื้นที่ตำบลนอกเมืองเป็นพื้นที่กำลังพัฒนามีทิศทางการเติบโตของเมืองซึ่งจะขยายตัวออกไป ส่งผลให้เกิดสิ่งปลูก

สร้างต่างๆ ตามมา ซึ่งอาชีพก่อสร้างเป็นอาชีพที่แรงงานไทยไม่ประสงค์จะทำเนื่องด้วยเป็นงานที่หนักและอันตราย อีกทั้งเมื่อเปรียบเทียบอัตราค่าแรงงานกลุ่มประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนด้วยกัน แรงงานไทยได้รับค่าแรงขั้นต่ำ 300 บาท/วัน ซึ่งแรงงานกัมพูชาได้รับค่าแรงขั้นต่ำเพียง 75 บาท/วัน เป็นปัจจัยผลักดันให้แรงงานเข้ามาทำงานยังประเทศที่ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องนำเข้าแรงงานข้ามชาติมาทดแทนแรงงานไทย

เหตุผลที่เป็นปัจจัยผลักดันต่อแรงงานให้เคลื่อนย้ายมาจังหวัดสุรินทร์ พบว่าเป็นการมาตามญาติพี่น้อง/ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 35 เนื่องจากแรงงานที่เคลื่อนย้ายมาแล้วมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นส่งผลให้แรงงานกลับไปเชิญชวนครอบครัวของตนเองให้เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในจังหวัดสุรินทร์เช่นเดียวกัน รองลงมาหางานทำ/มาทำงาน คิดเป็นร้อยละ 17 มีรายได้มากกว่าประเทศต้นทาง คิดเป็นร้อยละ 16 อยู่ภูมิภาคเดิมไม่มีอาชีพให้ทำ คิดเป็นร้อยละ 14 มีช่องทางทำมาหากินที่ดีกว่าประเทศต้นทาง คิดเป็นร้อยละ 10 และมาจังหวัดสุรินทร์เพราะเจริญกว่าประเทศต้นทาง คิดเป็นร้อยละ 8

ระยะเวลาที่แรงงานทำงานในสถานประกอบการแต่ละประเภท พบว่า ระยะเวลาส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วง 3 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมาระยะเวลาต่ำกว่า 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 31 2-3 ปี คิดเป็นร้อยละ 18 และ 1-2 ปี คิดเป็นร้อยละ 16 จำนวนค่าตอบแทนที่แรงงานได้รับจะอยู่ที่ 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 78 เป็นค่าแรงงานขั้นต่ำเสมอภาคกับแรงงานไทยจะได้รับวันละ 300 บาท รองลงมาได้รับ 10,001-15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 20 และ 15,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 2 ตามลำดับ ซึ่งจำนวนค่าตอบแทนที่ได้มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำเกิดจากความขยันของแรงงานในการทำงานก่อนเวลาหรือเป็นการจ่ายค่าแรงแบบเหมาจ่ายให้แรงงาน จำนวนเงินที่ส่งกลับประเทศต้นทางในแต่ละเดือนของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา พบว่า จำนวนเงินที่ส่งกลับบ้านในแต่ละเดือนของแรงงานจะอยู่ที่ 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 66 รองลงมาต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 24 ยังไม่ได้ส่งกลับ คิดเป็นร้อยละ 8 และจำนวน 10,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 2 จะเห็นได้ว่าแรงงานมีการส่งเงินกลับไปยังประเทศต้นทางมากกว่า 50% ของเงินที่ได้รับ เนื่องจากส่วนใหญ่แรงงานจะได้รับสวัสดิการจากนายจ้างทั้งด้านที่พักและอาหาร คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมาได้รับสวัสดิการด้านที่พัก คิดเป็นร้อยละ 37 และสวัสดิการด้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ 22 เพราะจากการได้รับสวัสดิการจากนายจ้างส่งผลต่อค่าใช้จ่ายที่ลดลงทำให้มีเงินเหลือเก็บ สามารถส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวมากกว่า 50% ของรายได้นั่นเอง ลักษณะที่พักอาศัยของแรงงานส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นห้องแถว คิดเป็นร้อยละ 52 ตึกอาคาร คิดเป็นร้อยละ 24 บ้านเช่า คิดเป็นร้อยละ 13.72 บ้านเดี่ยว 7.84 และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 1.96

การปรับตัวของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา จากการสำรวจเก็บข้อมูลที่ได้รวบรวมจากแบบสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา สามารถสรุปรายละเอียดการปรับตัวได้ดังนี้

1. ด้านอาหาร

- ด้านอาหารระหว่างจังหวัดสุรินทร์และราชอาณาจักรกัมพูชา พบว่า อาหารมีความคล้ายคลึงกัน แต่อาหารของประเทศไทยจะมีราคาสูงกว่าที่ราชอาณาจักรกัมพูชา

2. ด้านเครื่องแต่งกาย

- เนื่องจากชาวจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายเขมร ซึ่งเชื้อสายเขมรที่เรียกว่า ชาวเขมรบน หรือเขมรสูง เรื่องเครื่องแต่งกายของชาวจังหวัดสุรินทร์ก็กับราชอาณาจักรกัมพูชาจึงคล้ายกัน แต่อาจมีส่วนในราชอาณาจักรกัมพูชายังมีการนุ่งผ้าถุงอยู่บ้าง

3. ด้านวัฒนธรรม

- วัฒนธรรมประเพณีและเทศกาลสำคัญของราชอาณาจักรกัมพูชา จากการสอบถามพบว่า เทศกาลที่สำคัญเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ คือ เทศกาลวันสงกรานต์ รองลงมา เทศกาลวันสารท ซึ่ง 2 เทศกาลสำคัญนี้แรงงานข้ามชาติสามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้คนในจังหวัดสุรินทร์ได้ เนื่องจากประชากรของจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่มีเชื้อสายของเขมรจึงได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมประเพณีสืบต่อกันมา

4. ด้านภาษา

- การปรับตัวทางด้านภาษาเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชา กำลังเผชิญอยู่เนื่องจากแรงงานไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยกับผู้อื่นๆ ได้ดีเท่าที่ควร จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการปรับตัวค่อนข้างมาก

5. ด้านที่พักอาศัย

- ลักษณะที่พักอาศัยมีลักษณะเหมือนกัน แต่ผู้คนที่มิฐานะของราชอาณาจักรกัมพูชาลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านปูน ส่วนผู้คนที่มิฐานะยากจนที่พักอาศัยจะมีลักษณะเป็นไม้

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานในกลุ่มประชาคมอาเซียนด้วยกันได้อย่างเสรี ส่งผลให้จำนวนแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมถึงแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาที่เคลื่อนย้ายผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่เดินทางมาจากจังหวัดอุดรธานีชัย จังหวัดบันทายมีชัย และจังหวัดเสียมราฐ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีพรมแดนติดต่อกับหรือใกล้กับจังหวัดสุรินทร์ซึ่งง่ายต่อการเดินทาง

เหตุผลแรงงานที่เดินทางมา เนื่องจากแรงงานประกอบอาชีพเกษตรกรรมเมื่อสิ้นสุดฤดูเก็บเกี่ยวแล้วจึงว่างจากการทำงาน หรือบางส่วนว่างงานจึงมุ่งหวังที่จะเข้ามาประกอบอาชีพตำแหน่งงานกรรมกรและผู้รับใช้ในบ้าน ประกอบกับแรงงานที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลให้แรงงานเหล่านี้กลับไปชักชวนครอบครัวของตนให้เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานเช่นเดียวกัน ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาเดินทางหลั่งไหลมายังจังหวัดสุรินทร์ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเมืองเป็นจำนวนมาก

สำหรับการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติสัญชาติกัมพูชาทั้งด้านอาหาร เครื่องแต่งกาย วัฒนธรรม ภาษา ลักษณะที่พักอาศัย พบว่าจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายเขมร ซึ่งมีเชื้อสายเขมรที่เรียกว่าชาวเขมรบนหรือเขมรสูง ส่งผลให้แรงงานที่เคลื่อนย้ายมาทำงานในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์อาจไม่ต้องมีการปรับตัวมากนักในเรื่องอาหาร เครื่องแต่งกาย วัฒนธรรม เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากเขมรเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ส่วนในเรื่องของการใช้ภาษาอาจต้องมีการปรับตัวค่อนข้างมากเพราะแรงงานอาจไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดีเท่าที่ควร แต่เมื่อได้รับการฝึกฝนหรือประสบการณ์ที่ได้คลุกคลีกับแรงงานคนไทยสามารถช่วยให้เรื่องภาษาของแรงงานดีขึ้นตามลำดับนั่นเอง ข้อมูลสนับสนุนแนวทางในการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ สามารถนำไปสู่แนวทางเลือกในการพัฒนาให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการปัญหาแรงงานข้ามชาติได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระขอบคุณ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามอย่างสูง ที่ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมอาเซียน กระทรวงต่างประเทศ. (2556). **ไทยกับอาเซียน**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://www.mfa.go.th/asean/>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 ตุลาคม 2559].
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2552). **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC)**. กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์.
- พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน. (2552). **การย้ายถิ่น: ทฤษฎีและความเป็นอยู่ในเอเชีย**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2555). **กรอบการจดทะเบียนตามกฎหมายของแรงงานต่างด้าวหรือแรงงานข้ามชาติ**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สันหัตต์ เสริมศรี. (2541). **ประชากรศาสตร์ทางสังคม**. นครปฐม: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2559). **การนำเข้าแรงงานต่างด้าว (MOU)**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://prachatai.com/journal/2007/10/14573>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ตุลาคม 2559].
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2552). **ปัญหาและผลกระทบของแรงงานข้ามชาติย้ายถิ่น**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://www.nhrc.or.th/2012/wb/th/>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ตุลาคม 2560].
- สำนักงานจัดหางานจังหวัดสุรินทร์. (2559). **ปัญหาและผลกระทบของแรงงานข้ามชาติย้ายถิ่น**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://www.nhrc.or.th/2012/wb/th/>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 ตุลาคม 2560].
- _____. (2559). **ข้อมูลสำนัก บริหารแรงงานต่างด้าวมีแรงงาน 3 สัญชาติที่ขอใบอนุญาตทำงาน**. สุรินทร์: กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- สิริรัฐ สุกันธา. (2557). **การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- อดิศร เกิดมงคล. (2550). **แรงงานข้ามชาติในสังคมไทย**. [ออนไลน์]. ได้จาก: <http://prachatai.com/journal/2007/10/14573>. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 2 ธันวาคม 2559].

การพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายยานี 11 โดยใช้ กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

The ability development in Kap yani 11 Composing by Deductive learning
activity which Matthayomsuksa 1 Students Academic Achievement

ณิศา ดวงวิลัย, วุฒชะรา ลามัทชฌิมา**

Dhanita Dongwilai, Wutchara Lamutchima

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้
การแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามเกณฑ์ 80/80 2) หาค่าดัชนีประสิทธิผลของการ
เรียนรู้เรื่องการแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 3) เปรียบเทียบความสามารถด้านการ
แต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
ระหว่างก่อนและหลังเรียน และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
ที่มีต่อการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย กลุ่มตัวอย่าง
ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนมิตรภาพ อำเภอแกลง
จังหวัดมหาสารคาม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาเขต 26 จำนวน 20 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรม
การเรียนรู้แบบนิรนัย จำนวน 4 แผน 16 ชั่วโมงแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
เรื่อง การแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย ชนิดปรนัย 4 ตัวเลือก
จำนวน 15 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20-0.94 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.93
แบบประเมินความพึงพอใจ จำนวน 15 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ
ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานด้วย t-test ผลการวิจัยปรากฏ
ดังนี้

*อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

**นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม

*Lecturer, Faculty of Education, Mahasarakham University

**B.Ed. student, (Thai Language), Faculty of Education, Mahasarakham University

1. แผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกาพย์ยานี 11 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เท่ากับ 80.68/82.16

2. ดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้การแต่งกาพย์ยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย มีค่าเท่ากับ 0.5685 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ 56.85

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย มีความสามารถด้านการแต่งกาพย์ยานี 11 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการแต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้รูปแบบนิรนัย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=2.71$) จากคะแนน 3 ระดับ

คำสำคัญ: ความสามารถการแต่งกาพย์ยานี 11, การจัดการเรียนรู้แบบนิรนัย, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The aims of the current study were to 1) investigate effectiveness standard of deductive learning method applied to develop 1st grade secondary school students' KapYani 11 composition-the type of poem in Thai language, 2) study effectiveness index of deductive learning method applied to develop 1st grade secondary school students' KapYani11 composition, 3) compare KapYani 11 composition competence of 1st grade secondary school students before and after learning with deductive learning method, and 4) survey students' satisfaction in learning with the deductive learning method.

The participants were 20 1st grade secondary school students in 1/2 class, Mitaphap School, Kae Dum District, MahaSakaham Province, 2nd semester, 2016 academic year, under control of The Secondary Educational Service Area Office 26 selected by cluster random sampling method. The research instruments were 1) the deductive learning package designed to teach students KapYani 11 composition with 4 learning plans requiring 16 hours, 2) learning achievement test on KapYani composition including 15 four multiple choice test items found the discrimination at

0.20-0.94 and reliability at, 0.93, and 3) satisfaction assessment form including 15 question items. The statistics used in data analysis were percentage, mean score, and standard deviation. Hypothesis was tested by t-test. The results of the study were found as follow.

1. Effectiveness standard of deductive learning method applied to develop 1st grade secondary school students' KapYani 11 composition were found at 80.68/82.16 which reached the criteria.

2. Effectiveness index of deductive learning method applied to develop 1st grade secondary school students' KapYani 11 composition were found at 0.5685 which could be inferred that the students showed learning progresses at 56.85 %.

3. 1st grade secondary school students learning with the deductive learning method showed more competence in KapYani 11 composition after learning with the method with statistical significance at .05

4. The survey of students' satisfaction showed that the students satisfied with learning in deductive learning method at the level of highest (=2.71 out of 3).

Keywords: *KapYani 11 composition competence, deductive teaching method, learning achievement*

บทนำ

การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 จะต้องเปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและให้เป็นประโยชน์ (วิจารณ์ พานิช, 2556: 13) การสอนภาษาไทยนอกจากจะเน้นเรื่องการใช้ภาษาเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในชาติแล้ว ยังเป็นสื่อแสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรมประเพณีและสุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 1-3) ภาษาเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาและฝึกฝนจนเกิดทักษะ ด้วยการพูด การเขียน รวมทั้งใช้ภาษาทำความเข้าใจเรื่องราวด้านความคิดความรู้สึก ความต้องการกับผู้อื่นได้ด้วย การฟัง การพูด การอ่าน และการดู (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 3-6) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ประกอบด้วย 5 สาระ คือ การอ่าน การเขียน การฟัง ดู พูด หลักการใช้ภาษา และวรรณคดีวรรณกรรม โดยเฉพาะตัวชี้วัดที่ ม. 1.5 ได้กำหนดให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่งบหรือยกทรงประเภทกาพย์ยานี 11 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15) แต่สภาพปัญหาการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทยในปัจจุบันไม่เป็นไปในทิศทางที่กำหนด จากสภาพปัญหาของนักเรียนโรงเรียนมิตรภาพเกี่ยวกับการแต่งกาพย์ยานี 11 พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีคะแนนการแต่งคำประพันธ์ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด การแต่งกาพย์ยานี 11 นั้นถือเป็นเรื่องที่ยากเนื่องจากต้องอาศัยไหวพริบและความชำนาญในการใช้ภาษาให้ตรงความหมาย การใช้คำให้ตรงรูปแบบฉันทลักษณ์ประกอบกับครูอาจมีสื่อและวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมจึงส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถในการเรียนไม่เป็นไปตามเกณฑ์

การสอนแต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะช่วยให้ นักเรียนเกิดทักษะดีขึ้น การสอนแบบนิรนัยเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสม เพราะการสอนแบบนิรนัยจะเริ่มต้นด้วยการให้ความหมายของความคิดรวบยอดหรือหลักการก่อน แล้วจึงแสดงตัวอย่าง มีขั้นตอนจัดกระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Eggen (1979: 129) ได้แก่ ขั้นวางแผน (Planning) ขั้นดำเนินการสอน (Implementing) และขั้นประเมินผล (Evaluating) ซึ่งจะมีการประเมินผลสองแบบคือ ประเมินผลเรื่องที่เป็นหลักการ (Generalization) และการประเมินเรื่องที่เป็นความคิดรวบยอด (Concept) การสอนแบบนิรนัยจึงเป็นการเริ่มต้นว่าด้วยหลักเกณฑ์ก่อนไปสู่รายละเอียดหรือตัวอย่างจุดมุ่งหมายของวิธีการสอนแบบนิรนัยนี้มุ่งทดสอบหลักการหรือพัฒนาหลักการ (กาญจนา เกียรติประวัติ, 2524: 126) ยึดหลักให้นักเรียนรู้จักหรือหลักความจริงโดยทั่วไปก่อนจึงค้นคว้าส่วนปลีก

ย่อยเกี่ยวกับหลักหรือกฎนี้ได้อย่างละเอียดภายหลัง การสอนจากกฎไปหาตัวอย่าง คือนำกฎ มาอธิบายข้อปลีกย่อย โดยแยกแยะให้เข้าใจละเอียดยิ่งขึ้น (สุมานัน รุ่งเรืองธรรม. 2526: 12) วิธีการสอนแบบนี้ที่โน้มน้าว โม่กศรี (2548: 78-79) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการ เรียนเรื่องการบวก ลบ คูณ หาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่านักเรียนมีผล การเรียนเพิ่มขึ้นร้อยละ 70.55 นักเรียนกลุ่มที่ทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความ คงทนในการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จาก หลักการดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้พัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายยानी 11 โดยใช้กิจกรรม การเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อ ศึกษาผลการพัฒนาและได้แนวทางสำหรับครูภาษาไทยในการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่อง การแต่งกายยानी 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย ตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อหาค่าดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่อง การแต่งกายยानी 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย
3. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการแต่งกายยानी 11 ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการ เรียนรู้เรื่องการแต่งกายยानी 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายยानी 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการ สร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าตามลำดับ ดังนี้

1. การสร้างและหาคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้

1.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย เกี่ยวกับหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวดำเนินการ การวัดผลประเมินผลและการติดตามผล ศึกษามาตรฐาน ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ และ คำอธิบายหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้สอดคล้อง กับการเขียนแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 ศึกษาวิธีการ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และเทคนิคการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสือและเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนแบบนिरนัย

1.3 วิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตร ความคิดรวบยอด และจุดประสงค์การเรียนรู้โดยศึกษาตัวชี้วัดรายปี สารและมาตรฐานการเรียนรู้แกนกลาง

1.4 ศึกษาวัตกรรมการสอนแบบนिरนัยเพื่อให้ทราบหลักการและขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

1.5 ศึกษาการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบนिरนัย

1.6 ศึกษาเนื้อหาที่จะใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการวิจัย แล้ววิเคราะห์จากเนื้อหา สารและจุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้เรื่องการแต่งกายพิธี 11 แล้วนำมาวิเคราะห์เป็นหน่วยย่อยเพื่อจัดทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 4 แผน 16 ชั่วโมง

1.7 นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่อง การแต่งกายพิธี 11 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัยที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะในด้านผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและจุดประสงค์การเรียนรู้ สารแกนกลาง เนื้อหาสาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อประกอบการสอนและการวัดผลประเมินผลในแต่ละแผน

1.8 นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

1.9 จัดทำแบบประเมินคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์คะแนน เกณฑ์การประเมินการวิจัยของบุญชม ศรีสะอาด (2545: 103)

1.10 นำแผนการจัดการเรียนรู้พร้อมแบบประเมินเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ด้านรูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม สื่อ จุดประสงค์ การวัดประเมินผล

1.11 นำแบบประเมินมาตรวจแล้ววิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยผลการประเมิน ซึ่งต้องได้ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51-5.00 จึงจะถือว่ามีความเหมาะสม ผลประเมินพบว่า มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.67-4.67 หมายความว่าแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23

1.12 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง จินตลักษณ์กำหนดไปทดลองใช้ (Tryout) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/3 จำนวน 20 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เวลา สื่อ การวัดและการประเมินผล พบว่าในขั้นตอนการจัดกิจกรรมการสอนบางกิจกรรมจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเวลาให้มีความ

เหมาะสมมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อบกพร่องที่พบ

1.13 นำแผนการจัดการเรียนรู้มาปรับปรุงตามข้อบกพร่องที่พบ แล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับจริงเตรียมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

1.14 จัดพิมพ์แผนการจัดการจัดการเรียนรู้อีกให้เป็นฉบับจริง เพื่อนำไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนมิตรภาพ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 20 คน

2. การสร้างและหาคุณภาพแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1 วิเคราะห์หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้ทราบเนื้อหา มาตรฐาน และตัวชี้วัด

2.2 ศึกษาการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการแต่งกาพย์ยานี 11 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และเทคนิคการเขียนข้อสอบ (บุญชม ศรีสะอาด. 2545: 62)

2.3 วิเคราะห์โครงสร้างเนื้อหาสาระ จุดประสงค์การเรียนรู้ และจำนวนข้อสอบ ในการสร้างแบบทดสอบ เรื่องการแต่งกาพย์ยานี 11 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.4 ออกข้อสอบชนิดปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ เลือกใช้จริงจำนวน 15 ข้อ

2.5 นำแบบทดสอบที่สร้างแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาแก้ไข ซึ่งได้เสนอแนะให้ปรับจำนวนข้อสอบให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเหมาะสมกับวัยของนักเรียน ผู้วิจัยทำการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

2.6 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วพร้อมแบบประเมิน เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC)

2.7 วิเคราะห์ข้อมูลดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้สูตร IOC (Index of Objective Congruence) เลือกข้อสอบที่อยู่ในเกณฑ์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ใช้ได้ ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ได้ค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถึง 1.00 แสดงว่าข้อคำถามอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ 20 ข้อ และได้ค่าจริง 0.67-1.00 แล้วคัดข้อคำถามอยู่ที่ในเกณฑ์ไว้ 20 ข้อ

2.8 นำแบบทดสอบที่ได้รับการตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ทั้งหมด 20 ข้อ นำไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนมิตรภาพ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ที่ผ่านการทดลองใช้แผนกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการแต่งกาพย์ยานี 11 แล้วนำผลการทดลองมาหาคุณภาพของแบบทดสอบ

2.9 นำผลการสอบมาหาค่าอำนาจจำแนก (สมบัติ ทำยเรือคำ. 2553: 103) ผลจากการหาคุณภาพของแบบทดสอบ โดยยึดเกณฑ์ค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.20 ถึง 1.00 จะคัดเลือกไว้ใช้ พบว่า แบบทดสอบ 20 ข้อมีค่าอำนาจจำแนกเท่ากับ 0.20-0.94 มีข้อสอบที่เข้าเกณฑ์และคัดไว้ 20 ข้อ และมีค่าความยาก (P) ปรากฏว่ามีค่าตั้งแต่ 0.60-0.77

2.10 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งผ่านการตรวจสอบอำนาจจำแนกและค่าความยากแล้ว จำนวน 15 ข้อ มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.93

2.11 จัดพิมพ์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว จำนวน 15 ข้อ 20 ฉบับ เพื่อนำไปใช้ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2.12 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้หลังการทดลองใช้มาตรวจให้คะแนน

3. การสร้างและหาคุณภาพแบบประเมินความพึงพอใจ

แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการแต่งกายพิธีงาน 11 โดยใช้รูปแบบนิรนามมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ โดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

3.1 ศึกษาหลักการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจจากเอกสารเรื่องการวัดและประเมินผล

3.2 สร้างแบบประเมินความพึงพอใจเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ จำนวน 15 ข้อ โดยกำหนดค่าระดับความพึงพอใจแต่ละช่วงคะแนนและความหมาย ดังนี้

ระดับ 3 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 2 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 1 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.3 นำแบบประเมินความพึงพอใจเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและภาษาที่ใช้

3.4 นำแบบประเมินความพึงพอใจที่ปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญอีกครั้ง เพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์เป็นรายข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

3.5 นำแบบประเมินความพึงพอใจที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้สูตร IOC (Index of Item Objective Congruence) และนำไปเทียบกับเกณฑ์การยอมรับด้านความเที่ยงตรงของผู้ประเมิน โดยกำหนดค่าเฉลี่ยไว้ 0.67 ถึง 1.00 จึงถือว่าผ่านการพิจารณาคัดเลือกข้อคำถาม และพบว่าข้อคำถามอยู่ในเกณฑ์ทั้ง 15 ข้อ ซึ่งมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 ถึง 1.00

3.6 นำแบบประเมินความพึงพอใจมาปรับปรุงตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

3.7 นำแบบประเมินความพึงพอใจที่ปรับปรุงแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การจัดการเรียนรู้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

4.1 ทดสอบก่อนเรียนด้วยแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิดเลือกตอบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ แล้วตรวจให้คะแนนไว้พร้อมทั้งให้นักเรียนแต่งกายยยานี 11 จำนวน 2 บท พร้อมตรวจให้คะแนนไว้

4.2 ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ไปที่ละแผนจนครบทุกแผน พร้อมทั้งเก็บคะแนนระหว่างเรียนไว้ ได้แก่ คะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้ 15 คะแนน คะแนนผลงานนักเรียน 15 คะแนน และการทดสอบท้ายแผน 20 คะแนน

4.3 ทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบชุดเดิมพร้อมทั้งให้นักเรียนแต่งกายยยานี 11 จำนวน 2 บท ตามหัวข้อที่ครูกำหนดให้แล้วตรวจให้คะแนน

5. การจัดการกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดการกระทำข้อมูล

5.1 รวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาไว้ด้วยกัน

5.2 จำแนกเป็นหมวดหมู่ตรวจให้คะแนนไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

5.3 วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่อง การพัฒนาความสามารถทางการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่องการแต่งกายยยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย ตามเกณฑ์ 80/80

5.4 วิเคราะห์หาค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่อง การพัฒนาความสามารถทางการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่องการแต่งกายยยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย

5.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบทักษะการแต่งกายยยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายพยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน โดยทำการทดสอบก่อนเรียน แล้วให้นักเรียนเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายพยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น เมื่อนักเรียนเรียนครบทั้ง 4 แผนแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบชุดเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนเรียน และนำคะแนนระหว่างเรียนที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละชุดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ดังตาราง 1

ตาราง 1 สรุปประสิทธิภาพของแผนการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายพยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

จำนวนนักเรียน	ระหว่างเรียน	หลังเรียน	E1/E2		80.68/82.16
	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	
20	3,200	2,582	600	493	

จากตาราง 1 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 20 คน ได้คะแนนระหว่างเรียนจากแผนการจัดการเรียนรู้มีคะแนนรวมเท่ากับ 2,582 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.68 และได้คะแนนจากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีคะแนนเท่ากับ 493 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 82.16 ดังนั้น แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้การพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายพยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.68/82.16 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์หาค่าดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายพยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผู้วิจัยนำคะแนนทดสอบก่อนเรียนทำการจัดการเรียนรู้และทำการทดสอบหลังเรียน มาหาค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ของการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่องการแต่งกาพย์ยานี 11 ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย ผลปรากฏดังตาราง 2

ตาราง 2 ดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการ แต่งกาพย์ยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย

คะแนน ทดสอบ	N	คะแนนรวม	คะแนน	S.D.	ร้อยละ (P)
ก่อนเรียน	20	352	17.6	1.667	58.66
หลังเรียน	20	493	24.65	1.225	82.16
ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) = 0.5685					

จากตาราง 2 การเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนเพื่อวิเคราะห์หาค่า ดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้การแต่งกาพย์ยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย คะแนนก่อนเรียนรวม 352 คะแนน จากคะแนนเต็ม 600 คะแนน คะแนนหลังเรียนรวม 493 คะแนนจากคะแนนเต็ม 600 คะแนน นำไปแทน สูตรการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) (เชษฏ์ กิจระการ และสมนึก ภัททิยธนี. 2545: 30-36) พบว่า ดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้การแต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ นิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเท่ากับ 0.5685 ซึ่งหมายความว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 56.85

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างคะแนนก่อนและหลัง เรียนการแต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนแล้วจึงดำเนินการ สอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนการสอน โดยใช้การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ แบบนิรนัยหลังจากเสร็จสิ้นการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 4 แผนแล้วจึงได้ทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน โดยใช้ข้อสอบชุดเดิม และได้นำผลจากการทดสอบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยใช้ค่าแจกแจง t-test แบบ Depend- ent Samples ปรากฏผลดังตาราง 3

ตาราง 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างคะแนนก่อนและหลังเรียนของการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนินัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

การทดสอบ	คะแนนเต็ม		S.D.	t	P
ก่อนเรียน	20	17.6	1.667	15.66	*.05
หลังเรียน	20	24.65	1.225		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t= 15.6667)

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนินัย

ผู้ศึกษาวิจัยได้จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนินัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และมีการนำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 20 คน เพื่อประเมินความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ ปรากฏผลดังตาราง 4

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนินัยที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ข้อ	รายการประเมิน		S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1	ข้าพเจ้าชอบการนำเข้าสู่บทเรียน	2.52	0.71	มากที่สุด
2	ข้าพเจ้าชอบเนื้อหาเรื่องกายยานี 11	2.68	0.56	มากที่สุด
3	ข้าพเจ้าชอบสื่อและใบความรู้ในการเรียนการสอน	2.68	0.56	มากที่สุด
4	ข้าพเจ้าเข้าใจเนื้อหาหลังจากที่ได้เรียนรู้จากสื่อ	2.68	0.56	มากที่สุด
5	ข้าพเจ้าชอบวิธีการสอนที่หลากหลาย	2.80	0.41	มากที่สุด

ข้อ	รายการประเมิน		S.D.	ระดับความพึงพอใจ
5	ข้าพเจ้าชอบวิธีการสอนที่หลากหลาย	2.80	0.41	มากที่สุด
6	ข้าพเจ้าชอบการทำกิจกรรมกลุ่ม	2.84	0.37	มากที่สุด
7	ข้าพเจ้าชอบการคิดหาคำคล้องจอง	2.96	0.20	มากที่สุด
8	ข้าพเจ้าชอบการอ่านกาพย์ยานี 11	2.60	0.65	มากที่สุด
9	ข้าพเจ้าชอบที่มีโอกาสในการอภิปราย ความรู้ร่วมกัน	2.76	0.52	มากที่สุด
10	ข้าพเจ้าชอบการได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับเรื่องกาพย์ยานี 11	2.92	0.28	มากที่สุด
11	ข้าพเจ้าชอบการวิเคราะห์ถึงเรื่อง วรรณศิลป์เกี่ยวกับเรื่อง	2.60	0.58	มากที่สุด
12	ข้าพเจ้าชอบการแต่งกาพย์ยานี 11	2.44	0.65	มาก
13	ข้าพเจ้าชอบการหาคำไวพจน์	2.72	0.54	มากที่สุด
14	ข้าพเจ้าได้พยายามค้นหาวีธีการแต่ง กาพย์ยานี 11 ด้วยตนเอง	3.00	0.00	มากที่สุด
15	ข้าพเจ้าเกิดความสนุกสนานในการ เรียน	2.52	0.59	มากที่สุด
	รวม	2.71	0.48	มากที่สุด

จากตาราง 4 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยโดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 2.71) มีข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 3 ลำดับแรกโดยเรียงจากมากไปน้อย คือ การค้นหาวีธีการแต่งกาพย์ยานี 11 ด้วยตนเอง ($\bar{X}$ = 3.00) การคิดหาคำคล้องจอง ($\bar{X}$ = 2.96) และการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องกาพย์ยานี 11 ($\bar{X}$ = 2.92) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายยານี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เท่ากับ 80.68/82.16
2. ดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย มีค่าเท่ากับ 0.5685 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ 56.85
3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย มีความสามารถด้านการแต่งกายยานี 11 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการแต่งกายยานี 11 โดยใช้รูปแบบนिरนัย อยู่ในระดับมากที่สุด จากคะแนน 3 ระดับ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย มีการพัฒนาและการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. การพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกายยานี 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัยที่ผู้วิจัยค้นคว้าพัฒนาขึ้น พบว่ามีประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ (E1/E2) เท่ากับ 80.68/82.16 ซึ่งมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย ช่วยให้นักเรียนได้สร้าง

องค์ความรู้ด้วยการเรียนแบบช่วยเหลือกันจึงสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นเนื่องจากการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ได้ผ่านกระบวนการขั้นตอนในการสร้างอย่างมีระบบตามขั้นตอน มีวิธีการที่เหมาะสมคือ ศึกษาหลักสูตร คู่มือครู เนื้อหา เทคนิควิธีการ ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทาง นอกจากนี้ยังได้ผ่านการพิจารณาตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องและตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญผ่านการนำไปทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพตามขั้นตอน และมีการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นตามลำดับ ก่อนนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับ Eggen (1966: 115-119) ที่ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยว่าสามารถทำให้นักเรียนสามารถคิด สังเกต พิจารณา แล้วสรุปหลักการต่างๆ จากสิ่งที่ได้เรียน อาจจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิด การสังเกต และการหาเหตุผลสนับสนุนแนวคิดของตน และสอดคล้องกับงานวิจัยของอมรรัตน์ พิทักษ์วงศ์ศร (2551: 85-86) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่องการแต่งบทร้อยกรองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดการเรียนแบบอุปนัยกับนิรนัย พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยการจัดการเรียนแบบอุปนัยและนิรนัย เรื่องการแต่งบทร้อยกรองชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 91.28/88.33 และ 83.45/82.05 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยที่จัดการเรียนแบบอุปนัยและนิรนัย มีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.7429 และ 0.6174 แสดงว่านักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากคะแนนทดสอบก่อนเรียน คิดเป็นร้อยละ 74.29 และร้อยละ 61.74 นักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนแบบอุปนัยและนิรนัย มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการแต่งบทร้อยกรองก่อนเรียนไม่แตกต่างกันและนักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนแบบอุปนัยและนิรนัย มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการแต่งบทร้อยกรองหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ดัชนีประสิทธิผลการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกวีนิพนธ์ 11 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัย มีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 0.5685 หมายความว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนคิดเป็นร้อยละ 56.85 ทั้งนี้ อาจเกิดจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบนิรนัยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่นักเรียนได้เรียนรู้และค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลและเนื้อหาที่ใช้เรียนก็เป็นเนื้อหาที่ท้าทายความสามารถของนักเรียน ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ความสนุกสนานสอดแทรกทำให้บรรยากาศในการเรียนไม่ตึงเครียด และในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกต การคิดวิเคราะห์ และพยายามหาคำตอบด้วยตนเองอย่างกระตือรือร้น มีขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ที่สัมพันธ์กับเนื้อหา โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการกระตุ้นเร้าความสนใจให้ผู้เรียนเกิด ความพร้อม จึงส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะความรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอมรรัตน์ พิทักษ์วงศ์ศร (2551: 85-86) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่องการแต่งบทร้อยกรอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดกิจกรรมแบบอุปนัยกับนिरนัย ผลการ ศึกษาพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยการจัดกิจกรรมแบบ อุปนัยและนिरนัย เรื่องการแต่งบทร้อยกรอง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.7429 และ 0.6174 แสดงว่านักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้น จากคะแนนทดสอบก่อนเรียน คิดเป็นร้อยละ 74.29 และร้อยละ 61.74 นักเรียนที่เรียนโดย การจัดกิจกรรมแบบอุปนัยและนिरนัย มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแต่ง บทร้อยกรองก่อนเรียนไม่แตกต่างกันและนักเรียนที่เรียนโดยการจัดกิจกรรมแบบอุปนัยและ นिरนัย มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการแต่งบทร้อยกรองหลังเรียนแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของเล็กฤทัย รักษาเมือง (2553: 81-83) ได้ทำการศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกลอนสุภาพ ด้วยกลุ่มร่วมมือแบบ LT พบ ว่า การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ด้วยกลุ่มร่วมมือแบบ LT เรื่อง การ พัฒนาความสามารถด้านการแต่งกลอนสุภาพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.49/81.38 หมายความว่านักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยจากการประเมินพฤติกรรมระหว่างเรียน ได้ฝึกกิจกรรมจากใบงาน และแบบทดสอบท้ายแผน รวมทั้งผลงานที่เกิดจากกลุ่มรวมกัน คิดเป็นร้อยละ 83.49 และนักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนหลังจากเรียนด้วยกิจกรรมกลุ่มร่วมมือแบบ LT คิดเป็นร้อยละ 81.38 ซึ่งเป็น ไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80

3. นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้การแต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้กิจกรรม การเรียนรู้แบบนिरนัย มีคะแนนการทดสอบหลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดกิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้กิจกรรม การเรียนรู้แบบนिरนัยที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้ง ไว้ เพราะมีกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน เน้นให้ศึกษาหาองค์ความรู้ ด้วยตนเอง และช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนในชั้นเรียน มีทักษะการแก้ปัญหา มีการเน้นย้ำ ซ้ำทวน และมีกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้เรียนค้นหาความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนจึงเกิดการเรียนรู้ได้ เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อาริรัตน์ ประโยชน์มี (2551: 79-83) ซึ่งได้ศึกษาการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์วิชา

ภาษาไทย เรื่องชนิดของคำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยวิธีสอนแบบนิรนัยกับแบบอุปนัย ผลการศึกษาพบว่า 1) บทเรียนคอมพิวเตอร์โดยวิธีสอนแบบนิรนัย มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.71/83.57 และบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยวิธีสอนแบบอุปนัย มีประสิทธิภาพเท่ากับ 86.67/84.58 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ โดยวิธีสอนแบบนิรนัยกับแบบอุปนัยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการจัดการเรียนรู้อัตนัยการแต่งกาศยยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้อัตนัยการแต่งกาศยยานีที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อยู่ในระดับมากที่สุด มีข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 ลำดับแรกคือ การค้นหาวิธีการแต่งกาศยยานี 11 ด้วยตนเอง การคิดหาค่าล้องจง และการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องกาศยยานี 11 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการจัดการเรียนรู้อัตนัยการแต่งกาศยยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้อัตนัยการแต่งกาศยยานีที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และเป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ในการจัดการจัดการเรียนรู้อัตนัยการแต่งกาศยยานี 11 ได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ยังเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติและค้นหาสาระความรู้ด้วยตนเอง โดยมีครูคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของลักขณา สรวัดณ์ (2539: 58) ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เรียกว่า The Motivation Hygiene Theory ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพอใจในการทำงาน 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการงานซึ่งมีผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่นความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน และปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factor) เป็นปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานและมีหน้าที่ให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งเมื่อนักเรียนได้เรียนรู้อัตนัยการแต่งกาศยยานี 11 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้อัตนัยการแต่งกาศยยานี 11 นักเรียนมีความสุขกับการเรียนและการทำกิจกรรม ถึงแม้จะเป็นการเรียนในเรื่องที่ยากแต่นักเรียนก็สนุกกับการเรียนและการแต่งกาศยยานี 11 และสอดคล้องกับแนวคิดของถนอมทรัพย์ มะลิซ้อน (2540: 38) ซึ่งกล่าวถึงความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนที่มีต่องานและปัจจัยหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นๆ จนสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนลดความเครียดของผู้ปฏิบัติงานให้ต่ำลง อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของกิติมา ปรีดีติติก (2542: 321) ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกพอใจที่ชอบหรือพอใจที่มีต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่างๆ ของงานและผู้ปฏิบัติงานนั้นได้รับการตอบสนองและความต้องการของเขาได้นั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบนिरนัย ก่อนนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สอนควรมีการตรวจสอบการใช้ภาษา และสาระการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน

1.2 ในการเลือกสาระการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบนिरนัย ผู้วิจัยจะต้องศึกษาหลักสูตรและปัญหาต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อจะได้ไม่นำปัญหาเหล่านั้นมาศึกษาหาทางแก้ไขปรับปรุงให้กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.3 การนำแผนการจัดการเรียนรู้แบบนिरนัยไปใช้ ครูผู้สอนควรศึกษาขั้นตอนในการใช้ให้เข้าใจ มีการวางแผน กำหนดกิจกรรมตามรูปแบบของการสอนแบบนिरนัยให้ชัดเจน และกิจกรรมให้ต่อเนื่องจึงจะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัยเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

1.4 ครูผู้สอนควรปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดเตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสม

1.5 การใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย มีหลายขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะมีกิจกรรมที่หลากหลายอาจทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย ดังนั้น ครูผู้สอนต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและใช้หลักจิตวิทยาช่วยในการดำเนินการทดลอง เช่น การเสริมแรง อันจะเป็นแรงกระตุ้นให้นักเรียนสนใจมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบนिरนัย กับตัวแปรอื่นร่วมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2 ควรมีการสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบนिरนัยในเนื้อหาอื่นและกลุ่มสาระอื่นๆ

2.3 ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบนिरนัย กับวิธีการสอนอื่นๆ เช่น การสอนแบบอุปนัย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวง ศึกษาธิการ. (2551). **ตัวชี้วัดและสาระแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2545). **สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กาญจนา เกียรติประวัติ. (2524). **วิธีสอนทั่วไปและทักษะการสอน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- กิติมา ปรีดีติลล. (2542). **ทฤษฎีบริหารองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ธนะการพิมพ์.
- ถนอมทรัพย์ มะลิซ้อน. (2540). **ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยอาชีวะสังกัดกรมอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- โฉมเฉลา โมกศรี. (2548). **การเปรียบเทียบผลการเรียนเรื่องการบวก การลบ การคูณ การหาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนแบบนิรภัยโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์และเรียนแบบนิรภัยโดยใช้การสอนปกติ**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- เชษฐา กิจระการ และสมนึก ภัทธิยธนี. (2546). **ดัชนีประสิทธิผล(Effectiveness Index :E.I.)**. วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 8(กรกฎาคม), 30-36.
- ลักขณา สรวิวัฒน์. (2539). **จิตวิทยาเบื้องต้น (จิต.101)**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เล็กฤทัย รักษาเมือง. (2553). **ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการแต่งกลอนสุภาพ ด้วยกลุ่มร่วมมือแบบ LT**. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). **การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: ส. เจริญการพิมพ์.
- สุมานัน รุ่งเรืองธรรม. (2526). **กลวิธีการสอน**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.
- สมนึก ภัทธิยธนี. (2537). **การวัดผลการศึกษา**. มหาสารคาม: ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2553). **วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย**. มหาสารคาม: ภาควิชาวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อมรรัตน์ พิทักษ์วงศ์ศร. (2551). การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่องการแต่งบทร้อยกรอง
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดกิจกรรมแบบอุปนัยและ
นिरนัย. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อารีรัตน์ ประโยชน์มี. (2551). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์วิชาภาษาไทย เรื่องชนิดของ
คำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบนिरนัยและอุปนัย. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

Eggen, Paul D. (1979). **Strategise for Teacher, Information Processing Model in the
classroom Englewood classroom.** Englewood Cliffs N.J.: prentice-
Hall, Inc.

บทวิจารณ์หนังสือ

Article Reviews

นิษฐา วรรณภักดิ์* Nittaya Wannakit

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง ตำนานและเรื่องเล่า
ปรัมปราท้องถิ่นภาคใต้: อัตลักษณ์ วัฒนธรรม อำนาจ
และการต่อต้านในประวัติศาสตร์ความเป็นไทย

โดย: พิเชฐ แสงทอง
จัดพิมพ์โดย: สำนักพิมพ์ชัย
พิมพ์ครั้งแรก: พ.ศ. 2559
จำนวน: 464 หน้า.

เหตุผลสำคัญที่ผู้เขียนไม่ลังเลที่จะหยิบหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาจากชั้นวางในร้านหนังสือ (นอกเหนือจากชื่อผู้ประพันธ์และชื่อหนังสือ) คือวลีสั้น ๆ ที่อยู่บนปกหนังสือว่า “เมื่อเรื่องเล่าไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเล่ามานานแล้ว” แน่ใจว่าในฐานะนักคติชนและนักวรรณคดีผู้เขียนตระหนักได้ทันทีว่าหนังสือเล่มนี้ก็ต้องมีมโนทัศน์ในการศึกษาและประเด็นวิพากษ์ข้อมูลที่น่าสนใจอย่างไม่ต้องสงสัย

หนังสือ ตำนาน และเรื่องเล่าปรัมปราท้องถิ่นภาคใต้: อัตลักษณ์ วัฒนธรรม อำนาจ และการต่อต้านในประวัติศาสตร์ความเป็นไทยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิเชฐ แสงทอง เป็นผลงานที่ปรับมาจากวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “ตำนานไทยพุทธ

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์โกวิทภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

และมลายูมุสลิม: อำนาจและการต่อต้านในภาคใต้ของไทย” โดยเป็นการศึกษาจากข้อมูลตำนาน 5 กลุ่มในฐานะตัวบททางวัฒนธรรม (Cultural Text) ได้แก่ ตำนานกลุ่มตำนานเมืองนครศรีธรรมราช อิกายต์ปัตตานี อิกายต์มะโรง มawangศ์ ตำนานนางเลียดขาว และตำนานเกี่ยวกับบมัสยิดกรือเซะและเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ทั้งนี้ ข้อมูลตำนานทั้งหมดล้วนสร้างขึ้นในยุคอดีต ทั้งในวัฒนธรรมไทยพุทธและวัฒนธรรมมลายูดั้งเดิม อีกทั้งยังมีความโดดเด่นไปด้วยวิถีคิด ความเชื่อ และองค์ประกอบต่างๆ ที่สัมพันธ์กับคตินิยมเรื่องผีและศาสนา ทั้งศาสนาฮินดู พราหมณ์ พุทธ และอิสลาม โดยอาจารย์พิเชษฐศึกษางานเหล่านี้ในฐานะเรื่องเล่าที่มีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองของเมืองต่างๆ ในภาคใต้ของไทยและภาคเหนือของมาเลเซียสมัยจาริต

หนังสือเล่มนี้มีการลำดับเนื้อหาออกเป็น 8 บท แต่ละบทมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

บทที่ 1 ตำนานและอำนาจ บทนี้มีเนื้อหาอภิปรายพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับการศึกษาตำนานท้องถิ่นในฐานะตัวบทที่สะท้อนภาพของการเมืองและอำนาจ โดยการอ้างอิงผลงานของนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศ พร้อมทั้งมีการยกตัวอย่างตำนานท้องถิ่นในภูมิภาคต่างๆ ประกอบการอภิปรายผู้อ่านจึงได้รับความรู้และเข้าใจสถานการณ์การศึกษาตำนานที่แตกต่างหลากหลาย

บทที่ 2 ลักษณะตำนานท้องถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื้อหาในบทนี้เป็นการอธิบายขอบเขตและความหมายของตัวบทประเภท “ตำนาน” ในฐานะวรรณกรรมประเภทหนึ่ง ทั้งขอบเขตความหมายในทางคติชนวิทยาและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ รวมไปถึงการสังเขปความรู้เกี่ยวกับการศึกษาตำนานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นวิวัฒนาการของการเล่าเรื่องในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของคนในดินแดนแถบนี้มาอย่างยาวนาน ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนให้เห็นอิทธิพลทางการเขียนตำนานแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมการบันทึกประวัติศาสตร์แบบตะวันตกในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน

บทที่ 3 ขนบการเล่าเรื่องของตำนานท้องถิ่นภาคใต้สมัยจาริต เนื้อหาในบทเป็นการศึกษาตำนานทั้ง 5 ประเภทอย่างละเอียดในเชิงวรรณกรรมวิเคราะห์และคติชนวิทยาทั้งในด้านกลวิธีการเล่าเรื่อง ลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหา และโครงสร้างร่วมของตัวบทประเภทตำนานและอิกายต์ในสมัยจาริตของภาคใต้ ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหาและอนุภาคที่ปรากฏซ้ำคือ การอพยพไปตั้งบ้านเมืองใหม่ กษัตริย์มีความสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ สัตว์มีบทบาทในการช่วยสร้างเมือง และศาสนาทำให้บ้านเมืองมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง

บทที่ 4 ทริพย์และอำนาจ พุทธศาสนิกกับการเมือง: วิธีคิดของคนใต้ใน “ตำนานเมือง และตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช” บทนี้เป็นการแยกวิเคราะห์ตำนานในกลุ่ม “ตำนานเมืองและตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช” ที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวนครศรีธรรมราชในประเด็นต่างๆ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การเมืองแบบอุปถัมภ์” ที่ก่อร่างขึ้นในบริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง

บทที่ 5 อิกายัตปัตตานี: อำนาจของผู้สูญเสียอำนาจ เนื้อหาในบทนี้ อาจารย์พิเชษฐ ได้แยกวิเคราะห์ความหมายของการเขียนและหน้าที่ของตัวบทตำนานกลุ่ม “อิกายัตปัตตานี” ในฐานะวรรณกรรมประวัติศาสตร์ เพื่อตอบคำถามว่าในบริบททางประวัติศาสตร์ของตัวบทถูกคาดหวังให้มีบทบาทหน้าที่อย่างไร สะท้อนตัวตนของคนปัตตานีอย่างไร และสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์อย่างไร ข้อสังเกตสำคัญที่ผู้อ่านจะได้รับในบทนี้คือ อิกายัตปัตตานีในฐานะเรื่องเล่า ได้ทำหน้าที่ในการสื่อสารกับผู้อ่านและผู้ฟัง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวปัตตานีในสมัยที่อิกายัตฉบับนี้ยังเป็นเพียงเรื่องเล่ามุขปาฐะและกลุ่มคนนอกปัตตานี โดยเฉพาะคนสยาม ทั้งนี้ อิกายัตทำหน้าที่สำคัญในการเป็นเครื่องมือยืนยันถึงตัวตนทางการเมืองที่มีความเป็นตัวของตัวเองของปัตตานี มีหน้าที่ทำความเข้าใจแก่ผู้อ่านและผู้ฟังเรื่องเล่าถึงความเท่าเทียมกับสยามในฐานะรัฐรัฐหนึ่ง นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นเรื่องเล่าที่สร้างความชอบธรรมให้กษัตริย์ปัตตานีบางพระองค์ อันจะเป็นการขจัดซึ่งความขัดแย้งภายในราชวงศ์ที่คุกรุ่นอยู่ตลอดมาในห้วงประวัติศาสตร์

บทที่ 6 อำนาจของความคลุมเครือและ “รักสามเส้า” ที่ปลายแดนในอิกายัตมะโรงมหาวงศ์ เนื้อหาในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ตัวบทกลุ่มอิกายัตมะโรง มหาวงศ์ ซึ่งเป็นตำนานสำนวนลายลักษณ์ที่กำเนิดมาจากเรื่องเล่าแบบมุขปาฐะ อาจารย์พิเชษฐตั้งข้อสังเกตเชิงวิพากษ์ว่าการที่ต้นฉบับอิกายัตถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษโดยนายทหารชาวอังกฤษ เพื่อเผยแพร่แก่ชาวตะวันตกในช่วง พ.ศ. 2392 ซึ่งส่งอิทธิพลต่อการสร้างเนื้อหาและกลวิธีการเล่าเรื่องในตัวบทที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองของชาวเคดาห์ เมืองไทรบุรี อย่างมีนัยสำคัญ

บทที่ 7 อำนาจ/รัฐ ของผู้หญิงและการสถาปนาความเป็นศูนย์กลางของเมืองชายขอบใน “ตำนานนางเลือดขาว” เนื้อหาในบทนี้ได้วิเคราะห์ตัวบทตำนานนางเลือดขาวตำนานท้องถิ่นของชาวจังหวัดพัทลุง โดยตำนานเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมชิ้นสำคัญที่แสดงสำนึกทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นในบริเวณภาคใต้ตอนกลาง โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นจังหวัดพัทลุงในปัจจุบันว่าคนพัทลุงไม่ใช่ชายขอบที่ถูกขนาบอยู่ระหว่างสองอำนาจ (นครศรีธรรมราชและสงขลา) แต่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมอีกศูนย์หนึ่งที่มี

ศักดิ์ศรีและความเฉพาะตัวของตนเอง ในตำนานเรื่องนี้ตัวละครเอกคือนางเลือดขาวเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดชุมชนหรือรัฐต่างๆ ขึ้นอย่างมากมายเกือบทั่วภาคใต้ ส่งผลให้นางเลือดขาวมีสถานภาพเป็นบรรพบุรุษและเป็นวีรสตรีประจำถิ่นของหลายท้องถิ่นในภาคใต้

บทที่ 8 สงครามและสันติภาพ: ตำนานเกี่ยวกับมัสยิดกรือเซะและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในปัตตานี เนื้อหาในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ตำนานเกี่ยวกับมัสยิดกรือเซะที่ถูกผลิตซ้ำขึ้นมาหลายครั้งโดยกลุ่มชาวจีนในจังหวัดปัตตานี โดยมีเหตุผลสำคัญคือการประคับประคองให้ชาวจีนสามารถดำรงอยู่ในชุมชนที่มีความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรุนแรงมาเสมอให้ได้ ในขณะที่เดียวกันตำนานก็ทำหน้าที่ไกลเกลี่ยความขัดแย้งระหว่างชาวจีนด้วยกันเอง ทำให้ได้ข้อสรุปที่สำคัญว่าสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในปัตตานี เรื่องเล่าถูกใช้ประโยชน์ในฐานะของเครื่องมือในการประดิษฐ์สร้างและธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

เมื่อผู้เขียนละเอียดอ่านหนังสือที่มีความยาวถึงสี่ร้อยกว่าหน้าเล่มนี้จบลง ความรู้สึกแรกที่ตอบตัวเองคือ ความอึ้งอัมในวิชาการ ทั้งจากผลการศึกษาที่สะท้อนจากการพินิจข้อมูลอย่างลุ่มลึกสมฐานะที่เป็นงานวิจัยในระดับดุษฎีบัณฑิต รวมไปถึงสุนทรียรสจากการใช้ภาษาในการบรรยายความของอาจารย์พิเชฐที่เรียบง่ายแต่คมชัด แตกต่างจากงานในระดับเดียวกันหลายเรื่อง ที่จำกัดความคิดผู้อ่านด้วยการตีกรอบและยึดเยียบต่อนำอดีต ความคิดประการหนึ่งต่อมาที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตและเคยกระทบใจผู้อ่านตั้งแต่ครั้งแรกที่เห็นชื่อผู้ประพันธ์บนปกหนังสือ นั่นก็คือชีวประวัติและผลงานของอาจารย์พิเชฐ แสงทองในฐานะนักวิชาการและนักวิจารณ์ที่คร่ำหวอดอยู่ในวงวรรณกรรมมายาวนาน คือเสน่ห์สำคัญที่ดึงดูดให้ผลงานเรื่องนี้มีความน่าสนใจเพิ่มขึ้นได้เป็นอย่างดี

ในฐานะนักวิชาการวรรณกรรม อาจารย์พิเชฐได้ใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎี และวิธีวิทยาในเชิงสหวิทยาการมาใช้เป็น “แว่นขยาย” ตำนานได้อย่างน่าสนใจ ทั้งในมิติของวรรณกรรมศึกษา คติชนวิทยา ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และวัฒนธรรมศึกษา ส่งผลให้การวิเคราะห์ตำนานในฐานะเรื่องเล่ามีความชัดเจน ตั้งแต่ระดับการศึกษาตัวบทอย่างลุ่มลึกและรอบด้าน ในฐานะเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่สะท้อนโลกทัศน์ของ “คน” และ “สภาพสังคม” ไปจนถึงมโนทัศน์ในการศึกษาบทบาทของตัวบทที่สัมพันธ์กับบริบท ซึ่งเป็นวิธีการพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ส่งผลให้มองเห็น “สาร” และ “ไต่ยีน” “เสียง” ที่สร้าง “นัย” มากมายจากตำนาน ไม่ว่าจะป็นนัยเกี่ยวกับอำนาจ การเมือง ศาสนา และรากเหง้าด้านอัตลักษณ์/ตัวตนของคนในชุมชนภาคใต้

ในฐานะนักวิจารณ์ อาจารย์พิเชฐได้นำเสนอทรรศนะเชิงวิพากษ์จากหลักฐานที่นำเสนอหลายประการ ทั้งการตีความตำนานโดยอิงเทียบกับบริบททางประวัติศาสตร์ การตรวจสอบข้อเท็จจริงและบทบาทของตำนานในเชิงวาทกรรมวิเคราะห์ โดยเฉพาะการวิพากษ์หลัก

ฐานทางประวัติศาสตร์ของชาวตะวันตกหลายชิ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าเบื้องหลังการปรากฏตัวของตำนานหลายเรื่องหาใช่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของสังคมท้องถิ่นเพียงประการเดียว แต่เกิดขึ้นในบริบทของการเมืองระหว่างประเทศในสมัยที่อังกฤษมีบทบาทเป็นเจ้าของอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งคำตอบที่ได้ดังกล่าวน่าจะเป็นข้อค้นพบที่ทำให้เกิดการถกเถียงทางวิชาการที่น่าสนใจต่อไป

ท้ายที่สุดแล้ว ข้อสรุปสำคัญที่ผู้เขียนได้จากการอ่านผลงานชิ้นนี้คือ “ตำนานในฐานะเรื่องเล่า” ไม่อาจแยกส่วนจากบริบทของอำนาจและวัฒนธรรมทางการเมืองได้อย่างเด็ดขาด ดังที่อาจารย์พิเชฐได้กล่าวไว้ในบทนำของหนังสือไว้ว่า

“ในแง่ของท้องถิ่นในฐานะที่เป็นชุมชนทางการเมือง การสร้างตำนานท้องถิ่นเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างเครื่องมือในการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจในการกำหนดนิยามความหมายของท้องถิ่นและการจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจโดยท้องถิ่นเอง

ความเป็นวรรณกรรมของตำนานซึ่งสามารถแพร่กระจายได้ผ่านช่องทางมุขปาฐะและลายลักษณ์อักษรทำให้การแสดงอำนาจของชุมชนผ่านการเล่าเรื่องได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดลักษณะร่วมกันของแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ตัวตนของท้องถิ่น และลักษณะร่วมในเชิงโครงสร้างเนื้อหาของตำนาน

เรื่องเล่าประเภทตำนานจึงเป็นเครื่องมือและพื้นที่ในการแสดงอำนาจและการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชุมชนท้องถิ่น เป็นมากกว่าเรื่องเล่าที่สร้างความบันเทิงหรือสะท้อนถึงภูมิปัญญา แต่มีบทบาททั้งในแง่ของการสร้างความสมานฉันท์ หรือกระทั่งสร้างความขัดแย้งรุนแรง”

อาจารย์พิเชฐได้ทำให้เราเข้าใจว่าการศึกษาเชิงเปรียบเทียบตำนานที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบความคิดทางศาสนาและกาลเวลาที่แตกต่างกัน ย่อมควบคู่ไปกับการตระหนักรู้ว่า “ตำนานก็คือการสร้างอำนาจโดยการสวมใส่ความหมายให้แก่อดีต เพื่อที่อำนาจของอดีตจะย้อนกลับมาส่งอิทธิพลถึงตัวตนในปัจจุบันของผู้สร้างและผลิตซ้ำตำนานเหล่านั้น” เมื่อเป็นแบบนี้ “เราจึงจำเป็นต้องรู้เท่าทันอำนาจของเรื่องเล่าและการเล่าเรื่อง” ซึ่งเมื่อพิจารณาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้ก็ยิ่งทำให้เห็นว่าล้วนมีรากฐานมาจากการสร้างอำนาจในอดีต และมีการแปรเปลี่ยนความหมายมาจนถึงปัจจุบัน โดยนัยนี้ตำนานจึงมิใช่แค่เพียงนิทาน

ปรัมปราที่เล่าสืบต่อกันมาเพื่อความบันเทิงหรือสื่อเนื้อหาสาระแต่เพียงผิวเผินเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่และเครื่องมือในการต่อสู้ช่วงชิงความหมายและตัวตนทางสังคมวัฒนธรรมของคนภาคใต้ในอดีตและปัจจุบันได้อย่างน่าสนใจ ดังวลีสั้นๆ บนปกหนังสือว่า “เมื่อเรื่องเล่าไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเล่ามานานแล้ว”

ข้อกำหนดการเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษย์กับสังคม

1. เป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พร้อมบทความย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ระบุชื่อบทความ และชื่อ-นามสกุลจริงของผู้เขียนบทความ พร้อมวุฒิการศึกษา ตำแหน่งและสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. บทความมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4
4. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน
5. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน
6. การอ้างอิงให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา โดยวงเล็บเฉพาะชื่อ-สกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิงต่อท้ายข้อความที่ต้องการอ้าง (ชื่อ สกุลผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) หรือการอ้างอิงผู้แต่งก่อนข้อความอ้างอิง ให้วงเล็บหลังชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารที่อ้างอิง ดังนี้ ชื่อ สกุลผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) ต่อด้วยข้อความที่อ้างอิง
7. รูปแบบบรรณานุกรม มีลักษณะดังนี้

ตัวอย่างบรรณานุกรม

หนังสือ

วิทยา ศักยภินันท์. (2548). **ตรรกศาสตร์: ศาสตร์แห่งการใช้เหตุผล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Schiffman, L.G. and Kanuk, L.L. (2000) **Consumer Behavior**. 7th ed. Upper Saddle River, N.J.: Prentice-Hall.

หนังสือแปล

คิโยซากิ, เบิร์ต ที. (2545). **พ่อรวยสอนลูก 5: โรงเรียนธุรกิจ**. แปลโดย พิบูลย์ ติษฐ์อุดม. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

วิทยานิพนธ์

กรรณิการ์ ชินะโชติ. (2522). “คำไทยและอิทธิพลบางประการของภาษาไทยในภาษาเขมร.”
วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความจากหนังสือ

ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน. (2534). “สารนิเทศเพื่อชุมชน.” ใน รุ่งทิพย์ ห่อวโนทยาน,
บรรณาธิการ. กลยุทธ์ การจัดการสารนิเทศเพื่อการพัฒนา, หน้า 74-77.
กรุงเทพฯ: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย.

บทความวารสาร

พิมพ์พันธุ์ เวสสะโกศล. (2546). “การศึกษาสำรวจคุณสมบัติของนักแปล.” วารสาร
ศิลปศาสตร์ 3(1) (มกราคม-มิถุนายน): 79-94.

บทความจากหนังสือพิมพ์

โสภิต ทองปาน. “การพัฒนาชนบทในอดีต.” มติชน (15 มกราคม): 6, 2544.
“Magic grass.” *The Nation* (30 January): CL Focus, 1999.

การสัมภาษณ์

แม่นมมาส ขวลิต, คุณหญิง. (11 มีนาคม 2537). สัมภาษณ์. นายกสมาคมห้องสมุดแห่ง
ประเทศไทย.
ยงยุทธ เชี่ยวชาญ. (3 มิถุนายน 2555). สัมภาษณ์. ประธานชุมชนเทพพิทักษ์ เทศบาลเมือง
จังหวัดกาฬสินธุ์.

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

“การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.” กิจกรรมท่องเที่ยวตุนก. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
http://www.tat.or.th/thai/travelling_eco_tourism.php?travel_id=7.
(วันที่เข้าถึง 11 กันยายน 2548)

The Body Shop Australia. (Homepage of the Body Shop Australia.) (Online). 21 Nov.
2000-Last update. Available: <http://www.thebodyshop.com.au>. (Accessed
27 Nov. 2002)

8. ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

ตัวอักษร DB ThaiText X 16

รูปแบบการพิมพ์

ด้านบน 2.5 เซนติเมตร ด้านซ้าย 2.5 เซนติเมตร

ด้านล่าง 2 เซนติเมตร ด้านขวา 2 เซนติเมตร

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	ชิดซ้าย	18
ชื่อผู้แต่ง	ปกติ	ชิดขวา	13
บทคัดย่อ	เน้น	ชิดซ้าย	13
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	ชิดซ้าย	13
หัวข้อย่อย	เน้น	ใช้หมายเลขกำกับ	16
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	16
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	14
ข้อความอ้างอิง	เอน	-	14
หนังสืออ้างอิง	เน้น	ชิดซ้าย	13

